

ASOCIÁCIA MEDIÁTOROV SLOVENSKA

Medzinárodná vedecká konferencia
OBEC – ŠKOLA - MEDIÁCIA

Medzinárodná vedecká konferencia
OBEC – ŠKOLA - MEDÁCIA

Asociácia mediátorov Slovenska
Bratislava 2015

OBEC – ŠKOLA – MEDIACIA

Editor:

PhDr. Ernest Kováč

Odborní recenzenti:

Prof. PhDr. Ján Gabura, CSc.

PhDr. Dušan Ondrušek, CSc.

Vydavateľ:

Asociácia mediátorov Slovenska

Spolupráca: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR

Záštita: Bratislavský samosprávny kraj

Partneri konferencie:

Právnická fakulta Univerzity Palackého Olomouc

Únia miest Slovenska

Asociácia prednostov úradov miestnej samosprávy

Asociácia vzdelávania samosprávy

Štátna školská inšpekcia

Stály súd arbitrov

Mezioborové centrum rozvoje právnych dovedností

Slovenská komora učiteľov

alianciaadvoktov ak, s.r.o.

insuria consulting, spol. s r.o.

Združenie náčelníkov obecných a mestských polícií Slovenska

Vydanie: prvé

Miesto vydania: Bratislava

Rok: 2014

Počet strán: 292

Náklad: 200 ks

© ASOCIÁCIA MEDIÁTOROV SLOVESKA

Všetky práva vyhradené.

Je zakázané kopírovať, rozmnožovať akékoľvek časti zborníka bez súhlasu vydavateľa. Príspevky autorov neprešli jazykovou úpravou a vydavateľ nezodpovedá za obsah príspevkov.

Email: info@amssk.sk

Web: www.amssk.sk

ISBN: 978-80-971616-3-7

EAN: 9788097161637

Vedecký garant konferencie:

Prof. PaedDr. Vladimír Labáth, PhD.

vysokoškolský profesor, Univerzita Komenského Bratislava

Vedecký výbor:

Prof. RNDr. Karol Mičieta, PhD., rektor, Univerzita Komenského Bratislava

Prof. JUDr. Ján Svák, Dr.Sc., rektor, Paneurópska vysoká škola Bratislava

Prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD., rektor, Trnavská univerzita v Trnave

Prof. MUDr. Marián Karvaj, PhD., rektor, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava

Prof. JUDr. Milana Hrušáková, CSc., dekan, Právnická fakulta Univerzita Palackého Olomouc

Prof. JUDr. Ján Kuklík, Dr.Sc., dekan, Právnická fakulta Univerzita Karlová Praha

Prof. MUDr. Jozef Mikloško, PhD., vysokoškolský pedagóg, Úsmev ako dar, Bratislava

Doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD., rektorka, Akadémia Policajného zboru Bratislava

Doc. PhDr. Michal Oláh, PhD., vysokoškolský pedagóg, St. Elizabeth University of Health & Social work; College Bl. Zdenky Schelingovej

Doc. ThDr. Juraj Spuchľák, PhD., generálny riaditeľ, Rádio LUMEN

JUDr. Tomáš Horáček, PhD., vysokoškolský pedagóg, Karlová Univerzita Praha

PhDr. Lenka Holá, PhD., vysokoškolský pedagóg, Univerzita Palackého Olomouc

JUDr. Ľubomír Hreždovič, predseda, Slovenská advokátska komora, Bratislava

JUDr. Dana Bystrianská, prezidentka, Združenie sudcov Slovenska, Košice

JUDr. Karol Kovács, prezident, Notárska komora SR, Bratislava

Ing. Marián Valentovič, generálny riaditeľ Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny, Bratislava

JUDr. Ing. Miroslav Paller, prezident, Slovenská komora exekútorov

JUDr. Nadežda Šebová, generálna riaditeľka, Sekcia: sociálna a rodinná politika, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Bratislava.

PaedDr. Viera Kalmárová, hlavná školská inšpektorka, Štátna školská inšpekcia

PhDr. Ernest Kováč, predseda, Asociácia mediátorov Slovenska, Bratislava

Mgr. Danka Kapucianová, generálna riaditeľka, Metodicko-pedagogické centrum

Mgr. Ján Andrejko, prezident, Združenie náčelníkov obecných mestských polícii SR

Obsah

Čím môžu mediátori prispieť k rešpektujúcej komunikácii v obci? <i>Dana BALIOVÁ</i>	19
Rovesnícka mediácia v modelových situáciách v prostredí základných škôl <i>Dušana BIELESZOVÁ</i>	27
Peer Mediácia - program pre stredné školy <i>Soňa ĎURČOVÁ</i>	37
Človek – pôda pre konflikty? Eticko-teologické aspekty príčin sporov <i>Anton FABIAN</i>	42
Hodená rukavica obciam a mestám <i>Andrea GÁBRIŠOVÁ</i>	50
Řečnické triky a obrana proti nim <i>David GRUBER</i>	56
Vnútná práca a koncept seba podpory mediátora vo vysoko konfliktných situáciách <i>Vladimír HAMBÁLEK</i>	61
Podmienky výkonu mediácie v Českej republike – možnosti a limity <i>Lenka HOLÁ</i>	69
Komparácia mediácie v podmienkach Slovenskej republiky a Poľska <i>Lenka HABURAJOVÁ ILAVSKÁ</i> <i>Łukasz KWADRANS</i> <i>Daniela BAKOVÁ</i>	85
Mediácia v trestnom práve <i>Lucia KURILOVSKÁ</i>	99
Potenciál komunitnej a školskej mediácie <i>Vladimír LABÁTH</i>	110
Mediácia v práci sociálneho pedagóga <i>Kristína LIBERČANOVÁ</i>	117
Mediácia v prúde času <i>Ladislav MACZKÓ</i>	129
Pozícia mediátora z pohľadu školskej mediácie <i>Martin MANINA</i>	147
Konferenčný prístup riešenia problémov: Stretnutie rodinného kruhu ako nástroj posilnenia rodiny a komunity <i>Jozef MIKLOŠKO</i>	153
Mediácia v rodinnom práve <i>František ORAVEC</i>	164

Jak dostat mediaci do obcí, škol a nemocnic ? Zkušenosti a produkty ESI aneb „Co je nového na Moravě a v Čechách“ <i>Lenka PAVLOVÁ, Eva VAŇKOVÁ</i>	170
PCA v práci pedagóga - východisko pre úspešnú školskú mediáciu <i>Mária PISOŇOVÁ</i>	181
Rozvoj a podpora mediácie prostredníctvom vysokých škôl <i>Jana PRUŽINSKÁ</i>	189
Súčasný stav v uplatňovaní školskej mediácie na ZŠ v Nitrianskom kraji <i>Eva RAČKOVÁ</i>	194
Potreba a formy vyučovania k úcte a rešpektovaniu <i>Mária SEDLÁKOVÁ</i>	201
Mediácia v obci - využitie § 5 Občianskeho zákonníka <i>Beata SWANOVÁ</i>	208
Otvorenie mediácie verejnosti: Súťaže pre študentov a aktivity na sociálnych sieťach <i>Adam ŠEBESTA</i>	218
Metóda mediácie v podmienkach obecných a mestských polícii <i>Robert ŠIROKÝ</i>	224
Obec ako účastník mediácie <i>Dagmar TRAGALOVÁ</i>	229
Etická úskalí med-arb v českém právním prostředí <i>Georgios TUCOGLIDIS</i>	240
Riešenie konfliktov s väznenými osobami <i>Zuzana VALENTOVIČOVÁ</i>	247
Mediácia v civilnom práve v ponímaní medziľudských vzťahov a jej využitia v praxi s akcentom na peer mediáciu <i>Katarína VANKOVÁ</i>	255
Mediace – šance práce – rok po té <i>Eva VAŇKOVÁ, Lenka PAVLOVÁ</i>	269
Na každom dieťati záleží <i>Zuzana ZIMENOVÁ</i>	284

Úvod

Vážené dámy, Vážení páni,

vítajte na II. ročníku medzinárodnej vedeckej konferencie: OBEC – ŠKOLA – MEDIÁCIA. Úprimne som rád a teším sa veľkému záujmu prihlásených. To nám v Asociácii mediátorov Slovenska ukazuje, že sme sa vybrali správnu cestou profesionality a máme záujem o mediáciu. Záujem o mediáciu hovorí aj register mediátorov na Ministerstve spravodlivosti SR, kde je zaregistrovaných vyše tisíc mediátorov z rôznych profesných zameraní. Práve pre rozmanitosť profesného zamerania mediátorov sme pripravili medzinárodnú vedeckú konferenciu zameranú na školu, obec a mediáciu. Aj príspevky účastníkov konferencie nasvedčujú k tomu, že máme kolegov mediátorov, ktorí sú odborníci v školskej mediácii alebo pracujú ako mediátori v mestách a obciach.

Mediácia v školskom prostredí je veľmi dôležitá. Už deti na základnej škole učíme a vysvetľujeme im prečo by sa mali správať slušne, prečo by mali byť pozorné k iným ľuďom a prečo vôbec by mali mať úctu k rodičom, učiteľom, spolužiakom atď. Doma sledujú svojich rodičov ako sa k sebe navzájom správajú, ako sa rodičia správajú k svojim deťom a ako rodičia komunikujú svoje životné situácie s okolitým svetom. Deti sa veľmi rýchlo učia vzorce správania a napodobňujú svojich rodičov či učiteľov. Mnohokrát do školského prostredia prinesú i negatívne správanie, ktoré si vyžaduje kooperáciu s mediátorom, triednym učiteľom či školským psychológom. Školská komunita nie sú len pedagogický a nepedagogický zamestnanci školy ale aj rodičia. Na mediátora sa obracajú aj rodičia dieťaťa v prípade ak sa domnievajú, že ich dieťa je šikanované. Čoraz častejšie, žiaľ vzniká situácia, kedy si deti ubližujú navzájom. Naši skúsení mediátori, ktorí sa zameriavajú na školskú a rovesnícku mediáciu (peer mediáciu) sú pripravený kedykoľvek pomôcť eliminovať negatívne dôsledky správania sa v školskom prostredí. Preto som rád, že prejavili záujem o konferenciu aj naši pedagógovia, riaditelia škôl, zamestnanci školských úradov a zástupcovia štátnej školskej inšpekcie.

Nie sú nám ľahostajné naše deti a ich výchova a preto oceňujem, že Asociácia mediátorov Slovenska mohla usporiadať túto konferenciu aj v spolupráci s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Žiť v komunite v širšom alebo užšom kontexte si vyžaduje určité pravidlá. Aj na konferencii sa chceme venovať využitiu mediácie v obci, samospráve. Kde je priestor pre mediáciu veľmi veľký. Každodenne sa stretávame na ulici, v obchode alebo na úrade. Harmónia, dobré susedské vzťahy sa mnohokrát naštrbia kvôli pre nás „veľkému“ neprekonateľnému problému. Len na vzniknutú situáciu je treba sa pozrieť objektívne a to z oboch strán. A práve sporiacim sa stranám tento nadhľad alebo nestranné videnie situácie chýba čo má za následok, že potom sa utiekame

v obci autoritám ako je starosta či primátor obce, resp. obecná či mestská polícia. Mnohí naši mediátori majú veľmi pozitívne výsledky či už ide o susedské spory, spoločné nažívanie v obci alebo v meste. Preto si dovoľujem dať do pozornosti na konferencii prítomným starostom, primátorom, prednostom, zástupcom miest a obcí a príslušníkom obecnej a mestskej polície využiť kvalifikovaných profesionálov mediátorov pri svojej práci. Vytvoríme spolu projekt, kde mediátor bude mať svoje miesto.

Ďakujem za záštitu Bratislavskému samosprávnemu kraju.

Vážení účastníci konferencie, milí čitatelia recenzovaného zborníka, príspevkov je veľa a sú rôznorodé od mediácii v škole až po mediáciu v obci či všeobecne príspevky o mediácii. Verím, že si každý nájde čo ho zaujíma.

Som presvedčený, že II. ročník medzinárodnej vedeckej konferencie opäť posunie mediáciu dopredu do našich škôl a našich obcí.

Teším sa na ďalší ročník.

PhDr. Ernest Kováč
predseda
Asociácia mediátorov Slovenska

Slávnostný príhovor

Vážené dámy, vážení páni,

v prvom rade ďakujem za pozvanie, som rád že mám možnosť sa s Vami osobne stretnúť a v krátkosti povedať pár slov o dôležitosti Vašej práce v našej spoločnosti. Dôležitosť svojej práce pozná najlepšie každý sám, ale občas vie byť skutočne demotivujúce a môže viesť až k rezignácii, keď spoločnosť, alebo často ani tí najbližší nedokážu reálne usúdiť dôležitosť a kvalitu práce toho ktorého človeka alebo globálne niektorého povolania. Preto je pre každého dôležité dostať občas pozitívnu spätnú väzbu a uistiť sa v tom, že jeho práca je zmysluplná, pre spoločnosť dôležitá a osožná.

V roku 2004 Národná rada SR prijala zákon o mediácii (420/2004), a Slovensko sa tým zaradilo medzi krajiny, ktoré mediáciu zaviedli do svojho právneho systému. Toho času parlament schválil tento zákon s cieľom odbremenenia súdov od sporov, ktoré môžu byť takto riešené efektívnejšie, v kratšom čase a kultivovanejším spôsobom. Viem, že zákon nie je dokonalý. Viem, že Vy, ktorí v danej oblasti pracujete, máte konkrétny návrh na to, ktoré sú slabé stránky príslušného zákona, resp. ktoré časti by bolo potrebné skvalitniť. Aj tu sa potvrdilo, že väčšinou až prax ukáže, ktoré ustanovenia toho ktorého zákona je potrebné neskôr upraviť.

Od schválenia zákona uplynulo vyše 10 rokov, a mediácia – ako mimosúdne riešenie konfliktov, resp. sporov – má svoje úspechy. Na druhej strane však ešte stále veľa našich spoluobčanov nevie, čo je to mediácia, kto je mediátor, čo robí, v akých situáciách a akým spôsobom je možné služby mediátora využiť. Osveta o mediácii stále nie je zbytočná. Je dôležité, aby ľudia získali čo najviac informácií o tomto alternatívnom spôsobe riešenia konfliktných a problémových situácií, a aby vedeli, že mediátor im dokáže pomôcť prejsť cez nepríjemné chvíle konfliktov a problémov čím skôr a s čo najmenšími negatívnymi následkami.

Mediácia je teda mladé povolanie, ktoré dnes už bezpochyby môžeme nazvať povoláním, a ktoré je rovnocenné iným, dávnejšie vykonávaným povoleniam. Mediácia – ako kultivovaný dialóg dvoch strán prostredníctvom tretej strany – má svoje zákonom definované pravidlá, a v praxi sa môže využívať v rôznych oblastiach. Ja by som chcel z týchto oblastí krátko vyzdvihnúť oblasti zodpovedajúce téme dnešnej konferencie, ktorá má názov OBEC-ŠKOLA-MEDIÁCIA.

Určite to nie je náhoda, že organizátori tému konferencie sa tento krát rozhodli zamerať práve na potrebu mediácie v obciach a v školách pri riešení konfliktov. Sú to prostredia, kde kultivované riešenie konfliktov má mimoriadny význam, veď každodenné stretnutie a spolupráca zúčastnených strán musí aj po konflikte pokračovať, a preto je dôležité, aby mediátor pomohol stranám konflikt riešiť tak, aby strany dokázali medzi sebou aj v budúcnosti prijateľne komunikovať.

Je dôležité aj na úrovni obcí a miest ukázať ľuďom korektný s a kultivovaný pôsob na pokojné riešenie sporov a naučiť ich, že vždy je lepšie sa dohodnúť, ako sa súdiť. Veď mediácia znamená vždy tú príjemnejšiu cestu, kde obe strany vychádzajú z konfliktu so vzájomnou dohodou, kým pri riešení sporov súdnou cestou sa strany musia podrobiť rozhodnutiu autority a jeden býva víťaz a druhý porazený.

Na úrovni obcí a miest sa mediátor uplatní vo viacerých oblastiach. Napríklad: 1) v rodinných konfliktoch, 2) v oblasti náhrady škôd v priestupkových konaniach, 3) v školskej mediácii, 4) v susedských sporoch, 5) v zamestnaneckých sporoch vyskytujúcich sa na obecných a mestských úradoch.

Mediátor v týchto sporoch má často za úlohu pomôcť riešiť dlhodobo gradované zlé medziľudské vzťahy, vyhrotené spory, a spolupracovať pritom so starostom, primátorom, samosprávou, či obecnou/mestskou políciou.

Čo sa týka školskej mediácie, dovoľte, aby som krátko upriamil pozornosť na mimoriadnu zodpovednosť mediátora pri riešení konfliktov v školskom prostredí. Mediátor má totiž v škole za úlohu nielen pomáhať pri riešení konkrétneho konfliktu, ale aj pomôcť mladej generácii osvojiť si kultúru riešenia konfliktných situácií, dopomôcť ku skvalitneniu medziľudských vzťahov, naučiť mladých rešpektovať rôznorodosť názorov, vysvetliť im, že iný názor nerobí toho druhého človeka nepriateľom a nie je dôvodom na nenávisť alebo na neriešiteľný konflikt. V škole sa mediátor stretne s konfliktami napríklad typu žiak-žiak, učiteľ-žiak, učiteľ-rodíč-žiak, atď., kde je skutočne nevyhnutné aby tá komunikácia a spolupráca bola aj po konflikte prijateľná. Školská mediácia si preto vyžaduje dôkladnú znalosť podmienok školy, poznanie problematických javov v prostredí školy, príčin konfliktov, ochranných mechanizmov, ako aj poznanie aspektov a preferencií pedagógov, či požiadaviek rodičov.

Práca mediátora je teda skutočne náročná a rôznorodá. Vyžaduje si rozsiahle vedomosti, sebaopoznanie, sebakontrolu, komunikačné a psycho-sociálne zručnosti. Potvrdilo sa, že činnosť mediátorov skutočne dokáže odbremeniť súdy vo všetkých oblastiach práva, rovnako v občianskoprávných, rodinnoprávných, obchodnoprávných (záväzkových), ako aj v pracovnoprávných veciach.

K Vašej práci prajem veľa úspechov.

Ing. Béla Bugár
predseda strany MOST-Híd, poslanec NR SR

Vážené dámy, vážení páni, ctená akademická obec, vzácní hostia,

som rád, že vďaka Asociácii mediátorov Slovenska a ďalším partnerom a spoluorganizátorom, medzi ktorými je aj Centrum ďalšieho vzdelávania UK (CĎV UK), vzniká v Modre istá tradícia výmeny názorov, hľadania nových podnetov a načrtnutia perspektív mediácie na európskej úrovni. Svedčí o tom aj druhý ročník medzinárodnej vedeckej konferencie venovaný tejto aktuálnej téme. Obe konferencie voľne nadväzujú na európske podujatie mediátorov EMNI „Mediácia pomôže vydláždíť cestu z krízy“ v Modre v apríli 2013.

Približne pred mesiacom (9. marca) uverejnila Európska komisia tretie vydanie porovnávacieho prehľadu Európskej únie v oblasti justície za rok 2015 - „Podpora členským štátom, aby zlepšili účinnosť justičných systémov“. Slovenská republika sa v dôvere v nezávislosť súdnictva podobne ako pred rokom ocitla na poslednom mieste z 28 členských štátov Európskej únie - za Chorvátskom a Bulharskom. V kvalite súdnictva sa Slovensko umiestnilo na predposlednom mieste pred Maďarskom. Aj tieto indikatívne údaje o stave slovenskej justície môžu byť nepriamym, ale účinným stimulom pre ďalší rozvoj mediácie na Slovensku a nárast záujmu jej potenciálnych užívateľov.

Štatistika z krajín Európskej únie uvádza, že tri štvrtiny mediačných prípadov sa končia uzatvorením dohody, pričom 80 % klientov je spokojných s priebehom a výsledkom mediačných rokovaní. Naproti tomu so súdnym rozhodnutím je spokojných len 40 % účastníkov a 35 % z nich sa do dvoch rokov opäť obracia na súd. Ako vyplýva z nedávnej štúdie financovanej Európskou komisiou, len v dôsledku nevyužitia mediácie došlo v EÚ k strate času zodpovedajúceho v priemere 331 až 446 dňom, pričom dodatočné právne náklady sa pohybovali v rozmedzí 12 471 - 13 738 EUR na prípad. Som preto presvedčený, že záujem o využívanie mediácie bude narastať už aj kvôli potrebe šetrenia finančných prostriedkov. V niektorých členských štátoch EÚ dokonca existuje zákonom stanovená alebo sudcom uložená povinnosť použiť najprv mimosúdne riešenie (Nemecko, Belgicko, Grécko).

Mediácia sa stala súčasťou výukových programov nielen univerzít, ale všetkých stupňov škôl a je aj predmetom výučby na UK a kurzov jej Centra ďalšieho vzdelávania. Teší ma, že v čase masového nárastu sporov aj UK prispieva prostredníctvom vzdelávania mediátorov k ich efektívnemu riešeniu. O niekoľko dní organizuje CĎV UK odborný seminár, na ktorom bude mať svoje miesto aj riešenie konkrétnych situácií šikanovania, kde je tiež efektívnym prostriedkom urovnávania a riešenia konfliktov rovesnícka mediácia.

Dôležitú úlohu však zohrávajú nielen vzdelávacie inštitúcie a školiace centrá, ale aj relevantné profesionálne organizácie. Či už ide o odbornú prípravu mediátorov s právnickým vzdelaním, alebo o mediátorov prichádzajúcich z iných profesijných odborov.

Verím, že aj aktuálne odborné príspevky a diskusie prispejú k rozšíreniu poznatkov a k ďalšej profesionalizácii mediácie vrátane ustálenia pravidiel samotných učebných procesov, tréningov a odbornej prípravy doma aj v medzinárodnom kontexte.

Prajem vám úspešnú konferenciu a veľa nových a zaujímavých podnetov!

prof. RNDr. Karol Mičieta, PhD.,
rektor Univerzity Komenského v Bratislave

Vážené dámy, Vážení páni,

úvodom mi dovoľte vysloviť poďakovanie za pozvanie na túto medzinárodnú konferenciu, ako aj možnosť prihovoriť sa Vám v mene notárov Slovenskej republiky. Slovenskí notári berieme rok 2015 pre nás ako jubilejný, pripomíname si 140-te výročie započatia výkonu moderného slobodného notárstva latinského typu na území Slovenska. Dňa 1. augusta 1875 nadobudol účinnosť zák. čl. XXXV/1874 o kráľovských verejných notároch a ich činnosti. Inštitúcia notárstva predstavuje v justičnom systéme prvok zabezpečujúci výkon právnej prevencie, postupne sa etablovala ako nepostrádateľná zložka justičných orgánov, ktorá participuje na výkone súdnej moci, realizuje základné právo na súdnu a inú právnu ochranu. Je stabilizačným prvkom v právnych vzťahoch, je spojujúcim článkom medzi občanom a štátom. Výkon notárskej činnosti je výkonom verejnej moci, zo zákona je nezlučiteľný s podnikaním.

Žijeme v slobodnej krajine, kde každý si musí hájiť svoje záujmy a svoje postavenie v spoločnosti. Ukazuje sa, že nič nie je dané samo sebou a na večné časy. V roku 2004 pribudla v našom právnom poriadku nová inštitúcia - mediácia, ktorá sa považuje za rýchlejšie a väčšinou aj lacnejšie riešenie ako súdne konanie. Zabraňuje konfrontácii medzi stranami, ktorá nastáva pri súdnom konaní, a umožňuje stranám zachovať si svoje profesionálne alebo odborné vzťahy aj mimo sporu. Mediácia stranám zároveň umožňuje nájsť kreatívne riešenie sporu, ktoré sa im nepodarilo nájsť na súde. Mediáciou sa podľa zákona riešia občianskoprávne vzťahy, rodinnoprávne, obchodno- záväzkové a pracovnoprávne vzťahy, čím vzniká veľmi široká platforma pre jej aplikáciu a využiteľnosť v praxi. Vzhľadom na širokú koncepciu aplikovateľnosti mediálnych dohôd má mediácia široké uplatnenie v oblasti úpravy rodičovských práv a povinností, majetkovoprávných, vysporiadaní manželov, susedských sporov, obchodných a spotrebiteľských sporov, kolektívneho vyjednávania a plnenia kolektívnych dohôd, sporov z neplatného rozviazania pracovného pomeru, sporov medzi spoločníkmi, v oblasti zdravotníctva, environmentálnej oblasti a v mnohých ďalších oblastiach. Mediácia je dobrovoľný a dôverný proces, v ktorom nezainteresovaná tretia strana - mediátor - pomáha účastníkom sporu nájsť vzájomne prijateľné riešenie ich sporu. Ako spôsob riešenia konfliktov sa používa v prípadoch, keď obe strany sú už v začatom konflikte a nevedia ďalej svoj spor riešiť bez pomoci tretej, nezávislej osoby. Jednou z podmienok je, že mediátor nie je v konflikte zainteresovaný a strany nechcú, aby autoritatívne rozhodoval o ich spore.

Notár ako svoju osobitnú činnosť, ak zákon neustanovuje inak, môže vykonávať funkciu mediátora. Notár ako osoba, ktorej úlohou je zabezpečovať istotu v právnych vzťahoch, predchádzať sporom, vykonávať dôležité úlohy na úseku nespornového súdnictva, má predpoklady byť dobrým mediátorom. Výkon činnosti mediátora je však zo zákona podnikaním. Notár, ktorý sa podujme vykonávať

funkciu mediátora, musí konať obozretne, vždy mať na pamäti, že pri svojej činnosti, vrátane výkonu funkcie mediátora, postupuje nestranne a nezávisle, je viazaný len Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi a zákonmi. Pri výkone nesporového súdnictva má notár bližšie k postaveniu mediátora než sudcu, ako prioritné sa v tomto procese javí nastavenie prostredia vedúce k pokojnému vyriešeniu rodinných majetkových pomerov, narušených úmrtím blízkeho, a nie striktné vedenie súdneho procesu, mnohokrát pôsobiaceho v tomto prostredí kontreproduktívne.

Je potrebné privítať, že v našom právnom poriadku, prijatím inštitúcie mediácie sa posilnil prvok právnej prevencie v ňom. Inštitúcie zabezpečujúce výkon právnej prevencie v spoločnosti by mali dostať silnejšie a dôstojnejšie postavenie, pri tvorbe legislatívy do budúcnosti by sa malo pamätať na to, že prevencia je pre spoločnosť výhodnejšia, než následné represívne riešenie vzniknutých sporov.

JUDr. Karol Kovács
prezident
Notárska komora SR

Dovoľte mi začať citátom:

„Keby do Ameriky nedoniesli mediáciu pristahovalci, určite by sme ju vymysleli u nás a ponúkli svetu ako doteraz všetko, čo za niečo stojí...“

J. Aldridge, mediátor zo San Diega“

Som veľmi rád, že mediáciu nevymysleli Američania, ale vznikla u nás, v starej dobrej Európe, s jej hodnotnými tradíciami a skúsenosťami.

Už od počiatku vnímam mediáciu ako účinný nástroj tretej strany do nefungujúcej, poruchovej komunikácie, sprostredkovanie riešenia konfliktných a problémových situácií, ktorým sa uľahčuje komunikácia a vzájomné pochopenie.

Vznik problémových situácií v dnešnej dobe je tak rýchly, že počiatok prípadného konfliktu si už nikto často ani nepamätá a nevie pomenovať presne situáciu, v ktorej došlo ku skratu a nemožnosti vzájomne komunikovať. Vtedy, ak sú strany rozumné a predsa chcú dosiahnuť zhodu, je nástup mediátora ako sprostredkovateľa rozumných myšlienok opodstatnený a vedie v mnohých prípadoch k tomu, že strany konfliktu sa začnú počúvať a hľadať tú strednú cestu, tú, ktorá vedie k vzájomnej zhode.

Vplyv bezprostredného okolia v mieste bydliska, susedské vzťahy, pri ktorých stačí nepatrná iskra nevhode medzi susedmi a rozšíri sa veľký oheň sporu, to sú všetko situácie, kedy môže a mal by, prioritne nastúpiť mediátor. Ten musí byť silnou osobnosťou s rozsiahlymi vedomosťami, aby mohol kvalifikovane, s vnútorným pokojom a veľkým nadhľadom urovnať niekedy vážne, niekedy možno na prvý pohľad banálne spory. V každej malej obci, ale aj vo veľkých mestách môžu byť mediátori tími, ktorí povedú ľudí ku vzájomnej komunikácii a hľadaniu riešenia.

Veľkú úlohu, hádam tú najzákladnejšiu, by mala zohrať v tomto procese aj škola, ktorá by v procese výučby mohla a mala klásť dôraz na to, aby sa o vzniknutých problémoch čo najviac hovorilo a spoločne sa hľadalo riešenie. Správne pomenovanie problému, správne nastavenie pravidiel správania sa už od útleho detstva prinesie výsledok v dospelosti, kedy dospelý jedinec, vychovávaný k tomu, aby o probléme nielen hovoril, ale aj navrhoval a hľadal riešenia, bude schopný prípadné zložité životné situácie riešiť nie prostredníctvom krajného riešenia – podávania žalôb na súdoch, ale odkomunikovaním a hľadaním tej správnej strednej cesty, vedúcej k urovnaniu problému.

Samozrejme, výsledkom práce mediátora je dohoda – dohoda, ktorá musí byť schválená ako súdny zmier alebo musí byť vo forme notárskej zápisnice, aby bola spôsobilým exekučným titulom, keď by predsa len strany sporu neplnili dohodnuté podmienky. V tomto prípade by nastúpil nútený výkon rozhodnutia – exekúcia.

Aj v samotnom procese exekúcie nastupuje exekútor nezriedka na cestu „mediátora“, opakovane vysvetľuje, ozrejmjuje a poučuje nielen tú stranu sporu, ktorá je povinnou, ale vysvetľuje aj oprávnenému spôsob, akým bude či nebude vo veci konať.

Snaha exekútora je vždy dosiahnuť vo veci konsenzus, a to čo najrýchlejšie a najmenej bolestivejšie pre obe strany. Vždy máme na pamäti či sa povinný ocitol v exekúcii vlastným pričinením alebo cudzím zavinením.

Toto majú naše profesie spoločné – to, že v oboch je najdôležitejšia komunikácia a citlivý prístup k stranám sporu, hľadanie riešení, samozrejme v prípade exekúcie už na základe zákona s možnosťou donútenia plniť.

Najlepšou, ale aj najhoršou vlastnosťou človeka je schopnosť hovoriť – slovom sa dá ublížiť, ale aj pomôcť. Narábajme preto so slovami tak, aby sme nikomu neublížovali, len pomáhali.

JUDr. Ing. Miroslav Paller
prezident
Slovenská komora exekútorov

Vážení organizátori konferencie!

Vážení pán doktor Ernest Kováč.

Vážení prítomní, milí študenti, všetci, ktorí ste na konferencii!

Srdečne vás pozdravujem veľmi pekne ďakujem za možnosť prihovoriť sa vám v tejto chvíli, ako aj vzácnemu kolégiu profesorov a docentov vyučujúcich na vysokých školách

A preto aj mediálna činnosť je pre nás i tohto dôvodu popudom, aby sme ju čím viac uplatňovali vo svojom živote. Blahoslavení tvorcovia pokoja – lebo oni budú dedičmi zeme. Čo možno povedať ešte viac o tejto úlohe?

Hoci dnes na tejto konferencii máme právny rámec, ak hovoríme o nej v zmysle právneho povolania, je veľmi dôležité poznať jej princípy. Iste aj osožné, aby sme mohli lepšie poznať ducha zákona, nielen jeho literu. A pretože každý zákon má aj výchovnú funkciu, aby sme sa aj zákonom o mediácii nechali vzdelávať. Je potrebné poznať teda nielen jeho obsah, ale princípy, na ktorých stojí právny systém a právna kultúra všetkých demokratických krajín Európy a sveta.

Mediácia je veľmi úzky zároveň prirodzený spôsob, ako urovnávať spory. Centrum mediácie, alebo začiatkom výchovy k mediácii všeobecne môžeme považovať aj rodiny. V nej ako prirodzenej inštitúcii sa prvý raz odohráva mediácia už pred očami dieťaťa – sprostredkovanie pri riešení sporov, jednaniach alebo snahe nájsť pre rodinu čo najlepšie riešenie. Matka "bojuje" za deti a usiluje sa s vplyvmi zvonka vyrovnávať. Otec to isté. Snažia sa vlastne všetko urobiť tak, cez mediáciu v práci a pracovného výkonu, verbálnu mediáciu dosiahli čo najviac pre a za svoju rodinu. Pre veriaceho človeka je mediácia predovšetkým príhovor a modlitba. Vo vyznaní viery hovorí kresťanstvo. "Verím spoločenstvo svätých." A toto je viera, ktorá sa zakladá na mediátorov s veľkým "M": Ježišovi Kristovi. On prišiel medzi nás, aby dojednal zmierenie človeka s Bohom. A mediácia bola jeho plným životným poslaním. Keď sa na Efezskom koncile rozhodovalo o tom, či kresťania budú zobrazovať Ježiša Krista svätých, Trojjediného Boha na svojich obrazoch, v Bazilikách a inde, alebo nebudú môcť zobrazovať tak, ako predstavitelia a veriaci ostatných oboch monoteistických náboženstiev: Židia a moslimovia, rozhodla obyčajná, ale zároveň veľkolepá skutočnosť: Vtelenie Božieho syna.

Boh sa nám dáva poznať cez Ježiša Krista: Ježiš Kristus je obraz Boha. Je mediátor.

Mediácia je predovšetkým otázkou súcitu, empatie, ale schopnosť vžiť sa do životnej situácie človeka. Amanto Roncony, sa narodil v roku 1226 a zomrel 1292 bol druhý syn dvoch talianskych rodičov. Veľmi skoro však zomreli a on svoju mladosť prežil rodinu svojho brata. Ako mladík však nasledoval právne hodnoty, ktorému sprostredkovali cez evanjelium viac sa priblížiť k chudobným. Tak bude mediátorom po hmotnej, nielen duchovnej stránke. Ako dospelý zdedil dom spolu so svojou sestrou. Ten domček bol síce maličký, ale oni z neho urobili útulok pre

chudobných. Pracovali na poli aj v malej záhrade, aby vyrobili na požíveň pre seba, ale aj pre chudobných. On sám prežíval duchovný život veľmi intenzívne, tomu pomohol k tomu, aby neustále robil všetko to, čo cítil vo svedomí ako potrebné – pomáhať chudobným a zmierovať rozladených. Roku 1292 odovzdal všetko čo mala, celé svoje vlastníctvo daroval mníchom svätého Benedikta, aby pokračovali v jeho práci. Pius VI. ho blahorečil 7. 17. marca 1786. Bol svätorečený 23. novembra 2014. (Liturgia 1/2015, ročník XXV, Trnava : SSV, 2015)

Je však dôležité, aby sme si vedeli vážiť toho, kto je medzi nami mediátor. A preto chcem túto konferenciu pozdraviť osobitným spôsobom – nie vo všetkých oblastiach života a je dostatočne docenená funkcia mediátora v tom plnom právnom slova zmysle, respektíve prenesenom. V knihe s názvom: Trojhlas, sa Stanislav Štepka v krátkom rozhovore vyjadruje k účinkovaniu jeho telesa v Prahe. Dostal otázku: ako vás prialo publikum " matičky stovežatej "?

Predstavenie malo mimoriadny ohlas - dostali sme veľa ponúk na ďalšie vystúpenie. Naše vystúpenia mali naozaj výbornú atmosféru. Boli sme pre nich akýmsi objavom a tušíme, aj priťažliví. Čudovali sa, prečo nie vystupujeme v televízii. Priznám sa, nevedel som odpovedať.

Toľko rozhovor. A tak by aj mnohí mediátori vedeli iba vtipným spôsobom – ako Stanislav Štepka – odpovedať, prečo ich zavolali ku sporom neskoro alebo vôbec nie, sporom, ktoré by mohli skočiť predstaviť oveľa lepšie, efektívnejšie sa medzi sebou vyrovnáť hnevníci alebo odporcovia, keby využili efektívnej ich služby. A nakoniec aj poškodené strany by takto ocenili viac mediácie možno ešte na začiatku sporu, najmä tej právnej a správnej.

Frédéric Farrar bol osobným priateľom anglickej kráľovnej Viktórie. Pri jednej príležitosti sa zmienil rozhovore ktorý mal si veličenstvo potom, čo jedného zo svojich kaplánov počula kázať o druhom príchode Ježiša Krista. Povedala: drahý priateľ, neviete si predstaviť, ako veľmi si želim, aby Ježiš prišiel už počas môjho života!

Opýtal sa jej, prečo potom až tak veľmi túži. A on odpovedal: tak rada by som s tou najväčšou úctou položila svoju korunu k jeho nohám. (Život je zaujímavý. Advent : Orion, 2006)

Čo by sme mi priložili k nohám ľudí, ktorých ťažkú situáciu chceme zmieriť? Čo dokážeme obetovať v bežnom živote? Čo dokážeme urobiť, aby sme boli dobrí mediátori? To všetko je na nás.

Jedno je isté, je potrebná práca a námaha. Radosť alebo úspech nie neprítomnosť nejakých problémov. Ale prítomnosť pokoja.

doc. ThDr. Juraj Spuchľák, PhD.
generálny riaditeľ
RADIO LUMEN

Čím môžu mediátori prispieť k rešpektujúcej komunikácii v obci?

How may mediators contribute to the respectful communication in the municipal community?

Dana BALIOVÁ

Abstrakt

Príspevok popisuje prínos osoby mediátora v prostredí kde žije a pracuje, jeho možnosti aplikovať získané vedomosti a zručnosti nielen v mediačnom procese, vo svojej profesijnej praxi, ale i v každodenných praktických situáciách v interakcii s prirodzeným prostredím v obci či škole. Zaoberá sa zmyslom nepretržitého zvyšovania odbornosti mediátora, formovaním jeho jedinečného modelu prístupu k mediácii, ako edukatívnej podpory prevencie konfliktov a cesty k popularizácii metódy i profesie.

Kľúčové slová

profesia, odbornosť, mediátor, rešpektujúca komunikácia, vzdelávanie, prevencia

Abstract

This paper describes the benefits of a mediator in an environment where he lives and works, the opportunity to apply their knowledge and skills not only in the mediation process, in their professional practice, but also in everyday practical situations in interaction with the natural environment in municipal community. It deals with the sense of continuous professional development of the mediator, forming its individual approach to mediation, as an educational support to the conflict prevention and ways to popularize the method and the profession.

Key words

profession, expertise, mediator, respectful communication, education, prevention

V našom i medzinárodnom prostredí zdrojov a informácií o alternatívnom riešení sporov máme čoraz lepšiu možnosť prístupu k popísaným teoretickým východiskám mediácie, jej historického pozadia, medzinárodných komparácií a odborných formulácií podstaty fungovania tejto metódy. Vedecky zanalyzované, vynikajúco teoreticky popísané, projektovo preskúmané rôznorodé modely mediačného procesu, požiadavky na odbornosť mediátora či druhy sporov. Z pohľadu právnych súvislostí, z pohľadu psychologických, sociálnych či komunikačných prístupov. Jedine a práve to, že na tejto úrovni je mediácii venovaná takto adekvátne pozornosť, vytvára nutný a kvalitný základ pre jej praktickú

aplikáciu, vylepšovanie legislatívneho prostredia v súvisiacich oblastiach, medziodborovú spoluprácu a pre nastavenie systému vzdelávania v mediácii. Spolu s tým sa formuje aj vážnosť, žiadanosť, prospešnosť a samostatnosť profesie mediátora. Prevažne jej možnostiam a prínosu sa budem venovať ďalej v tomto príspevku.

Kľúčovým slovom v mediácii je dohoda. Rovnako nazvaný aforizmus Tomáša Janovica navrhuje: „Keby sa tak dalo DOHODNÚŤ so životom, že ho budeme žiť najprv na nečisto.“ Pretože neexistuje univerzálny návod, paušálny recept, najlepšia skúsenosť či jedinečná teória, a bolo by len našou chybou, ktorúkoľvek z informácií, názorov a doporučení, za takýto všeobecne platný návod považovať. Vo všeobecnosti je znakom rešpektujúceho prístupu, že nechávame na zvážení a rozhodnutí každého, či poskytnuté informácie využije. Informácie rozvíjajú zodpovednosť (Kopřiva, 2012).

Ak chceme, aby nám množstvo mätúcich komunikačných a mediačných prístupov dávalo nejaký zmysel, musíme si stanoviť určité priority. A tak hovorím o tom, čo žijem, čo školím, ako mediujem. O svojich reálnych skúsenostiach, svojej ceste. Som mediátorka, mimosúdnou cestou riešim konflikty v rôznom štádiu sporu. Pomocou znalostí práva, vedomostí z psychológie a komunikačných zručností pomáham klientom v ich zložitých životných situáciách. No v skutočnosti mi v práci pomáha aj vlastné životné poznanie, vrátane intuície. Túto tajnú kvalifikáciu máme samozrejme k dispozícii všetci, je dôležité dosadiť ju do správnej role. Mediátorovi na plný úväzok sa každodenný výkon mediácie miestami prepletá s jeho osobnou cestou a zároveň z tej smerujú všetky ďalšie pracovné aktivity naspäť k mediácii. Zmena pohľadu na spôsob komunikácie a na výber reakcie na konflikt, ovplyvňuje príbehy našich klientov, rovnako ako aj naše vlastné. Životné zručnosti a prístup „naučený v mediačnej škole“, neuveriteľným spôsobom formuje osobné životy pomáhajúcich profesionálov.

Priebežne formujúci sa vývoj profesie mediátor

V našom prostredí bola mediácia poňatá pomerne široko, ako uvádza Beáta Swanová (Holá a kol., 2014), keďže mediátora nájdete v organizačnej štruktúre obecného úradu, ďalej celú skupinu vyškolených „mediátorov“ na zlepšenie komunikácie medzi Rómami a verejnými inštitúciami, tiež v neziskovej organizácii ako sprostredkujúcu činnosť terénneho sociálneho pracovníka, samozrejme mediačnú činnosť pracovníkov Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, nehovoriac o školskej či komunitnej mediácii. Všetky uvedené pozície nespádajú pod ustanovenia zákona č. 420/2004 Z.z. o mediácii v aktuálnom znení, ani nie sú inak taxatívne vymedzené v právnom poriadku, čo na druhej strane spôsobuje zúženie možnosti vnímania statusu mediátora a aplikovania mediácie.

O kontraproduktívnosti a diskutabilite tohto prístupu podrobne pojednáva Vladimír Labáth v časti Kontext uplatňovania mediácie (Holá a kol., 2014).

Na Slovensku aktuálne platným zákonom o mediácii bol výkon činnosti mediátora pomenovaný ako podnikanie. S pomerne nejasným vymedzením kompetencií, ale jednoznačne určeným podnikateľským statusom. V prvých rokoch jeho účinnosti sa v aplikačnej praxi práve toto javilo ako podstatný protiklad prístupu verejnosti k mediátorovi ako ku pomáhajúcej profesii.

Pod vplyvom prvotnej osvety o mediácii smerujúcej k laickej verejnosti, prevažne len v rámci pilotných projektov, a zároveň z nedostatočne poučeného pohľadu pracovníkov orgánov verejnej správy i väčšiny odbornej verejnosti, často prejavované očakávania k výkonu činnosti mediátora, boli na úrovni dobrovoľníckej práce či dotovanej nárokovateľnej služby. Uvedené sa menilo až s narastajúcim počtom mediátorov zapísaných v Zozname mediátorov vedenom Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky, t.j. nárastom registrovaných profesionálnych odborníkov podnikajúcich podľa osobitného zákona, v slobodnom povolani mediátor. Zároveň sa stali dostupnejšie informácie o mediácii, ako o zákonnej možnosti alternatívneho riešenia sporov v oblasti civilného práva, čím sa podnikateľský aspekt v mediácii stal akceptovaným až normálnym.

Vychádzajúc z legislatívneho pohľadu na mediátora ako podnikateľa, pokojne môžeme aplikovať aj poučku, že podnikateľ je človek, ktorý rieši problémy a necháva si za to platiť. Každé zmysluplné podnikanie by malo riešiť nejaký problém a byť prosperujúce. Ešte prijateľnejšie sa javí definícia, že podnikateľ je človek, ktorý niečo podniká. Čiže je v niečom objavný, pozitívne vynaliezavý, tvorivý. Mediátor trebárs v komunikácii, v spôsobe vedenia konania, v motivovaní k zmenám postoja, ... Predávame svoje zručnosti, svoj um a svoju energiu. Samotné podnikanie vyžaduje mnoho duševnej a citovej odvahy. Znalosť sama o sebe nestačí. „Ak chcete vybudovať niečo veľké, vybudujte najskôr seba“ (Tomáš Baťa), alebo „Ak chcete pôsobiť na druhých, musíte najprv „ovládnúť“ seba“ (Andrew Carnegie). Iba keď máme dostatočnú sebaúctu a adekvátne sebahodnotenie, nebránime sa odlišným názorom, nie sme vzťahovační a dokážeme rešpektovať názory druhých, aj keď nimi trebárs nesúhlasíme. Ak je človek vnútorne stabilný, podáva oveľa kvalitnejšie a profesionálnejšie výkony. Pracujeme len tak dobre, ako dobre sa cítíme. Potrebujeme sa o seba postarať, aby sme sa vedeli postarať o svojich klientov. Takéto programy môžu veľmi pomôcť k rozvoju osobnosti. Mediátor musí byť v prvom rade vyzretá osobnosť, práca mediátora si vyžaduje bystrú myseľ, nadhľad a sústavné vzdelávanie. Kým u iných profesií sa zvykne hovoriť, že ich práca vedie k profesionálnej deformácii, u mediátora sa javí že ide zároveň o jeho sústavný osobnostný rozvoj a rast (Dolanská, 2011).

Tým sa dostávame k trom spôsobom nazerania na vykonávanú činnosť, ktorá môže byť vnímaná jednak ako „robot“ – v zmysle zamestnania sa, vykonávaná iba pre peniaze, zväčša mechanicky, čo v prípade zamerania sa na riešenie konfliktov,

zrejme ani nie je opakovane realizovateľné. Ďalej ako profesia – prikladáme k práci väčšiu osobnú investíciu, úspech nemeríme peniazmi, ale aj prestížou, uznaním, výsledkami, kvalitou. A v neposlednom rade ako poslanie, príspevok k niečomu, čo nás presahuje, k všeobecnému dobru, pre širšie blaho. Niečo, čo sme občas ochotní robiť aj bez nároku na odmenu. S pocitom naplnenia a užitočnosti pre druhých. Poslanie najlepšie využíva naše silné stránky, často je vášňou. Dobrý úmysel nestačí, vhodnú reflexiu poskytnie etický kódex. Usudzujeme, že dobrá a vhodne zvolená práca je teda taká, v ktorej človek využíva naplno svoje nadanie, venuje sa tomu, v čom je najlepší a čo je pre druhých užitočné. Priebežne zvyšovať svoju odbornosť nemusí snáď len malé percento ľudí s naozaj mimoriadnym nadaním. My ostatní potrebujeme cvičiť, trénovať, zažívať, skúšať, aby sme získali ľahkosť, eleganciu a potrebné majstrovstvo (viac Hajzler, 2012).

Neustále priebežné vzdelávanie sa je v mediácii, ako v mnohých iných perspektívnych oblastiach, nutnosťou a samozrejmosťou. Kvalifikovaný mediátor, v pozícii komplexného odborníka, sa potom vyznačuje tým, že:

- pozná výhody i úskalia mediačného konania, procesu, ktorý nestranne vedie,
- orientuje sa v medziľudskej komunikácii, ovláda techniky aktívneho počúvania, prácu s emóciami a spôsoby vyjednávania, je zrozumiteľný a čitateľný,
- prezentuje účastníkom svoju úlohu v bezpečnej atmosfére rešpektujúcej komunikácie, vytvára priestor pre slobodnú voľbu každého z nich určiť čo je pre neho dobré a uplatniť svoj potenciál k tomu, aby sám najlepšie smeroval svoje konanie,
- pomáha oddeliť problém od človeka, vzťah od vecí, o ktorú ide, vyhľadáva pozitívne prvky, privedie k ich videniu obe strany, i v najväčších protikladoch hľadá niečo spoločné, rozdiely jasne definuje, normalizuje existenciu nesúhlasu, otázky kladie vo vhodne zvolenom čase a formulácii,
- je vynikajúci komunikátor, schopný pomôcť stranám prekonať myšlienkové bariéry a nachádzať alternatívne scenáre, má vžitú manažérske vlastnosti ako zodpovednosť, úctu, vytrvalosť, trpezlivosť, pružnosť, realnosť,
- uznáva diskretnosť ako základnú hodnotu pre mediátora a klientami akceptované pravidlo zachovania mlčanlivosti,
- ovláda stratégie riešenia konfliktov a je schopný aplikovať mediačné techniky v rôznych oblastiach spoločenskej praxe.

Každý máme automatické reakcie, odpozorované, naučené, často používané, a tie naše sú s nami celkom zžité, presnejšie vžité do nás, do práve nášho spôsobu života. Takéto vžité spôsoby reakcií sa menia ťažko, ale ako dospelí ľudia by sme mali byť schopní ich prenastaviť. K tomu, aby sa mediátor ubránil myšlienkam vlastnej neomylnosti či naopak prílišných pochybností, je veľmi užitočná pravidelná supervízia, ktorá ho môže chrániť tým, že umožní jeho tendencie v tomto smere reflektovať a udržať vo vedomej rovine. Ak je prioritou supervízie profesionálny rozvoj mediátora a rozširovanie jeho zručností, ide o spoločné hľadanie riešení

v atmosfére spolupatričnosti, ich odraza v pracovnom prístupe, o rozvíjanie sebareflexie vedúcej k pochopeniu doposiaľ nevedomovaných súvislostí, ktorá dáva možnosť pustiť sa do hľadania nových možností či odhalení poučení.

Komunikačne náročnú situáciu a ťažkosti z nej plynúce je spravidla možné považovať za výzvu k ďalšiemu tréningu a možnosť rastu. Rôznorodosť účastníkov konfliktov spôsobuje, že niekde zachýba triezvy rozum, inde absentujú prejavy emócií. Prieniky odlišností klientov a predpokladaného priebehu, môžu priniesť situácie, keď sa aj zdatný mediátor zasekne. Prídu momenty, keď nás prekvapí klient, prekvapíme sami seba alebo ostaneme len zaskočení situačným vývojom. Vtedy môže naozaj účinne pomôcť pointa Magdy Vášaryovej, resp. podtitul jej knihy: „Ak nevieš, ako sa máš správať, správaj sa slušne“.

Isteže, slušná zdvorilá reakcia má vždy svoje opodstatnenie, rovnako ako aj ďalšie doplnkové možnosti:

- ohľaduplnosť, kultivovanosť a takt sú nenahraditeľnou devízou mediácie, najmä pre ľudí ktorí vedia že slušnosť nie je slabosť,
- mlčanie je niekedy tá najlepšia odpoveď. Práca s tichom je dôležitá kategória. Kto ju zvládne, má k dispozícii účinnú strategickú pomocku,
- vo vypätých situáciách viac než čokoľvek iné, zaberá úsmev a humor. Primerane decentný, prívetivo mierny, láskavý. So smiechom opatrne. Ničím ľudia totiž neprehrádzajú svoju povahu viac, ako tým, čo im pripadá smiešne.

Zabezpečenie priameho prístupu k mediácii v obci môže byť prínosom, najmä

- keď dôjde k vystupňovaniu emócií a prejavov nepriateľstva medzi stranami,
- keď sa strany poznajú a je dôležité, aby sa našlo riešenie zamerané na budúce zdravé vzťahy,
- pokiaľ je zainteresovaných viac osôb alebo je v komunite tlak na nájdenie riešenia, pokiaľ má toto byť čiastkovým konsenzom k riešeniu ďalších záležitostí,
- ak zlyhali ostatné metódy, či hrozia vysoké náklady z hľadiska času či financií,
- v prípade sporu občanov s verejnou správou, pri uzatváraní podmienok zmlúv, konfliktov z dôvodu neúplnosti informácií, pri zmenách týkajúcich sa organizácie chodu školy, nakladaním s odpadmi a podobne,
- pri sporoch medzi dedičmi, susedmi, nájomníkmi a prenajímateľmi, pri prevodoch majetku, pri generačnom spore týkajúcom sa súžitia, pri počínaní si v rodinnej firme, pri partnerských, predmanželských a rodinných vzťahoch.

Konkrétny mediátor, pôsobiaci v obci, môže pozitívne prispieť mnohými spôsobmi, ktoré sa dajú zhrnúť do 3 základných bodov: prax, príklad, prevencia.

1. PRAX: Svojou prácou. Vlastná mediačná prax generuje viditeľne pozitívne riešenia, vytvára prirodzené vedomie o možnosti mediácie, zabezpečuje dostupnosť služby pre obyvateľov obce a sprístupňuje konzultácie pri hľadaní alternatívneho riešenia konfliktov.

2. PRÍKLAD: Svojim osobným prístupom k ľuďom, od rodiny, spolupracovníkov cez susedov až po starostu. Svojím spôsobom komunikácie, etickým postojom a rešpektujúcim prejavom v rámci bežnej konverzácie. Podporou vlastných morálnych a vôľových vlastností, preferenciou dôveryhodného prístupu vo vzťahoch. Oddelením súkromia od práce, zachovaním nadhľadu a odstupu. Neposkytuje nevyžiadané služby, kanceláriou mediátora nie je celý svet. Najužitočnejší sme, ak zostaneme profesionálmi, ale s osobným prístupom. Znamená to nemýliť si priateľský profesionálny prístup s osobným priateľstvom. Rešpektujúce chovanie k druhým nám pomáha šetriť aj vlastnú ľudskú dôstojnosť (Kopřiva, 2012).
3. PREVENCIA: Najúčinnnejšie a najlacnejšie zdroje sociálneho marketingu sú slušnosť a zdvorilosť. Poskytovanie a šírenie užitočných informácií, vzdelávanie, publikovanie, semináre, ako ďalšie formy propagácie zmierlivého riešenia sporov. Napriec generáciami, profesiami, záujmami či záľubami obyvateľov.

Vedomie o možnosti mediácie a o spôsoboch jej použitia je stále nízke práve v oblastiach, kde mediátori aktívne nepôsobia. Taktiež tam, kde je pre mediátora „povinný“ podnikateľský status v nesúlade s jeho videním pomáhajúcej služby, alebo sa preškolený zaregistrovaný mediátor z nejakého dôvodu obáva v tejto pozícii realizovať. „Dejiny ľudstva sú dejinami mužov a žien, ktorí sami seba podceňovali“ (Abraham Maslow). Alebo tam, kde sú výrazne odlišné očakávania okolia a možností mediátora. Nie je ľahké nájsť správnu mieru sebaocenenia, t.j. neprezentovať sa ani skromne, ani príliš sebavedome (Gruber, 2005). Dostatok informácií o mediácii je však prvým predpokladom pre to, aby sa osoba mohla rozhodnúť, akým spôsobom bude riešiť svoj spor. Priebežné zvyšovanie informovanosti, vzdelanosti a komunikačnej úrovne sa nepochybné týka aj celého spektra pracovníkov obce či školy. Náš mozog je usposobený tak, že pokiaľ sa má niečím vážne zaoberať, potrebuje v tom vidieť zmysel. Potrebujeme, aby veci dávali zmysel, potrebujeme vedieť, že sú využiteľné v blízkej dobe a v situáciách skutočného života. Je nevyhnutné naučiť sa možné ambivalencie v mediačnom konaní a dôsledne pochopiť zákonitosti procesu, aby sme vedeli, ako ich správne použiť aj porušiť. Improvizácia je možná, občas aj vhodná, ale iba ak s ňou vieme zaobchádzať, a je podložená širokými znalosťami a rozhľadom v odbore. Ako v prípade ohňa, keď podľa spôsobu zaobchádzania môže zhorieť práve len to potrebné, alebo aj všetko.

Model mediačného procesu sa formuje ruka v ruku so zásadným predpokladom úspechu mediátora - jeho schopnosťou navodiť atmosféru nezaujatosti, bezpečia, vzťah dôvery a dôvernosti so sporiacimi sa stranami. Pokiaľ sa však necháme zlákať rolou expertného poradcu, ktorý klientom „pomôže, poradiť“, pokiaľ z účastníkov snímeme ich diel zodpovednosti za vývoj sporu, za ich osud, paradoxne tak vlastne

bránime možnej skutočnej zmene, čím problémy klientov konzervujeme alebo dokonca prehľubujeme. (Komárek, 2005).

Súvislosť jedinečnosti prístupu mediátora s jeho osobnosťou a vedomosťami už bola naznačená. Napriek približne rovnakému základnému teoretickému vzdelaniu mediátorov a definovaní modelov mediácie, ak by sme mali spočítať druhy individuálnych štýlov mediátora, len na Slovensku ich v súčasnosti je vyše 1100 (taký je približný počet registrovaných mediátorov). Vlastne je oveľa viac možností prístupov. Ak by sme nezávisle požiadali rôznych klientov toho istého mediátora, a z ich odpovedí poskladali odpoveď na otázku akú koncepciu mediácie daný mediátor použil - pravdepodobne by sme dostali dosť odlišné až rozporné odpovede. Totiž, i keď sa predmet sporu môže zvonku zdať podobný inému, vstupuje do hry toľko ďalších faktorov, že ich nezohľadnenie pri voľbe modelu mediácie, by mohlo mať rozhodujúco nevhodný dosah na hľadanie konsenzu. Zakaždým, keď by čo len lákalo pomyslieť si, že tento „prípado“ sa bude vyvíjať nejakým predpokladaným spôsobom, jeho reálny priebeh ukáže, že existuje práve toľko možností priebehu a výsledku, koľko existuje vzťahov. Čo vzťah, to nenapodobiteľne svojrázny prístup reakcií v konflikte. A tak opätovne praktické každodenné zápletky vytvárajú nové príbehy, ktorých súčasťou sa stáva mediačná skúsenosť, čím potvrdzujú nutnosť hľadania najkompetentnejšieho modelu mediátora. Špecifiká vedenia mediácie v súvislosti s osobnostnými predpokladmi mediátora, jeho celoživotným vzdelávaním a metodikou mediácie podrobne uvádza Vladimír Labáth (Holá a kol., 2013) a zmapovaný prehľad nutnosti kvalifikácie mediátora v súvislosti s hodnotením kvality prináša Robin Brzobohatý (Holá a kol., 2013).

Neutrálne prostredie a kooperatívny prístup mediátora pomáhajú účastníkom odbúrať prípadný stres vznikajúci zo samotnej existencie konfliktu. Naopak, buduje sa dôvera v možnosť úspešného vyriešenia. Vnímavý klient získava v procese nové zručnosti a schopnosti, ktoré sú mu nápomocné pri riešení jeho ďalších životných situácií.

Záver

Rozpoznaná a uvedomovaná filozofia mediácie opodstatnene a naozaj pomáha. Zjednodušuje ľuďom orientáciu v ich praktických problémoch. Učí vidieť čo je naozaj dôležité, učí nás o zodpovednosti. Možnosť jej uplatňovania má ambíciu byť vnímaná ako čistá esencia slova *právo*, v tom najpozitívnejšom zmysle slova.

Zoznam bibliografických odkazov:

GRUBER, David. 2005. Chytrí pracují, kde chtějí. Vyd. Alfa Publishing, Praha, ISBN 80-86851-20-6.

HAJZLER, Tomáš. 2012. *Peníze, nebo život?* Vyd. PeopleComm, Praha, ISBN 978-80-904890-3-5.

- HOLÁ, Lenka, MALACKA, Michal, a kol. 2014. *Mediace a reflexe jejich aktuálních trendů*. Vyd. Nakladatelství Leges, Praha, ISBN 978-80-7502-047-5.
- HOLÁ, Lenka, 2011. *Mediace v teorii a praxi*. Vyd. Grada Publishing, Praha, ISBN 978-80-247-3134-6.
- HOLÁ, Lenka, 2013. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Vyd. Grada Publishing, Praha, ISBN 978-80-247-4109-3.
- JANOVIC, Tomáš. 2012. *Pinkanie*. Vyd. Marenčin, Bratislava.
- KOMÁREK, Stanislav. 2005. *Spasení těla: Moc, nemoc a psychosomatika*. vyd. Mladá fronta, Praha, ISBN 80-204-1287-5.
- KOPŘIVA, P., Nováčková, J., Nevolová, D., Kopřivová, T. 2012. *Respektovat a být respektován*. Vyd. Pavel Kopřiva – Spirála, Chvalčov. ISBN 978-80-9140430-0-0
- Najpravo.sk. DOLANSKÁ, Renáta. 2011. *Ludia už mediáciu uprednostňujú*. Dostupné na: <http://www.najpravo.sk/clanky/renata-dolanska-ludia-uz-mediáciu-uprednostnuju.html>

Kontakt:

JUDr. Dana BALIOVÁ

Mediačná kancelária Nitra, Chalupkova 6, 949 01 Nitra

Mediačná kancelária Tekovská Breznica č. 262, 966 52 Tekovská Breznica

Kontaktný e-mail: info@mediatorka.sk

Webová stránka: www.mediatorka.sk

Odborný profil autora:

Dana Baliová má bohaté skúsenosti s praktickou aplikáciou mediácie vo všetkých oblastiach civilného práva. Dĺžkou mediačnej praxe patrí medzi prvých mediátorov na Slovensku, ktorí túto činnosť vykonávajú ako svoju hlavnú pracovnú náplň. Najčastejšie sa zaoberá rodinnými a partnerskými spormi, v obchodnej a pracovnoprávnej oblasti poskytuje mediačný audit. Popri priamej práci s klientami pôsobí ako akreditovaná lektorka vzdelávacích podujatí v oblasti mediácie, odborný garant vzdelávacích programov a supervízorka pre mediačnú prax. V rámci preventívneho pôsobenia organizuje vzdelávacie semináre v oblasti alternatívneho riešenia konfliktov so zameraním na životné zručnosti a zvyšovanie právneho vedomia. Rada spolupracuje s českými kolegami, predovšetkým z Evropského inštitutu pro smír, mediaci a rozhodčí řízení Křtiny a zo vzdelávacej spoločnosti Educo Centrum Krnov. Pôsobí vo viacerých projektoch, je zakladajúcou členkou pracovnej skupiny Práva spolupráce na Slovensku, členkou občianskych združení mediátorov a podpredsedníčkou Európskej asociácie právničiek na Slovensku. Žije a pracuje v krajskom meste i na vidieku.

Rovesnícka mediácia v modelových situáciách v prostredí základných škôl

Peer mediation in model situations in environment of elementary schools.

Dušana BIELESZOVÁ

Abstrakt

Školy ako výchovné a vzdelávacie inštitúcie plnia dôležitú úlohu v procese vytvárania životných schém, vrátane tých, ktoré súvisia s riešením konfliktov. Školské prostredie je však poznačené zvýšeným napätím. Vonkajšie prejavy konfliktných vzťahov medzi dospelými sú deťmi prirodzene odpozorované a prijímané ako norma. Dôsledky chýbajúcich zručností môžu byť obrovské. Rovesnícku mediáciu považujeme za efektívny nástroj riešenia konfliktov za predpokladu, že jej začleňovanie bude realizované v súlade s vývinovými osobnosťami žiakov a za podpory pedagógov a rodičov, ktorí tvoria školskú komunitu. V príspevku sa zameriame na aktivity rovesníckej mediácie, definujeme osobitosti rovesníckych vzťahov, rozoberieme si modelové situácie a budeme sa venovať prístupu dospeljej authority k úlohe sprievodcu žiakov pri riešení konfliktov.

Kľúčové slova

rovesnícka mediácia, škola, školská mediácia, učiteľ, žiak, rodič

Abstract

Schools like pedagogical and educational institutions subserves important task in process of creating life diagrams include those, which belongs to conflict solutions. But school environment is marked by increased tension. External characters of conflict relationships are observed and become standard. Consequences of lower skills could be colossal. Peer mediaton is effective tool of solution conflict. Realization should be in progress in coincidence with individuality of each student and in cwork with teachers and parents. In article we focus on activites of peer mediation. We define individualities of peer relationships. Then we analyze some typical situations and will working on approach of adults authority like guide for student in conflicts solution.

Key words

peer mediation, school, school mediation, teacher, pupil, parent

Prostredie dnešných škôl je poznačené veľkou rôznorodosťou. Na jednej strane sa zvyšuje kvalita tých, ktoré investovali čas aj do zlepšovania medziľudských vzťahov, ale v rovnakej miere vidíme nárast konfliktných situácií tam, kde

prírodnú autoritu lídra školy a jej učiteľov nahrádzajú mocenské hry. V prostredí, ktoré by malo byť pre deti ideálnym „cvičiskom“ vytvárania pozitívnych medziľudských vzťahov v ochranných mantineloch usmernenia dospelých, sa deti stávajú svedkami vyhýbania sa problémom, alebo ich neprímeraného riešenia z pozície sily. Ak si uvedomíme, že komunita rovesníkov sa v určitom veku stáva pre deti najprírodzenejším prostredím zdieľania ich autentických pocitov, tak úloha učiteľa v rovine riešenia konfliktov si žiada zmeniť svoj charakter. Školská a rovesnícka mediácia môže byť cestou, ako naučiť žiakov vytvárať si pevné priateľstvá, a to aj v prostredí rôznorodosti a odlišnosti. Môže byť tiež prípravou na inkluzívne školstvo.

Aké kompetencie budú deti potrebovať v budúcnosti?

Škola by mala byť pre žiaka miestom, kde je mu dovolené robiť chyby a zároveň kde môže hľadať overené spôsoby, ako im predchádzať. V bezpečnom prostredí pod ochrannou rukou prirodzenej autority učiteľa by malo byť žiakom umožnené spoznávať prijateľné i menej prijateľné správanie, vhodný aj menej vhodný spôsob komunikácie, účinné aj málo účinné prvky vzájomného rešpektu, tolerance. Aká bude budúcnosť dnešných detí? Akú chceme, aby ju mali? Aké kompetencie v nej budú potrebovať?

Vplyv reklamy, marketingových firiem, médií, sociálnych sietí, množstvo informácií na internete priniesli javy, na ktoré súčasná generácia dospelých nebola pripravená. Šikovnosť detí pri využívaní informačno-komunikačnej technológie bez vhodného usmernenia vyvolala nové formy šikanovania. Bežné je používanie vulgarizmov v médiách, medzi politikmi a známymi osobnosťami. Posun tolerance k takémuto správaniu sa modelovo prenáša aj do komunikačných prejavov mladej generácie. Na sociálnych sieťach sa objavujú trendy pútania pozornosti, mení sa význam intimity, deti sú pružné pri vyhľadávaní informácií, ale nie vždy zvládajú ich rozumnú selekciu. Dej sa odohráva rýchlo, chýba procesné spomalenie spracovania jeho obsahu. Ak nie je posilňovaná trezrlivosť, deti túto hodnotu vypúšťajú zo svojho poľa pôsobnosti a nepovažujú ju za podstatnú. Školské triedy sa stávajú kultúrne, sociálne, ekonomicky rozmanitejšie, no napriek tomu sa zvyšuje tlak na selekciu, ktorý môže vychádzať z obáv, že školské prostredie nie je pripravené odlišnosti zvládať v takej miere, aká by bola žiaduca. Spoliehanie sa na rozhodnutia dospelých môže byť živnou pôdou pre trvalejšie blokovanie skutočných pocitov a straty sebavedomia a kritického myslenia.

Roviny školskej a rovesníckej mediácie

Školskú mediáciu môžeme realizovať najmä v dvoch rovinách. Ako prizvanie mediátora k riešeniu konfliktu a ako ačlenenie mediácie do filozofie školy, jej kultúry.

Prizvanie mediátora k riešeniu konfliktu (sanačná rovina)

Ide o klasickú mimosúdnu činnosť, pri ktorej napríklad riaditeľ školy, resp. učiteľ prizve na riešenie konfliktu mediátora. Mediátor pomáha hľadať príčiny problémovej komunikácie, zredukovať prekážky v komunikácii, nabáda k dohode, usmerňuje proces riešenia konfliktu. Konflikt pritom môže nastať spravidla medzi kolegami, učiteľom a žiakom, učiteľom a rodičom, nadriadeným a podriadeným, zriaďovateľom a riaditeľom školy, radou školy a riaditeľom, ale aj medzi rodičmi žiakov, či samotnými žiakmi.

Prax prináša aj množstvo situácií, kedy sa akýkoľvek problém prioritne rieši podnetmi a sťažnosťami na vyššie kontrolné orgány, a to aj bez komunikácie s dotknutými osobami. V niektorých prípadoch pritom môže ísť iba o nevykomunikovanie si súvislostí, ktoré predchádzali sporu. Praktickým riešením týchto situácií môže byť zakomponovanie mediáčnej doložky do vnútorných školských dokumentov. Doložka obsahuje záväzok, že v prípade konfliktu sa sporné strany pokúsia ho riešiť najprv mediácnou cestou na pôde školy. Obsah mediáčnej doložky závisí výlučne na dohode a nie je právne vymáhateľný. Môže ale podporiť riešenie konfliktu zmerom.

Začlenenie mediácie do filozofie školy

Potreba stability, vyváženosti v pedagogickom tíme, záujem poskytnúť žiakom vhodný model pre riešenie konfliktov, signál rodičom, že kvalita vzťahov patrí k jej prioritám, môžu byť dôvodom, prečo vedenie školy má záujem prijať mediáciu ako súčasť filozofie tejto výchovno-vzdelávacej inštitúcie. Ak hovoríme o procese jej začleňovania, máme na mysli predovšetkým scitlivenie pozorovacích schopností a podporovanie zručnosti zvládať problémové situácie úspešne.

Z emailu triednej učiteľky žiakov 6. ročníka (1. časť)

„Dnes sme riešili v triede problémového žiaka. Deti sú z neho vystresované a všetci chcú, aby odišiel. Spísali petíciu za jeho vylúčenie. Rozprávali sme sa o ich pocitoch. Cez prestávky sa snažím byť v triede alebo v jej blízkosti, často všeličo riešim (nadávky, drobné konflikty...), snažím sa, aby sa predchádzalo väčším konfliktom. Viem, že dotyčný chlapec má ťažký život, ale v určitých situáciách ho nemôžem ospravedlniť, má už 12 rokov a musí vedieť rozlišovať dobré od zlého. Budúci týždeň pôjde k psychologičke. Otázne je, či mama bude chcieť s ním chodiť na vyšetrenia. Rodičia ostatných detí mi vyčítajú, že so žiakom nič nerobím. Prišlo mi to veľmi ľúto, pretože nikto nevidí tie telefónne účty, čo mi chodia, ani ten čas, čo po večeroch trávim komunikáciou s rodičmi problémovnejších detí. S deťmi v triede komunikujem častejšie, než s mojimi vlastnými, ktoré sú po večeroch ponechané samé na seba, lebo sa venujem školským veciam. Neviem, čo ešte viac

by som mohla pre triedu urobiť. Je pravda, že deťom on robí veľakrát zle a denne vymýšľa klamstvá. Je ale pravda aj to, že v triede nemá stáleho kamaráta a cíti odmietanie detí.“

Prístup mediátora ku konfliktným situáciám

Vo všeobecnosti treba pristupovať ku každej konfliktnej situácii individuálne. Treba zvážiť existujúci stav problémového správania, hľadať jeho príčiny a zadefinovať si želaný stav. Každý, aj zdanlivo rovnaký problém v rozdielnom prostredí môže vygenerovať rôzne riešenia. Mediátor, ktorý sa venuje školskej mediácii, potrebuje vedieť, že ak sa na konflikt nepozrie v kontexte reakcií všetkých osôb, ktoré majú vplyv na zmenu správania, jeho závery nemusia viesť k želateľnej zmene z hľadiska dlhodobého významu. Pre úspešné vyriešenie problému a minimalizovanie možnosti jeho recidívy, treba uvažovať v rovine logických dôsledkov konania v čo najväčšom rozsahu a s ohľadom na všetky dotknuté osoby.

Pri riešení konfliktu je vhodné položiť si otázky: Ako konflikt ovplyvňuje správanie a konanie všetkých zainteresovaných osôb? Čo je príčinou nežiaduceho správania? Aký želaný stav chcú aktéri konfliktu dosiahnuť a ako ho môžu dosiahnuť?

	Problémový žiak	Spolužiaci	Učiteľ	Rodič	Riaditeľ školy
Aký je súčasný stav?	Je vulgárny? Obťažuje? Hnevá sa? Kričí? Vyrušuje?	Sťažujú sa? Prispôbujú sa? Napodobňujú ho? Sú ľahostajní? Rezignovali?	Žiada o pomoc? Je apatický? Cíti sa frustrovaný? Nezaujíma ho to? Hľadá riešenia?	Žiada radu? Zaujíma sa o problém? Vyhýba sa stretnutiam?	Poskytuje podporu? Usmerňuje? Kontaktuje odborníkov? Skrýva problém?
Aká je príčina?	Skúša hranice? Čítí sklamanie hnev, úzkosť? Má rodinné problémy? Má ŠVVP?	Prevláda skupinové myslenie? Majú strach? Chýbajú im zručnosti? Chýba pozitívna osobnosť v triede?	Je riešenie nad jeho sily? Chýba podpora, usmernenie? Očakáva pokyny vedenia školy?	Nevie si rady? Nemá čas? Rodina prechádza zmenami?	Zaujíma sa o pocity ľudí? Má strach zo zlej povesti? Nevie o probléme? Chýbajú mu kompetencie?
Aký je cieľ, riešenie?	Zmeniť správanie? Mať viac kamarátov? Získať väčší rešpekt?	Stmeliť tím? Posilniť schopnosti riešiť konflikt? Naučiť ich kriticky myslieť, pracovať s emóciami?	Dostať usmernenie? Mať možnosť konzultácie? Vzdelávať sa?	Docieľiť otvorenú komunikáciu? Získať pomoc, podporu?	Kontaktovať odborníkov? Prejaviť záujem o potreby učiteľov? Poskytnúť odbornú pomoc rodičovi?

Tab. č. 1. – Dôležité otázky školskej a rovesníckej mediácie v triede

Škála správania žiaka, ktorý vyvoláva konflikt, sa môže pohybovať od jemných odtieňov neštandardného až po výrazne rušivé. Žiak môže vyvolávať konflikt tým, že stláča pero, že si do zošita počas výkladu učiteľa kreslí obrázky. Učiteľa môže rozladiť ignorovaním, vykrikovaním, vydávaním rôznych nepríjemných zvukov, môže byť vulgárny, agresívny, môže reagovať neštandardne v dôsledku špecifických vývinových porúch, môže pociťovať zvýšený tlak na výkon, byť prestimulovaný,

prežívať náročnejšie obdobie v rodine a v určitom veku môže konfliktným správaním dávať najavo, že aspiruje na vlastné názory a testuje si ich prijatie v rovesníckej skupine. Pri možnostiach usmerňovania riešenia konfliktu musíme brať do úvahy aj intenzitu týchto prejavov.

Správanie žiaka ovplyvňujú aj jeho rovesníci. Môžu prejavy spolužiaka ignorovať, nevšimáť si ich, ale môžu konfliktné správanie dokonca aj vítať, nakoľko je pre nich sprestrením inak nudnej vyučovacej hodiny. Deti môžu pociťovať frustráciu, strach, obavy, hnev, mať pocit ohrozenia.

V celom procese je dôležitý postoj triedneho učiteľa, resp. ďalších učiteľov. Frustrovaný učiteľ potrebuje motivovať. Učiteľ, ktorému chýbajú kompetencie zvládať konflikty, sa potrebuje vzdelávať. Učiteľ, ktorý vie pomenovať nežiaduce prejavy žiaka a vie s nimi pracovať, potrebuje podporu vedenia školy, pochvalu, ocenenie, supervíziu.

Mediátor, ktorý rieši konflikt, musí poznať aj postoj rodiča k vzniknutej problémovej situácii. Rodič sa môže vyhýbať stretnutiam s triednym učiteľom, riaditeľom školy, môže byť dokonca agresívny, ale aj sklamaný prístupom školy k riešeniu konfliktov v triedach. Príčinou nespokojujúceho správania rodiča môže byť nevládanie výchovy, pretrvávajúce problémy v partnerskom vzťahu, zvýšený tlak na výkon v práci, vytesnenie dôležitosti výchovy zo svojich priorít, stres. Dôvodom nezájmu môže byť nesúhlas s postojom niektorých učiteľov, nedodržanie dohôd z ich strany.

Autoritou, ktorej reakcia je podstatná, je riaditeľ školy. Môže reagovať pokojne, byť učiteľovi oporou, poskytnúť usmernenie, konzultáciu, kontakty na odborníkov. V komunikácii medzi rodičom a učiteľom môže pôsobiť ako mediátor, ktorý zmierňuje napätie, usmerňuje proces diskusie smerujúci k vzájomnej dohode. Môže sa tváriť, že sa ho problém netýka a môže byť natoľko vyťažovaný byrokraciou, že stráca prehľad o zhoršujúcej sa klíme.

V celom procese si treba uvedomiť postavenie mediátora. Mediátor neposkytuje odpovede, ale môže klásť dôležité otázky. Jeho úlohou je podnecovať smerovanie k dohode správnym smerom, ukazovať možnosti, rôzne riešenia, uľahčovať komunikáciu, tmiť napätie, pracovať s emóciami, obrannými mechanizmami, usmerňovať proces riešenia konfliktov. Mediátor, ktorý sa venuje školskej mediácii a vie pracovať s deťmi školského veku, môže pod dohodu s učiteľom realizovať aj niekoľko aktivít na podporu riešenia konfliktov priamo so skupinou detí, pričom učiteľ je prítomný v triede ako významný pozorovateľ správania svojich zverencov. Všima si, ako jeho žiaci komunikujú, čo robia, ako sa správajú, ako reagujú na pokyny, kto je prirodzeným lídrom v rovesníckej skupine, kto sa radšej nechá viesť, ako sa menia nálady, čo ich mení. Následne učiteľ s mediátorom svoje postrehy z mediálnych aktivít rozoberie, zhodnotí a spoločne pripraví riešenia, ktoré pomôžu zlepšovať vzťahy v triede, napríklad podnietiť medzi žiakmi diskusiu o triednych pravidlách, ich dôležitosti a opodstatnenosti.

Dôležitá je aj spolupráca s odborníkmi (psychológmi, špeciálnymi pedagógmi, sociálnymi pracovníkmi), ktorí vedú z hľadiska svojho pôsobenia pripraviť účinné stratégie na podporu zmien v správaní.

Nezanedbateľnou však ostáva aj podpora triednemu učiteľovi. Dôležitú úlohu tu zohráva riaditeľ školy, jeho kolegovia, alebo človek, ktorému triedny učiteľ dôveruje a ktorý mu umožní spracovať obranné mechanizmy a emócie tak, aby učiteľ záťažovú situáciu zvládol úspešne, a nie na úkor kvality života vlastnej rodiny a vlastných detí.

Z e mailu emailu triednej učiteľky s odstupom jedného a pol roka – II. časť

„Najväčšiu zmenu v správaní u detí v triede som zaznamenala práve u tohto žiaka. V piatom ročníku bol "postrachom" pre spolužiakov aj nespoľužiakov a veľa detí sa ho vyslovene bálo. Mal neprimerané správanie aj voči učiteľom. Prvé dva-tri mesiace v šiestom ročníku nemal ideálne správanie, ale postupne sa premieňal z konfliktného a agresívneho chlapca na pokojného. Po dlhšom čase mal v tomto polroku jednotku zo správania. Keď som volala jeho mamine, že ho chcem pochváliť, nechcela tomu veriť. Samozrejme, tichučké dieťa z neho nikdy nebude, niekedy ho musím napomenúť, ale tie milové kroky, aké urobil, si neskutočne cením. Veľmi sa mi páči, že ho medzi seba prijali všetky deti, hoci na začiatku 6. ročníka ho veľa detí nemalo rado. Na facebooku nedávno jeho spolužiak pri reakcii na jeho fotku (žiáci iného ročníka sa mu tam posmievali) napísal, že "čo majú proti nemu, veď je to úplne normálny chalan."

Čím môže byť mediácia v prostredí školy ovplyvňovaná?

Mediácia môže byť ovplyvňovaná cieľovou skupinou. Inak sa budú správať rovesníci v školách, kde majú strach zo šikanovania a rozdielne budú reagovať žiaci, ktorých súčasťou kultúry školy je aktívny odpor voči tomuto neuhu. Dôležitý je aj vek účastníkov konfliktu. Komunikácia žiaka 1. stupňa bude iná ako diskusia študentov strednej školy. Riešenie konfliktu ovplyvňuje aj dynamika skupiny a štádium konfliktu. Ak sme súčasťou triedy silných individualít, musíme voliť iné stratégie prekonávania problémov, ako v triede, kde sa udomácnila ľahostajnosť, poddajnosť. Veľký vplyv na úspešnosť riešenia konfliktov v triedach má postoj dospelých autorít – riaditeľa školy, učiteľov. Ak rovesnícky mediátor bude zo svojho pohľadu vnímať dôležitosť vyriešenia problému žiakmi a učiteľ do tohto procesu vstúpi nevhodným rozhodnutím z pozície moci, rovesnícka mediácia začne strácať na svojom význame. Mediáciu bude ovplyvňovať aj konkrétna situácia. Iné konanie sa očakáva vtedy, keď spolužiaci nevedia nájsť zhodu na termíne výletu a inak bude prebiehať ich komunikácia pred písomkami. V neposlednom rade do procesu mediácie vstupuje aj momentálna nálada detí.

Program mediácie v školách

Prvým krokom zavedenia mediácie do škôl je oboznámenie pedagogických a odborných zamestnancov školy, prípadne rodičov s jej významom a jednotlivými etapami, napr. formou prezentácie, resp. tréningových aktivít zameraných na scitlivenie pozorovacích schopností k prejavom správania žiakov, učiteľov, rodičov, ale aj k poznaniu vlastných reakcií v konfliktných situáciách. Ideálne je, ak riešenie konfliktov je aj jednou z obsahových tém zasadnutia metodických orgánov školy, napr. predmetovej komisie s výchovným zameraním. Školský koordinátor mediácie v spolupráci s certifikovaným mediátorom prevezme na seba zodpovednosť za proces začleňovania programu. Následne, počas tréningových aktivít s rovesníckymi mediátormi pracujú spolu so skupinou detí, ideálne 4. až 9. ročníka, ktoré prejavili záujem a zároveň splnili podmienky účasti na programe, ktoré boli prediskutované v tíme pedagógov (predmetová komisia), ale aj v tíme žiakov (žiacky parlament). Tréning môže prebiehať v dvoch až štyroch fázach s odstupom približne dvoch týždňov od každej fázy. Dvojtyždňové obdobie je prechodovým časom, kedy si žiaci vedú denník pozorovateľa s cieľom lepšej identifikácie problémov v triedach. Počas tréningu si osvoja zručnosti, ktoré im pomôžu riešiť konflikty a skvalitňovať vzťahy v triedach.

Témy výcviku by mali zohľadňovať cieľovú skupinu, najčastejšie sa vyskytujúce predmety sporov, vek, špecifickosť prostredia, zameranie školského vzdelávacieho programu. V praxi sa nám osvedčili štyri ťažiskové témy

1. Konflikty a ich príčiny
2. Fázy vývoja konfliktu
3. Komunikácia v záťažových situáciách
4. Riešenie konfliktov.

Konflikty a ich príčiny – Cieľom tréningových aktivít je získať odpovede na otázky: Čo je konflikt? Aké druhy konfliktov poznáme? Aké sú najčastejšie témy konfliktných situácií v školách? Čo je zdrojom konfliktov? Po absolvovaní tréningu rovesnícki mediátori sú schopní pomenovať najčastejšie sa vyskytujúce problémy, miesta výskytu konfliktných situácií.

Fázy vývoja konfliktu – Ako sa správame v štádiu výskytu prvých náznakov rozdielnych názorov? Čo je dôležité si uvedomiť? Ako je vhodné reagovať? Kedy prichádza k polarizácii názorov? Kedy ešte vieme uznať názor oponenta? Aké problémy prináša vzájomné odcudzenie? Kedy hovoríme o deštruktívnych účinkoch konfliktu? Ako zareagovať, keď prichádzajú údery pod pás? Ako sa na správaní odrazi ľahostajnosť k riešeniu konfliktov? Po absolvovaní druhej časti tréningu žiaci dokážu identifikovať východiskové podmienky pre začatie mediácie (vplyv prostredia, štádium konfliktu, emócie a pod.), vnímajú úzkosť, nepriateľstvo,

frustráciu, vycítia, kedy sa konflikt stáva otvoreným, pomáhajú formulovať pocity, záujmy, vedú pomenovať pozitívne aj negatívne emócie spojené s konfliktom.

Komunikácia v záťažových situáciách – Čo predstavuje pre mladého človeka záťaž? Čo sú jej zdroje a ako sa záťaž prejavuje na správaní žiaka? Aké sú najčastejšie využívané obranné mechanizmy a čomu nás učia? Rovesnícky mediátor dokáže prerámčovať tému, ak zbadá deštruktívne napätie v rozhovore, pretlmočiť sťažnosti, vie tvoriť objasňujúce otázky a pomenovať záujmy. Ustráži, aby si spolužiaci neskákali do reči, pomáha vyjadriť pocity, myšlienky, prania., zvažovať dôsledky. Je schopný jasne formulovať myšlienky.

Riešenie konfliktov a mediačný proces – Záverečné stretnutie tréningových aktivít patrí zvládnutiu mediačného procesu. Ako analyzovať konflikt? Aké sú jednotlivé štádiá mediačného procesu? Aké zásady by mal dodržiavať rovesnícky mediátor? Po zvládnutí tréningu žiak vie tvoriť dohody, rozumie pravidlám mediačného procesu, vie identifikovať vzájomne otvorené, či skryté útoky, dokáže spájať návrhy, doladovať vyjednávania a konkretizovať dohody. Snaží sa znižovať napätie medzi spornými stranami.

Súčasťou záverečných aktivít je vytvorenie plánu udržateľnosti mediácie v prostredí školy. Patrí tu napr. zadefinovanie možností kontaktovania rovesníckych mediátorov spolužiakmi (e-mail, sociálna sieť, kontaktná schránka), pravidelné mesačné rozhlasové vysielanie k aktuálnym témam (hádky v triede, zvýšená záťaž pred písomkou...), príspevky na webovej stránke školy, vytvorenie nástenky mediačných aktivít, facebookovej diskusnej skupiny rovesníckych mediátorov, besedy, diskusie na rôzne témy, ktoré trápia žiakov so zaujímavými odborníkmi.

Čo očakávajú rovesnícki mediátori od mediácie?

„Zlepšime si zručnosti v riešení konfliktov, budeme schopní robiť správne rozhodnutia, budeme vedieť byť na oboch stranách, zlepšime si komunikáciu pri riešení konfliktov, nebudeme sa hádať, vyriešime konflikty po dobrom, budeme múdrejší, zlepšime si vzťahy v triede, zlepšime vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi, naučíme sa spolupracovať, naučíme sa zvládať rôzne situácie, naučíme sa spolupracovať v skupine.“ (rovesnícki mediátori, ZŠ Sv. Cyrila a Metoda, Košice)

Výber rovesníckych tém nemôže byť vecou náhody. Musí mu predchádzať analýza prostredia. Témy by mali zohľadňovať cieľovú skupinu, najčastejšie sa vyskytujúce predmety sporov, vek, špecifickosť prostredia, zameranie školského vzdelávacieho programu.

Význam rovesníckej mediácie

Rovesnícka mediácia učí tolerancii. Rôzne javy môžu mať pre každého z nás iný význam. Ten môže byť ovplyvnený výchovou, temperamentom, skúsenosťou, zásadami a normami, ktoré sme do života prijali. Mediácia privádza žiakov k

schopnosti vnímať veci z rôznych uhlov pohľadu. Ujasňovanie postojov je vecou trpezlivého vysvetľovania, dopĺňania myšlienok, zdôvodňovania, argumentácie, preformulovania výrokov, ktoré vyvolávajú negatívne emócie. Pestuje zručnosť dopriať rozhodnutiam čas. Zdieľaním pocitov, ktoré vyvolali určitý postoj, vnáša do komunikácie prvok rešpektu a úcty, pomáha chápať vzájomné odlišnosti. Ak je riešenie dohôd v rukách rovesníkov, žiaci sú ochotnejší prijímať zodpovednosť za ich napĺňanie, žiak vstupuje do procesu mediácie s dôverou, čím stúpa šanca na väčšiu otvorenosť v prejavoch. Mediácia dáva žiakom priestor pochopiť vlastné emócie v kontakte s emóciami iných, učí primeraným reakciám, ktoré zohľadňujú štádium konfliktu, jeho intenzitu, vedie k spracovaniu emócií, ku kritickému mysleniu, k tvorbe otázok, k aktívnemu počúvaniu, učí samostatnosti. Vďaka mediácii majú deti väčšiu potrebu zdieľať spoločné témy a diskutovať aj o tých, ktoré by ich mohli zdanlivo rozdeľovať. Rovesnícka mediácia zlepšuje atmosféru v škole. Ukotvenie schopnosti riešiť problém mediačnou cestou nie je vecou náhody, ale trpezlivého vysvetľovania. Jej výsledky sa objavujú v podobe menšieho počtu konfliktných situácií, ktoré by musel riešiť učiteľ. Nie je možné realizovať vyučovanie v čase, kedy je sústredenosť žiakov rozptýlená a učiteľ musí venovať pozornosť riešeniu konfliktov v triede. Ak si žiaci osvoja zručnosti rovesníckej mediácie, riešenie jednoduchých konfliktov zvládnu bez zásahu učiteľa. Mediácia zlepšuje aj vzťahy medzi dospelými. Triedni učitelia zvyknú byť citliví na kritiku svojej triedy. Nezriedka majú potrebu obhajovať „svojich“ žiakov, čím dochádza aj ku kolegiálnym sporom. Mediácia pomáha vnímať konflikty ako prirodzenú súčasť života.

Záver

Deti potrebujú cítiť zodpovednosť za spoločnosť, v ktorej žijú. Aby ju cítili, musia sa na jej vytváraní aj podieľať, musia vedieť, že ich slovo je vypočuté, ich názor je braný vážne a konflikt je len príležitosťou, ako sa naučiť chápať svet iných.

„Rovesnícka mediácia ma ako človeka, veľmi ovplyvnila. Zistila som, ako veľmi ma baví práca s ľuďmi, ako veľmi sa mi páči, keď viem komukoľvek pomôcť v situácii, keď to potrebuje. Už viem, že je dôležité zaujímať sa o ľudí okolo seba. Dúfam, že rovesnícka mediácia na školách bude v budúcnosti veľkým prínosom. U nás funguje už 2 roky. Veci sa nemenia zo dňa na deň, ale je skvelé vidieť ako napredujeme. Pri riešení konfliktov si často neuvedomujem, že viem kamarátovi pomôcť preto, že som absolvovala toto školenie. Niečo na tom však bude, keďže sa na mňa začínajú so svojimi problémami obracať častejšie. Myslím, že nielen nástroční, ale aj dospeláci dokážu oceniť pomoc nezaujatého človeka a jeho nadhľad pri riešení sporov.“(Sára Haščáková, rovesnícka mediátorka, ZŠ Park Angelinum, Košice)

Kontakt

Dušana Bielešzová, Mgr.

redakcia časopisu Manažment školy v praxi, vydavateľstvo Wolters Kluwer, s. r. o.

Mlynské Nivy 48, Bratislava

Malacky, Mierové námestie 2419/20, 901 01

bieleszova@gmail.com, bieleszova@wolterskluwer.sk,

Odborný profil autora:

Je absolventkou Fakulty humanitných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, odbor etika, pedagogika. Odbornú prípravu mediátora ukončenú osvedčením a zápisom do registra mediátorov Ministerstva spravodlivosti absolvovala v roku 2010. Pôsobila ako pedagóg v špeciálnom školstve, následne na základnej škole s materskou školou, aj vo vedúcej funkcii ako zástupca riaditeľa pre základnú školu. Pôsobila aj v mimovládnom sektore ako štatutárna zástupkyňa materského centra, neskôr ako podpredsedníčka Dozornej rady Únie materských centier a následne ako riaditeľka Centra advokácie a koordinácie Únie materských centier. V súčasnosti pôsobí v redakcii odborného časopisu Manažment školy v praxi, vydavateľstva Wolters Kluwer. s. r. o. Aktívne sa venuje aj prednáškovej a lektorskej činnosti v témach školskej a rovesníckej mediácie, publikuje pre časopis Manažment školy v praxi, Dnešná škola, webový portál Úspešná škola, aplikácia a webový portál Direktor. V spolupráci so spoločnosťou ANDRAGOS poskytuje tréningový program akreditovaného kontinuálneho vzdelávania Školská a rovesnícka mediácia – kompetencia pre úspešné riešenie sporov vo výchovno-vzdelávacej činnosti.

Monografia

- [1] BEDNAŘÍK, Aleš. 2001. Riešenie konfliktov. Príručka pre pedagógov a pracovníkov s mládežou. Bratislava : PDCS, 2001. ISBN 80-968095-4-7
- [2] BIELESZOVA, Dušana. 2013. Rovesnícka mediácia. Bratislava : Wolters Kluwer, 2013. 97 s. ISBN 978-80-8078-587-1
- [3] BIELESZOVA, Dušana. 2014. Školská a rovesnícka mediácia ako súčasť preventívneho programu škôl. In: Kováč a kol. 2014. Aktuálne výzvy a perspektívy v mediácii. AMS : Bratislava, 2014. ISBN978-80-971616-0-6
- [4] ONDRUŠEK, Dušan. LABÁTH, Vladimír. TORDOVÁ, Zuzana. 2005. Konflikt, zmierovanie, zmierovacie rady. Bratislava : PDCS, 2005. ISBN 80-968934-9-1
- [5] PIOVARČIOVÁ, Tatiana. HALÁŠOVÁ, Daniela. MIHÁLIKOVÁ, Jana. BALOGOVÁ, Ľubica. GOGOLOVÁ, Daniela. 2010. Novovynárajúce sa potreby detí na Slovensku – prieskumná štúdia. Bratislava : IUVENTA, 2010. ISBN978-80-8072-102-2.

Peer Mediácia - program pre stredné školy

Peer mediation – program for high schools

Soňa Ďurčová

Abstrakt

Cieľom príspevku je oboznámiť účastníkov konferencie – mediátorov, učiteľov, zástupcov obcí, pracovníkov MŠ SR, ako aj zástupcov VUC so skúsenosťami získanými počas 4 rokov trvania projektu.

Príspevok je rozdelený na 4 kapitoly.

V prvej úvodnej kapitole je vysvetlenie pojmu peer mediácie, ako aj význam a cieľ pre študentov na stredných školách.

Druhá kapitola pojednáva teoreticky o realizácii projektu

Tretia kapitola pojednáva o praktickej realizácii prednášok na stredných školách v rámci BSK a TTSK

Posledná kapitola – záver je zamyslenie nad významom projektu, ako aj možnostiach realizácie do budúcnosti

Kľúčové slová

asertivita, emocionálna inteligencia, kompromis, komunikácia, konflikt, kritické myslenie, mediácia, rovesnícka mediácia, právne povedomie

Abstract

The objective of this report is to inform the participants of the conference - mediators, teachers, representatives of municipalities, Ministry of Education staff as well as representatives of VUC with the experiences gained over 4 years of project.

The study is divided into four chapters.

In the first introductory chapter is the concept explanation of peer mediation, as well as the meaning and goals for students at high schools.

The second chapter deals with the implementation of project itself in theory.

The third chapter deals with the practical implementation of lectures at high schools within the BSR and TTSK.

The last chapter - a reflection on the project's confession as well as the feasibility in the future

Key words

assertiveness, emotional intelligence, compromise, communication, conflict, critical thinking, mediation, a peer mediation, legal awareness

Úvod

Mediácia je modernou alternatívou súdneho konania na riešenie sporov, veľmi rozšírenou v Anglicku, v iných krajinách Európy, ale aj mimo nej. Mediácia ako metóda riešenia sporov poskytuje aj prevenciu. Jedná sa o peer mediáciu – školská mediácia. Princípom je ukázať študentom že existuje aj iná možnosť ako riešiť spory a konflikty než je len sila, advokát, či súd. Účinky programu peer mediácie sa preukázu aj v zlepšení komunikačných zručností, v schopnosti vyjednávať a v neposlednom rade v umení predchádzať konfliktom, čo môžu študenti využiť aj v budúcnosti.

Cieľová skupina

Cieľovou skupinou: študenti stredných škôl, pedagógovia, vychovávatelia, rodičia, rodinní príslušníci

Cieľ

V súčasnej dobe narastá počet konfliktov u mladých ľudí a to hlavne:

- Konflikty medzi nimi a rodičmi, alebo inými členmi rodiny
- Konflikty medzi nimi a učiteľmi, vychovávateľmi alebo majstrami
- Konflikty medzi mladými ľuďmi navzájom

Nie vždy vedú mladí ľudia tieto konflikty, či problémy zvládať a riešiť.

Našou snahou je ukázať im možnosti riešenia konfliktov, vysvetliť a ukázať im vzory správania, či hľadať riešenia nielen agresívnou a útočným, ale komunikáciou a hľadaním kompromisov.

Nácvikom modelových situácií sa rozvíjajú komunikačné zručnosti mladých ľudí, aby uspeli nielen v škole aj v zamestnaní. Zručnosti z peer mediácie im umožňujú lepšie poznať nástroje na zvládanie konfliktov nielen na školách ale aj mimo nich. Naučia sa ako by mali zvládať emócie, pracovať s nimi a využiť poznatky z peer mediácie na zvládnutie nielen sporov, ale aj využiť získané vedomosti na lepšie uplatnenie v živote. Študentom sa zaujímavou formou zvýši právne povedomie.

Realizácia projektu v rámci školy - teoretická

Celý projekt sa začína prednáškou pre študentov (tretieho alebo štvrtého ročníka) – ideálne v rámci maturitného seminára predmetu NOS (Náuka o spoločnosti). Táto prednáška trvá 2 vyučovacie hodiny - 90 minút, s jednou prestávkou

Štruktúra prednášky

- Teória komunikácie – vplyv, využitie
- Teória konfliktov – príčiny vzniku, typy, zvládanie, možnosti riešenia
- Mediácia – možnosť mimosúdneho riešenia sporov – podrobne, aplikácia na možné riešenie problémov v škole, rovesnícka mediácia – jej výhody pri riešení sporov študentov
- Modelové situácie – riešenie, študenti sa budú v praxi pokúšať riešiť rôzne typy konfliktov
- vyhodnotenie prednášky zo strany študentov na základe dotazníka

Zvolená metodológia

V rámci prednášok sme využívali teoreticko – praktické metódy:

- Diskusnú m. – striedanie aktivít lektora a študentov
- Problémovú m. – určenie problému a jeho riešenie na základe poznatkov účastníkov
- Diagnostiku s klasifikáciou – analýza príčin problému a jeho riešenie

Prínos projektu

- zlepšenie komunikácie medzi študentmi navzájom, ako aj s pedagógmi a rodinnými príslušníkmi
- ovládanie techník na zvládanie konfliktov
- prevencia pred konfliktnými situáciami a násilím na škole a šikanou

Nadstavba – rovesnícka mediácia

- vytvorenie skupinu mediátorov – mediačný klub, ktorý bude zostavený zo 7 študentov a 3 učiteľov. Po absolvovaní výcviku bude mať mediačný klub funkciu mediačnej rady, ktorá bude riešiť spory vzniknuté na pôde školy a to ako medzi študentmi navzájom tak i medzi študentmi a učiteľmi.
- V pravidelných intervaloch sa bude na škole konať peer mediačná supervízia, tá zabezpečí kontinuálnu dynamiku v rámci ďalšieho vzdelávania a získavania zručnosti v mediácii.
- Okrem toho bude po dohode zriadená na škole schránka, či kniha, ktorá bude slúžiť na oslovovanie mediátorov s riešením daného sporu.
- Celý systém realizovaný ako mimoškolská činnosť.

Tým budú študenti získavať zručnosti a skúsenosti, ukazovať a viesť ostatných študentov k inému spôsobu riešenia konfliktných situácií, ktoré každého z nás v živote postretnú, ako ja k samotnému výkonu mediácie na pôde školy v reálnych sporoch.

Vyhodnotenie projektu prebiehajúceho v rokoch 2010 – 2013

Pilotný projekt sa začal realizovať v šk. roku 2010/2011 na základe projektu a finančnej podpore VUC BSK na vybraných 10 SŠ v Bratislave. Už prvé prednášky potvrdili záujem nielen zo strany študentov, ale aj pedagógov. Preto po konzultácii s Ing. Romanom Csabayom – riaditeľom odboru školstva BSK som sa rozhodla v projekte pokračovať v širšom meradle.

Na základe vypracovaného projektu a kladných hodnotení zo škôl, sme požiadali o grant OTP banku – tá podporila prednášky pre SŠ BSK a nadáciu OSF, ktorá finančne zastrelila SŠ TSK. Vzhľadom na množstvo škôl a počet plánovaných prednášok sme vytvorili realizačný tím, ktorého členkami boli mediátorky PhDr. Miroslava Kristinová – Wieckowska, Mgr. Lenka Danová a Ing. Soňa Ďurčová. V šk. roku 2011/2012 sa nám podarilo zrealizovať prednášky na 42 školách v BSK (14 gymnázií, 11 SŠ, 17 SOŠ - spolu 98 prednášok pre 2510 študentov. V TTSK sa uskutočnili prednášky na 8 SŠ, v Trnave, Hlohovci a Vrábľoch, spolu 19 prednášok pre 395 študentov.

V šk. roku 2012/2013 sme pokračovali v rovnakej zostave lektorov v cykle prednášok, vďaka podpore VUC BSK a Nadácie konta Orange pre vzdelávanie, ale prioritou neboli školy len v BSK, ale hlavne v TTSK. Prednášky sme realizovali na základe záujmu škôl po skúsenostiach z minulých rokov, niektoré školy nás oslovili hneď na začiatku šk. roku aby sa u nich opäť prednášky uskutočnili. V tomto roku sme rozšírili prednášky okrem TT, Hlohovca a Vrábľov aj do Sereďi a Piešťan. V rámci BSK sme oslovovali hlavne stredné školy mimo Bratislavu – Modra, Pezinok, Malacky, Malinovo, Senec. V TTSK sme prednášali na 12 SŠ 35 prednášok pre 895 študentov, v rámci BSK sa jednalo o 11 SŠ, 23 prednášok pre 581 študentov.

V šk. roku 2013/2014 vzhľadom na menší objem peňazí z VUC BSK som prednášala sama na území BSK – spolu 20 škôl, 41 prednášok, 679 študentov.

Záver

Program Peer mediácie na SŠ sa stretol s veľkým záujmom nielen u študentov, ale aj pedagógov a riaditeľov škôl. Na základe spätnej väzby nás informovali o pozitívnom vplyve prednášok na správanie sa študentov, zlepšenie ich komunikácie medzi sebou navzájom, s učiteľmi ale aj rodnými príslušníkmi.

V projekte chcem pokračovať aj v budúcom školskom roku, prípadne ho rozšíriť aj na ďalšie kraje, v ktorých by boli mediátori ochotní na projekte spolupracovať. Ale najdôležitejšie bude získať na realizáciu projektu financie.

Kontakt

Soňa Ďurčová, Ing., mediátor 273
Názov pracoviska – Mediačná kancelária
adresa – Čulenova 5, Bratislava

kontaktná adresa – Adámiho 14, 84105 Bratislava
s.durcova1@gmail.com

**Človek – pôda pre konflikty?
Eticko-teologické aspekty príčin sporov.**

**Human being - ground for conflicts?
Ethical and theological aspects of the causes of controversy.**

Anton FABIAN

Abstrakt

Príspevok pojednáva o vnútornej disharmónii v človeku, umocnenej individualizmom, pragmatizmom a marginalizáciou nadprirodzených hodnôt, ktorá prináša narastanie sporov a konfliktov medzi ľuďmi. Za nálepkou: spor, treba vidieť viac ako problém, ktorý má riešenie. Ide o súbor vín, limitov a disharmónie, ktoré bez vnútorného zmierenia a uzdravenia zatemňujú každodenný život. Mediátorovo konanie môže byť v mnohých oblastiach pre klientov požehnaním.

Kľúčové slová

Rozporuplnosť, citlivosť pre hriech, určovanie dobra a zla, sekularizácia myslenia.

Abstract

The paper deals with internal disharmony in man, amplified by individualism, pragmatism and marginalization supernatural values, which brings escalation of controversy and conflicts between people. Inside the label: the controversy should be seen more as a problem that has a solution. This is a set of fault, limits and disharmony that without reconciliation and healing muddy everyday life. Mediator activity can be in many oblastiach for clients blessing.

Keywords

The incongruity, sensitivity to sin, determining good and evil, secularization of thinking.

Úvod

Východným textom pre našu úvahu je dokument Druhého vatikánskeho koncilu *Gaudium et Spes* (1965, čl. 37-38). „Ľudský pokrok je veľkým dobrodením pre človeka, ale prináša so sebou veľké púšenie: stupnica hodnôt je narušená, zlo pomiešané s dobrom a jednotlivci i skupiny vidia len svoje záujmy a záujmy iných nie. Takto svet už nie je miestom pravého bratstva a moc človeka tak vzrástla, že už hrozí zničiť samo ľudské pokolenie. Ak sa niekto pýta, ako prekonať túto biedu, kresťania vyhlasujú, že treba všetku ľudskú činnosť, denne ohrozenú pýchou a sebeckom, očistiť a zdokonaľiť Kristovým krížom a zmŕtvychvstaním...Ono nás

učí, že základným zákonom ľudskej dokonalosti, a teda aj pretvorenia sveta, je nové prikázanie lásky. Tým, čo veria Božej láske, dáva istotu, že všetci ľudia majú otvorenú cestu lásky a že nijaké úsilie o uskutočnenie všeobecného bratstva nie je márne.“

Pre mediátora má význam pochopenie vzniku sporov, tak ako pre lekára poznanie príčin nielen dôsledkov choroby. V tomto smere je nápomocná psychológia, antropológia, sociológia, ale nadčasovým spôsobom o tom hovorí teológia.

Vnútna rozporuplnosť

Prvá skutočnosť, ktorú nemožno spochybňovať znie: ľudská činnosť je denne-denne ohrozovaná pýchou a sebestvom. Následkom tohto je (1) stupnica hodnôt narušená, (2) zlo pomešané s dobrom a (3) jednotlivci i skupiny vidia len svoje záujmy a záujmy iných nie.

Uznanie sebestva a pýchy vedie človeka k pokornému hľadaniu pravdy o sebe i k uznaniu nadprirodzenej múdrosti, ktorá ponúka človeku oslobodenie a uzdravenie. Teologicky povedané ide o uznanie vlastnej nedokonalosti, hriešnosti, disharmónie, rozpoltenosti. Opak - „strata citlivosti pre hriech“ vedie k nadutosti, zapríčiňuje konflikty a marginalizuje nadprirodzeno.

Divajúc sa do vesmíru a okolo seba, zisťujeme, že v čase a priestore všetko dáva zmysel a má svoj význam. Vidíme poriadok vo fyzikálnych zákonoch – rotácia zemegule, striedanie dňa a noci, pravidelnosť ročných období, obežná dráha hviezd. Všetko má pravidelnosť a presnosť; poznáme matematické vyjadrenia – výpočty a vzorce, podľa ktorých možno dôjsť k presným záverom a riešeniam; biologické zákony, ktoré dokazujú zmysel usporiadania organizmu človeka, atď. Všetko má svoj význam a cieľ.

No stačila by minimálna odchýlka osi Zeme, jediná nepresnosť v matematickom vzorci a najmenšia zmena v biologickom rytme ľudského organizmu a všetko sa odrazu mení. Z presnosti vzniká nejasnosť, z poriadku chaos a z úžitku škoda.

To isté možno povedať aj o človeku. Pozoruje v sebe určitý poriadok a zákonitosť. Ak sa o seba stará, môže zmysluplne žiť a uspokojovať svoje potreby. Prináša mu to určitý pokoj a harmóniu. No napriek tomu zakúša v sebe aj akúsi rozpoltenosť. Túži po pokojnom a radostnom živote a pritom sám vie spôsobiť rozruch a zarmútiť iného (nervozitou, ohováraním, zlomyseľnosťou); myslí na to, ako možno pomôcť inému človeku a vzápätí si spomenie na to, ako jemu bolo ublížené a túži po pomste. Hovorí slová útechy a povzbudenia, ale vie aj raniť a ublížiť, niekedy aj neúmyselne. Chce dobre a výsledok je zlý.

Túto skutočnosť filozoficko-teologicky vystihol Pavol z Tarzu v Liste Rimanom v 1. storočí po Kristovi: „Ani nechápem, čo robím, lebo nerobím to, čo chcem, ale robím to, čo nenávidím. No ak robím to, čo nechcem, priznávam zákonu, že je

dobry. Potom to však už nerobím ja, ale hriech, ktorý vo mne sídli. Viem totiž, že vo mne, to jest v mojom tele, nesídlí dobro; lebo chcieť dobro, to mi je blízko, ale robiť dobro nie. Veď nerobím dobro, ktoré chcem, ale robím zlo, ktoré nechcem. No ak robím to, čo nechcem, už to nerobím ja, ale hriech, ktorý vo mne sídli. Badám teda taký zákon, že keď chcem robiť dobro, je mi blízko zlo. Podľa vnútorného človeka s radosťou súhlasím s Božím zákonom; ale vo svojich údoch pozorujem iný zákon, ktorý odporuje zákonu mojej mysle a robí ma zajatcom zákona hriechu, ktorý je v mojich údoch. Ja nešťastný človek! Kto ma vyslobodí z tohto tela smrti?“ (Rim 7, 15-24)

Z uvedeného vyplýva, že ide o akýsi chaos a rozporupnosť myslenia a konania; nesúlad túžob a činov, čo spôsobuje stratu pokoja a narúša to aj životný štandard a dobré vzťahy s ľuďmi. Sám so sebou je človek v konflikte. Tento vnútorný stav je príčinou sporov. Preto možno o človeku povedať, že je živnou pôdou pre konflikty.

Určovanie dobra a zla

Pokrok vo vede a technike, ktorý sa dnes rozvíja rýchlosťou mil'ových krokov, dáva človeku možnosť vykonať omnoho viac a za kratší čas, ako to bolo v minulosti. Tento pokrok moci človeka nad prírodou ponúka človeku aj moc rozhodovať o veciach v absolútnom zmysle, o ktorých rozhodovať - aj keď veľmi chce - nie je kompetentný. Jednou z týchto vecí je otázka určovania dobra a zla. To znamená, že nie Desatoro, ani nadprirodzená autorita neurčuje čo je dobre a čo zle - čo je správne a čo falošné, čo je čnosť a čo je hriech - ale človek sám zo seba a v sebe sa cíti autorizovaný pre takéto rozhodovanie. Výsledkom je terminologické zahmlievanie a prekrúcanie pravdy (Sedláková, 2005).

Namiesto toho, aby sme hovorili o nenávisti používame termín: netolerancia. Namiesto násilia, pohoršenia maloletých, alebo cudzoložstva používame slovo: obťažovanie. Hriechy ako krádež, vykorisťovanie, krivda nazývame: korupciou. Namiesto ohrozenia zdravia a života povieme: šoférovanie pod vplyvom alkoholu. Interupciu priklášieme slovom: prerušenie tehotenstva. Namiesto neúcty ku sviatočnému dňu - porušenie 3. Božieho príkazu - povieme: nedeľný predaj. Doneba volajúci hriech nezaplatenia faktúr sme nahradili termínom: druhotná platobná neschopnosť. Namiesto osočovania a klebetenia povieme: oprávnená kritika. Z toho je možné vybadať akési morálne zľahčovanie konania človeka v určitej životnej situácii a posun akcentu smerom od hodnoty k pragmatizmu.

Ratzinger poukazuje na slabosť individuálnej etickej motivácie dnešného človeka. Hovorí, že „morálne hodnoty stratili v technicky určovanej spoločnosti svoju preukázateľnosť a tým aj svoj pádny nárok...Výsledkom toho je prijímanie morálnych hodnôt ako všeobecne platných - človek sa pre ne aj nadchne aj za ne aj

horlí - ale keď začnú mať preň negatívne dôsledky, ohrozujú jeho osobnú slobodu a pokoj, prestávajú byť preňho závažnými a smerodajnými (Ratzinger 1993, s. 17).

Nihilistický názor zastáva Friedrich Nietzsche (1844-1900), ktorý považuje život za najvyššiu hodnotu. Podľa neho je život tvorený vôľou k moci. A pretože morálne učenie stavia nad život niečo väčšieho, a to Boha, je potrebné všetky hodnoty prehodnotiť. Nietzsche opovrhuje kresťanskými hodnotami, pretože vďaka nim človek hľadá odôvodnenie pre svoje skutky v Božích prikázaniach a nie sám v sebe. Nietzsche relativizoval všetky doteraz vyzdvihovalé hodnoty (Pelcová 2010, s. 117).

Tak sa stalo, že v ostatných storočiach nastal veľký pokrok vo vede a technike, ale iba minimálny v morálke a mravnosti. Preto sú planetárne problémy: nerovnosť v rozdeľovaní dobier, chudoba, hlad, choroby, vykorisťovanie, čo svedčí o tom, že s nárastom našich možností nerastie aj naša mravná sila. A práve tá je potrebná pre zabezpečenie pokoja a rovnováhy v človeku, čo priamo súvisí s ochotou riešiť spory a konflikty mimosúdnou cestou. Správne chápanie slobody a dôstojnosti človeka sa nedosiahne pomocou technických systémov kontroly, ale iba mravnou silou jedinca, ktorá ak bude miznúť, moc človeka sa bude premieňať na ničivú silu. Preto je skutočne hrozivé, že takto zdemoralizovaný človek si nárokuje moc určovať spôsoby správania sa po svojom a proklamovať, že sú morálne (Ratzinger 2008, s. 20).

Podstatné mohutnosti človeka sú rozum, vôľa a city. So schopnosťou poznávať svet sa spája ešte jedna, nemenej dôležitá, umožňujúca rozhodovať. Slobodná vôľa, vďaka ktorej človek môže. Má teda možnosť voľby. Byť voči sebe a iným múdrym a ohľaduplným, alebo bezohľadným a krátkozrakým. Môže teda voliť medzi dobrom a zlom. Ale pre správne rozlíšenie dobra od zla je potrebné pravdivé kritérium podľa ktorého človek môže zaujať k danej veci mravný postoj. Z toho vyplýva, že človek pomocou viery prijíma Božie požiadavky v Desatore a uvádza ich do praxe. Viera je mu pomocou v tom zmysle, že ho vedie k prijatiu zjaveného Desatora ako kritéria pre to, čo je dobro a čo zlo, čo je hriech a čo ním nie je. „Bez viery v Boha sa nedá pochopiť, že priestupok alebo vina je hriech“ (Vrablec 1997, s. 110).

Mediátor, ktorý stretáva „tvrdých ľudí“, neochotných odpustiť a zmieriť sa, vie, že „kvalita pôdy“ je individuálna a v prípade marginalizácie nadprirodzena sa stáva kamenistou. Preto musí mať s klientmi veľkú trepezlivosť.

Sekularizácia myslenia

Dostávame sa k problému, ktorý je chorobou moderného človeka, zmietaného a blúdiaceho v názoroch o pravde, slobode, dobre a zle. Je ním „strata citlivosti pre hriech.“ Túto zmenu priniesla Veľká francúzska revolúcia (1789) so svojim odporom voči nadprirodzenej a voči všetkému, čo sa dovtedy považovalo za stabilitu každej kresťanskej spoločnosti: pevná hierarchia hodnôt založená na Biblii.

Osvietenstvo, ktoré revolúciu rozpúťalo, prinieslo so sebou zmeny hlásajúce oslobodenie človeka od návaznosti na nadprirodzeno a rozum človeka povýšilo nad vieru. Hlásalo nerozumnosť viery, kde „nie je miesto pre slobodu človeka“, ktorú videlo len v slobode myslenia. Cieľ bol racionalizovať konanie človeka a tým aj celej spoločnosti. Výsledkom toho snaženia po dvesto rokoch by malo byť zrelejšie ľudstvo, teda menej sporov a konfliktov, lebo človek vedomý si svojej slobody a dôstojnosti podľa osvietencov bude uvedomelejší. Ako to, že sme svedkami opačných výsledkov ?

Ratzinger pripomína, že osvietenstvo má paradoxne kresťanský pôvod. Všetko to začalo v 17. storočí, keď Galileo Galilei (1564 –1642) v snahe vyhnúť sa konfliktu s Cirkvou prišiel s dvoma tézami týkajúcimi sa vedy a viery. Prvá vyjadrovala jednotu tak, že Biblia a veda sú v súlade (majú spoločný pôvod v Božom slove; Písmo je výpoveďou Ducha Svätého a príroda poslušná vykonávateľka Božích príkazov). Druhá téza vyjadrovala rozdielnosť v tom, že Biblia sa zaoberá spásou ľudí a veda prírodnými faktami. Galileo, veľký vedec a zároveň hlboko veriaci človek, touto optimistickou tézou o rozdelení kompetenčných oblastí nemal za cieľ vytvoriť rozkol medzi vierou a vedou, keďže svoje tézy považoval za zlučiteľné. Rozkol prišiel počas spomínanej Francúzskej revolúcie, keď osvietenci prekrútili Galileiho myšlienky (Ratzinger 2008, s. 5-8). Podľa nich ak sú v Biblii omyly v prírodovedeckej oblasti, nie je ona pravdivá ani v otázkach o človeku. Zabudli na to, že ich prístup bol nesprávny, lebo Biblia je kniha viery a nie kniha vedy, teda nemali v nej hľadať odpovede na prírodovedecké záhady. Zabudli rešpektovať kompetencie teológie a prírodných vied.

Dvestoročné obdobie modernizácie človeka a jeho života v spoločnosti malo pomocou osvietenenských cieľov zvýšiť úspešnosť ľudstva v oblasti úrovne života. Jurina píše: „Tieto snahy však viedli prírodu až na okraj ekologickej katastrofy a človeka až na pokraj duševnej krízy. Podarilo sa dosiahnuť zvýšenie ekonomickej produktivity, ale na druhej strane sa porušila sociálna rovnováha, prehĺbila sa bieda chudobných národov a nastal duchovný úpadok“ (Jurina 2002, s. 129-132).

Na jednej strane „osvietenská racionalita priniesla so sebou priam zázračné a vzácne účinky. Bez nej sa nedajú vysvetliť veľké vedecké, technologické, ekonomické, občianske a ústavné výdobytky, ktoré poznačili Európu a celý Západ. No na druhej strane tieto výdobytky aj keď sú univerzálne, nie sú sebestačné, pretože požadujú príliš vysokú cenu, ktorá sa najmä dnes ignoruje. Touto cenou je v európskej kultúre vykázanie kresťanstva nielen z politického života jednotlivých štátov, ale aj zo života občianskej spoločnosti. Touto cenou je zamietnutie dokonca čo i len spomienky v európskej ústave, že náš kontinent bol kresťanským kontinentom. Touto cenou je v živote Európy zatmenie svedomia“ (Ratzinger 2008, s. 9-10).

Po týchto neúspešných snahách o oslobodenie človeka spod „nadvlády viery“ napokon vzišlo otroctvo rozumu a nastupuje doba postmodernizmu. Odmietajú sa

autorita, človek nie je ochotný prijať nič, čo je direktívne, ale začína sa spoliehať iba sám na seba, z čoho vlastne vzniká alternatívna forma života. Človek si „slobodne“ volí svoj štýl života, nechce sa nechať viesť ničím tradičným, hľadá svoju „originálnu identitu“. Tu vzniká nesprávne vysvetľovanie pojmu sloboda, ktoré si nárokuje zaujať vlastný postoj, rozhodovať medzi dobrom a zlom, má vlastný vkus a zásady. Kritérium rozhodovania je subjektivita a pluralizmus (Sedláková, 2007).

Celý tento životný štýl, „ktorý úplne odhliada od Nadprirodzena a celkom sa sústreďuje na kult výkonu a výroby, je zachvátený horúčkou spotreby a pôžitkov bez toho, žeby bral zreteľ na nebezpečenstvo, že môže stratiť svoju dušu. Takto nevyhnutne podkopáva citlivosť pre hriech a tá sa potom obmedzuje nanajvýš na to, čo uráža človeka“ (Ján Pavol II. 1984, s. 63).

K tomu si treba domyslieť vplyv masmédií. Človek sa podrobuje mravným vzorom, ktoré nanucuje verejná mienka a správanie sa väčšiny, hoci jeho svedomie to odsudzuje. V praxi to znamená, že človek je kŕmený a nepriamo presvedčaný obrazmi nemorálnych spôsobov správania a štýlu života. A aj keď si to sám človek neuvedomuje, stáva sa konzumentom takýchto programov, ktoré podobne ako skazené jedlo, otrávia človeka namiesto toho, aby ho posilnili. A tak je smiešne tvrdiť, že takýmto morálne skazeným programom, by človek mohol zostať nedotknutý (Ján Pavol II. 1984, s. 66).

Riešenie problému namiesto prosby o odpustenie

Súčasný pápež František píše: Keď sa stratí pocit hriechu, môže sa rovnako stratiť „zmysel pre Božie kráľovstvo“ a na jeho miesto sa dosadí „antropologická vízia všemocnosti“, podľa ktorej „môžem všetko“ (Bergoglio, 2015). Tá umožní riešiť problémy ubližovaním druhým ľuďom.

V príbehu o kráľovi Dávidovi, tisíc rokov pred Kristom, vidno čo môže nastať vtedy, keď sa cudzoložstvo (ťažký hriech) vníma iba ako problém, ktorý treba vyriešiť. Dávida, ktorý bol najprv jednoduchým pastierom, si Boh vyvolil a dal mu hodnosť a moc kráľa. Toto povýšenie, ktoré mu umožnilo vykonať mnoho spravodlivého, ho zviedlo aj k nepravosti. Začalo to Dávidovou žiadostivosťou, ktorá prešla do konkrétneho skutku. Nakoniec zo strachu pred následkami cudzoložstva, Dávid dal zabiť Betsabinho manžela Uriáša. Dať si priviesť Betsabe a nenápadne sa postarať o smrť jej manžela mu umožnilo jeho postavenie.

Tu si možno všimnúť, ako sa človek, ktorý si o sebe myslí, že môže všetko, stavia voči vlastnému hriechu a aké to má následky pre neho samotného. Ani cudzoložstvo ani vražda ním veľmi neztrasú. „Nepríde mu na myseľ, že by mal prosiť o odpustenie. Príde mu na myseľ otázka: Ako vyriešiť tento problém?“ Namiesto čestného riešenia siaha po ďalšom ťažkom hriechu, čo je pre hriech príznačné. Nabaľuje na seba ďalší.

Tento príklad rozmáhania sa zla v živote jednotlivca, ktorý prestal vnímať hriech

ako zlo, alebo si ho nevšíma, aby sa zbytočne „nezaťažoval“ temnou stránkou života, platí aj pre spoločnosť, ktorá sa tiež nemieni „zaťažovať“ a otázku sebeckta a zloby hriechu vysvetľuje po svojom.

Riešenie sa ponúka v modlitbe Otče náš, kde hovoríme: „Príď kráľovstvo tvoje, nech rastie tvoje kráľovstvo,“ pretože pokoj, zmierenie, harmónia nepríde vďaka našej prefikanosti, nášmu chytráctvu, našej šikovnosti v podnikaní“ (Bergoglio 2015). Iba skúsenosť Božej lásky a z nej vyplývajúce Božie odpustenie vedie k pravdivejšiemu chápaniu duchovnej situácie a k rozlišovaniu, o ktorom inak človek nemá ani zdania. Prítomnosť Božieho kráľovstva a otvorenosť preň, robí človeka schopného vidieť vo svojom živote sebecké zlo ako hriech a jeho účinky na seba i spoločnosti. Na tejto ceste je potrebné vnútorné obrátenie a ochota prijať odpustenie. Na základe skvalitnenia vlastnej pôdy života oboch stránok sporu v mediálnom konaní možno dôjsť k úspechu.

Záver

Mediátor na základe poznatkov z filozofie, teológie a psychológie môže lepšie rozumieť podstate medziľudských sporov. Predchádzajúce zmierenie človeka s Bohom vždy má v sebe pohnútky aj pre zmierenie s človekom. Za nálepkou: spor, treba vidieť viac ako problém, ktorý má riešenie. Ide o súbor vín, limitov a disharmónie, ktoré bez vnútorného zmierenia a uzdravenia zatemňujú každodenný život. Mediátorovo konanie môže byť v mnohých oblastiach pre klientov požehnaním.

Zoznam bibliografických odkazov

BERGOGLIO, J. 2015, *Stratou zmyslu pre Boha strácame vedomie hriechu*. [online]. [17.03.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20140131032>>.

DRUHÝ VAT. KONCIL 1965, *Gaudium et Spes*, Rím : SUSCM 1968, s. 264-265.

JÁN PAVOL II. 1984, *Reconciliatio et paenitentia. Apoštolská posynodálna exhortácia*. Trnava : SSV 1993. s. 63.

JURINA, J. 2002, Riziká postmodernej osobnosti. In *Duchovný pastier*. 2002, roč. LXXXIII, č. 3 s. 129 – 132.

PELCOVÁ, N. 2010, *Vzorce lidství – filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál 2010, s 117.

RATZINGER, J. 1993, *Naděje pro Evropu?* Praha : Scriptum 1993, s. 17.

RATZINGER, J. 2008, *Benediktova Európa v kríze kultúr*. Trnava : SSV, 2008. s. 20.

SEDLÁKOVÁ, M. 2005, Sociálne aspekty Božieho slova v Starom zákone. In: *Žiť Božie slovo vo svetle evanjelia*. Zborník z medzinárodného ekumenického

sympózia TF Košice 2005.

SEDLÁKOVÁ, M. 2007, Poskytovateľ sociálnej pomoci v procese jej transformácie. In : Zborník z medzinárodného sympózia Človek v núdzi, TF KU, Košice 2007, s. 108.

VRABLEC, J. 1997, *Chodte aj vy do mojej vinice II*. Trnava : SSV 1997, s. 110.

Kontakt

Anton FABIAN, Mons. Prof. ThDr. JCDr. PhD

UPJŠ Košice, Filozofická fakulta, Katedra sociálnej práce

Moyzesova 9

040 01 Košice

fabian.anton@rimkat.sk

Odborný profil autora

Mons. Prof. ThDr. JCDr. Anton Fabian, PhD na Filozofickej fakulte UPJŠ v Košiciach založil Katedru sociálnej práce v roku 2007. Vo svojej vedeckovýskumnej činnosti sa venuje etickým a teologickým otázkam súvisiacim so sociálnou prácou. Prednáša História sociálnej práce a Rétoriku. Na Katolíckej univerzite – Teologickej fakulte v Košiciach sa venuje pastorálnej teológii a témam evanjelizácie v súčasnom svete.

Hodená rukavica obciam a mestám

The thrown glove to the villages and the towns

Andrea GÁBRIŠOVÁ

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá ako môže byť efektívne využitý inštitút civilnej mediácie v praxi v obciach, v samosprávach, po prípade v súčinnosti s orgánmi činných v trestnom konaní. Autorka prezentuje prípady, s ktorými sa vo svojej praxi doposiaľ zaoberala. Príspevok sa zameriava predovšetkým na prevenciu odklonu sporov, ktoré majú tendenciu skončiť podaním žaloby na súd alebo podaním oznámenia o podozrení spáchania trestného činu alebo priestupku. Súdny a policajný zložitý poukazujú na enormnú zaťaženosť, tak nech využijú profesionálov – mediátorov. Zo štátnej moci je hlavne potrebný záujem informovania verejnosti a akceptácia, že existuje aj iný spôsob konania. Autorka v príspevku bude porovnávať využitie legislatívy v trestnej mediácii a návrh zmien v civilnej mediácii.

Kľúčové slova

mediácia, obec, orgány činné v trestnom konaní, samospráva

Abstract

This article deals with effective use of civil mediation in practise of villages and municipality, also in cooperation with the criminal justice authorities. The author presents the cases that she considered in her practise till now. The article is mainly targetted on prevention of lawsuits and complaints. The courts and police authorities point to enormous work overload, therefore it is desirable use of professionals - the mediators. From the state power there is mainly needed the concern over information of public and acceptance another way of process. Author of this article is going to compare use of legislation in criminal mediation with the bills in civil mediation.

Key words

Mediation, village, criminal justice authorities, municipality

Zmeny a rozvoj našej spoločnosti v posledných dvadsiatich rokoch sa odráža v civilnej a sociálnej politike nášho štátu. Spolu so zmenou štruktúry spoločnosti a nárastom počtu vznikajúcich sporov, mení sa aj pohľad štátu na problematiku a možné spôsoby ich riešenia, ktoré následne nachádzajú svoj odraz v prijímanej legislatíve.

Autorka sa bude venovať možným výzvam a perspektívam získaných z praxe mediátorov, ktoré by mohli civilnú mediáciu posunúť vpred. Mediačná prax a záujem verejnosti o túto činnosť a druhy riešenia sporov na Slovensku rastie len, za pomoci masovokomunikačných prostriedkov. Zatiaľ absentuje záujem mimosúdneho riešenia zo strany súdov a iných štátnych inštitúcií a ich postúpenia k mediátorom.

Pojem civilná mediácia je v našich podmienkach stále nový inštitút, aj napriek tomu, že jeho prijatie do právnych predpisov bolo zavedené pred desiatimi rokmi a to zákonom č. 420/2004. Z. z. o mediácii. Uplatnenie uvedeného zákona v civilnej praxi však naďalej zaostáva. Jednou z príčin, ktorá môže zamedzovať využívanie inštitútu civilnej mediácie je nesúlad zákona o mediácii v porovnaní s praxou. Predmetné zabraňuje pružnému a efektívnemu využívaniu tohto inštitútu v prepojení so súdmi a s inými štátnymi inštitúciami, prípadne so službami poskytujúce všeobecne prospešné služby (neziskové organizácie).

V porovnaní s trestnou mediáciou zákon č. 550/2003 Z. z. § 4 hovorí, že súčinnosť probačného a mediačného úradníka so štátnymi orgánmi a s ďalšími inštitúciami, ak je to účelné, probačný a mediačný úradník pri výkone probácie a mediácie postupuje v súčinnosti s orgánmi sociálneho zabezpečenia, so školami a školskými zariadeniami, zdravotníckymi zariadeniami, s registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami, so záujmovými združeniami občanov, s nadáciami a ďalšími inštitúciami, ktoré poskytujú všeobecne prospešné služby. V súvislosti s výkonom probácie a mediácie je probačný a mediačný úradník oprávnený obracať sa na štátne orgány, obce, iné právnické osoby a fyzické osoby so žiadosťou o poskytnutie potrebných údajov. Tieto osoby sú povinné bez zbytočného odkladu žiadosti probačného a mediačného úradníka vyhovieť. Ďalej § 6 práva a povinnosti probačného a mediačného úradníka hovorí, že pri výkone svojej funkcie povinný riadiť sa pokynmi predsedu senátu, samosudcu a v prípravnom konaní prokurátora; tieto pokyny nemôžu smerovať k spôsobu a výsledku vykonávanej mediácie.

Medzi trestnou a civilnou mediáciou je jej zavedenie do praxe len, s ročným rozdielom, aj napriek tomu je viditeľné, že v rámci trestného konania je legislatívne zákon viac prepracovanejší. Legislatívny rámec zákona č. 420/2004 o mediácii by bolo vhodné zmeniť hlavne za pomoci aktívnych mediátorov. Autorka prezentuje podnet na výraznú zmenu statusu mediátora, ktorý by mal podporu v civilnom zákone. Zmena by sa mala týkať, že pokiaľ mediátor bude spolupracovať so štátnymi a ďalšími neštátnymi inštitúciami, ak je to účelné, môže sa obracať na ne so žiadosťou o poskytnutí potrebných údajov. Tieto by boli povinné bez zbytočného odkladu žiadosti mediátorovi vyhovieť. V mediácii ide o dobrovoľný spôsob konania, ale keď mediátor v spore koná a spor smeruje k neúspešnej mediácii je prospešné z jeho strany spísať v závere všetky zistené fakty. Autorka konštatuje, že aj záverečná správa z mediácie má zmysel, ktorá je nápomocná v súdnom procese alebo trestnom konaní. Záverečná správa obsahuje všetky mediačné stretnutia

s účastníkmi a hlavne aj dôvod, pre ktorý sa vec skončila neúspešne. Vo svojej praxi sa stretáva, že klienti prídu s čiastočnými faktami a informáciami, ktoré je potrebné vyzistiť. V žiadostiach o súčinnosť sa obracia na štátne orgány, obce, právnikov, fyzické osoby, ktoré nie sú vždy ochotné spolupracovať. Stretáva sa s negatívnymi reakciami v zmysle, že spor sa nenachádza na súde, ochrana osobných údajov, a hľadajú dôvod prečo v tom koná mediátor. Argumentujú, že nemajú s týmto riešením žiadnu skúsenosť. Vtedy nastupuje mediátor ako osoba, ktorá vhodnými až nadštandardnými postupmi môže vec jasne vysvetliť. Autorka dáva na vedomie, že tomuto alternatívnemu spôsobu konania ide hlavne o predchádzaniu sporov a jeho výsledok sa zistí až počas priebehu konania.

Z praxe ďalej uvádza, že v spore so štátnou inštitúciou bola zaskočená aj takouto reakciou. V písomnej odpovedi uviedli, že sa nedohodli s druhou stranou sporu na mediátorovi. Jedná strana nesúhlasila s výkonom mediácie. Zákon však neurčuje, že pred vstupom ku mediátorovi musia byť účastníci vopred dohodnutí, či spor majú záujem riešiť prostredníctvom mediátora.

Autorka uvádza, že sa stretáva aj s pozitívnymi reakciami, kde dochádza k spätnej väzbe a vyzdvihuje prínos civilnej mediácie. Autorka to ukáže na príklade v spolupráci s orgánmi činných v trestnom konaní, kde vidí spoluprácu ako úspešnú vo vzťahu ku vzniknutej škode. Predmetné konanie nemusí vždy skončiť podaním oznámenia podozrenia zo spáchania priestupku alebo trestného činu. Po upovedomení všetkých zúčastnených strán a na základe uznania škody aj bez dôkazov sa môže predísť zdlhavému tradičnému trestnému konaniu. Tento spôsob je prospešný aj pre policajné zložky, ktorým sa môže celkovo znížiť nápad. Z vyjadrení polície sú zavalení množstvom podaní, z ktorých zväčša bez dôkazov sú nútení podozrenie zo spáchania trestnej činnosti buď zastaviť alebo odmietnuť. Verejnosť má zakorenené, že za každé podanie o podozrení zo spáchania trestného činu alebo priestupku v porovnaní so súdnym civilným konaním musia uhradiť žiadny poplatok.

Ďalej autorka zo svojej praxe uvádza, že vzájomná spolupráca s políciou sa dostala na takej miery, že pred podávaním samotného oznámenia v rámci trestného konania navádzajú občanov, aby absolvovali návštevu u mediátora. Potrestaním obvineného alebo obžalovaného nemusí byť poškodenému vždy nahradená škoda. Pokiaľ páchatel nemá príjem alebo majetok na vymoženie škody v občianskom súdnom konaní, odsúdenie sa považuje u obeti za bezpredmetné.

Ako ďalší prínos výkonu mediátora z praxe uvádza, že v dvoch prípadoch mediátor bol vypočutý ako svedok. V prvom prípade išlo o priestupkové konanie, v ktorom sa podozrivý ku skutku mediátorovi priznal, bol si toho vedomý, spor nepopieral a škodu, ktorú spôsobil, sľúbil, že uhradí. Mediácia bola neúspešná, ale z jej záveru vychádzalo priestupkové oddelenie. Finančná dlžná čiastka nebola fakticky písomne podložená, takže sa vychádzalo z priznania u mediátora. V druhom prípade vo veci išlo o neukončené trestné konanie, ktoré sa ukončilo

spísaním úspešnej dohody a aj uhradením väčšej škody. Vo veci taktiež bol mediátor vypočutý ako svedok, z dôvodu nahradenia škody zo strany dlžníka, študenta strednej školy. V trestnej veci poškodený počas vyšetrovania prestal s políciou spolupracovať, tak na výzvu zareagoval mediátor, ktorý objasnil nové dôkazy o splatení dlhu v plnom rozsahu. V tejto veci chce autorka ukázať aj na pozitívnu spoluprácu zo školského prostredia, keďže páchatelom bol žiak strednej školy. Riaditeľ sprostredkoval stretnutia mediátora a páchatel'a priamo v škole, v jeho kancelárii.

V ďalšom mediačnom prípade, ktorý doposiaľ trvá, objasňuje autorka, že došlo ku konfliktu susedského sporu, kde obec zasiahla a v spolupráci s mediátorom majú záujem byť nápomocní vo vyriešení sporu. Majú za to, aby sporné strany predišli podaniu žaloby na súd.

Autorka so vzájomnou spoluprácou s Úradom práce a sociálnych vecí nemá žiadne skúsenosti. K spoločnému stretnutiu skôr dochádza na pojednávaniach pri uzatváraní mediačných rodičovských dohôd vo vzťahu úpravy a povinností k maloletým deťom, kde mediátor vystupuje ako verejnosť.

Najviac by chcela vyzdvihnúť pozitívnu spoluprácu a súčinnosť so súdom. Mediátorovi počas necelých dvojrôčnej praxe uzatvorili už niekoľko mediačných dohôd. Na súd boli predložené aj na jeho podnet – Dohody rodičov na schválenie súdom, na základe súhlasu účastníkov. Oprávnené osoby zúčastnené na mediácii splnomocnili mediátora, za účelom súdneho konania podľa § 81 Občianskeho zákonníka a na dôkaz pripojili svoje podpisy. Prípady sa bežne týkajú úpravy rodičovských práv a povinností, vo vzťahu určenia výživného, zverenia maloletých detí do osobnej a striedavej starostlivosti, určenia rozsahu styku stretávania sa otca alebo matky s maloletými deťmi. Mediátor v rodičovských sporoch na súd dokladá, keď je to potrebné aj výsluch maloletých detí, s ohľadom na svoj vek a rozumovú vyspelosť vyjadriť samostatne svoj názor, má právo vyjadrovať ho slobodne vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú. Súd uvedené rešpektuje a ku výsluchu sa takýmto spôsobom dostane časovo skôr, keďže ako vieme ÚPSVaR je taktiež enormne zaťažovaný. Mediátor v jednom prípade riešil nezhodu rodičov - udelenie súhlasu súvisiacim s výkonom rodičovských práv a povinností, ohľadom prípravy mal. dieťa na budúce povolanie. Mediátor vec ukončil s tým, že mediácia bola neúspešná, nakoľko sa nepodarilo nadviazať kontakt s druhou stranou sporu. Druhá strana sporu prestala javiť záujem o maloleté dieťa, podnet z jej strany zostal len v ústnej rovine.

Do sporoch zasahuje aj v priebehu už existujúcej žaloby podanej na súd zo strany účastníkov. Okrem rodinnoprávnych sporov mediátor riešil a sa zaoberal občianskoprávnymi aj obchodnoprávnymi spormi. Mediátorovi sa podarilo v spolupráci s advokátom uzavrieť v dvoch prípadoch 7 – ročný spor, ohľadom dlžnej čiastky, vzniknutej z hypotekárneho úveru. V prípade úspešných mediácií zatiaľ zo strany súdu došlo vždy k schváleniu mediačnej dohody alebo k schváleniu

súdneho zmiernu. Mediátor vo svojej praxi má aj neúspešné spory, ktoré dal na vedomie súdu. Účastníci po pojednávaní informovali mediátora, že vo všetkých týchto mediálnych konaniach súd vychádzal zo záverečnej správy z mediácie, ktorá slúžila ako podklad k rozhodnutiu. Súd rozhodol buď v plnom alebo čiastočnom rozsahu ako bolo spomenuté v závere zo strany mediátora. Účastníci po skončení pojednávania informovali zakaždým ako súd rozhodol. V troch prípadoch vo veciach určenia výživného na plnoleté dieťa vychádzal súd z odporúčania mediátora. Záverečná správa z mediácie skraca aj samotné pojednávania. Mediátor má skúsenosti, že po doložení tejto písomnosti, súd vec právoplatne ukončí a rozhodne. Pokiaľ mediátor rieši spor, ktorý sa už nachádza na súde a nemá dostatok času na preverenie veci do termínu pojednávania, súdu dá na vedomie, že v tom koná. Na súd v sprievodnom liste mediátor v prílohách dokladá súhlas s mediáciou a zápisnicu o predmediácii dohody. O nových skutočnostiach, vo veci dohody mediátor náležite a priebežne súd informuje. Mediátor chce vyzdvihnúť akceptáciu a spätnú väzbu zo strany súdu.

Záver

Využívanie tejto činnosti môže znížiť celkový nápad civilných vecí, ktoré v konečnom dôsledku nemusia končiť samotným rozhodnutím súdu. Takto môžeme dať priestor náročnejším súdnym procesom, ktoré sa nedajú riešiť za pomoci dohody. Mimosúdne riešenie sporov sa zameriava na urovnávanie konfliktov, zlepšenie medziľudských vzťahov a porovnanie materiálnych a morálnych hodnôt v každom z nás. Mediácia napomáha v procese k porozumeniu, zmierlivému riešeniu a k vytvoreniu vzájomnej prijateľnej dohody. Vo svete sa mimosúdne riešenie sporov udomácnilo a funguje už niekoľko desaťročí.

Využitie inštitútu civilnej mediácie vo všetkých štátnych, či neštátnych sektoroch, jeho význam, praktické uplatnenie, problémy, s ktorými sa vo svojej činnosti stretáva a navrhnuté vhodné možnosti na ich riešenie môže slúžiť ako prevencia konfliktov.

Zoznam bibliografických odkazov

Zákon NR SR č. 550/2005 Z. z. o probačných a mediálnych úradníkoch a o zmene niektorých zákonov.

Zákon NR SR č. 420/2004 Z. z. o mediácii v znení neskorších predpisov.

Kontakt

Mgr. Andrea Gábrišová

Mgr. Andrea Gábrišová - MEDIÁTOR

D. Michaelliho 3935/11, 036 01 Martin

Reštaurácia Frito, M. R. Štefánika 36, 2. Poschodie, 036 01 Martin
gabrisova.ada@gabrisova.ada

Odborný profil autora:

Je absolventkou Fakulty sociálnych štúdií v Sládkovičove, odbor sociálna práca. Odbornú prípravu mediátora ukončila osvedčením a zápisom do registra mediátorov MS absolvovala v roku 2012. Pôsobila 7 – rokov ako rómsky asistent probačného a mediáčného úradníka na Okresnom súde v Martine. Počas šiestich rokov z vlastnej iniciatívy doručovala zásielky do blízkej osady pre miestnu rómsku komunitu. Je registrovanou členkou v Slovenskej komore mediátorov, v Asociácii mediátorov Slovenska a Centre právnej pomoci. Okrem toho ešte pôsobí ako externá podpredsedníčka v Základnej organizácii Odborového zväzu zamestnancov justície v Slovenskej republike pri Okresnom súde Martin od roku 2013. Momentálne sa uchádza o vykonanie rigorózneho skúšky a obhajoby rigorózneho práce na Vysoké škole Danubius. Od roku 2013 vykonáva činnosť mediátora na plný úväzok. Úspešne spolupracuje v jej mieste trvalého bydliska s Okresným súdom Martin, s advokátmi, s notárom, s Okresným úradom Martin, katastrálnym odborom a s Okresným riaditeľstvom policajného zboru.

Řečnické triky a obrana proti nim

Rhetorical Tricks and How to Protect Yourself

David GRUBER

Abstrakt:

Řečnický trik je komunikační akt slovní agrese. Je projevem úmyslu řečníka komunikovat win-lose stylem, tj. pro sebe něco získat za cenu toho, že ten druhý ztratí. Protože neexistuje něco jako „řečnická policie“ a člověk si musí poradit sám, je vhodné se učit protitrikům. Ovládnutí protitriků je zvláště naléhavé pro profese jako mediátor. Uvádějí se typické triky jako mlžení, odběhnutí od tématu, arbitrární tvrzení bez věcných důkazů, vychtralý připustek, podsun aj. Vždy se probírá též optimální reakce = protitrik.

Klíčové slova:

Řečnický trik, protitrik, mediátor.

Abstract:

A rhetorical trick is a communication act of word aggression. The speaker tries to communicate by a win-lose way, i. e. to gain something and to force a rival to lose something at the same time. There is no „rhetorical police“ in our world, so one has to help himself. It's recommended to train rhetorical counter-tricks. It's very urgent for the profession like a mediator. There are various tricks mentioned, e. g. fogging, diverging from a topic, assertion without evidence, sly concession, wrong attribution etc. The optimum reaction = counter-trick is always presented.

Key words:

Rhetorical tricks, counter-tricks, mediator.

Řečnický trik je agresivní komunikační prostředek, použitý s cílem získat nad druhým člověkem převahu. Člověku, který v komunikaci používá řečnické triky, zde budeme říkat trikař. Řečnický trik (také řečnická lest, řečnický úskok) je v oblasti psychické komunikace tímtež, čím je v oblasti fyzické komunikace úder pěstí nebo kop nohou.

Z této analogie si odvodíte odpovědi na nejčastěji kladené otázky kolem řečnických triků.

a) Jsou řečnické triky něčím nemravným?

Je úder pěstí nebo kopnutí do člověka něčím nemravným? Sami cítíte, že správná odpověď zní: Jak kdy. Záleží na okolnostech.

Když vám ten druhý nic neudělal, je zavrženíhodné a trestné bít jej a kopat do něj. Když si ale ten druhý s bitím a kopáním začne, často nezbude nic jiného než „protikop“, protiúder. Na rozdíl od komunikace fyzické zde v psychické oblasti neexistuje žádná policie, která by po vytočení určitého telefonního čísla přispěchala a zasáhla na vaši ochranu. Ochráncem je každý sobě sám.

Dopouštět se řečnických triků není trestné. Ale když se neumíte bránit, napáchané škody na vaši kariéře, ba i majetku mohou být obrovské.

b) Má smysl se řečnickým trikům učit?

Samozřejmě že ano. A to ve smyslu „poznej svého nepřítele, ať víš, jak se mu bránit“. Ve fyzické oblasti také existují různé typy úderů – a proti nim různé typy krytí, ústupů, uhnutí, protiúderů. Ve fyzické oblasti je vám jasné, že kdybyste pouze ustupovali, tak útočník nepřestane útočit.

Další vaší motivací k poznání řečnických triků je dosažení skvělého profesorského nadhledu při jakémkoliv čtení novin, sledování rozhlasu či televize v oblasti politických diskusí. Tam se trikuje téměř neustále. Přičemž platí: „Čím méně má někdo věcných argumentů, tím více se musí uchýlovat k trikům, chce-li v diskusi zvítězit.“

Trikaří se vlastně všude, kde účastníkům jde o nějakou důležitou hodnotu. Trikaří se hodně u soudu, při mediaci znesvářených stran.

Trikaří se u zkoušek, u konkurzů. Trikaří se na poradách v každé práci. Neboť o co jde na poradách? O peníze – a to až v první řadě. Kdo získá, kdo ostrouhá.

Řečnickým trikům tedy má cenu se učit – tak jako se učíme, jak jezdit na kole, číst, psát, vydělávat peníze, uživit se.

c) Co je to protitrik?

Obecně řečeno, správná adekvátní reakce na trik. Z analogie fyzické a psychické komunikace snadno odvodíte, že protitrik je nejednou tímtež trikem – v opačném směru, na vyrovnání.

Správná **fyzická** sebeobrana však nespočívá pouze v oplácení stejnou mincí. Oplácení stejnou mincí je jen první fází fyzické sebeobran. Je jen prvotním signálem vůči útočníkovi: „Já také dovedu být tvrdý. Já ti také dovedu uškodit, když ty si nedáš říci po dobrém a škodiš mně.“ I když se vaše slušné, mírumilovné já velmi vzpírá, jsou situace, kdy vám prostě nic jiného nezbude. Ve druhé fázi sebeobran ovšem vysíláte další signál: „Vidíš, mohl bych ti uškodit převelice. Ale v podstatě to nechci, není to můj styl. Moje tvrdost je vlastně návrhem – přestaň se svou agresivitou, přestaňme oba – a pojďme řešit náš spor civilizovaně, ve věcné rovině.“

Stejně je to u **psychických** protitriků. V krajní nouzi použijete protitrik, který je vlastně trikem. Tedy použijete nutnou obranu. Ve druhé fázi se trikaře významně ptáte:

- Vyřešíme takto náš problém?
- Má to cenu takhle se donekonečna hádat?

- Je toto nejvhodnější cestou k řešení?

d) Co když oba soupeři znají všechny triky a protitriky? Kdo vyhraje slovní souboj?

Co když oba tenisté znají všechny údery? Kdo vyhraje zápas? Analogická otázka. A analogická odpověď:

Žádní dva řečníci nejsou stoprocentně stejně zdatní. Často jeden převažuje. Už kvůli tomu, že velkou roli hraje **momentální dispozice**. Tedy to, v jaké je ten či onen řečník zrovna formě – pohodě, odpočatosti, soustředěnosti.

Každopádně už při přibližné vyrovnanosti řečníků může ten méně zdatný v pohodě zdatnějšího blokovat. Když trochu zdatnější řečník tvoří a trochu méně zdatný boří (= blokuje, odmítá souboj), nezvítězí v daném řečnickém souboji nikdo. Nedospěje se k výsledku. Oba prohrají, nedomluví se – a smát se bude někdo třetí. Třetí konkurent.

Chtějí-li se dva špičkoví trikaři domluvit, jedinou metodou je společná domluva: Přestaňme trikovat, nalejme si čistého vína.

Oddíl 2.

Konkrétní řečnické triky a protitriky

1. Mlžit

Dá se také říci: kalit vodu, zbytečně komplikovat, zastírat, tajit. Člověk, jehož vína (máslo na hlavě) je jasná a jenž ji chce v rozhovoru zastírat, se pozná často podle použití přídavného jména “složitý”. Řekne “situace je složitá”. Nevysvětlí nic dále a přejde k jinému tématu. Někdy je jistě situace složitá reálně. Seriózní řečník může toto slovo použít - ale hned vzápětí se je snaží konkretizovat. Proč, jak, z jakých důvodů a v čem je složitá.

Dobrym postupem při analýze mlžení je zkoumat, který z větných členů rozvité věty řečník zamlžil, zamlčel.

Daný trik se může projevovat formou přílišného “**odborničení**”.

Sem patří veškerá **rozbfředlost, upovídánost**. Místo informování druhých dávání najevo, co já všechno znám. Neuvědomění si, že každá sekunda mého hovoru je náklad.

Protitriky proti mlžení jsou založeny na konkrétních důsledných otázkách, dožadujících se “odmlžení” zamlžených větných členů. Třeba i asertivní metodou “pokažené gramodesky” neboli kolovrátku. Nezkroušeně, nenavztekaně, pořád stejně klidně a zároveň důrazně žádáme trikaře o doplnění zamlženého údaje.

2. Tvrdit arbitrárně – bez věcných důkazů

Tento trik, nazývaný též arbitrární tvrzení, má několik podob. V nejprostší podobě jde o to, že tvrzení bez věcných důkazů vydává trikař za argument. Něco tvrdí, a bez věcných důkazů vytváří atmosféru, jakoby mu to ostatní měli bezpodmínečně věřit.

Poněkud vyšší stupeň bych nazval “ale tvrdit”. Je jasný každému, kdo zná předválečný fejton Karla Čapka nazvaný Alelidé. Alelidé vám s chutí ve všem

odporují. Na všechno mají jiný názor. Pohotově, bez zaváhání, bez pokory. Čím vícekrát a čím příkřeji vám odporují, tím více se cítí důležití a inteligentní.

Ještě vyšší stupeň nazvěme “kontrovat”. Kontrující lidé nemají názor rozdílný, ale přímo opačný. Začínají své odpovědi na vaše seriózní argumenty slovy:

- nemáš pravdu,
- tak to není,
- mylíš se,
- to bych netvrdil, apod.

Přehnanou jistotou kontrující často skrývají skutečnou vnitřní nejistotu.

Někdy je tvrzení důmyslně zakryto. Trikař vám třeba na váš výrok řekne: “Jak dlouho nás tady všechny ještě budete tahat za nos?”

Jaký je **protitrik** proti tvrzení? Nereagujme na část trikařova výroku “jak dlouho...”, ale na část o “tahání všech za nos”. Ptejme se, kdo to tvrdí, že taháme všechny za nos. Trikař sám? Pak je to jeho názor, nikoliv objektivní okolnost. Že taháme všechny? Koho všechny? Kdy to ti všichni vyjádřili, že je taháme? Atd.

3. Odběhnout od tématu

Od tématu se dá odběhnout obvykle – mlčením nebo hovorem na jiné téma. Horší podoba je odběhnout od záležitosti k člověku. Například od kritizovaného jevu ke kritizujícímu.

Shrnuto:

Prvý stupeň: Mlčení, selektivní ignorování partnera v komunikaci. Při neslušných výrocih či otázkách partnera je to ta nejmírnější nutná obrana. Při zdvořilých výrocih či patřičných otázkách je ignorantské mlčení neslušností, urážkou.

Druhý stupeň: Mluvení, ale k jiné věci. Příklad:

A: „Proč jsi to udělal?“

B: „Zítra asi nepojedeme na výlet.“

Třetí stupeň: Mluvení, ale kritické k osobě partnera. Příklad:

A: „Můžeš mi to vysvětlit?“

B: „No to se tedy ptá ten pravej!“

Protitrikem proti odběhnutí je zpětné přiběhnutí. “Ano, rozumím tomu, co říkáte, ale teď se bavíme o ...”

4. Vychytralý připustek

Trikař použije obojetný výrok, složený ze dvou protimluvných částí. Zpochybnit jednu část nemůžete jinak než souhlasným potvrzením části druhé. A naopak. Příklad: „Jistě se mohu mýlit, ale dvě a dvě je sedm.“

Protitrik: Když trikař praví “já tomu nerozumím, já nejsem odborník, ale děláte to úplně špatně”, potvrďte mu prostě prvou část jeho věty. A můžete jemně dodat, že ti, kteří tomu rozumějí, hodnotí naopak vaši činnost dobře.

5. Úmyslně nesjednotit definice slov neboli podsun

Je to trik typu „... ale vy jste přece říkal, že...“.

Nebo trikař vás cituje správně, ale termínu vyřečnému vámi dá svoji, tedy rozdílnou definici.

Protitrik vůči rafinovanému tvrzení je v otázkách: Kdo to dosvědčí, že jsem to říkal? Jak definujete obsah toho pojmu? Z jakého hlediska se na to díváte?

Řešení je v respektování moudrého anglického pravidla: **First definition, then statement or action.**

Záver

Mnoho oblíbenosti a popularity získá bystrý pozorovatel, který k takovýmto dvěma nesjednoceným přístupům a definicím sjednotí slovy: “Vy myslíte to a vy zase myslíte ono. A oba máte naprostou pravdu.” Kolik peněz, oblíbenosti a prestiže získá takovýto vnímavý mediátor!

Zoznam bibliografických odkazov

GRUBER David. Zlatá kniha komunikace. Vydal Gruber-TDP Praha a Ostrava, páté vydání 2012

Kontakt:

Gruber David, Ing. Firma Gruber – Techniky duševní práce CZ 702 00 Ostrava, ul. 30. dubna 2A, info@gruber.cz

Webová stránka

www.gruber.cz

Odborný profil autora:

David Gruber studoval systémové inženýrství na Ekonomické fakultě VŠB Ostrava, pedagogiku a psychologii na Filozofické fakultě UP Olomouc, managerial soft skills na Australian College of English v Sydney aj. Většinu poznatků svého systému know-how si však kreativně vytvořil samostudiem a vlastními výzkumy. Je prvním mezi samostatnými lektory a kouči v Československu, vedl více než tisíc tréninkových kurzů v menších skupinkách lidí. Jeho papírových knih se téměř bez reklamy prodalo více než milion kusů, čímž v ČR výrazně překonává i všechny zahraniční guru managementu a rozvoje osobnosti. Pomohl nastartovat a rozvinout kariéru řadě významných osobností.

Vnútorná práca a koncept seba podpory mediátora vo vysoko konfliktných situáciách

Inner work and concept of self-support in situations with high level conflict

Vladimír HAMBÁLEK

Abstrakt

V príspevku predstavíme možnosti vnútornej práce a koncept seba podpory mediátora vo vysoko konfliktných situáciách. Zámerom príspevku je uchopiť a pomenovať možnosti a spôsoby, ktorými mediátor môže zvládať tie interpersonálne situácie, ktoré subjektívne prežíva ako náročné a sú pre neho výzvou. V príspevku využijeme vybrané modely z teórie nenásilnej komunikácie adaptované na vnútornú prácu.

Abstract

In our contribution, we present various possibilities of inner work and concept of mediator's self-support in situations with high level conflict. Our intention in this contribution is to grasp a name the options and ways, by which the mediator can manage those interpersonal situations, which they subjectively experience as demanding and challenging. We use selected theoretical models of non-violent communication adapted on the inner work.

Kľúčové slová

Nenasilná komunikácia, seba podpora, vnútorná práca mediátora

Key words

Inner work of mediator, Non-violent communication, Self-support

Úvod

Zámerom príspevku je bližšie predstaviť vybraný koncept sebareflexívnej práce mediátora, ktorý sa opiera o teóriu nenásilnej komunikácie a pomáha mediátorom lepšie zvládať tie interpersonálne situácie, ktoré subjektívne prežívajú ako náročné a/alebo problematické. Tento koncept (model) podporuje schopnosť mediátora mentalizovať vlastné zážitky a skúsenosti, byť empatickým so sebou aj s druhými, čo môže viesť k lepšiemu porozumeniu vlastného prežívania, k následnej väčšej akceptácii seba a v neposlednom rade aj k seba podpore v náročných interpersonálnych situáciách počas mediačných stretnutí. Koncept ktorý v článku predstavíme, slúži zároveň aj ako model, ktorý mediátor využíva nielen počas mediácie, ale aj pred mediačnými stretnutiami a po nich, pričom tak slúži aj ako istý

typ psychologickej prípravy na stretnutia a ako nástroj hodnotenia a sebareflexie po stretnutí s klientmi. Autormi konceptu sú americkí právnici a mediátori John Kinyon a Ike Laseter (2014). Model je v súlade s aktuálnymi psychologickými trendmi – konceptom všímovosti (mindfulness) a mentalizácie.

Teoretické východisko konceptu: nenásilná komunikácia

Nenasilná komunikácia je praktický prístup, resp. metóda, ktorý uľahčuje účastníkom komunikačných procesov ich lepšie vzájomné porozumenie a pomáha vytvárať konštruktívny rámec pre medziľudský kontakt. Nenasilná komunikácia je zároveň jeden z komunikačných modelov, ktoré pomáhajú efektívnym spôsobom riešiť intrapsychické aj interpersonálne konflikty a preto sa často využíva ako pracovný komunikačný model mediátora pri mediačných stretnutiach. Nenasilná komunikácia, okrem toho, že ostáva praktickým nástrojom, je pre niektorých ľudí aj istým pohľadom na svet, súborom presvedčení, životnou filozofiou, alebo spirituálnou praxou. V tomto príspevku budeme chápať nenásilnú komunikáciu ako praktický prístup, ktorý pomáha v lepšom vnímaní, porozumení a prijatí seba samého a v lepšej komunikácii so sebou aj s druhými.

Zakladateľom prístupu bol Marshall B. Rosenberg. Marshall Rosenberg bol žiakom významného humanistického psychológa 20. storočia Carla Rogersa. Vo svojej práci, okrem Rogersa, vychádzal aj z myšlienok Neila Postmana, či Riane Eislerovej a bol presvedčený, že ľudia túžia po tom, aby boli sami so sebou a vzájomne medzi sebou empaticky spojení s tým, čo cítia a potrebujú. Podľa Rosenberga (2001) ľudia túžia po tom, aby nemuseli obviňovať seba, či iných, resp. nechcú spojenie so sebou a s druhými narušovať obvineniami a hodnoteniami seba či iných. Ľudia tak túžia byť v kontakte s tým, čo je v nich „živé“ a čo je „živé“ v tých druhých. Podľa zástancov nenásilnej komunikácie nám v kontakte s druhými ide najmä o existenciálne stretnutie a zážitok bytia v móde Ja – Ty (Buber), resp. Ty – Ja (Levinas). Predpokladajú, že tieto túžby vlastné všetkým ľuďom. Zakladateľ nenásilnej komunikácie bol presvedčený, že ľudia nie sú šťastní, ak sú motivovaní „tlakom z vonku“. Ľudia sú podľa Rosenberga šťastní, ak v správaní, či v komunikácii, ktorá vedie k presadeniu záujmov a potrieb nemusia používať nátlak vo forme vyvolávania pocitov viny, hanby, povinnosti, či strachu z trestu. Tieto radikálne filozofické presvedčenia vytvorili základ nenásilnej komunikácie. Nenasilná komunikácia je založená na historických princípoch nenásilia – prirodzenom stave súcítienia so sebou aj s druhými. Kľúčom k takémuto spôsobu bytia je empatia: empatia k sebe samému a empatia k druhému človeku. Pomocou empatie sa učíme počuť svoje hlbšie potreby a potreby iných ľudí.

Forma je takéhoto spôsobu kontaktu so sebou aj druhými je jednoduchá. Ak uplatňujeme vo svojom živote nenásilnú komunikáciu, prlíš sa nezaobráame našimi predpokladmi a sebe, o druhých a o svete. Vystačíme si so správaním, pocitmi a

potrebami. Marshall Rosenberg (2001) je presvedčený, že predpoklady, presvedčenia, kultúra, očakávania... všetko to vyššie spomenuté ľudí odlišuje, sú v týchto kategóriách rôzni. To, čo ľudí spája sú potreby, ktoré máme ako ľudia univerzálne. Niečo podobné ešte o trošku skôr popísal Abraham Maslow vo svojej pyramíde potrieb. Proces nenásilnej komunikácie nám prakticky pomáha objasňovať to, čo pozorujeme, aké emócie pociťujeme, aké potreby máme, alebo nemáme naplnené, podľa akých hodnôt chceme žiť a čo chceme žiadať od seba aj od druhých. To, čo sa deje, to, čo je v nás ľuďoch živé a hodnotné sa dá vyjadriť pomocou (1) pozorovania, (2) pocitov, (3) potrieb a prípadnej (4) prosby. Inak povedané, na to, aby sme vedeli, čo je v nás živé a hodnotné v ktoromkoľvek danom momente, nám musí byť jasné, čo cítime a čo potrebujeme, prípadne aké konkrétne správanie očakávame. V prípade, že chceme byť v kontakte s druhými ľuďmi môžeme využiť našu empatiu – pozorovať partnera v rozhovore, vnímať a reflektovať jeho pocity a potreby a odhadovať to, čo si želá. Nenásilná komunikácia je veľmi podobná existenciálnemu dialógu v ktorom nejde primárne o riešenie niečoho, ale o bytie tu a teraz s druhým. Zmysluplné a kooperatívne riešenia problémov a trápení sa vynárajú z rozhovoru až keď sú zabezpečené základné kvality stretnutia – akceptácia, láska a porozumenie.

Koncept sebaodporv mediátora

Riešenie konfliktov je každodennou prácou mediátorov. Práca mediátora so sebou prináša rôzne druhy emócií. Môže byť nočnou morou, ale aj zábavou, môže byť výzvou, no aj dôvodom na strach, hnev a deštruktívnu agresiu (priamu, či nepriamu). No a samozrejme, môže byť cestou k uspokojeniu, zdrojom nových nápadov, riešení a obohacujúcich vzťahov. Práca mediátora so sebou prináša, podobne ako pre iné pomáhajúce profesie, zvýšenú mieru rizika výskytu syndrómu vyhorenia u mediátorov, či už vo forme emocionálneho vyčerpania, alebo zážitkov depersonalizácie vo vzťahu s klientmi. Paradoxne, mediačný proces je oveľa efektívnejší ak je medzi mediátorom a klientmi vytváraný a budovaný raport, pričom vzťah sa stáva miestom kde sú klienti porozumení a akceptovaní. To si (najmä v prostredí deštruktívnych konfliktov) vyžaduje nielen komunikačné majstrovstvo, ale do značnej miery aj postojové kvality a špecifické vzťahové vyladenie voči klientom. V prípade, že sa mediačná práca darí a proces mediácie postupuje želaným smerom, ale najmä v prípade, ak je proces mediácie z rôznych dôvodov náročný, alebo sa ocitá v „slepých uličkách“, mediátor prežíva viaceré emócie (často zmes emócií) voči sebe, voči klientom a prípadne aj voči ďalším členom problémového systému, ktorí pritom ani nemusia byť priamou súčasťou mediácie (napr. deti, resp. iní členovia rodiny). Prežívanie a vnútorná práca s prežívaním mediátora sa tak stáva dôležitou časťou jeho profesionality. Reflexia prežívaného (či už pozitívneho, alebo negatívneho) nám môže pomôcť lepšie porozumieť sebe, našim klientom a našim

vzťahom aj intervenciám, ktoré aplikujeme. To, čo ako mediátori prežívame, naša pohoda a pozitívne emócie, naša nepohoda a frustrácia, náš záujem, náš odpor a nechť atď. do značnej miery priamo, alebo subtilne ovplyvňuje nielen výslednú komunikáciu s partnermi v rozhovore počas stretnutí, ale celkový proces, až po uzatvorenie/neuzatvorenie dohody.

Mediácia so sebou prináša emocionálne vypäté situácie. Mnohé z toho, čo mediátori prežívajú „v nich“ ostáva. Niektoré skúsenosti, ako sme už spomenuli, nás môžu zneisťovať, alebo pôsobiť deštruktívne. Niektorí autori, napr. Pružinská (2009), sa venovali supervízií ako nástroju podpory mediátora, no tento model podpory si vyžaduje kvalifikovaného supervízora a ten často nebýva k dispozícii bez problémov. Odborná a osobná reflexia práce mediátora by mala obsahovať podobné témy ako reflexia práce iných pomáhajúcich odborníkov. Reflexia zároveň pomáha vytvárať, prehľbovať a využívať osobné aj odborné zdroje podpory. Pre inšpiráciu uvádzame voľne upravený prehľad námetov k reflexii tak ako ich opisuje Kottler (2013). Týka sa napríklad námetov ako sú:

- Zdroje stresu a prevencia syndrómu vyhorenia
- Protiprenos a ďalšie osobné reakcie
- Budovanie a udržiavanie vlastného systému podpory a starostlivosť o seba
- Ako sa učiť zo skúseností, úspechov aj neúspechov
- Spracovanie zlyhaní
- Prekonávanie obmedzení a blokov
- Reflexia privilégii profesie, jej etiky a limitov

Zámerom príspevku nie je detailne opísať všetky témy a všetky spôsoby/možnosti, ktorými mediátor môže reflektovať svoju prácu a získavať podporu. Bez ohľadu na mieru skúseností, vnútorná práca zameraná na rozvoj mediátorov (ale aj ich pravidelná supervízia), by mala pomáhať odhaľovať a riešiť vlastné zdroje konfliktov, oživovať motiváciu a kreativitu, lepšie pracovať s intenzívnymi vzťahmi, zvládať sklamanie, zlepšovať zručnosti a schopnosti kontaktu s druhými a v neposlednom rade tak zvyšovať osobný mediátora vplyv vo vzťahoch s inými. Existuje mnoho nástrojov, cvičení a techník, ktoré sa môžu využiť pri vnútornej práci s každou z vyššie spomenutých tém. V našom texte ďalej predstavíme jeden z konceptov seba podpory, ktorý v zmysle vnútornej práce ponúka teória a metóda nenásilnej komunikácie. Ako sme spomenuli v úvode textu, budeme vychádzať z manuálu Johna Kinyona a Ikea Lasetera (2014).

Seba podpora mediátora z pohľadu nenásilnej komunikácie

Kinyon s Laseterom (2014) pri mediácii využívajú päťkrokový mediačný model, ktorý v sebe zahŕňa viacero špecifických zručností, ktoré pomáhajú mediátorom viesť mediačné stretnutia, no zároveň im pomáhajú v empatickejšom a súcitnejšom zaobchádzaní so sebou – a to nielen počas stretnutí, ale aj pri ich príprave

a následnej reflexii. V kontexte svojej práce aplikujú mapu, ktorú nazývajú integrálna matica. Táto matica v sebe zahŕňa osobnú dimenziu a časovú dimenziu.

Osobná dimenzia má tri rozmery a poukazuje na to, ako s jednotlivými problematickými témami, ktoré súvisia s mediáciou zaobchádzame. Osvetľuje nám:

1. Ako spracúvame a zvládame vlastné osobné výzvy a problémy spojené s témami mediácie. Skúma a reflektuje to, čo sa deje vo mne (človeku, ktorý je mediátor) vo vzťahu ku mne samotnému, alebo mojej roly. Napr. skúma moje vlastné obavy, úzkosť, alebo neistotu vo vzťahu k sebe samému, alebo vo vzťahu k mojej identite mediátora.
2. Ako spracúvame a zvládame vzťahové výzvy spojené s druhými ľuďmi, ktorí sú napr. účastníci mediáčného procesu, alebo aj vo vzťahu k iným relevantným ľuďom v problémovom systéme. Napr. aké sú moje pocity a potreby vo vzťahu k jednotlivým stranám sporu.
3. Ako spracúvame a zvládame témy a konflikty, ktoré sú v mediácii prítomné, resp. ktoré sa dejú medzi mojimi klientmi, či v problémovom systéme. V tejto tretej dimenzii reflektujeme to, čo to čo je „medzi nimi“ robí „s nami“, čo cítime, potrebujeme a ako konáme (voči sebe aj voči iným) keď vidíme a vnímame správanie a konanie klientov, alebo širšie: rôznych členov problémového systému voči sebe navzájom.

Časová dimenzia má taktiež tri rozmery. Poukazuje na to, čo sa deje:

1. Pred mediáčným stretnutím, napr. ako si dokážeme dať seba podporu v situáciách keď sa pripravujeme
2. Počas mediáčného stretnutia, napr. ako si dokáže dať podporu počas konverzie, počas stretnutia
3. Po stretnutí, napr. ako môžeme podporiť seba po mediáčnom stretnutí.

Kinyon s Laseterom (ibid) vytvorili 3 x 3 maticu s deviatimi procesmi. Každý z týchto procesov obsahuje svoj vlastnú techniku, ktorá je inšpirovaná nenásilnou komunikáciou. Odporúčané techniky pomáhajú nielen sebareflexii, ale najmä k seba podpore, uznaniu a oceneniu samého seba a následne utvára aj priestor pre učenie a rozvoj v konkrétnej oblasti. Nižšie ponúkame jemne upravenú mriežku s prekladmi názvov jednotlivých techník.

	Pred stretnutím	Počas stretnutia	Po stretnutí
Vo vzťahu k sebe	Prax spojenia so sebou.	Vnútoraná mediácia	Prax toho kto vyberá a je si učiteľom
Vo vzťahu ku klientom	Transformácia negatívnych obrazov pre seba	Interpersonálny proces mediácie Práca na zlepšeniach	Prax učenia sa smútením a oslavou pre seba

Vo vzťahu k tomu, čo je medzi klientmi	Transformácia negatívnych obrazov pre druhých	5 krokový mediálny model Liečenie a zmierňovanie	Prax učenia sa smútením a oslavou pre iných
---	---	---	---

Nie je cieľom tohto textu detailne popísať jednotlivé techniky, pretože to svojim rozsahom nie je možné. Každá technika môže slúžiť ako koncept sebaopodpory, pričom 5 krokový model mediácie je samostatný model mediácie založený na východiskách nenásilnej komunikácie. Pre tých, ktorí chcú tieto nástroje vo svojej praxi používať, odporúčame výcvik v teórii a procesoch nenásilnej komunikácie. Pre účely tohto článku vybrané techniky stručne načrtujeme.

„Prax spojenia so sebou“: Techniku uplatňujeme pred stretnutím. Počas vizualizácie si všimame spúšťače napätia a vnútornej nepohody, svoje telesné reakcie a potreby s nimi spojené. Zameriavame sa na prepojenie telesného prežívania, pocitov a potrieb. Technika zároveň slúži ako praktický nástroj v ktorom je obsiahnutá vizualizácia, ktorá v imaginatívnej podobe pomáha formou naplnenia nenaplnenej potreby spojenej so spúšťačom napätia a tým slúži aj ako spôsob utíšenia vnútornej nepohody pred stretnutím.

„Transformácia negatívnych obrazov“: Transformácia negatívnych obrazov pre seba, alebo pre druhých sú dve techniky vnútornej práce, ktoré nám pomáhajú nielen identifikovať naše prežívanie vo vzťahu ku klientom, ale ho aj zmeniť. V štruktúrovanom postupe si pri jej aplikácii dokážeme uvedomiť svoje vlastné negatívne obrazy o druhých ľuďoch, alebo o sebe, dodať, resp. poskytnúť si empatiu, ocenenie a podporu a následne, v imaginatívnej podobe, vnímať empaticky klientov, resp. partnerov v blízkom sa rozhovore. V takejto vizualizácii prichádza k transformácii negatívnych obrazov (presvedčení) o sebe a o ľuďoch s ktorými ideme pracovať. K tomu nám pomáha identifikácia potrieb, ktoré vo vzťahu nemáme my mediátori, alebo klienti naplnené. Imaginácia má opäť časť, kde prichádza k vnútornému uspokojeniu týchto potrieb.

„Vnútorná mediácia“: Technika pomáha vytvárať balans a následný súlad medzi časťami vnútorného konfliktu, ktorý môžeme ako mediátori prežívať počas mediálneho stretnutia. Pomáha nám byť empatickými voči obom (viacerým) stranám konfliktu, sprehľadňuje konflikt v koncepte prežívaných emócií a nenaplnených potrieb a umožňuje byť v kontakte s ľuďmi, ktorí majú spor spôsobom, ktorý je neobviňujúci a súcitný. To následne pomáha pracovať bez nepríjemných negatívnych, či deštruktívnych emócií voči sebe a druhým.

Podobné mechanizmy reflexie potrieb a empatie aplikujeme aj v tom prípade, ak využívame techniku/metódu „Interpersonálneho procesu mediácie“, pri ktorom hľadáme a nachádzame spôsoby ako konštruktívne naplňovať potreby vo vzťahu s klientmi a pracujeme na takých formách spolupráce, ktoré sú vhodné a

akceptované pre všetky (resp. obe) strany (nás aj našich klientov). Na podobnom princípe je založený aj samotný 5 krokový mediačný proces.

Technika s názvom „Prax toho, kto si vyberá a je si učiteľom“ sa využíva po stretnutí ako forma autosupervízie. Mediátor reflektuje vlastné konanie počas stretnutia, pričom oceňuje to, ako sa mu svojím konaním darilo naplňovať potreby, ktoré boli významné počas stretnutia. Zároveň si v priebehu tejto techniky uvedomuje, akým spôsobom tieto potreby v kontakte naplňoval. Mediátor ďalej pracuje v reflexii toho, ktoré potreby neboli naplnené, analyzuje túto skúsenosť a učí sa z nej, pričom akceptuje a stavia na tom, čo zo skúseností bolo a je hodnotné. Technika sa sústreďí primárne na potreby a pocity mediátora.

Komplikovanejšou formou autosupervízie sú techniky „Prax učenia sa smútením a oslavou pre seba“ a „Prax učenia sa smútením a oslavou pre iných“. V týchto technikách je cieľom identifikovať, osláviť, uznať a oceniť konanie na konzultácii, ktoré pomáhalo naplniť hodnoty a potreby mediátora a jeho klientov a zároveň reflektovať tie potreby, ktoré v kontakte s klientmi neboli naplnené. V oboch technikách sa vychádza z predpokladu, že každé správanie mediátora, aj to, ktoré sám hodnotí ako problematické, alebo ako zlyhanie, vedie k tomu, že si ním saturuje počas stretnutia vlastné významné potreby, alebo sa ním snaží saturovať potreby iných ľudí (napr. klientov) – čo je iste hodnotné a môžeme to oceniť. Každé správanie zároveň prináša v reflexii otázku, ktoré vlastné potreby (ak sme ako mediátori konali tak, ako sme konali) sme naplniť nedokázali, resp. ktoré potreby sme nedokázali naplniť vo vzťahu s klientmi. Takáto reflexia nenaplnených potrieb následne nevedie k deštruktívnej sebakritike, ale k sebaakceptácii a k prípadným pocitom smútku, že niečo v čo sme dúfali a čo sme si želali sa nám nepodarilo realizovať. Procesy oslavy a smútenia sú tak príležitosťou učiť sa zo skúsenosti, potvrdzovať si také správanie, ktoré má hodnotu a naplňa želané potreby účastníkov mediácie, smútiť za tými potrebami, ktoré ostali nenaplnené a hľadať alternatívy, ktoré v budúcnosti nenaplnené potreby naplnia.

Záver

V príspevku bolo naším zámerom predstaviť nenásilnú komunikáciu a jej možnosti a nástroje v praxi mediátora, špecificky potom, pri reflexii jeho práce. Mediácia je činnosť, ktorá prináša rôzne výzvy, ktoré mediátor subjektívne prežíva ako náročné. Je užitočné, ak mediátor využíva ako spôsob podpory supervíziu. V prípade, že to nie je možné a primárne v prípade každodennej rutiny, pomáhajú mediátorovi rôzne nástroje reflexie, ktoré ho posilňujú a zároveň mu vytvárajú, prehlbujú a pomáhajú využívať osobné aj odborné zdroje. Nenásilná komunikácia je svojou humanistickou filozofiou prístup, ktorý v sebe obsahuje mnohé metódy a nástroje vhodné pre takúto sebareflexívnu a sebahodnotnú prax. V príspevku sme

ponúkli prehľad vybraných techník integrálnej matrice amerických mediátorov Ikea Lasatera a Johna Kinyona.

Zoznam bibliografických odkazov

1. Laseter, I., Kinyon, J. (2014): Training Manual. 4th Edition. Mediate Your Life. verejne nepublikované.
2. Kottler, J. (2013): Profesní psychohygienu psychoterapeuta. Portál. Praha
3. Pružinská, J. (2009): Supervízia v mediácii. Zborník z medzinárodnej konferencie, Pedagogická fakulta Univerzity Komenského, 26.6.2009, Bratislava
4. Rosenberg, M. (2001): Nenásilná komunikace. Portál. Praha.

Kontakt

Vladimír Hambálek, Mgr.

Coachingplus OZ

Cabanova 42. 84102 Bratislava

vladimir@coachingplus.org

Odborný profil autora:

Psychoterapeut, kouč, supervízor pre oblasť sociálnych služieb, tréner manažérskych zručností. Po vysokoškolskom štúdiu sociálnej práce absolvoval postgraduálne vzdelávanie v psychoterapii, supervízii a vzdelávaní manažmentu. Ďalej sa kontinuálne vzdeláva v metódach organizačného rozvoja. Je psychoterapeutom akreditovaným Slovenskou psychoterapeutickou spoločnosťou a supervízorom Asociácie supervízorov a sociálnych poradcov a Asociácie manželských a rodinných poradcov. Koučing a supervíziu aplikuje v rôznych organizačných kontextoch, individuálne aj tímovo. Od roku 2003 pôsobí ako tréner manažérskych zručností, tímovej práce a koučingu. Je členom Slovenskej asociácie koučov (SAKO). Alternatívne riešenie konfliktov sa venuje od roku 1999, najprv na pozícii metodika pre učiteľov, koordinátorov prevencie na školách a výchovných poradcov, následne na pozícii supervízora manželských a rodinných poradcov a psychológov referátov poradensko-psychologických služieb.

Podmínky výkonu mediace v České republice – možnosti a limity
Conditions for performance mediation in the Czech Republic - possibilities and limits

Lenka HOLÁ

Abstrakt

Příspěvek se zabývá analýzou podmínek výkonu mediace v České republice v souvislosti s přijetím zákona o mediaci, kdy i po dvou letech jeho účinnosti není mediace využívána tak, jak by umožňoval její potenciál. Lze z toho usoudit, že tomu brání určité překážky, které však dosud nebyly jasně identifikovány. V příspěvku se zabýváme analýzou podmínek právních, personálních a kvalifikačních, společenských a organizačně-technických, a to z hlediska možností a limitů pro širší uplatňování mediace.

Klíčová slova

mediace, podmínky, výkon mediace

Abstract

The paper analyzes the conditions for the exercise of mediation in the Czech Republic in connection with the adoption of the Law on Mediation, when even after two years of its effective mediation is not used as it would allow its potential. Can conclude from it that it prevents certain obstacles, which have not yet been clearly identified. The paper deals with the analysis of the conditions of legal, personnel and skills, social and organizational-technical, in terms of the possibilities and limits for the wider application of mediation.

Key words

mediation, conditions, performance mediation

Zkušenosti zemí, kde má mediace delší historii, ukazují, že při jejím zavádění do praxe existují dvě etapy. První spočívá ve vytváření rámce pro mediaci (legislativa, školení mediátorů) a ve druhé je důležité dosáhnout toho, aby lidé mediaci využívali. Potvrdilo se také, že vládní podpora mediace byla pro důvěryhodnost procesu mimořádně důležitá (Důvodová zpráva vládního návrhu zákona o mediaci).

Téma konference je „Obec – škola – mediácia“. V kontextu toho chápeme obec širěji, jako společenství, pospolitost, komunitu, společnost. Příspěvek je kritickou analýzou stavu, možností a limitů využívání mediace v České republice, kdy ani po dvou letech účinnosti zákona není mediace využívána tak, jak by umožňoval její potenciál. Pravděpodobně tomu brání překážky, které dosud nebyly v ucelenější

formě zpracovány. Současně historicko-kulturní a právní blízkost obou našich zemí umožňuje vzájemnou inspiraci, k níž má přispět také tento příspěvek.

Uvedení do problematiky

V evropském kontextu měly zásadní význam Zelená kniha o alternativním řešení sporů v občanskoprávních a obchodních věcech vypracovaná Evropskou komisí v r. 2002 a Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/52/ES, o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech (dále jen směrnice).

Zelená kniha z r. 2002 vymezuje, co se rozumí ADR, přičemž z těchto procesů vyloučila rozhodčí řízení. Komise upozornila, že smyslem ADR postupů není odstranění nedostatků a obtíží ve fungování soudních soustav, ale využití jejich konsensuální povahy. Zelená kniha vymezila otázky, kterými je třeba se zabývat, aby došlo k zesílení propagace ADR metod a jejich většímu využití. Cílem směrnice je harmonizovat odlišné chápání mediace v jednotlivých zemích a oblastech, její principy a stanovit minimální standardy kvality. Směrnice zavazuje členské státy k podpoře a zajišťování kvality mediace, k podpoře vzdělávání mediátorů, k zajištění důvěrnosti mediace a k informovanosti veřejnosti o mediaci. Požaduje, aby „členské státy (uvedly) v účinnost právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu s touto směrnicí do 21. května 2011 (...)“.

Česká republika přijala samostatný zákon o mediaci č. 202/2012 Sb., který nabyl účinnosti 1. září 2012. Vezmeme-li v potaz lhůtu pro implementaci směrnice, je zřejmé, že zákonodárce termín o více než rok překročil. Čekání však bylo vynahrazeno tím, že se zákon vztahuje na všechny mediace (tedy nikoliv pouze na mediace přeshraniční).

Zákonem byly položeny základy pro širší využívání mediace. Nelze se však domnívat, že tím byly vytvořeny dostatečné podmínky pro aplikaci mediace v praxi. Dle orientačního dotazování, které MSp provedlo ve 4. čtvrtletí r. 2014 u všech okresních soudů, reagovalo pouze pět, kdy podle jejich podkladů bylo dosud realizováno sedm mediací dle zákona o mediaci.¹ Přitom však počet pravomocných rozhodnutí na úrovni okresních soudů v r. 2013 byl v občanskoprávních věcech 605 101. Přičteme-li k tomu 96 641 věcí pravomocně rozhodnutých v řízení o nezletilých dětech, v součtu je to 701 742 věcí.² Soudních sporů je mnoho. Soudci možnost mediací doporučovat či nařizovat první setkání se zapsaným mediátorem mají, avšak nevyužívají ji. Otázkou pak tedy zůstává, proč?

V důvodové zprávě vládního návrhu zákon o mediaci, její obecné části, jsou definovány přednosti a rizika zavedení mediace jako alternativy k soudnímu

1 Předpokládáme, že počet uskutečněných mediací podle zákona je vyšší, ale nemáme o tom žádné relevantní informace. Statistika mediačních případů není vedena.

2 Statistická ročenka České republiky 2014. Dostupné na <http://www.czso.cz/csu/2014ediciplan.nsf/p/320198-14>, [cit. 2. 1. 2015].

projednávání.³ Za pozitiva je považována neformálnost procesu, dobrovolná účast stran, jejich aktivní zapojení do procesu hledání a nalézání řešení, srozumitelnost a praktická uskutečnitelnost dohod, její závaznost jako právní smlouvy. Explicitně pak uvádí výhody oproti soudnímu řízení:

1. Ponechává účastníkům kontrolu nad procesem řešení konfliktu a podobou konečného výsledku.
2. Je časově a ekonomicky úsporná, probíhá bez dlouhých čekacích lhůt a zbytečných finančních nákladů.
3. Snižuje napětí, s kterým přicházejí účastníci k mediátorovi, a nevytváří ovzduší napětí „buď já, nebo on“. Vytváří prostor pro případnou budoucí spolupráci.
4. Důvěrné informace uchovává mezi zúčastněnými.

Naopak za negativa je považováno, že mediace není vhodná zejména v případech, kdy:

1. účastníci jednají tak, že konflikt musí skončit „vítězstvím“ pro jednoho a „prohrou“ pro druhého,
2. jde o konflikty týkající se základních lidských práv, konflikty s nárokem na odškodnění,
3. jedna strana použije proti druhé straně hrozeb nebo fyzického násilí,
4. strana není ochotna dát k dispozici všechny relevantní informace nebo odmítá jejich objektivní ověření,
5. jsou účastníci tak pasivní, že řeší konflikt i za cenu zřeknutí se vlastních práv,
6. účastníci zneužívají alkohol nebo drogy,
7. účastníci s patologickými rysy osobnosti nebo agresivními tendencemi v chování nejsou schopni vzájemné diskuse.

Na první pohled je zřejmé, že pozitiva se vztahují k mediaci jako metodě, negativa pak k její cílové skupině. Pokud z toho můžeme usoudit, že předkladatel návrhu zákona nevnímal žádná podstatná rizika mediace jako takové, pak je to pro její praxi dobrá zpráva.

Příspěvek se zaměřuje na deskripci a analýzu podmínek efektivního využívání mediace v České republice. Uvedená problematika je velmi aktuální, kdy pro praxi mediace v členských státech EU bude stěžejní zpráva o uplatňování směrnice, kterou je Evropská komise povinna předložit Evropskému parlamentu, Radě a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru do 21. 5. 2016. Bude v ní posouzen dopad směrnice v jednotlivých členských státech i vývoj mediace v celé EU. Na základě zjištěných výsledků pak budou navrženy možné změny. K tomu sekundárně

³ Vládní návrh zákona pracuje ještě s pojmy „alternativní metody řešení sporů“, „alternativa k soudnímu projednávání“ apod., kdy současný vývoj pojetí těchto metod směřuje spíše k pojům „mimosoudní metody řešení sporů“. Naznačena je tím emancipace a významová rovnost všech postupů směřujících k řešení sporů a urovnání konfliktních stavů.

směřuje také tento příspěvek. S ohledem na rozsah tématu se budeme věnovat pouze čtyřem oblastem, a to oblasti právní, personální a kvalifikační, společenské a organizačně-technické.

Právní oblast

Zjišťujeme, že základní rozdíl v přístupu k výkonu mediace je dán rozdílností právních systémů, v nichž je mediace aplikována. Právní systém daného státu výrazně ovlivní organizačně-legislativní začlenění mediace a podobu její právní úpravy. Právní úprava mediace pak bude mít zásadní vliv na způsob a kvalitu poskytování mediačních služeb. A to nejen dle zákona o mediaci, ale systémově i mimo něj. To je také důvod, proč právní oblasti věnujeme pozornost jako první.

Z pohledu práva bylo významným milníkem přijetí zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů a vyhlášky č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora. Dále je v ČR mediace regulována zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Hlavní změny v poskytování mediace a její návaznosti na soudní řízení byly provedeny současně s přijetím zákona o mediaci, který novelizoval ustanovení zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu. V něm je tak zjevná tendence k řešení občanských konfliktů smírnou cestou. Další změny nastaly od 1. 1. 2014, kdy se původní občanský soudní řád rozdělil na nový OSŘ a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále také ZŘS). V OSŘ již nenastaly žádné větší faktické změny, než jaké po přijetí zákona o mediaci. Vznikla však nová ustanovení v rámci ZŘS s možností využití mediace (zejména v rozhodování o péči o nezletilé dítě, stanovení výživného, styku s dítětem, rodičovské odpovědnosti, předání a navrácení dítěte, zastupování dítěte, správa jeho jmění a souhlas s právním jednáním nezletilého dítěte, taktéž ve vykonávacím řízení).

Na procesní možnosti soudu ve vztahu k mediaci reaguje i hmotněprávní úprava. V průběhu mediace neběží promlčecí doba a obdobně i doba prekluze, tedy zániku práva. I v těchto případech lze očekávat výkladové problémy, protože jednou věcí je zahájení mediace a druhou věcí následná aktivita či pasivita účastníků řízení.

Na jedné straně je vítáno, že konsensuálním postupům se dostává v českém právním řádu stále většího prostoru⁴, na druhé straně nesouladem některých ustanovení vzniká k využívání mediace právně poměrně nepřehledné prostředí. Tématu se věnují diplomové práce studentů právnických fakult zejména v Olomouci a Brně, kritickou analýzu zákona o mediaci - i v kontextu dalších právních předpisů - přinášejí odborné články kolegů právníků. Je jistě potřebné identifikovat a analyzovat zákonné limity poskytování mediace, které v souhrnu a následně odborně

4 Zákon o mediaci např. obsadil v anketě "Zákon roku 2012" druhé místo (podpora mimosoudních způsobů řešení sporů - zákon o mediaci). Dostupné z <http://www.zakonroku.cz/vysledky-ankety-zakon-roku-2012-0.html>, [cit. 2. 12. 2014].

diskusi vytvoří podklady pro případnou novelizaci zákona, avšak nyní k tomu podle našeho mínění ještě nenazrála doba. Rizika, která by z toho plynula, by byla příliš velká.

Personální a kvalifikační oblast

V České republice nabyla otázka kvalifikací mediátorů na významu v souvislosti s implementací Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/52/ES, která uložila členským státům, aby vytvořily legislativní, profesní a kvalifikační podmínky k možnosti využívání mediace. Směrnice státy současně zavazuje k podněcování vzdělávání a tréninku mediátorů.

Podle zákona o mediaci vykonávají mediaci tzv. zapsaní mediátoři. Tím je dle § 2 písm. c) zákona fyzická osoba zapsaná v seznamu mediátorů. V následujících ust. § 16 a ust. § 17 jsou pak vymezeny podmínky, jež je potřeba kumulativně splnit, aby byla fyzická osoba do seznamu zapsaná. Z hlediska kvalifikací jsou zásadní tzv. zkouška mediátora a zkouška z rodinné mediace, přičemž zkoušku z rodinné mediace lze skládat až v případě úspěšného složení zkoušky mediátora. Jejich úspěšné složení je jednou z podmínek zapsání do seznamu mediátorů vedeného Ministerstvem spravedlnosti ČR. Náležitosti obou zkoušek upravuje vyhláška ministerstva č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora (dále jen „prováděcí vyhláška“).

Vedle tohoto ve spojení se zákonem č. 85/1996 Sb. o advokacii je pak zapotřebí rozlišovat výkon mediace prováděný zapsaným mediátorem. Mediátorům advokátům je tak přiznané odlišné postavení, a to v prokazování kvalifikace pro výkon mediace, dohledu nad činností mediátora, sankcí za porušení zákona o mediaci, příp. přístupu k mediačním kauzám. Mediátoři advokáti jsou tak zcela vyňati z působnosti ministerstva spravedlnosti, které přitom, systematicky vzato, plní roli garanta nad prováděním zákona. Mediátory neadvokáty zkouší a vykonává nad nimi kázeňský dohled ministerstvo spravedlnosti, mediátory advokáty zkouší a dohlíží nad nimi Česká advokátní komora podle zákona o advokacii. Účinností zákona o mediaci tak nastala jakási čtyřkolejnost právního postavení osoby, která mediaci provádí. Tento stav s sebou přináší v praxi mnoho otázek a komplikací.⁵

Náležitosti zkoušky mediátora, zkoušky z rodinné mediace a náležitosti žádosti o vykonání zkoušky, způsob jmenování zkušebních komisí a způsob provádění zkoušek upravuje vyhláška ministerstva č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora. Zkoušky organizuje ministerstvo spravedlnosti, pro uchazeče z řad advokátů zajišťuje zkoušky Česká advokátní komora podle zákona o advokacii.⁶

5 K danému tématu je nyní na PF UP Olomouc např. dokončována diplomová práce studenta Petra Dostála s názvem „Možnosti a limity činnosti advokáta v postavení mediátora“.

6 Dle § 23 odst. 6 Zákona o mediaci.

Zkušební komise má tři členy. Jedná se vždy o zástupce ministerstva spravedlnosti, České advokátní komory a tzv. odborníka na mediaci.

Složení komise a podmínky zkoušky jsou stejné pro všechny uchazeče. Počáteční obavy z napětí mezi zkušebními komisaři právníky a neprávníky se nepotvrdily. Zkušební komisaři vystupují jako profesionálové v zájmu mediace. Je dokonce s potěšením možné říci, že realizace zkoušek obě skupiny sblížila a „naučila“ spolupracovat.

K určitým pochybnostem nás však vedou výsledky zkoušek, kdy míra úspěšnosti uchazečů je u zkoušek mediátora organizované Českou advokátní komorou vyšší než u zkoušek organizovaných ministerstvem spravedlnosti. Zejména, pokud neúspěch u zkoušky se váže k její ústní části postavené na hodnocení praktického výkonu mediálních dovedností.

Zákon je účinný dva roky a můžeme tedy už nyní dojít k určitým poznatkům a zkušenostem, které v oblasti zkoušek mediátora a zkoušek z rodinné mediace přinesl. Především je důležité říci, že nastavená náročnost zkoušek byla kvalifikovaným a moudrým rozhodnutím. Zkoušky jsou branou do profese, prubířským kamenem uchazečů, kteří chtějí mediaci vykonávat na nejvyšší úrovni garantované státem. Jako zapsaní mediátoři, na které se s důvěrou obrací klienti s nadějí na řešení jejich problémů. Jako odborníci, kteří jsou výkonem mediace dle zákona součástí justičního systému, a oprávněně se od nich očekává vysoce kvalifikovaná činnost. Snad tento trend udrží ministerstvo spravedlnosti i nadále.⁷

K tomu např. Haralambie (1990) sděluje, že čím více je mediace využívána v rámci soudního rozhodování, tím se zvyšují požadavky na kvalifikaci mediátorů, a to z důvodu:

- důvěry klientů a jejich právníků v mediátory,
- vnímání mediace veřejností jako legitimní a kvalifikované metody,
- důvěryhodnosti soudu, který mediaci účastníkům doporučuje/ukládá,
- důvěryhodnosti státu, který má povinnost zajistit pro mediace využívané v rámci soudního řízení kvalifikované mediátory.

Pro úplnost uvádíme, že k 31. 3. 2015 je ve veřejně přístupném seznamu zapsáno 169 mediátorů, přičemž specializaci na rodinnou mediaci získalo 14 mediátorů.⁸ Otázkou je, kolik zapsaných mediátorů ČR potřebuje? Je jich málo nebo dost? Nebo mnoho? Relevantní odpověď nezískáme, než výzkumem. V tento okamžik však příklady z praxe víme, že využívání mediace soudy je malé, jsou však

⁷ Očekávání je opřeno také o Důvodovou zprávu k vládnímu návrhu zákona o mediaci, kde požadavek na vysokoškolské vzdělání a složení zkoušek mediátora jsou odůvodňovány skutečností, že stát musí mít jistotu, že v případě nařízení prvního setkání se zapsaným mediátorem strany posílá k odborníkům.

⁸ Dostupné na

http://mediatori.justice.cz/MediatorPublic/Public/FR003_ZverejneniVybranychUdaju.aspx, (cit. 19. 3. 2015).

poměrně velké regionální rozdíly. Ne všichni zapsaní mediátoři poskytují mediaci, kdy mnozí z nich vidí zapsání v seznamu mediátorů jako reklamní tah. Kompetentní mediátoři se zájmem o mediaci po překonání počátečních překážek s rozvojem své praxe mají nyní již dostatečnou klientelu. Klientů, kteří by potřebovali pomoc mediátora, je mnoho.

Zákon o mediaci stanovuje kvalifikační požadavky jen na mediátory vykonávající mediaci dle tohoto zákona. Avšak, mediace je v ČR poskytována čtyřmi způsoby: 1. ve smyslu zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci; 2. na základě živnostenského oprávnění; 3. jako zaměstnanec v rámci pracovněprávního vztahu a 4. dobrovolnický. S tím je umocněna otázka, jak zajistit kompetentní výkon mediátorů dle formy jimi poskytovaných služeb?

Úroveň poskytovaných služeb je tak různá, jak rozmanitá je kvalifikace mediátorů těchto institucí. Například mediace poskytovaná soukromými subjekty na základě živnostenského oprávnění jako tzv. živnost volná neklade na mediátory žádné kvalifikační požadavky. Může ji tedy poskytovat v podstatě kdokoliv. Kvalita poskytovaných služeb není kontrolovatelná. Zkušenosti se vzděláváním v mediaci nám však ukazují, že ten, kdo absolvuje základní výcvik v mediaci - v ČR zpravidla 100 hodinový - má ambice vykonávat mediaci jako zapsaný mediátor nebo jako pracovník organizace poskytující mediační služby. Nově vznikajících „živnostníků“ v mediaci je zřejmě tedy málo.

Výkon mediace v rámci pracovněprávního vztahu je do jisté míry garantován standardy kvality dané organizace a jejími požadavky na kompetence mediátorů.

Například mediaci v trestním řízení vykonává úředník Probační a mediační služby ČR (dále PMS), který ke svému přijetí splnil kvalifikační podmínky uvedené v § 6 zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě. Zejména má vysokoškolské vzdělání ve společenskovědním oboru magisterského stupně, absolvoval základní kvalifikační vzdělání pro úředníky PMS a vykonal odbornou zkoušku ministerstva spravedlnosti. Má také povinnost účastnit se pravidelných supervizí a dále se vzdělávat.

Mediátoři nestátních neziskových organizací, které poskytují mediační služby (např. Partners Czech, Asociace mediátorů ČR, Fond ohrožených dětí, občanské poradny, InBáze) považují za kvalifikační základ základní výcvik v mediaci v rozsahu zpravidla 100 hod. a další vzdělávání včetně supervize.

Je v zájmu organizací, jejich odborného renomé, aby hlídaly a podporovaly kvalitu poskytovaných mediačních služeb. V neposlední řadě je to také otázka existenci.

Dobrovolnická mediace není v ČR více rozvinutá. O to vítanější jsou ojedinělé aktivity obcí, které od počátku 90. let min. století pro řešení konfliktů v komunitě

zřizují tzv. smírčí rady.⁹ Jsou složeny z odborníků (zpravidla právníků, psychologů, speciálních pedagogů, sociálních pracovníků) vyškolených v mediaci. Její členové pracují dobrovolně, ve svém volném čase a zdarma. Za formu „dobrovolnické“ mediace lze také považovat peer mediaci. Obecně platí, čím méně je regulován kontext mediace, tím méně jsou stanovovány požadavky na kvalifikaci mediátorů. Pokud chtějí strany využít mediace dobrovolně, nezávisle na soudu, mělo by být na jejich svobodném rozhodnutí, jakého mediátora si zvolí.

Ač se diskuse v ČR převážně vztahují k mediaci podle zákona, neměli bychom zapomínat, že jsou k dispozici také další formy poskytování mediace. Je tak lidem dána svoboda nalézt si ten nejvhodnější způsob řešení konfliktů podle svých očekávání a možností. Paleta poskytování mediace je v ČR bohatá. Považuji to za projev kultury spolupráce a podporuji ji.

Ačkoliv většina odborníků souhlasí, že určitá forma vzdělávání v mediaci je nezbytná, nemají jednotný názor v jeho podobě a délce. Kvalifikační požadavky na mediátora se stále vyvíjejí, a to v souvislosti s:

- legislativními podmínkami využívání mediace v jednotlivých státech,
- jejím organizačním začleněním v legislativním a soudním systému,
- multidisciplinarností mediace,
- růzností přístupu k mediaci a jejímu pojetí,
- růzností pohledu odborníků různých profesí, které se při mediaci uplatňují (psychologové, právníci, sociální pracovníci, sociologové, pedagogové, atd.),
- vývojem poznání vztažných disciplín, zejména andragogiky a personalistiky.

Kvalifikace mediátorů a jejich vzdělávání jsou problémem nejen českým a evropským, ale i celosvětovým, a to prakticky od počátku zavádění mediace koncem 60. let 20. stol. Zjišťujeme, že základní rozdíl v přístupu ke kompetencím a kvalifikaci mediátorů je dán rozdílností právních systémů, v nichž je mediace aplikována. Domníváme se, že bez kvalifikovaného posouzení právního systému daného státu, který výrazně ovlivní organizačně-legislativní začlenění mediace, také podobu její právní úpravy, stejně tak bez reflexe trendů v profesním vzdělávání dospělých, není možno solidně stanovovat požadavky na profesní orientaci, vzdělání a kvalifikaci mediátorů, stejně tak jako požadavky na jejich další vzdělávání, resp. učení.

Účinností zákona o mediaci byly položeny legislativní a kvalifikační podmínky výkonu mediace. V oblasti profesních podmínek je před námi ještě velký kus práce.

9 Posláním smírčích rad je řešení konfliktů vzniklých mezi občany, občany a institucemi a mezi institucemi. První smírčí rada vznikla v městské části Praha 5, nyní pracují např. ve Vsetíně, Ostravě, Praze 2 a Pardubicích, na Slovensku např. v Levicích, Nových Zámcích a Prešově. Smírčí rada při městské části Praha 2 je složena z odborníků vyškolených Centrem pro vyjednávání a řešení konfliktů. Její členové pracují v radě dobrovolně, ve svém volném čase a zdarma. Jsou mezi nimi právníci, psychologové, speciální pedagogové, sociální pracovníci.

Podle Labatha (2014, In. Holá, Malacka a kol., 2014) mediace přirozeně získává status profese. Považuje ji za specifickou profesi, která má své specifické úkoly, terminologii i způsob uvažování. Pokud se pak mediátorem stává odborník s určitým profesním zázemím (např. psycholog, sociální pracovník, právník), obtížná pro něj může být právě změna paradigmatu. Za samostatnou kapitolu profesionalizace považuje kritéria výběru, hodnocení a registrace mediátorů. „Moc zkušebních komisí je zřetelná, explicitní, jednoznačně institucionalizovaná a tedy i obrovská.“ (Labath, 2014, s. 92, In. Holá, Malacka a kol., 2014).

Co se týká profesního zázemí mediátorů, není v ČR nijak limitováno nebo určováno. Nejzřetelnější diferenciací nastala mezi mediátory právníky a „neprávníky“, tj. mediátory s jiným než právním vzděláním. Napětí mezi komunitou právníků a neprávníků nabralo na síle v období přijímání zákona o mediaci. Nerozuměla jsem důvodům, které byly za snahou právníků ovládnout mediaci, či spíše, nechtěla a nemohla jsem je přijmout. Na druhé straně, komunita právníků je silnou profesní skupinou. Také díky ní je naděje na dynamický rozvoj mediace a její přijetí společenstvím jako důvěryhodné metody. Kolegové právníci tak mohou přispět k emancipaci mediace v podmínkách České republiky. V současné době se zdá, že zřetelné rozdělení mediátorské komunity na „právníky“ a „neprávníky“ je již minulostí. Různé profese se tak v rámci aplikace mediace učí spolupracovat, aniž by byla ohrožena hodnota jejich jednotlivých rolí. Sama jsem toho důkazem.

Společenská oblast

Možnosti využívání mediace souvisí dozajista také s hodnotami společnosti a jí upřednostňovanými postupy k řešení konfliktů. Máme tím na mysli kulturní pozadí konfliktů. Pak mediace bude kultivována v kulturách s konstruktivním přístupem k řešení konfliktů, kdy jejich společným znakem je nízká míra pohotovosti k agresi a násilí, silné propojení zájmů jedinců a komunity, preferování vlastního rozhodování a snaha o kontrolu nad řešením sporu, zájem o znovunastolení míru a spolupráci.

Ross (1993) se ve své publikaci *The Management of Conflict* soustřeďuje na kulturní pozadí konfliktů. V tomto kontextu nabízí charakteristiku kultur s konstruktivním přístupem k řešení konfliktů. Jako příklad uvádí pět kultur z Afriky, Malajsie, Polynésie, Severní Ameriky a Evropy, jejichž společnými znaky jsou nízká míra pohotovosti k agresi a násilí, silné propojení zájmů jedinců a komunity, preferování vlastního rozhodování a snaha o kontrolu nad řešením sporu, dostupnost pomoci třetí strany (pomoc v řešení konfliktu, ne rozhodování za účastníky sporu), zájem o znovunastolení míru, resp. spolupráce, možnost odstoupit, pokud není možné dosáhnout přijatelného řešení. V tomto můžeme vidět evidentní znaky mediace, resp. participativního řešení konfliktů. Gibbs (In. Folberg, Taylor, 1984) popisuje způsob řešení konfliktů v některých afrických kulturních oblastech. Stejně jako Ross nachází evidentní paralelu se současnou formou mediace ve více

ohledech. Svou pozornost přitom zaměřuje zejména na sousedské a komunitní spory, které se zde tradičně řeší bez přítomnosti autority s právem rozhodnout o sporu jiných. Řešení se váže ke komunitnímu životu, konflikt se projednává v širším plénu a trpělivě se hledá dohoda. Podobné prvky řešení sporů můžeme najít i u některých kmenů amerických indiánů.

V kulturním a hodnotovém kontextu řešení konfliktů je potřeba zabývat se otázkou individualismu a kolektivismu. Individualistické pojetí se opírá o předpoklad, že individuum je základní jednotkou sociálního života. Je jedinečné, samostatné a nezávislé na ostatních. Koná v individuálním zájmu. „Střetávání se“ a „setkávání se“ individuálních zájmů vede ke společenskému vývoji. Konflikty pak můžeme vysvětlit a pochopit pouze tak, že vysvětlíme a pochopíme význam individuálních motivů, individuálních cílů a rozhodnutí. Naopak kolektivistické pojetí společenských jevů vychází z předpokladu původní společenské rovnosti lidí (jako členů lidského rodu či rovnosti před stvořitelem). Lidé jsou především společenské bytosti, které patří do „vyššího“ sociálního celku (skupiny, vrstvy, třídy). Společenskými poměry jsou determinováni, v jejich zájmu jednají. Konflikty řeší s ohledem na prospěch celku (Ochrana, 2013).

Jaká je tedy v tomto kontextu česká společnost? Nakolik je v ní ceněna pospolitost, přirozené lidské vazby, tradice, zvyky, vzájemnost a solidarita, natolik budou pro mediaci vytvořeny dobré společenské a kulturní podmínky. Rozhodnutí řešit konflikt smírně není věcí právní či primárně právní. Volba mezi mediací a soudním sporem je ukázkou kulturní vyspělosti a vyspělosti individuální. Zajímavá je také úvaha opačným směrem, tedy, jaký význam mají hodnoty v mediaci pro kulturu a společnost? A jak skrze společnost působí na jedince? Je zavádění mediace jako (běžného) způsobu řešení konfliktů v dané společnosti a jeho podpora státem výrazem hodnot, které daná společnost uznává, či přesněji – preferuje?¹⁰

Mediace nastoluje kulturu spolupráce. Je nedílnou součástí kultury lidského vztahu. Vždyť jak by člověk mohl existovat bez vztahu s druhým člověkem? Je založena na pozitivním postoji jedince nebo společenství vůči druhým a jejich odhodlání řešit konflikty společným úsilím za užití komunikačních, právních a morálních prostředků (např. Ghaye, 2011, Vigoda, 2003).

Zabývat se společenskými podmínkami výkonu mediace však musíme i s ohledem na vývoj a společenské události. V tomto smyslu je velmi inspirativní

10 Dle opakovaných výzkumů hodnot české populace bylo zjištěno, že v časovém období 1990 – 2014 hodnoty, které jsou naprostou většinou dotázaných považovány za důležité, vykazují vysokou stabilitu. Jedná se o hodnoty mít stálého partnera, mít děti, být úspěšný v zaměstnání, mít přátele, dosáhnout co nejvyššího vzdělání, být zdravý, mít přátele. Z pohledu našeho tématu je zajímavé, že roste důležitost ochrany životního prostředí a rozvoje demokracie. Mezi muži a ženami je významnější rozdíl v hodnotě zastávání řídicí funkce. Překvapivě nebyly zjištěny významné rozdíly v hodnotách spojených s rodinou, přáteli a zdravím. Věk hrál roli u položek práce, přátelé a užívání si života. Dosažené vzdělání se projevilo u hodnot všestranné znalosti, informace o dění, ceněn byl také obsah práce (Tuček, 2014).

výzkum Lakise (2012), který sledoval, jak sociální události transformace postsocialistické společnosti ovlivňují kvalitu sociálního prostředí (společnosti). Samostatně se zabýval analýzou právních, kulturních, organizačních a vzdělávacích podmínek pro využívání mimosoudních metod řešení konfliktů, zejména vyjednávání a mediace. Zjistil, že tyto podmínky jsou ovlivněny třemi faktory, a to projevy konfliktu, institucionalizací a řízením konfliktů.

Povaha konfliktů v globálním světě, jejich vliv na mezilidské vztahy v různých sociálních polích a vliv kulturních podmínek na využívání participativních postupů jsou předmětem mnoha významných moderních studií (např. Bauman, 2000, Deutsch, a Coleman, 2000; Webel a Galtung, 2007).

Volba metody a stylu řešení konfliktů závisí především na kulturní tradici a právním prostředí dané společnosti (např. Salomon, 2003, Deutsch, 2005; Ross, 1993, 2000; Ma, 2007). Kozan (1997) popisuje tři modely řešení konfliktů, a to harmonizační, konfrontační a regulativní, které identifikoval v různých kulturách.¹¹ Svůj zájem soustředil na řešení konfliktů v socialistických a postkomunistických zemích, kde centralizovaná moc vykonávala přísnou kontrolu nad konflikty se snahou o potlačení nebo zamezení jejich veřejných rezonancí.

Takové sociokulturní prostředí demotivuje lidi k řešení konfliktů vlastním úsilím. Svě životy a rozhodování o nich delegují na „úřady“.¹² Kultura jako klíčový segment lidského kapitálu byla málo rozvinutá na individuální i kolektivní úrovni (Balcerowicz, 2010, Kuzmickas, 2007, Grigas, 1998). Lidem chyběly individuální i skupinové kapacity. Smysl pro sociální integritu byl deformován, interakce lidí frustrovány nedostatkem osobní odpovědnosti. Spolupráce a soutěž nebyly v rovnováze, resp. se zdola nerozvíjely (Kotler et al., 1997). Zde můžeme spatřovat příčiny malé připravenosti české společnosti k využívání participativních postupů k řešení konfliktů. Jsou to limity dané historicky.¹³ Příležitosti jsou podmíněny postupnou kultivací a emancipací jak na individuální, tak společenské úrovni. Je to proces několika generací. Jak sděluje prof. Ferz (2013), bud'me trpěliví a současně odhodlaní.

Organizačně-technická oblast

Podle Lakise (2012) jsou konflikty ve společenství spravovány přijetím zákonů, které legalizují a legitimizují poradenství, vyjednávání, mediaci a ostatní metody řešení konfliktů, založením podpůrných institucí - organizačních subjektů státu,

11 Podle Kozana (1997) jsou v regulativním modelu uplatňovány byrokratické prostředky. Cílem je eliminovat nebo zamezit vzniku konfliktů. Role třetí strany v řízení konfliktů je formalizovaná. Konfrontační model pracuje s rozložením konfliktu do dílčích témat. Smyslem je vzájemnými ústupky a kompromisy dospět k lepší komunikaci, posílit spolupráci a preventivní účinek tohoto modelu.

12 Tady bychom možná mohli hledat příčiny obav z jednání s nimi jako obav existenciálních.

13 Blíže o nich z českých autorů pojednává např. Petrušek (2007).

podporou nestátních organizací, výukou a vzděláváním v konstruktivním řešení konfliktů a podporou kultury spolupráce. V podstatě jsou tím definovány základní oblasti, jimž by měl stát věnovat svou pozornost a za něž by měl také nést zodpovědnost.

Pokud toto přijmeme jako východisko, pak je vidět, že přijetí zákona o mediaci je jen jednou z pěti podmínek podpory rozvoje mediace ze strany státu. Právní podmínky jsme již diskutovali, stejně jako podmínky vzdělávací. Zaměříme se teď na zřizování podpůrných institucí. K nim pak doplníme další faktory, které podle našeho mínění mohou využívání mediace podpořit nebo naopak komplikovat.

Podpůrné instituce můžeme chápat jako organizační subjekty státu, které mají funkci koordinační, metodickou, konzultační a vzdělávací. Mohou mít status ústředního nebo vládního orgánu¹⁴, status komory či profesní organizace.

Např. v Polsku byl vyhláškou ministerstva spravedlnosti Nr 24/9PR ze dne 3. 4. 2009 zřízena Veřejná rada pro mimosoudní řešení konfliktů a sporů (Spoleczna Rada ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów). Rada se skládá z 20 členů. Cílem je zkvalitňovat podmínky pro fungování polského systému mimosoudního řešení sporů. Zabývá se širokým spektrem záležitostí, např. vytvářením informační platformy, vypracováním pravidel pro mediační praxi, kodexu mediátorů a jejich školení. Rada připravila institucionální podmínky pro svůj vlastní rozvoj, včetně zákona o statusu rady a její organizaci. Členové rady pracují jako dobrovolníci (Holá, 2013. In. Holá a kol., 2013).

Nechci zde vést diskusi, zda by měla být zřízena komora mediátorů. Tak jako vše v lidském životě, i to má své klady a zápory. Nemohu k této věci zaujmout jasnější stanovisko především proto, že tato otázka dosud nebyla v centru mého zájmu a nemám k ní dostatek informací. Z odborných diskusí např. s kolegy supervizory však vím, že velmi vážně uvažují o založení komory supervizorů.

Co však v České republice absentuje, je profesní sdružení mediátorů, které by bylo jejich odbornou a organizační platformou, hnacím motorem rozvoje mediace a partnerem státních i nestátních subjektů v rozvoji kultury spolupráce. Tato potřeba se nám ukazuje s účinností zákona o mediaci stále zřetelněji. Ministerstvo spravedlnosti organizuje zkoušky mediátorů a zkoušky z rodinné mediace, vykonává dohled nad činností zapsaných mediátorů, vede jejich veřejný seznam. Tedy plní všechny administrativně technické povinnosti, které mu ze zákona o mediaci vyplývají. Praxe mediace a výkon činnosti mediátora však potřebují i něco víc - metodickou oporu, konzultace, odborná setkávání mediátorů, monitoring výzkumných problémů a podíl na těchto výzkumech, projektovou činnost, mezinárodní spolupráci, vydávání odborného časopisu, organizování odborných

14 V evropském regionu jsou takové instituce zřízeny např. v Nizozemsku, Portugalsku, Polsku, Rumunsku, Finsku, Velké Británii či Belgii. Je také dost zemí, kde tento centrální orgán zřízen není. Koordinace činnosti mediátorů se pak ujímá zpravidla ministerstvo spravedlnosti nebo profesní organizace mediátorů.

konferencí, spolupráci s vědeckými a výzkumnými pracovišti, spolupráci s univerzitami a další.

Podpora státu chybí i v oblasti vzdělávání podporou (či realizací) speciálních vzdělávacích programů pro zapsané mediátory, podporou (či organizováním) jejich supervize, realizací seminářů pro soudce a justiční pracovníky, organizováním pracovních workshopů pro odborníky a instituce podílející se na mediaci.

Chybí standardy kvality poskytovaných služeb, profesní a etický kodex zapsaných mediátorů, metodická a konzultační pomoc mediátorům, sdílení teoretických poznatků i zkušeností z praxe. A chybí širší propagace mediace ze strany státu.¹⁵ Možná to vše dohromady jsou příliš velké nároky na stát, možná je očekávána iniciativa samotných mediátorů, ale zneklidňující je, že ze strany státu nevychází žádná z těchto iniciativ ani jako téma k diskusi.

Zde je velmi inspirativní propagační kampaň, kterou v souvislosti s uplatňováním zákona o mediaci a k podpoře mediace v letech 2011 – 2012 uskutečnilo polské ministerstvo spravedlnosti.¹⁶ Informace o mediaci byly předkládány jako samostatné programy v televizi, rozhlase, jako krátké televizní a rozhlasové spoty, na billboardech, na letácích a plakátech.

Potýkáme se s problémy spojenými s hrazením mediace, která je pro strany konfliktu placenou službou. To do značné míry ovlivňuje ochotu stran mediaci využít. Dosavadní úprava umožňuje soudu výjimečně nepřiznat náhradu nákladů řízení tomu z účastníků, který měl ve věci úspěch, jsou-li proto důvody vhodné zvláštního zřetele. S účinností zákona o mediaci je toto ustanovení doplněno o možnost tohoto postupu, pokud účastník odmítne bez vážného důvodu zúčastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem nařízeným soudem.

Do řešení konfliktu se kromě mediátorů zapojuje také celá řada dalších odborníků a institucí (již zmíněné soudy, advokáti, ale také orgán sociálně právní ochrany dětí, poradci a konzultanti, soudní znalci, lékaři, pedagogové), jejichž přístupy a postupy jsou velmi odlišné, vzájemně nekoordinované a někdy kontraproduktivní.

Závěr

Příspěvek je analýzou právních, personálních, kvalifikačních, společenských a organizačně-technických podmínek výkonu mediace v České republice, a to

¹⁵ Například v čl. 9 Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/52/EP je přikázáno, aby členské státy podporovaly informační kampaň pro širokou veřejnost, která by vysvětlila, jak kontaktovat mediátory a organizace poskytující mediační služby. Aby vybízely poskytovatele právních služeb k informování klientů o možnosti mediace. To by mělo vést k rozšíření povědomí o mediaci a k následnému ulehčení soudních soustav členských států. Je zřejmé, že v plnění tohoto závazku má Česká republika ještě značné mezery.

¹⁶ Kampania mediacyjna 2011-2012. Dostupné na <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/kampania-mediacyjna-2011-2012/>, (cit. 29. 1. 2015).

z hlediska možností a limitů uplatňování v praxi. Po jejím legislativním ukotvení a rozšíření nabídky vzdělávání je potřeba, abychom se dostali do dalšího „vývojového stadia“, a to, aby byla mediace také využívána. Zatím se to nedaří tak, jak by umožňoval její potenciál. Pokud jde o další vývoj v oblasti mediace na evropské úrovni, stěžejní bude zpráva o uplatňování směrnice, kterou je Evropská komise povinna předložit Evropskému parlamentu, Radě a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru do 21. května 2016. Bude v ní posouzen dopad směrnice v jednotlivých členských státech i vývoj mediace v celé Evropské unii. Na základě zjištěných výsledků pak Komise vydá svá doporučení a návrhy. Tím bude v evropském i českém kontextu poměrně velký prostor pro změny. K identifikování problematických oblastí má přispět také tento příspěvek.

Seznam bibliografických odkazů

- BALCEROWICZ, L. Socjalizm, kapitalizm, transformacja. Warszawa: Wyd. PWN, 2010.
- BAUMAN, Z. Liquid Modernity, Cambridge: Polity Press, 2000.
- BELL, S. K., COLEMAN, J. K., ANDERSON, A., WHELAN, J. P., WILDER, C. The effectiveness of peer mediation in a low-SES rural elementary school. *Psychology in the Schools*, 2000, 37, p505-516.
- LAKIS, J. Conflicts and Cooperation in the Shifting Social Environment (The Case Of Lithuania). Bialystok University of Technology, Poland. Management, Knowledge and Learning. International Conference, 2012. s. 617 – 626.
- DEUTSCH, M. Współpraca a rywalizacja. In M. Deutsch & P. Coleman (Eds.), *Rozwiązywanie konfliktów: teoria i praktyka* (pp. 21–40). Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2005.
- DEUTSCH, M., COLEMAN, P. T. *The handbook of conflict resolution: Theory and practice*. San Francisco: Jossey-Bass, 2000.
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o mediaci, sněmovní tisk č. 426/0, Poslanecká sněmovna [online]. [cit. 2. března 2015], Dostupná na: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=426&CT1=0>>.
- FERZ, S. Aktuelles zur Mediation in Österreich. Vystoupení na konferenci MEDIACE 2013. Olomouc, Právnická fakulta, 27. 9. 2013.
- GHAYE, T. *Teaching and learning through reflective practice*, Rutledge, 2011.
- FOLBERG, J., TAYLOR, A. *Mediation: A comprehensive Guide to resolving conflicts without litigation*. San Francisco: Jossey-Bass, 1984.
- GRIGAS, R. Socialinių įtamų Lietuvoje laukai. Vilnius: VPU, LFSI, 1998.
- HARALAMBIE, M. Mediation and Negotiation. *Family Advocacy*, 1990, Vol. 8, p. 52-58.
- HOLÁ, L. *Systém vzdělávání mediátorů*, 2013. In HOLÁ, L. a kol. *Mediace a možnosti využití v praxi*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2013, s. 37 – 64.

- HOLÁ, L. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2003.
- Charta OSN. Dostupné na: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojenych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>. (cit. 8. 2. 2014).
- TUČEK, M. Jaké hodnoty jsou pro nás důležité – červen 2014? Dostupné na: <http://cvvm.soc.cas.cz/vztahy-a-zivotni-postoje/jake-hodnoty-jsou-pro-nas-dulezite-cerven-2014>, (cit. 26. 3. 2015).
- Kampania mediacyjna 2011-2012. Dostupné na: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/kampania-mediacyjna-2011-2012/>, (cit. 29. 1. 2015).
- KOTLER, P. H., JATUSRIPITAK, S., MAESINCEE, S. *The Marketing of Nations. A Strategic Approach to Building National Wealth*. The Free Press, 1997.
- KOVACH, K. K. *Mediation: Principles and Practice*. St. Paul, Minn: West Publishing Co, 1994.
- KOZAN, M. K. Culture and conflict management: a theoretical framework. *International Journal of Conflict Management*, 1997, 8(4), 338–360.
- KUZMICKAS, B. *Tautos tapatumo savimonė*, Vilnius: MRU Leidybos centras, 2007.
- LABATH, V. Kontext uplatňovania mediácie, 2014. In. HOLÁ, L., MALACKA, M. a kol. *Mediace a reflexe jejich aktuálních trendů*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 74 – 94.
- MA, Z. Conflict management styles as indicators of behavioral pattern in business negotiation: The impact of contextualism in two countries. *International Journal of Conflict Management*, 2007, 18(3), 260–279.
- OCHRANA, F. *Metodologie sociálních věd*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2013.
- PETRUSEK, M. *Společnosti pozdní doby*. Praha: SLON, 2007.
- ROSS, M. H. *The Management of Conflict*. New Haven, Connecticut: Yale University Press, 1993.
- ROSS, M. H. Creating the conditions for peacemaking: Theories of practice in ethnic conflict resolution. *Ethnic and Racial Studies*, 2000, 23(6), 1002–1034.
- SALOMON, G. The Essential Nature of Peace Education and Some of the Dilemmas That Accompany It. In FRIED, T. (Ed.). *Social and Psychological Factors in Conflict and its Resolution* (pp. 97–102). Brussels: European Commission, Directorate-General for Research, Information and Communication Unit, 2003.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/52/ES, o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech
- Statistická ročenka České republiky 2014. Dostupné na <http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/p/320198-14>, (cit. 2. 1. 2015).
- VIGODA, E. *Managing Collaboration in Public Administration*. Praeger Publishers, Greenwood Publishing Group, 2003.

WEBEL, CH., GALTUNG, J. (Eds.). Handbook of Peace and Conflict Studies.

London, New York: Routledge, 2007.

Vyhláška č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů

Zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii

Zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Kontakt

PhDr.Lenka Holá, Ph.D.

Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta

Tř. 17. listopadu 8, 771 00 Olomouc

lenka.hola@upol.cz

Odborný profil autora:

Lenka Holá působí jako odborná asistentka na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, kde se zaměřuje na mediaci a vyjednávání. Mediací se zabývá téměř dvacet let, a to teoreticky, výzkumně, prakticky i pedagogicky. Působí jako supervizorka mediátorů. Publikovala několik knih o mediaci, organizuje konference a odborná mediační setkání. Jako mediátorka se zaměřuje na rodinné a občansko-právní konflikty, zkušenosti má z mediací v trestní oblasti. Zabývá se problematikou profesionalizace a celoživotního vzdělávání mediátorů. S rozvojem mediace ve světě a v ČR ji zajímá otázka přístupů k mediaci, jejich specifik, možností, ale také hranic.

Komparácia mediácie v podmienkach Slovenskej republiky a Poľska

Comparison of mediation in the Slovak Republic and Poland

Lenka Haburajová Ilavská

Lukasz Kwadrans

Daniela Baková

Abstrakt

Príspevok sa bude orientovať problematike mediácie a jej aplikačnej roviny v praxi. Autori budú prezentovať spoločné znaky a diferencie v rámci mediáčného procesu vo vybraných krajinách.

Kľúčové slová

Intervencia, kompetencie, legislatíva, mediácia, prevencia, zákon.

Abstract

The contribution will focus on the issues of mediation and its practical application level. The authors will present the commonalities and differences within the mediation process in selected countries.

Keywords

Intervention, competencies, legislation, mediation, prevention, law.

Mediácia ako alternatívna inštitúcia v poľskom právnom systéme - ponúka nové možnosti pre riešenie konfliktov.

V tejto časti sa autori zamerali na informácie najmä z publikácií vydaných a zverejnených na internetových stránkach Ministerstva spravodlivosti Poľskej republiky, ktoré boli mnoho rokov propagované inštitúciou mediácie v Poľsku.

Mediácia je dobrovoľná, dôverná a neformálna, ktorá presadzuje mimosúdne konanie v prípadoch, kedy je možné uzavrieť dohodu medzi stranami (tzv. účastníkmi) v rámci riešenia sporov, konfliktov, treťou osobou, slúžiacou ako nestranný mediátor, a aby došlo k mimosúdnej vyrovnaniu sporu, k dohode. V trestných veciach je sprostredkovanie tiež trestným činom, ktoré je účelné na nahradenie škody, ktorou bola spôsobená materiálna, morálna ujma, a ktorá poškodenému umožňuje vyjadriť svoje pocity, očakávania a potreby.

Páchatelia môžu prevziať zodpovednosť za následky trestného činu, a prijať súvisiace nápravné opatrenia. Podporuje sa udržateľný konflikt alebo skľudnenie

rozhnevaných strán (Rękas, 2010, s. 15). Medzi základné princípy mediácie patrí: Dobrovoľnosť, poctivosť, diskretnosť, neutralita, prijateľnosť.

V Poľsku, môžeme hovoriť o vývoji inštitúcie sprostredkovania v prechodnom období, a to najmä po roku 2000, kedy sa povolilo uskutočniť zmeny v poľskom práve pre použitie týchto metód ako nových foriem riešenia konfliktov, a to nielen pred súdom. V každom prípade, každá strana môže zvážiť použitie alternatívnych spôsobov riešenia sporov, ako je napríklad sprostredkovanie alebo arbitráž. Táto možnosť podáva do poľského právneho systému, ustanovenie, ktoré viedlo k akcii zmierovacieho konania súdneho a plné prijatie výsledkov z týchto šetrení. Myšlienka mediácie ako alternatívny spôsob riešenia konfliktov a sporov, sa prvýkrát objavil v poľskom práve v zákone v roku 1991; v kolektívnych sporoch, a potom v trestných kódexoch v roku 1997, zákon o súdnictve vo veciach mládeže v roku 2001, v konaní pred správnymi súdmi v roku 2004, a od 10. decembra 2005 sprostredkovateľská inštitúcia, ktorá existovala hlavne pre veci v občianskych záležitostiach (Rękas, 2010, s. 9). Výsledkom je právny alebo správny predpis upravujúci hodnotu mediátorov a mediačného procesu. Všeobecne platí, že mediáciou možno nahradiť riešenie rôznych typov prípadov, v ktorých je možné uplatniť sprostredkovanie v Poľsku:

- Sprostredkovanie v občianskych veciach (v súlade so súdom, ako aj na základe dohody o tom, ako vyriešiť spor)
- Mediácia v rodinných záležitostiach,
- Cross-border sprostredkovanie v rodinných záležitostiach, v ktorých rodičia predstavujú rôzne národnosti,
- Hospodárske sprostredkovanie,
- Sprostredkovanie podľa pracovného práva,
- Sprostredkovanie v prípadoch týkajúcich sa maloletých,
- Mediácia v trestných veciach ako súčasť restoratívnej justície.

Naopak, veľkou výhodou arbitráže sú nízke náklady a krátka doba procesu, pretože súdne konanie je zriedka výsledkom urovnania. Dôvody môžu byť formalitou u súdnych konaní, atmosféra neprispieva do súdnej siene k zmiereniu, často neumožňuje stranám pochopiť podstatu problému, stres spojený s prítomnosťou súdu. Okrem toho, pokiaľ ide o verejné vypočutie okrem sudcu, úradník sa stretáva so stranami v miestnosti, kde môže byť i tretia strana, ktorá nie je spojená so žiadnou zo strán. V takýchto podmienkach je ťažké prijímať rozhovory nad ich vlastné očakávania a možné iné riešenia konfliktu. Všetky tieto prekážky postráda mediácia, tak že dáva možnosť nekonečného, ale riadeného rozhovoru, kde sa snaží pochopiť nepriateľa kvôli sporu, konfliktu a nájsť konštruktívne, a najlepšie uspokojivé riešenie. Niekedy súdy uznávajú, že v danom prípade by strany mohli ťažiť z alternatívneho spôsobu riešenia sporu, ale to je najviac často úlohou strán, aby si samy zvolili cestu. Alternatívne riešenie sporov môže pomôcť vyriešiť tento

problém tým, že včlení sporu nestrannú tretiu stranu (sprostredkovateľa), so zvláštnymi schopnosťami, ktorá pomôže pri hľadaní riešenia pre zmierovacie konanie alebo rozhodne o spore (rozhodca), čím sa líši od každého z týchto foriem alternatívneho riešenia sporov. Alternatívne spôsoby riešenia sporov sú tiež nazývané ako ADR. Skratka pochádza z anglického znenia ARS a je alternatívou k názvu riešenie sporov, konfliktov. Táto klávesová skratka zavedená do všeobecného používania bola uvedená už v Zelenej knihe o alternatívnom riešení sporov v občianskych a obchodných veciach vypracovaných Európskou komisiou v roku 2002. Medzi alternatívne riešenie sporov patrí: sprostredkovanie, zmierovacie konanie, vyjednávanie a rozhodcovské konanie (tiež známe ako arbitráž). Podľa poľského zákona sa spravujú dvoma identifikovanými spôsobmi, ktoré sú podľa ADR: mediáciou a rozhodcovským konaním. V priebehu konania mediácie, mediátor vyzýva strany, aby sa zapojili do dialógu a vyhli sa konfrontácii a usilovali sa o dohodu na vyriešenie sporu, konfliktu. Stránky sami musia zvoliť techniku vyriešenia sporu a zohrávajú tak aktívnu úlohu v snahe nájsť jeden samostatný bod spojenia, ktorý bude najvhodnejší. Sprostredkovanie dáva tak možnosť ísť nad rámec pozíciou čisto právnou a získať tak individuálny spôsob riešenia, ktoré zodpovedajú skutočnej povahe sporu a očakávaniu strán. V rozhodcovskom konaní sa rozhodnutie vydáva v rámci platných právnych predpisov, a strany dávajú svoj súhlas - s prihliadnutím na všeobecné právne zásady a princípy spravodlivosti. Rozsudok sa vydáva na základe rozhodcov vybraných stranami alebo podľa pravidiel, ktoré sám určí, a strany sú povinné podrobiť sa rozhodcovskému nálezu. Hlavným rozlišovacím znakom mediácie je rozhodcovské konanie, ktoré je teda nezávislé od riešenia strán a riešenia konfliktu v areáli. Rozhodcovské konanie je zamerané na urovanie sporu, kde sudca arbitra je vybraný spoločne stranami (Rękas, 2010, s. 9-10, 53-65).

Mediácia v občianskych veciach

Mediácia môže byť vykonaná vo všetkých občianskoprávných prípadoch, kedy je možné uzavrieť dohodu, ktorá je v prípadoch, keď výsledok prípadu je závislý na vôli strán. Uzavretie dohody, a tým sprostredkovanie je teda možné, napríklad v prípadoch: zaplatiť, zrušiť vlastníctvo, dedičstvo, rozdeliť spoločný majetok, poplatkov z pracovnoprávneho vzťahu, rozhodnutia o dôležitých záležitostiach rodiny, na uspokojenie potrieb rodiny, podporu dieťaťa, nadviazať kontakty s dieťaťom (Rękas, 2010, s. 17 – 27, s. 3-11.). Počet prípadov mediácie v občianskych veciach v rokoch 2006-2010, v ktorom bolo konanie zastavené v dôsledku schválenia dohody o vysporiadaní pred sprostredkovateľom je nasledujúci, vrátane všetkých súdov:

2006 - 1448 prípadov,

2007. - 1399 prípadov,

2008 . - 1455 prípadov,
2009. - 1842 prípadov,
2010. - 2196 prípadov. (Štatistika za rok 2010 sprostredkovanie., s. 2).

Mediácie v rodinných záležitostiach

V prípade rozvodu a odlúčenia, v prípade, že je šanca, aby manželstvo bolo mediáciou urovnané. Ak nedôjde k zmiereniu, čo je aj cieľom mediácie môže byť zmierlivé riešenie otázok týkajúcich sa okrem iného: potreby podpory rodiny, dieťaťa, ako rodičovskej autority,

kontakt s deťmi, a vo veciach majetkových závislosti na výsledku rozvodu alebo rozchodu. Mediácia môže tiež hrať dôležitú úlohu v rozvoji strán dohody o výkone rodičovských práv a udržiavaní kontaktu s dieťaťom po rozvode. Strany môžu v skutočnosti veľmi podrobne brať do úvahy ich individuálne okolnosti zistiť, okrem iného: miesto bydliska dieťaťa, spôsob a načasovanie kontaktov s dieťaťom, a aj to ako osobne používajú iné komunikačné technológie (telefón a internet), vrátane regulácie ich pokrytie, spôsobu kontaktu s dieťaťom zo strany ostatných členov rodiny, aby boli nápomocní pri riešení problémov dieťa v dôležitých otázkach, najmä pokiaľ ide o výber školy, profil vedy, zdravotnú starostlivosť, vzdelávacie princípy a hodnoty, ako i náklady na údržbu a výchovu dieťaťa (Rekas, 2010, s 31-40, Gójsk, 2011, s 6-7).

Počet prípadov, v rodinných záležitostiach na všeobecných súdoch, bolo ukončených v spolupráci s mediácnym konaním v 2006-2010 nasledujúco:

2006. - 270 prípadov (47%),
2007. - 326 prípadov (47,5%),
2008. - 427 prípadov (50,5%),
2009. - 716 prípadov (47,5%),
2010. - 1092 prípadov (40,2%); (Štatistika za rok 2010 sprostredkovanie., s. 3).

Sprostredkovanie obchodu a pracovné právo

Podnikateľ by mal dostať čo najskôr platbu za tovar alebo poskytovanie služieb. Rýchlosť vymáhania peňazí, ako aj odstránenie prekážok výkonu obchodných dohôd, nízke pokrytie nákladov a rozhodnutia týchto činností sú základné parametre, ktoré ovplyvňujú rastúcu popularitu sprostredkovanie obchodu. Je dobre známe, že vymáhanie dlhov zo strany prevádzkovateľa, alebo získanie vysporiadania na súde je zdĺhavá činnosť, ktorá vyžaduje špecializované znalosti. Účastníci by tiež mali byť vedomí súvisiacich finančných nákladov na najmenej 5% sumy zo sporu, riziko protistrany straty a riziká zverejňovania údajov v hraničnom spore s dôvernými informáciami. Liekom na súdne konania sú alternatívne riešenia sporov, najmä sprostredkovanie. Príťažlivosť sprostredkovania pre podnikateľov je v rozhodnutí sa, ako bolo uvedené vyššie (Rekas, 2010, s. 28-30, Pieckowski, 2012, s. 6-9).

Počet mediálnych konaní v záležitostiach týkajúcich sa pracovného práva z okresných súdov v rokoch 2006-2010, v ktorom bolo konanie prerušené v dôsledku schválenia dohody o vysporiadaní pred sprostredkovateľom je nasledujúci: 2006. - 33 prípadov, 2007. - 74 prípadov, 2008 r. - 107 prípadov, 2009. - 252 prípadov, 2010. - 195 prípadov. (Štatistika za rok 2010 sprostredkovanie., s. 2-3).

Počet mediálnych konaní v obchodných veciach v rokoch 2006-2010, v ktorom bolo konanie prerušené v dôsledku schválenia dohody o vysporiadaní pred sprostredkovateľom je nasledujúci, vrátane všetkých súdov:

- 2006 - 256 prípadov,
- 2007. - 258 prípadov,
- 2008 . - 210 prípadov,
- 2009. - 540 prípadov,
- 2010. - 848 prípadov. (Štatistika za rok 2010 sprostredkovanie., s. 3).

Mediácia v trestných veciach a mladistvých

Mediácia v trestných veciach je pokus o uzavretie dobrovoľnej dohody medzi obeťou a páchatelom (podozrivého alebo obvineného) v prítomnosti neutrálnej a nestrannej osoby (mediátora). Umožňuje pracovať vzájomne, odmeňovať finančne na základe morálnej dohody. Sprostredkovanie dáva stranám väčšiu autonómiu zbaviť sa svojich práv, čo stranám dáva možnosť rozhodnúť o tom, ako napraviť zločin. Mediácia je príležitosťou pre rýchlejšie dokončenie sporu (Rekas, 2010, s. 45 - 52 ; Rekas, 2011, s. 7-18, Sroka, 2010, s. 113-131).

Počet trestných konaní ukončených v dôsledku mediálnych konaní, v období 1998-2010 je nasledovný:

- 1998. - 10 prípadov (70%),
- 1999. - 366 prípadov (63,4%),
- 2000. - 771 prípadov (62,3%),
- 2001. - 786 prípadov (60%),
- 2002. - 1021 prípadov (58,5%),
- 2003. - 1858 prípadov (59.6%),
- 2004. - 3569 prípadov (59,5%),
- 2005. - 4440 prípadov (62%),
- 2006. - 5052 prípadov (60,6%),
- 2007. - 4178 prípadov (65,9%),
- 2008 - 3891 prípadov (65,6%),
- 2009. - 3714 prípadov (67,4%),
- 2010 . - 2541 prípadov (89,5%). (Štatistika za rok 2010, Sprostredkovanie, s. 1).

Mediácia v prípadoch mladistvých (páchatel trestného činu, alebo vykazujú známky demoralizácie) je pokusom ako priniesť priateľské a vzájomne prijateľné riešenia konfliktov. V rozhovore sa môže zapojiť tretia strana - sprostredkovateľ,

ktorý podporuje priebeh rokovaní zmluvných strán, zmierňuje svoje emócie a pomáha stranám dosiahnuť dohodu. Účastníci mediácie sú: juvenilný páchatel' trestného činu (alebo javí známky demoralizácie), rodičia / opatrovníci a obeť. Obeťou môže byť aj dospelý i maloletý, potom sa s ním možno tiež podieľať na sprostredkovaní cez svojich rodičov / opatrovníkov (Rękas, 2010, s. 45 - 52, Bieńskowska, 2011, s 4-12.).

Počet prípadov proti maloletých skončil v dôsledku mediálnych konaní, 2002-2010 nasledujúco:

- 2002. - 40 prípadov,
- 2003. - 60 prípadov,
- 2004. - 254 prípadov (86.6%),
- 2005. - 343 prípadov (81,9%),
- 2006. - 366 prípadov (81,4%),
- 2007. - 325 prípadov (84,7%),
- 2008. - 261 prípadov (85,4%),
- 2009. - 293 prípadov (87,4%),
- 2010. - 348 prípadov (75%). (Štatistika za rok 2010, Sprostredkovanie., s. 1-2)

Mediácia na Slovensku

Mediácia v slovenskej praxi v porovnaní s inými vyspelými krajinami Európy je krátko využívaný nástroj práce. Mediácia ponúka mimosúdne sprostredkovanie riešenia sporu medzi obvineným a poškodeným a smeruje k urovneniu konfliktu inou ako súdnou cestou, vykonáva sa len so súhlasom poškodeného a obvineného.

Prvé pilotné projekty pre výkon mediácie služby na Slovensku vznikli v roku 2002. Z doterajších skúseností vyplýva, že táto služba je potrebná nielen v rámci slovenského právneho systému, ale aj v sociálnej práci a v sociálnej prevencii.

Z pohľadu sociálnej práce a jej praktickom výkone sú to formy, ktoré ponúkajú nové postupy, nové metódy pre výkon probácie a mediácie vo veciach, ktoré sa prejednávajú v trestnom konaní a v neposlednom rade ponúkajú ten najdôležitejší prínos – nový pohľad na osobu odsúdeného. Mediácia je spôsob, ktorý sa môže využiť nielen v občianskoprávných sporoch, ale aj v oblasti trestného práva. Je to alternatívna forma riešenia sporu medzi obvineným a poškodeným za účasti sprostredkovateľa, v tomto prípade mediálneho úradníka, odborníka na konštruktívne vyjednávanie, ktorého úlohou je efektívne pomôcť obidvom stranám k urovneniu sporu inou ako súdnou cestou a nájsť vzájomnú dohodu a prijateľné riešenie pre obe strany. Tým, že dochádza k priamemu kontaktu oboch strán, majú obe možnosť vyjadriť svoje stanovisko, dohodnúť sa o náhrade škody, ak bola zapríčinená poškodenému, prejsť k zlepšeniu medziľudských vzťahov. Pozitívom je, že páchatel' takto preberá zodpovednosť za svoje konanie a poškodený sa môže priamo vyjadriť, akú primeranú náhradu škody požaduje a

taktiež má možnosť vyjadriť svoje pocity z ujmy, ktorú mu páchatel' svojim konaním spôsobil. Mediácia takto nadobúda širší výchovný a prevenčný vplyv.

Zákon 420/2004 Z.z. o mediácii nadobudol účinnosť od 1.9.2004, upravuje výkon, základné princípy, organizáciu a účinky mediácie. S účinnosťou odo dňa 1. júla 2010 bola Národnou radou SR schválená novela zákona o mediácii. Zákon sa vzťahuje na spory, ktoré vznikajú z občianskoprávných, rodinnoprávných, obchodných záväzkových a pracovnoprávných vzťahov. Novela rozširuje pôsobnosť zákona aj na cezhraničné konania, upravuje povinnosť mlčanlivosti, mení ustanovenia týkajúce sa začiatku a konca mediácie a zavádza povinnosť ďalšieho vzdelávania mediátorov. Zákon definuje mediáciu ako mimosúdnu činnosť, pri ktorej osoby zúčastnené na mediácii pomocou mediátora riešia spor, ktorý vznikol z ich zmluvného vzťahu alebo iného právneho vzťahu. Pojem cezhraničný spor vymedzuje ako spor, v ktorom má aspoň jedna zo strán bydlisko alebo obvyklý pobyt v inom štáte Európskej únie ako je členský štát druhej strany ku dňu, ku ktorému sa strany dohodli na použití mediácie po tom, čo spor vznikol, majú podľa vnútroštátneho práva členského štátu povinnosť použiť mediáciu, alebo boli strany vyzvané súdom, aby na riešenie sporu použili mediáciu. Mediátorom je podľa tohto zákona každá fyzická osoba zapísaná v registri mediátorov, na ktorej sa osoby zúčastnené na mediácii dohodnú a ktorá s osobami zúčastnenými na mediácii uzavrie dohodu o začatí mediácie. Výkon činnosti mediátora je podnikaním. To znamená že mediátor poskytuje svoje služby v oblasti mediácie za odplatu, ktorá sa diferencuje v závislosti od jeho právneho alebo zmluvného vzťahu, či už so svojim zamestnávateľom, ak vykonáva mediáciu na základe svojho pracovnoprávneho vzťahu alebo na základe zmluvy so stranami, v ktorej si určí výšku odplaty.

Zákon kladie veľký dôraz na nezávislosť a nestrannosť mediátora, ktorý má v procese mediácie zohrávať neutrálnu úlohu. Mediátor je povinný vykonávať svoju činnosť nezávisle, nestranne, dôsledne, s náležitou odbornou starostlivosťou, poučiť osoby zúčastnené na mediácii, o ich právach, ktoré môžu byť mediáciou dotknuté a bez zbytočného odkladu informovať osoby zúčastnené na mediácii o všetkých skutočnostiach, pre ktoré by mohol byť z výkonu mediácie vylúčený, ak so zreteľom na jeho pomer k veci alebo k osobám zúčastneným na mediácii možno mať pochybnosti o jeho nezáujatosti. Strany majú možnosť dohodnúť sa na osobe mediátora, prípadne si zvoliť viacerých mediátorov a teda ho môžu v prípade, ak majú pochybnosť o jeho nepredpojatosti kedykoľvek aj odvolať. Zmluvné strany využívajú mediáciu aj vzhľadom na neformálnosť tohto druhu konania, kde môžu použiť i informácie, ktoré by v súdnom konaní nepoužili. Môžu v snahe o dosiahnutie kompromisného riešenia so spornou stranou prezentovať aj svoje podnikateľské zámery, vyslovovať predstavy a preto je nevyhnutné vyžadovať od mediátora zachovanie mlčanlivosti o skutočnostiach, ktoré sa v súvislosti s mediáciou dozvedel. Tento predpoklad je upravený v § 5, ktorý ustanovuje, že mediátor, osoby zúčastnené na mediácii a iné fyzické osoby prizvané mediátorom

alebo osobou zúčastnenou na mediácii k mediácii sú povinné, ak sa strany nedohodnú inak, zachovávať mlčanlivosť o všetkých skutočnostiach, ktoré sa dozvedeli v súvislosti s mediáciou. Dohoda o riešení sporu mediáciou je písomná dohoda medzi osobami zúčastnenými na mediácii o tom, že všetky alebo niektoré spory, ktoré medzi nimi vznikli alebo vzniknú v určenom zmluvnom vzťahu alebo inom právnom vzťahu, sa pokúsia vyriešiť mediáciou. Za dohodu o riešení sporu mediáciou sa považuje aj dohoda o začatí mediácie vsa osoby zúčastnené na mediácii dohodnú s mediátorom na mediácii konkrétneho sporu. Ak osoba zúčastnená na mediácii odstúpi od zmluvy, ktorá je predmetom sporu v mediácii, odstúpenie sa netýka dohody o riešení sporu mediáciou, ktorá je jej súčasťou, ak sa osoby zúčastnené na mediácii nedohodnú inak. Najdôležitejšou zmenou je ustanovenie povinnosti úradného osvedčenia pravosti podpisov osôb zúčastnených na mediácii alebo ich zástupcov na dohode o začatí mediácie. Mediácia začína uložením dohody o začatí mediácie v Notárskom centrálnom registri listín. Osvedčený odpis takejto dohody uloženej v registri listín bude môcť vydať notár aj súdu na účely súdneho konania. Uloženie dohody o začatí mediácie v registri listín má pre plynutie premlčacej lehoty a zánik práva rovnaké právne účinky ako uplatnenie práva na súde. Mediátor sa môže písomne dohodnúť s osobami zúčastnenými na mediácii, že požiada o uloženie dohody o začatí mediácie v registri listín. V takom prípade je mediátor povinný bezodkladne požiadať o toto uloženie. Ak mediácia skončila úspešne, tak uzavretím dohody, ktorá je výsledkom mediácie. Obsahom dohody o riešení sporu mediáciou, je dohoda strán o tom, akým spôsobom budú riešiť svoje budúce alebo súčasné spory. Dohoda, ktorá vznikla ako výsledok mediácie, má písomnú formu a je pre osoby zúčastnené na mediácii záväzná, teda musí byť riadne zmluvnými stranami podpísaná. Dohodu nemusí spisovať samotný mediátor, strany si môžu prizvať napr. právnych zástupcov, aby dohoda mala všetky náležitosti zmluvy podľa Občianskeho zákonníka prípadne iných zákonov. Strany sú potom viazané na základe tejto zmluvy plniť povinnosti, ku ktorým sa zaviazali. Strany si taktiež môžu, podľa povahy a obsahu svojich záväzkov, „poistiť“ vykonateľnosť takejto dohody vo forme notárskych zápisníc, alebo schválením dohody vo forme zmiernu pred orgánmi, súdny výkon ktorých zákon pripúšťa. To znamená, že na základe dohody, ktorá vznikla ako výsledok mediácie, môže oprávnený podať návrh na súdny výkon rozhodnutia alebo návrh na vykonanie exekúcie, ak je táto dohoda:

- spísaná vo forme notárskej zápisnice,
- schválená ako zmier pred súdom, rozhodcovským orgánom.

Súčasná platná právna úprava taktiež podporuje alternatívne riešenie sporu v zmysle motivácie účastníkov súdneho konania ukončiť svoj spor prejednávany súdom a vyriešiť ho mediáciou. Významne podporným pre vôľu strán mediovat' spor je ustanovenie čl. III zákona č. 420/2004 Z.z., ktorým sa odsekom 7 dopĺňa § 11

zákona č. 71/ 1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v platnom znení.

Ustanovenie § 11 sa dopĺňa odsekom 7, ktorý garantuje účastníkom súdneho konania vrátenie súdneho poplatku:

- vo výške 90 % zaplateného súdneho poplatku, ak účastníci skončia konanie schválením súdneho zmiernu do začiatku pojednávania,
- ak tieto okolnosti nastanú po začatí pojednávania, vráti sa im 50% zo zaplateného poplatku,
- pri vyriešení časti sporu súdnym zmiernom v zmierovacom konaní, vráti sa im 30 % zo zaplateného poplatku za ďalšie konanie súdu v tejto veci.

Záver

V záverečnej časti nášho príspevku by sme radi priblížili niekoľko zásad, postupov a základných cieľov, ktoré má vo fungujúcom systéme mediácia obsahovať. Len po ich naplnení a aplikácii v praxi možno prezentovať využívanie a efektívnosť mediácie a probácie v aplikačnej rovine riešenia tak závažných sociálno-patologických javov spoločnosti.

Medzi základné ciele, ku ktorým by sa mala usilovať Slovenská republika v rámci mediácie možno definovať:

- Nevyhnutnosť budovania spoločensko – politickej solidárnej situácie v krajine.
- Integrácia namiesto segregácie.
- Pomoc obetiam trestných činov ako aj páchatelom.
- Definovať príčiny kriminality z pohľadu sociálnych vied.
- Sociálnokonštruktívna pomoc namiesto represie.
- Transparentnosť použitých prostriedkov.
- Evaluácia a neustály odborný a vedecký vývoj.
- Angažovanosť a odborný rast spolupracovníkov.
- V manažmente: orientácia na ciele, kooperácia a ekonomickosť.

V rozvojových inštitúciách, ako je mediácia a rozhodcovská (arbitráž) je vzhľadom k tomu, priamy prospech, a to najmä v podobe, ako robiť veci rýchlejšie a usporiť náklady, rovnako zvýšiť popularitu týchto spôsobov urovnávania sporov v iných krajinách, si zaslúži osobitnú pozornosť. Alternatívne riešenie sporov je príležitosťou pre tých, ktorí nemôžu nájsť spôsob, ako vyriešiť spor, konflikt bez účasti tretích strán. Umožňujú tiež strane popierať značnú aktivitu vo vývoji konania vyriešiť spor len cez nejakú agentúru. Skúsenosti z iných členských štátov Európskej únie (vrátane poľštiny a slovenčiny), ukazujú, že alternatívne riešenie sporov cez mimosúdne systémy môže byť oveľa výhodnejšou pre znepriateľenými stranami, a to najmä v dôsledku finančnej a organizačnej strany v súvislosti so súdnym konaním. Pre zúčastnené strany zostávajú v trvalých vzťahoch (rodina,

okolie, obchodné strany, atď.). Najvyššou výhodou sa zdá byť možnosť vybudovania aspoň neutrálnych kontaktov v budúcnosti. Alternatívne riešenie sporov, umožňuje formovať občiansku spoločnosť, vedomú si svojich úloh a je zodpovednou nielen za úzko koncipovaný súkromný záujem (Rękas, 2010, s. 10-11).

„Príspevok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA – *Bezdomovectvo ako sprievodný negatívny jav našej doby. Teoretická analýza v aplikácii na využitie teórie pre študentov pomáhajúcich profesií. Projekt č. 1/0719/13.*“

Literatúra:

ATTESLANDER, P.: *Methoden der empirischen Sozialforschung*. 2003. Rieden: WB-Druck. 2003. s.379 ISBN 3-11-017817-6.

BURTON, J., D.: *Conflict Resolution. Its Language and Processes*. Boston: Scarecrow Press, Inc, 1996. 289 s. ISBN 0-8108-3214-3.

ŠTERN, P. - *OUŘEDNÍČKOVÁ, L. -DOUBRAVOVÁ, D.: Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál. 2010. 209 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

ŠTERN, P. a kol.: *Probace a mediace*. Praha: Portál. 2010. s.212 ISBN 978-80-7367-757-2.

Zákon č. 420/2004 Zb. z. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 550/2003 Zb. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Neustart, 2012. Hodnotiaca správa organizácie Neustart za rok 2012.

[Analýza aktuálnej právnej úpravy mediácie](http://www.najpravo.sk/clanky/analiza-aktualnej-pravnej-upravy-mediacie). (online). Dostupné na: <http://www.najpravo.sk/clanky/analiza-aktualnej-pravnej-upravy-mediacie.html>

Polskie akty prawne regulujące mediację

([cit. 2015-03-20]. Dostupne na internete:

<http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/>)

Regulacje cywilne

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r., Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 1964 r., Nr 43, poz. 296 z późn. zm.; mediacja została wprowadzona do k.p.c. Ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw Dz. U. z 2005 r., Nr 172, poz. 1438; weszła w życie 10 grudnia 2005 r.) w oparciu o załącznik - mediacja k.p.c., przepisy dotyczące mediacji w brzmieniu obowiązującym od dnia 19 kwietnia 2010 r.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r., Nr 16, poz. 93 ze zm.).

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2005 r., Nr 167, poz. 1398 ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 listopada 2005 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym.

Regulacje dotyczące nieletnich

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich ((Dz. U. 2002 r., Nr 11, poz. 109 z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 maja 2001 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2001 r., Nr 56, poz. 591).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 14 sierpnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania kosztów postępowania w sprawach nieletnich Dz. U. Nr 90, poz. 1009.

Rozporządzenie Rady Ministrów z 23 grudnia 2002 r. w sprawie wynagrodzeń kuratorów zawodowych i aplikantów kuratorskich Dz. U. nr 239, poz. 2037.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 z późn. zm., aktualna regulacja mediacji w k.p.k. obowiązuje od 1 lipca 2003 r., a została wprowadzona Ustawą z 10 stycznia 2003 r., Nr 17, poz. 155).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz. U. z 2003 r., Nr 108, poz. 1020).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 czerwca 2003 r. w sprawie wysokości i sposobu obliczania wydatków Skarbu Państwa w postępowaniu karnym (Dz. U. nr 108, poz. 1026 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r., Nr 90, poz. 557 z późn. zm.; mediację wprowadzono na mocy ustawy z 24 lipca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw Dz. U. Nr 142, poz. 1380, która weszła w życie 1 września 2003 r.).

Międzynarodowe i Polskie standardy dotyczące mediacji ([cit. 2015-03-20]).

Dostępne na internecie: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-aktywne-statystyki/>

1. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. U. UE L z dnia 24 maja 2008 r.).
2. Rekomendacja Rec (2002)10 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie mediacji w sprawach cywilnych z 18 września 2002 r.
3. Rekomendacja Nr R (99) 19 Komitetu Ministrów [Rady Europy] dla Państw Członkowskich o mediacji w sprawach karnych (przyjęta przez Komitet

- Ministrów 15 września 1999 r. na 679 posiedzeniu przedstawiciele Ministrów i Komentarz).
4. Rekomendacja Nr R (98) 1 Komitetu Ministrów do Państw Członkowskich na temat Mediacji Rodzinnych oraz Memorandum Wyjaśniające.
 5. Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów.
 6. Deklaracja wrocławska dotycząca mediacji dwunarodowościowych.
 7. Standardy mediacji ADR uchwalone przez Społeczną Radę ds. ADR.
 8. Kodeks etyczny mediatorów polskich (maj 2008).
 9. Standardy szkolenia mediatorów.
- BIENKOWSKA Ewa. 2011. *Mediacja w sprawach nieletnich stan prawny na 1 września 2011r.* Warszawa. [cit. 2015-03-20]. Dostępne na internecie: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/>
- CEBULA Rafał. 2012. *Mediacja w polskim prawie cywilnym. Stan prawny na 1 grudnia 2012r.* Warszawa. [cit. 2015-03-20]. Dostępne na internecie: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/>
- GÓJSKA Agata. 2011. *Mediacja w sprawach rodzinnych stan prawny na 1 września 2011r.* Warszawa. [cit. 2015-03-20]. Dostępne na internecie: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/>
- PIECKOWSKI Sylwester. 2012. *Mediacja w sprawach gospodarczych. Stan prawny na 1 grudnia 2012r.* Warszawa. [cit. 2015-03-20]. Dostępne na internecie: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/>
- REKAS Agnieszka (red.) 2010. *Czy tylko sąd rozstrzygnie w sporze? Mediacja i sądownictwo polubowne. Informator o alternatywnych sposobach rozwiązywania sporów.* Warszawa. [cit. 2015-03-20]. Dostępne na internecie: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/>
- REKAS Agnieszka. 2011. *Mediacja w polskim prawie karnym. Stan prawny na 1 września 2011r.* Warszawa. [cit. 2015-03-20]. Dostępne na internecie: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/>
- SROKA Tomasz (red.) 2010. *Zostałem pokrzywdzony przestępstwem i co dalej? Informator dla pokrzywdzonego.* Kraków. [cit. 2015-03-20]. Dostępne na internecie: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/>
- Statystyki mediacji do 2010r.- procentowe ujęcie wyników mediacji.* [cit. 2015-03-20]. Dostępne na internecie: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/>

Kontakty na autorów:

dr Łukasz Kwadrans
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji

Instytut Nauk o Edukacji
Zakład Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań
ul. Bielska 62, 43-400 Cieszyn, Polsko
ul. Dąbrówki 26/9, 58-160 Świebodzice, Polsko
lukaszkwadrans@poczta.fm

Doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, PhD.
Fakulta humanitních studií UTB v Zlíne
Ústav pedagogických věd
Nám T.G. Masaryka 5555, 76001 Zlín
haburajova@fhs.utb.cz

PhDr. Daniela Baková, Ph.D.
Vysoká škola Danubius
Fakulta sociálních studií
Richterova č. 1171,
925 21 Sládkovičovo
danielabakova@gmail.com

Odborný profil autora:

dr Łukasz Kwadrans

political scientist, educator, lecturer in the Department of General Education and Research Methodology, Faculty of Ethnology and Educational Science in Cieszyn, University of Silesia in Katowice, curator specialist District Court in Swidnica, Swidnica district delegate to the National Board of Trustees, in 2007-2013, director of the Center Probation Świebodzice, chairman of the City Council in Świebodzice, a board member of the Foundation for the Development of Probation ProBar, presided over the Council of the Foundation Publishing Publishing and Social Integration PROM. In 2012-2013, Member of the Board Programmatically - Scientific quarterly "probation". Member of the Association for Support of Intercultural Education. Twice scholarship International Visegrad Fund and Individual Teaching Programme ERASMUS. He has coordinated or participated in national and international grants. It cooperates with universities in the Czech Republic and Slovakia. He participated in many national and international scientific conferences. Author of several scientific papers and articles in scientific journals outreach and collective works for the Gypsies / Roma, rehabilitation and probation. Author of books: Education of Roma. A Comparative Study on the example of the Czech Republic, Polish and Slovak (Wrocław-Wałbrzych 2008) and the Education of the Roma in the Czech Republic, Poland and Slovakia - Gap Between confrontation expectations and reality - comparative research, Wrocław, 2011. Co-editor: Situation of Roma Minority in the Czech Republic , Poland and Slovakia

(Wroclaw 2009), Situation of Roma Minority in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia (Wroclaw 2010), Situation of Roma Minority in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia. Vol. 2, (Wroclaw 2011), Roma in Visegrad Countries: History, Culture, Social Integration, Social Work and Education, (Wroclaw 2013). Co-operation Outline methodology probation officer, LexisNexis, Warsaw 2010 and 2014.

Doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, PhD.

She currently works at the Faculty of Humanities of Tomas Bata University in Zlín, T.G. Masaryka 5555, 760 01 Zlín Czech republic. Regarding her pedagogical work, she particularly focuses on teaching of social work, social services and social politics. She is a member of scientific committees at both domestic and foreign international conferences. She is also a member of editorial boards in different publishing houses and journals. In terms of science and research, the reviewer also actively participates on many international and domestic scientific and research projects.

PhDr. Daniela Baková, PhD.

She studied at the University of Constantine the Philosopher University in Nitra. She is currently working at the university in Danubius Sládkovičove, Faculty of Social Studies. Longer-term interests is the study of the history of social work area developing communication skills in social work ethics and issues of poverty and homelessness. Actively participating in social work conferences, publishes, assist in the preparation of other conferences and is also implemented in scientific projects.

Mediácia v trestnom práve

Mediation in penal law

Lucia KURILOVSKÁ

Abstrakt

Mediácia bola do slovenského právneho poriadku zavedená ako jeden z významných prvkov tzv. restoratívnej justície. Restoratívna justícia je americkými autormi definovaná ako na obeť orientovaná reakcia na zločin, ktorá poskytuje príležitosti pre subjekty priamo ovplyvnené zločinom- obeť a jej rodina, páchateľ a jeho rodina a zástupcovia komunity– byť priamo zainteresovaní v reakcii na škodu alebo ujmu spôsobenú zločinom.

Ústrednou myšlienkou, z ktorej vychádza koncept restoratívnej justície je, že trestný čin je sociálny konflikt medzi dvoma či viacerými jednotlivcami alebo stranami a medzi ich hodnotovými normami a normami spoločnosti, a preto ho možno účinne riešiť iba s podmienkou aktívnej participácie všetkých dotknutých, t.j. obetí, páchateľa a príslušného sociálneho spoločenstva. V príspevku je ponímaná mediácia v intenciách historického kontextu, aplikácie v trestnom práve, princípov a foriem mediácie.

Kľúčové slová

konflikt, mediácia, obeť trestného činu, obvinený, odškodnenie, poškodený, riešenie sporu

Abstract

Mediation has been introduced into the Slovak law as one of important elements of the so-called restorative justice. An American author defines restorative justice as a victim-oriented response to a crime, which provides opportunities for persons directly affected by the crime - the victim and their family, the offender and their family and representatives of the community - to be directly involved in the response to the damage or harm caused by the crime.

The central idea underlying the concept of restorative justice is that a crime is a social conflict between two or more individuals or parties, and between their value norms and standards of the society, and therefore can be addressed effectively provided that all persons concerned, i. e. the victim, offender and the relevant social community, take active part in it. In the paper, mediation is dealt with along the lines of historical context, its application in penal law, principles and forms of mediation.

Key words

conflict, mediation, victim of a crime, accused, compensation, aggrieved person, solution of a conflict

Úvod

Pokiaľ sa chceme oboznámiť s pojmom mediácia v trestnom práve, mali by sme sa oboznámiť s všeobecným chápaním pojmu mediácia vo vývoji. Mediácia je jedným zo spôsobov riešenia sporu, konfliktu medzi subjektmi. Už v primitívnej spoločnosti boli jednotlivci v skupine nútení riešiť vzniknuté konflikty a spory. Záležalo len od nich, či sa priklonili k násiliu, alebo zvolili nie tak invazívny, no častokrát zložitejší spôsob riešenia situácie vzájomným rozhovorom, dohodou za ktorým sa skrývalo následné rešpektovanie dohodnutého s vysokou dávkou vzájomnej tolerancie.

Počiatky mediácie v modernej spoločnosti

Mediácia má svoj pôvod v krajinách anglosaskej právnej kultúry, kde je súdny proces v podstate jednotný pre trestné a civilné spory a jeho zmyslom je dosiahnuť vo všetkých sporoch riešenie pomocou dohody strán.

V Kanade a USA sa mediácia začala presadzovať najprv v občianskoprávných a obchodných sporoch a následne, na prelome 70. a 80. rokov minulého storočia vo väčšom rozsahu i v trestných sporoch.

Zmyslom činnosti mediátora bolo sprostredkovanie alternatívneho riešenia konfliktu medzi obvineným a poškodeným a vytvorenie podmienok pre rozhodnutie súdu mimo štandardné súdne konanie, ktoré je značne formálne. Tradičný anglosaský proces bol však chápaný primárne ako spor verejného žalobcu a obvineného, zatiaľ čo procesné postavenie poškodeného nebolo vôbec významné. V USA sa totiž trestná justícia sústreďovala na obvinených a až na pár výnimiek obeť v podstate prehliadala a neposkytovala im žiadnu pomoc.

Až neskôr boli realizované opatrenia zaoberajúce sa touto problematikou, napr. federálny zákon o právach obetí a náhrade škody alebo realizácia programu uzmierenia obetí trestných činov a páchatateľov v roku 1978 v Elkharte.

Naproti USA, Kanada nevnímala tradičný trestný proces vyhranene, resp. ako spor verejného žalobcu a obvineného, ale obetiam trestných činov a zaisteniu ich práv bola i v minulosti venovaná pomerne veľká pozornosť. Mediácia sa v Kanade začala uplatňovať skôr ako v USA.

Právna úprava mediácie však ani v Kanade ani v USA nie je celistvá. Pravidlá dokazovania platné v oboch krajinách neobsahujú výslovnú úpravu činnosti mediátorov. (ROZUM, J. – KOTULAN, P.- VUJTĚCH, J., 1999, s. 12)

Úvahy o možnosti využitia mediácie v priebehu trestného konania sa vo Veľkej Británii objavili podstatne neskôr než v Amerike, a to až začiatkom 60. rokov. Do tejto doby bola v praxi využívaná v prípadoch civilných, obchodných a pracovných, nakoľko sa zdalo byť neprijateľné, aby v praxi dochádzalo k mimosúdному vyjednávaniu medzi obvineným a obeťou trestného činu. Na druhej strane však kritická reakcia na tradičný reštriktívny systém získavala na význame, pretože najmä

obhajcovia mladistvých delikventov často poukazovali na možné výhody mimosúdneho rozhodnutia trestnej veci a pri súdnych procesoch sa snažili, a veľakrát s úspešným výsledkom, presvedčiť sudcu o vhodnosti takéhoto opatrenia. Postupne začal byť odklon od tradičného trestného procesu (*diversion*), v rámci ktorého sa rozhodovalo o odškodnení obete (*compensation, satisfaction*), považovaný za prijateľnejší než dlhý civilný proces, ktorý spravidla po trestnom procese v Británii nasleduje.

Britský systém mediácie sa postupne rozčlenil na tri základné typy mediácie:

1. Riadené použitie mediácie v súvislosti s prejednávaním veci mimo štandardné súdne konanie, resp. v rámci prípravného štádia konania, kedy je mediácia chápaná ako procesná alternatíva.
2. Využitie mediácie v štádiu konania pred súdom, ktoré bezprostredne ovplyvňuje rozhodnutie súdu a voľbu vhodného procesného postupu.
3. Mediáciu, ktorá prebieha paralelne s trestným stíhaním, bez toho, aby bola priebežne zohľadňovaná pri voľbe určitého procesného postupu a akokoľvek regulovaná, takže až dosiahnutý výsledok môže mať vplyv na trestné konanie.

Prvý krát bola mediácia použitá v rámci projektu *Exether Youth Support Team* v roku 1979. Uvedený projekt bol založený na nasledujúcich princípoch:

- zahájenie mediácie malo byť podmienené tým, že ide o menej závažné trestné činy,
- výsledok mediácie musí byť rovnako spoločensky prijateľný alebo ešte prijateľnejší než výsledok prejednávania veci v tradičnom trestnom konaní,
- pri prejednávaní spôsobu náhrady škody a jej výšky je treba dbať na rovnováhu medzi požiadavkami osoby poškodenej trestným činom a výchovným účinkom na obvineného,
- je potrebné predchádzať takým situáciám, kedy osoba podozrivá zo spáchania trestného činu je ochotná zúčastniť sa mediácie len zo strachu pred trestným stíhaním, aj keď by bolo bezdôvodné,
- odškodnenie môže mať povahu ospravedlnenia, v prípade, že takú satisfakciu akceptuje poškodená osoba a hlavne vtedy, keď mladistvý nemá prostriedky na inú formu nápravy.

Uvedené princípy boli v praxi rôzne modifikované a mediácia sa začala osvedčovať nielen vo veciach skutkovo jednoduchých, ale aj zložitejších.

Po mnohých projektoch a programoch, ktoré boli k mediácii vypracované a uskutočnené, britskí odborníci formulovali niektoré spoločné skúsenosti z využitia mediácie v rôznych praktických modifikáciách a jednotlivých štádiách konania a to nasledovne:

- je dôležité, aby podľa okolností každého prípadu bola pre mediáciu zvolená tá najvhodnejšia fáza trestného konania,
- účinnější satisfakcia obete trestného činu je dosahovaná, keď sa v rámci mediácie obvinená osoba a obeť stretávajú osobne,
- väčšina prípadov mediácie od jej začiatku cez dohodu medzi obvineným a obeťou až do uspokojenia nároku poškodeného netrvá dlhšie ako niekoľko mesiacov,
- ciele a filozofia mediácie v trestnom konaní sa zásadne líšia od tých, na ktorých je založené tradičné chápanie trestnej justície. Mediácia sa sústreďuje na urovanie konfliktu medzi obvineným a obeťou trestného činu, na efektívne odškodnenie poškodenej osoby a na adekvátnu formu prijatia zodpovednosti obvineného za spáchaný trestný čin, zatiaľ čo tradičná trestná justícia je orientovaná oveľa viac represívne.

Mediácia v trestnom práve

Ako som už uviedla vyššie, mediálne postupy boli v 20. storočí používané najmä v pracovných, obchodných a rodinných záležitostiach. (ŠTERN, P. a kol., 2010, s. 23) Až v druhej polovici 20. storočia sa začína presadzovať mediácia ako možnosť riešenia konfliktu medzi páchatelom a obeťou. Pomocou probačného a mediáčného úradníka- tretej nezávislej osoby, za jeho prítomnosti ako i za prítomnosti obete a páchatela došlo k prejednávaniu konfliktnej udalosti (trestného činu) a k sprostredkovaniu riešenia, resp. jeho nápravy.

Vo všeobecnej rovine možno konštatovať, že v trestnej politike demokratických štátov sa presadzovala depenalizácia a dekriminalizácia. Pre súčasnú európsku trestnú politiku malo zásadný význam Odporúčanie Rady Európy č. 2/87/18 prijaté Výborom ministrov Rady Európy dňa 17. septembra 1987, ktoré sa týka zjednodušenia trestného procesu. Odporúča päť foriem vybavovania trestných vecí, medzi ktorými je aj zmier. Okrem toho stanovil, že zmier má zvyčajne formu dohody medzi štátnym zastupiteľstvom alebo iným príslušným orgánom na jednej strane a páchatelom na strane druhej. Touto dohodou sa orgán zaväzuje zastaviť trestné stíhanie s výhradou, že budú splnené určité podmienky, napr. zaplatenie pokuty, prepadnutie veci alebo odškodnenie poškodeného.

Mediácia je odborný postup realizovaný probačným a mediáčným úradníkom na základe písomného súhlasu predsedu senátu alebo samosudcu a v prípravnom konaní prokurátora. (§ 3 ods. 2 ZoPMÚ)

Mediácia podľa ZoPMÚ je „mimosúdne sprostredkovanie riešenia sporu medzi poškodeným a obvineným“. (§ 2 ods. 1 písm. b) Zo PMÚ) Ako sa ďalej uvádza v tomto zákone (§ 2), mediácia sa vykonáva len so súhlasom poškodeného a obvineného. V prípade mladistvého je nutný súhlas jeho zákonného zástupcu.

Mediácia ako efektívna metóda riešenia medziľudských konfliktov sa opiera o myšlienku, že účastníci sporu (konfliktu) môžu za pomoci sprostredkovateľa – metóda dospieť k riešeniu, ktoré pre nich bude navzájom prijateľné. Tento spôsob možno charakterizovať mottom „*strategy win – win*“ – víťazstvo pre všetkých: „víťazmi“ môžu byť obe strany. Z toho vyplýva, že v mediácii nejde o to, aby bol jeden alebo druhý účastník sporu „víťazi“ či porazený, ale aby sa víťazmi mohli stať obaja, teda aby riešenie sporu, ako vyriešiť konflikt, k aktívnej účasti na jej riešení a k uplatneniu jej záujmov v procese riešenia. V tomto ohľade dáva účastníkom sporu nepochybne do rúk väčšie možnosti než pri riešení súdnou cestou, zároveň na nich však kladie väčšie nároky v tomto zmysle, že môžu sami dospieť k výhodnému riešeniu situácie a urovnať vzájomný vzťah.

Z hľadiska trestného konania ide pri mediácii o postup špecifický, ktorý v sebe spája prístup trestnoprávny a verejnoprávny, ale zahŕňa i prvky psychologické a sociologické. Celý rad odborníkov sa domnieva, že postup mediátora, ale i vlastné procesné riešenia vecí, nemá trestné právo nijako zvlášť upratovať.

Prednosti mediácie sú nasledovné:

- rýchlejšie a pružnejšie riešenie trestných prípadov,
 - poškodený sa rýchlejšie zapája do procesu náhrady škody
 - poškodený nachádza pri tomto postupe uspokojivejšie riešenia,
 - okrem odškodnenia je dôležitá i určitá morálna satisfakcia,
 - menej závažné prípady môžu byť riešené veľmi efektívne a rýchlo,
 - znižuje sa pracovné zaťaženie justičných orgánov,
 - pozitívne možno hodnotiť i ekonomické aspekty takéhoto riešenia,
 - mediácia prináša vyrovnanie sa nadmernej stigmentizácie obvineného,
 - z hľadiska preventívneho pôsobenia je hodnotená mediácia ako veľmi účinná.
- (ROZUM, J. – KOTULAN, P. – VUJTECH, J., 1999, s. 40)

Príprava a realizácia mediácie nastáva spravidla pred samotným rozhodnutím súdu o vine či nevine páchatel'a. Probačný a mediačný úradník musí teda neodmysliteľne rešpektovať základnú zásadu trestného konania a to prezumpciu nevinu. V tomto dôsledku musí pri mediácii postupovať nestranné a vyvážené. Nakoľko je spolupráca obete ak páchatel'a s probačným a mediačným úradníkom založená na báze dobrovoľnosti, probačný a mediačný pracovník na začiatku svojho konania zmapuje potreby oboch strán s ohľadom na vyriešenie konfliktu medzi nimi a dohodne ďalší postup. Probačný a mediačný pracovník si v priebehu mediácie musí získať dôveru oboch strán. Len tak dokáže vhodným spôsobom zjemniť obavy obete a páchatel'a so vzájomného stretnutia a konfrontácie, čo je často nesmierne ťažké. „Dôvera v schopnosti a nestrannosť pracovníka je preto jedným zo základných predpokladov pre rozhodnutie zúčastniť sa na mediácii.“ (ŠTERN, P. a kol., 2010, s. 41) Pri spoločnom stretnutí musí probačný a mediačný úradník zabezpečiť rovnakú mieru a pozornosť potrebám oboch strán, musí mať proces mediácie pod kontrolou a nesmie pripustiť ovládnutie či manipuláciu procesu jednou

zo strán. Probačný a mediačný úradník rovnako nemôže príliš zasahovať do procesu urovnania sporu, je skôr v postavení moderátora vzájomného dialógu strán, ktorý má viesť ku konštruktívnemu riešeniu a náprave.

Dôležité je si uvedomiť, že nie každý prípad je vhodný na urovanie konfliktu formou mediácie. Podstatné je aby sa páchatel' k spáchaniu skutku priznal a vyjadril svoju ochotu následky tohto činu napraviť. Vhodným prípadom k mediácii je napríklad i ten, keď sa obeť a poškodený poznali a ich dlhotrvajúce nehody viedli vo vyústenie konfliktu. (ŠTERN, P. a kol., 2010, s. 43) Ide napr. o konflikty medzi susedmi či rodinnými príslušníkmi. Medzi vhodné prípady môžeme zaradiť i trestné činy spáchané prvopáchatel'om. (ŠTERN, P. a kol., 2010, s. 43) Predpokladá sa totiž, že neskúsený páchatel' skôr prejaví snahu o nápravu a odstránenie spôsobenej ujmy.

„Medzi alternatívne postupy smerujúce k riešeniu trestných vecí realizované mimo systém trestného práva patrí najmä mediácie a ujednanie v rámci nej dosiahnuté. Z hľadiska trestného práva procesného je mediácie zvláštnou neprocesnou formou alternatívneho riešenia trestných vecí, a jej výsledky sa môžu premietnuť do rozhodnutia vo veci, ale sama ako taká nie je právom upravená. Túto skutočnosť však neznamená, že by mediačné konanie bolo možné viesť v rozpore s platnými právnymi normami – postup v mediácii totiž musí byť vedený tak, aby nemaril trestné konanie, hlavne získavanie a vykonávanie dôkazov. V samotnej mediácii neprebíha dokazovanie v trestnoprávnom slova zmysle a skutočnosti, ktoré vyjdú najavo z vyjadrenia osôb na nej zúčastnených, nie je možné použiť ako dôkaz v štandardnom trestnom konaní. Predmetom riešenia konfliktných stavov v rámci mediácie zároveň nemôže byť to, čo patrí do sféry trestného práva hmotného, teda predovšetkým rozhodovanie otázky viny, ale ani trestu.“ (SOTOLÁŘ, A. – PÚRY, F. – ŠÁMAL, P., 2000, s. 16)

Formy mediácie

Formy mediácie sú vlastne formami komunikácie medzi poškodeným a obvineným. Mediáciu je možné charakterizovať ako „komunikáciu za stolom“. Charakterizuje ju situácia tzv. okrúhleho stola, ktorá zdôrazňuje rovnocennosť všetkých zúčastnených strán v komunikácii. Úlohou probačného a mediačného úradníka je usmerňovať dialóg medzi nimi, poprípade i medzi ich blízkym sociálnym okolím. Definovať formy mediácie znamená skôr vymedziť priestor, v ktorom sa mediácia pohybuje, v skutočnosti sa prelínajú a vzájomne dopĺňujú, konkrétna mediácia býva zmesou foriem, prístupov a štýlov.

Teórie rozoznávajú rôzne formy mediácie, ja spomeniem len niektoré z nich.

Základné rozdelenie foriem mediácie je možné definovať ako **mediáciu priamu a nepriamu**. Priama mediácia spočíva v priamom stretnutí poškodeného a obvineného za účasti probačného a mediačného úradníka, ktorý vystupuje v roli

mediátora. Pri individuálnych i spoločných stretnutiach probačný a mediačný úradník zjednodušuje zúčastneným vzájomnú komunikáciu, pomáha pri objasňovaní právnych informácií, sporných tém a podporuje ich v aktívnom hľadaní spôsobu riešenia celého prípadu.

O nepriamu mediáciu ide vtedy, keď sa obvinený a poškodený z rôznych dôvodov spoločne nestrétávajú a k riešeniu následkov trestnej činnosti dochádza sprostredkované v rámci individuálnych stretnutí oboch strán s probačným a mediačným úradníkom.

Jednou z foriem mediácie je **mediácia zameraná na riešenie konfliktu**. Vzťahy medzi účastníkmi tu nie sú podstatné, najdôležitejším cieľom je naformulovanie dohody medzi nimi. Probačný a mediačný úradník tu zastáva riadiacu úlohu a stretnutie jasne vedie a štrukturuje. (HOLÁ, L., 2003, s. 113)

Naproti tomu **mediácia zameraná na schopnosť riešiť konflikt** produkuje zmenu vzťahov a spôsobilostí. Probačný a mediačný úradník nie je tak dôležitý ako v predchádzajúcom spôsobe, ale snaží sa, aby boli zúčastnení v budúcnosti schopní riešiť konflikt samostatne. V prípadoch, kedy je dôležitá dôvera v nestrannosť probačného a mediačného úradníka, sa využíva **mediácia so zdôraznenou neutralitou**. S účastníkmi konfliktu probačný a mediačný úradník dohodne iba čas a miesto stretnutia, s prípadom ani so zúčastnenými sa probačný a mediačný úradník vopred nezoznamuje a o veci má len také informácie, ktoré mu zúčastnení v priebehu stretnutia poskytnú. (HOLÁ, L., 2003, s. 113)

Naopak zhromažďovanie čo najväčšieho množstva relevantných informácií pred samotným začiatkom mediačného procesu je typické pre **mediáciu so zdôraznenou efektívnosťou**. Táto voľnejšia forma mediácie je vhodná iba tam, kde nemôžu vzniknúť zásadné pochybnosti o nestrannosti probačného a mediačného úradníka. (HOLÁ, L., 2003, s. 113)

Ďalej môžeme spomenúť i tzv. **krízovú mediáciu**, ktorá rieši len určité aspekty konfliktu tesne po jeho vzniku. Výsledkom je len rámcová dohoda, priamo súvisiaca so vzniknutou krízou, ktorá môže byť rozvinutá ďalšími formami mediácie. V situáciách, kedy je potrebné riešiť mnoho čiastkových problémov, alebo je prípad veľmi komplikovaný, je vhodné použiť tzv. **tímovú mediáciu**. Tá je vedená tímom probačných a mediačných úradníkov, v najmenšom počte musia byť zastúpení vedúci probačný a mediačný úradník a probačný a mediačný úradník v úlohe pozorovateľa, ktorý poskytuje spätnú väzbu a dôležité poznatky o atmosfére prebiehajúcej mediácie. (HOLÁ, L., 2003, s. 114)

Pri **rodinnej mediácii** v Českej republike sa najviac osvedčila **tímová mediácia muž – žena**, najmä v zložitých a komplikovaných prípadoch sa používajú viacčlenné mediačné tímy. (HOLÁ, L., 2003, s. 113)

Kyvadlová mediácia znamená, že zúčastnení zostávajú fyzicky oddelení a probačný a mediačný úradník hrá úlohu sprostredkovateľa vzájomných odkazov,

čím však podstupuje riziko, že poruší neutralitu a nestrannosť. (HOLÁ, L., 2003, s. 114)

Ďalšia forma mediácie, **mediácia v zastúpení** sa používa predovšetkým pri komunikácii medzi páchatelom a obeťou sexuálneho deliktu, obeťou napadnutou policajtom alebo inými osobami, ktoré sa obávajú priameho kontaktu s páchatelom. Zastupujúci by mal byť dostatočne informovaný o situácii a potrebách zastupovanej strany, aby ich mohol komplexne zastúpiť a sledovať. (HOLÁ, L., 2003, s. 114)

Princípy mediácie

Konflikt vzniká z rôznych príčin, vyžaduje interdisciplinárny prístup, pre jeho riešenie je dôležité využívať všetky poznatky z rôznych vedných odborov, ako je sociológia, sociálna práca, psychológia, právo a teórie riadenia. Presne stanoviť univerzálny princíp nie je jednoduché, no i napriek tomu je možné definovať tie, ktoré sú významné a určujúce pre správny priebeh trestnej mediácie, kedy splnenie jedného je predpokladom pre správne uplatnenie ďalšieho, a je medzi ne možné zaradiť nasledovné princípy:

a) **dobrovoľnosť** – páchatel i poškodený majú záujem sa vzájomne dohodnúť a vyriešiť ich spor metódou mediácie, väčšinou to býva ich prvá dohoda, kedy pozitívne skúsenosti ich vzájomnou kooperáciou pozitívne ovplyvnia ich dôveru v seba navzájom, čo následne posilní ich ochotu pokračovať v začatom stretnutí, (HOLÁ, L., 2003, s. 132)

b) **dôvernosť** – je veľmi dôležitým princípom pre ľahšiu komunikáciu medzi páchatelom a poškodeným, informácie vzájomne zdieľané v priebehu mediácie sú citlivé, preto ich nie je možné zverejňovať. Dôvera je viera v schopnosti a nestrannosti probačného a mediačného úradníka pri riešení vzniknutého konfliktu,

c) **zmena súperenia na spoluprácu** – predpokladom mediácie je úvodné pochopiteľné súperenie medzi páchatelom a poškodeným tak, aby sa navzájom dohodli na vine v rámci konfliktu, ktorý nastal postupne popri spolupráci, ktorá je výsledkom procesu mediácie,

d) **orientácia na budúcnosť** – minulé udalosti, ktoré už prebehli medzi páchatelom a poškodeným, sú síce v procese mediácie dôležité, ale len preto, aby sa zúčastnený, najmä poškodený mohol poučiť z predchádzajúcich chýb, vyporiadal sa s nimi a svoju pozornosť sústredil na budúcnosť,

e) **pochopenie odlišností** – účastníci konfliktu sa zamerajú hlavne na svoje postoje, názory a záujmy, pre zrod dôvery medzi stranami konfliktu je ale dôležité i pochopenie výkladu vzniknutej situácie druhou stranou konfliktu, (HOLÁ, L., 2003, s. 132)

f) **hľadanie nových možností** – probačný a mediačný úradník rieši vzniknutý konflikt medzi páchatelom a poškodeným osvedčenými prostriedkami, ktoré ovláda.

Pokiaľ to však neprinesie očakávaný výsledok, musí začať hľadať nové alternatívy riešenia,

g) **nestrannosť** – probačný a mediačný úradník musí riešiť len také konflikty, pri ktorých si je istý, že bude objektívny a nestranný k obom stranám. Vo chvíli, kedy zistí, že nie je schopný zaistiť svoju neutralitu, je povinný odstúpiť a prípad predať inému probačnému a mediačnému úradníkovi,

h) **sloboda rozhodovania** – páchateľ i poškodený majú možnosť uvažovať o všetkých návrhoch riešenia ich konfliktu slobodne, a podľa svojho uváženia ich môžu ale i nemusia prijať,

i) **nízke finančné náklady** – mediácia nepredstavuje pre klientov a súdny systém tak vysoké finančné zaťaženie ako celé trestné konanie, (HOLÁ, L., 2003, s. 132)

j) **prevzatie zodpovednosti** – základným predpokladom pre úspešnú mediáciu je prijatie zodpovednosti páchateľa za spáchaný trestný čin. (HOLÁ, L., 2003, s. 132-133)

Záver

V podmienkach Slovenskej republiky je nevyhnutné výkon mediácie viac profesionalizovať. Z pohľadu súčasného stavu aplikačnej praxe je nutné zamerať sa nielen na personálnu, ale i na finančnú podporu tejto časti aplikačnej praxe a napredovať za úrovňou ostatných členských štátov Európskej únie.

Profesionálny výkon mediácie a jej interdisciplinárna dimenzia potvrdili, že je nutné apelovať na vysoké nároky, týkajúce sa teoretických východísk, požiadaviek na finančné zabezpečenie výkonu, zameranie sa na kvalitné ľudské zdroje a efektívne získavanie a analyzovanie vedecky podložených výstupov z aplikačnej praxe.

V ďalšej rovine je nevyhnutné zamerať sa na propagáciu alternatívnych možností riešenia sporov.

Zoznam bibliografických odkazov

HOLÁ, L. 2003. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha : Grada Publishing a.s., 2003. 190 s. ISBN 80-2747-0467-6.

ROZUM, J. – KOTULAN, P. – VUJTĚCH, J. 1999. *Výzkum institutu narovnaní*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999.

SOTOLÁŘ, A. – PÚRY, F. – ŠÁMAL, P. 2000. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C. H. Beck, 2000. 468 s. ISBN 80-7179-350-7.

ŠTERN, P. a kol. 2010. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestních činů*. Praha : Portál, 2010. 212 s. ISBN 978-80-7367.757-2.

Zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Kontakt

Lucia Kurilovská, doc. JUDr. PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave
Šafárikovo nám. č. 6, P. O. Box 313, 810 00 Bratislava 1
lucia.kurilovska@flaw.uniba.sk
lucia.kurilovska@minv.sk

Odborný profil autora

Doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD. (1967). Právnickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave absolvovala v roku 1989 s vyznamenaním a cenou generálneho prokurátora. Následne pôsobila ako právnička pre zahraničný obchod a novokonštituované spoločnosti. Na akademickú pôdu sa vrátila v roku 1993, kde na Katedre trestného práva kriminológie a kriminalistiky Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave pôsobí ako vedúca odboru trestného práva procesného. Zároveň je vedúcim vedeckým pracovníkom Ústavu štátu a práva Slovenskej akadémie vied, v pozícii generálneho štátneho radcu, poradkyňou ministra spravodlivosti Slovenskej republiky a v auguste 2014 bola na návrh ministra vnútra Slovenskej republiky prezidentom Slovenskej republiky menovaná rektorkou Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Je členkou viacerých poradných orgánov ústrednej štátnej správy Slovenskej republiky, medzirezortnej pracovnej skupiny na Ministerstve školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, pracovných skupín pre implementáciu smerníc Európskej únie, v Rade pre probáciu a mediáciu a v Rade vlády pre prevenciu kriminality, disciplinárnej komisie na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, disciplinárnych senátov pre postih sudcov, v Redakčnej rade odborného časopisu *Policajná teória a prax*, vo vedeckých radách Policajnej akadémie v Prahe, na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, na Fakulte bezpečnostného inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline, na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a na Akadémii ozbrojených síl v Liptovskom Mikuláši. Je poverená ministrom spravodlivosti zastupovať jeho osobu v Rade vlády pre protidrogovú politiku štátu. Je podpredsedníčkou v komisii pre zavádzanie elektronického monitoringu pri Ministerstve spravodlivosti Slovenskej republiky. Ako predsedníčka vedie rezortnú akreditačnú komisiu pri Ministerstve vnútra Slovenskej republiky a vedeckú radu Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Na poste predsedníčky vedie Spoločnosť pre trestné právo a kriminológiu. Aktívne sa zúčastňuje na medzinárodných vedeckých konferenciách, je spoluorganizátorom a odborným garantom viacerých vedeckých konferencií s medzinárodnou účasťou, členkou vedeckých výborov, konferencií v zahraničí, členkou odborových komisií pre doktorandské štúdium. Je autorkou vedeckých článkov v odborných domácich a zahraničných časopisoch, recenzií, odborných posudkov, právnych analýz, legislatívnych návrhov, praktických cvičení pre študentov, monografie, spoluautorkou učebníc, spoluriešiteľkou grantových projektov. Posudzuje pre

agentúry žiadosti o udelenie grantov. Poskytuje odborné stanoviská pre médiá. Rektorem Univerzity Komenského v Bratislave bola docentke Kurilovskej udelená medaila za zásluhy o rozvoj univerzity.

Potenciál komunitnej a školskej mediácie **Potentiality of community and school mediation**

Vladimír LABÁTH

Abstrakt

Úvaha o možnostiach komunitnej a školskej mediácie vyplývajúca so skúseností a poznatkov získaných v deväťdesiatych rokoch, v období zavádzania mediácie do spoločenskej praxe v SR a okolitých krajinách.

Kľúčové slová

Mediácia, škola, komunita, obec.

Abstract

A reflexion concerning possibilities of community and school mediation based on experiences and knowledge gained in nineties, when mediation was introduced into a societal practice in Slovakia and surrounding countries.

Keywords

Mediation, school, community, municipality.

Úvod

Iste nie je nijako inovatívne pripomenúť, že mediácia sa uplatňuje v rôznych sférach sociálneho života a ponúka rozmanité formy pomoci. Tradične sa delí primárne na mediáciu v rámci restoratívnej justície (v trestno-právnom konaní) a mediáciu v občianskej sfére. Mimo rámec trestného konania sa mediácia štandardne diferencuje na aplikačné oblasti – komerčnú, rodinnú, školskú a komunitnú. Uvedené delenie je umelé, obdobne ako každá kategorizácia nevyhnutne prináša istú mieru redukcionizmu. Ponúka však orientačné odlišenie, zúženie problematiky, vymedzuje kontext vzniku, rozvoja a riešenia konfliktu, ponúka a vyžaduje pravdepodobne aj špecializáciu. Konflikty majú svoju psychologickú, interpersonálnu, sociálnu, nezriedka právnu alebo dokonca mikro ako aj makropolitickú rovinu (Křivohlavý 2002, Wilmot, Hockerová 2005, Fisher 2005, Pružinská, in Pružinská a kol. 2011, Holá 2011, Pružinská 2014, Holá 2014, ďalší). Tie sa potom odrážajú v realite školy a občianskeho spoločenstva, obdobne ako ktoréhokoľvek iného sociálneho systému.

V deväťdesiatych rokoch minulého storočia sa na Slovensku realizovali dva rozsiahle projekty, ktoré pokrývalo Centrum prevencie a riešenia konfliktov PDCS.

V ich prvotnej fáze boli ich nositeľmi Z. Tordová (zmierovacie rady) a B. Široký (školská mediácia). Spolupráca s nimi a ich tímami boli kľúčovými zdrojmi pre tézy tohto príspevku.

Komunita, obec a mediácia

Pojem komunita má v tomto kontexte význam občianskej komunity, teda spoločenstva občanov, obce vymedzenej štátnou a verejnou správou, obyvateľov zdieľajúcich geografický, životný a administratívny priestor. V rozmanitom prostredí, akým je komunita sa konfliktom vyhnúť nemožno a ani to nie je efektívne. Komunitná mediácia sa uplatňuje na obecnej úrovni. V každom občianskom spoločenstve prirodzene vznikajú nedorozumenia, ktoré vedú k latentným alebo otvoreným konfliktom rôznej formy, intenzity a frekvencie.

Komunitná mediácia má tradične niekoľko významových a hodnotových rovín:

- mediácia predpokladá občianske postoje, verejnú participáciu, aktívny prístup k lokálnych záležitostiam, prípadne k verejnému záujmu,
- mediácia cielene pracuje s predsudkami, stereotypmi, intoleranciou, etnocentrizmom a xenofóbiou so snahou dosiahnuť vzájomné porozumenie a pochopenie motívov, čo neznamená automaticky súhlasné stanovisko,
- mediácia má potenciál prekonávať hodnotové, ideologické, náboženské, etnické, kultúrne a ďalšie sociálne bariéry, nie však nutne so zámerom konsenzu alebo kompromisu, ale naopak s cieľom rešpektovať názor a postoj druhej strany,
- mediácia v spoločenstve má významný kooperatívny potenciál, môže byť súčasťou budovania patriotizmu, kohézie spoločenstva a lokálnej identity,
- mediácia môže mať podiel na tvorbe, budovaní a transformácii kultúry obce a spoločenstva, je cestou prekonávania nedôvery staro a novousadlíkov, rozporov generačných skupín, spôsobom riešenia susedských sporov, zakorenených rodových konfliktov, ktorých pôvod už nik nepozná, môže byť cestou prijatia marginalizovaných jedincov či minorít rôzneho typu,
- mediácia môže ovplyvniť mocenské „hry“ v obci na úrovni formálnej politickej i neformálnej mienkotvornej, ale aj nástrojom na konštruktívne riešenia vzťahov obecných otvorených či skrytých koalícií.

Na Slovensku sa v minulosti realizovalo niekoľko projektov komunitnej mediácie. Mediácia sa v zmierovacích radách (Levice, Nové Zámky, Prešov, ďalšie) uplatňovala pri riešení susedských konfliktov, problémov vyplývajúcich so spolunažívaním v obci, vzťahov medzi vedením obce a občanmi, ale aj medzi kultúrnou minoritou a väčšinou i v mimovládnej sfére (Ondrušek, Labáth 1997, Ondrušek, Labáth, Tordová 2004, Labáth 2010). Podľa môjho názoru sa dodnes mediátori/mediátorky zaoberajú touto oblasťou len okrajovo (pre zjednodušenie textu budem ďalej používať nekorektný mužský rod).

Škola a mediácia

Škola je primárne výchovno-vzdelávacia inštitúcia. Okrem toho je to sociálny systém, ktorý tvoria viaceré subsystemy, minimálne subsystemy žiakov/študentov, pedagogických, odborných, riadiacich a prevádzkových pracovníkov. Každý subsystem tvoria ľudia, unikátne osobnosti, každý so svojimi schopnosťami, potrebami a očakávaniami. Konflikty sú považované za univerzálnu tému pomáhajúcich profesií a profesií pôsobiacich v oblasti duševného zdravia (Labáth, in Pružinská a kol. 2011). Špecificky v prostredí školy a/alebo školského zariadenia môžu konflikty a ich riešenie poskytovať bohatý edukatívny potenciál.

Škola pôsobí v širšom kultúrnom, sociálnom a politickom kontexte. Je akademickým prostredím, pre ktoré by mali byť vítané hodnoty slobody a slobody prejavu, nezávislého a kritického myslenia, tvorivosti, aktivity, spolupráce, osobnostného rastu a ďalšie. V tomto smere je mediácia jednou z možných ciest uvedené hodnoty skutočne naplňať. Inými slovami by sme mohli povedať, že mediácia a jej primerané uplatňovanie má mimoriadny výchovný potenciál. Mediácia je formou alternatívneho riešenia konfliktov. De Bono (1985), autor konceptu laterálneho myslenia, upozorňoval už pred tridsiatimi rokmi pri riešení sporov na potrebu zmeny percepcie konfliktu, jeho prerámčovanie, aby sa docielilo alternatívne vnímanie situácie, stimulovali sa tvorivé sily a skrytý potenciál človeka. Škola má v tomto smere nesporne obrovské možnosti.

Neviem dostatočne posúdiť do akej miery sa v základných a stredných školách pracuje so sociálnymi zručnosťami, prosociálnymi postojmi, kolaboratívnymi metódami, aké sú možnosti otvorenej komunikácie, uplatňovania potrieb žiakov, do akej miery sa na všeobecnej úrovni preferuje partnerská komunikácia medzi dieťaťom a dospelým, ako sa aplikuje princíp zodpovednosti detí a pod. Vzhľadom na informácie, ktorými disponujem sa mi vidí, že otázky medzilidskej komunikácie, participácie a spolupráce nie sú v súčasnosti považované za kľúčové ciele edukácie. V tomto duchu sa domnievam, že v školskom prostredí síce figuruje, popri pedagogických zamestnancoch, viacero odborných profesií, žiadna z nich sa však primárne nevenuje škole ako sociálnemu zoskupeniu. Sociálny systém má svoje zákonitosti, tradície a rituály, vyžaduje konformitu, ale ponecháva aj priestor pre individualitu, existujú v ňom neopakovateľné zvyky, má svoje formálne i neformálne komunikačné kanály, nehovoriac o mocenských koalíciách, nevyslovených, ale vyžadovaných normách, nástrojoch implicitného donucovania a ďalších prvkoch dynamiky organizácie. Každý sociálny systém má svoju špecifickú kultúru, v niektorom z nich bude mediácia kontraproduktívna a nie je reálne ju presadzovať, iný systém je s mediáciou kompatibilný. Kultúra každej organizácie sa nesporne meniť dá, nutné je však k tomu naplniť viacero podmienok. Mediácia môže pomôcť pri zmene kultúry, môže danú kultúru rozvíjať ďalej, alebo je v danom systéme cudzorodá a pravdepodobne sa nepresadí.

V rámci školského prostredia vidím široké uplatnenie nielen metód, ale aj princípov mediácie a alternatívneho riešenia sporov:

- výchovný potenciál mediácie v škole v širšom zmysle znamená rozvíjať otvorenú a asertívnu komunikáciu, preferovať partnerské vzťahy medzi žiakmi, ale aj medzi učiteľom a žiakom, mať odvahu riešiť spor priamou komunikáciou, nebať sa uplatňovať si vlastné nároky, cielene budovať psychologicky bezpečné prostredie spojené s dôverou voči spolužiakom a autoritám, vytvárať príležitosť vidieť reálne konštruktívne riešenie sporov; následný pokles neistoty, napätia a deštruktívnych konfliktov vedie k zmene atmosféry v škole, akceptovanie rôznorodosti, ponúka možnosť prejavovať názory a diskutovať o viacerých alternatívach riešenia náročnej sociálnej situácie,
- výchovný potenciál riešenia reálnych konfliktov - sprostredkovanie pozitívnej skúsenosti s riešením reálnych konfliktov, do ktorých sa žiaci/študenti dostávajú, zameranie na odolnosť jedinca a zvládanie náročných situácií, fókus na osobnostnú zložku a na aktívne sociálne učenie,
- výchovný potenciál vzoru autority – ak žiaci/študenti uvidia, že konštruktívne riešia svoje spory aj učitelia a ostatní pracovníci školy medzi sebou, alebo vo vzťahu k rodičom, zriaďovateľovi či dodávateľom a pod. majú pred sebou ideál, vzor ku ktorému sa môžu priblížiť a identifikovať sa s ním.

Skúsenosti so škôl, kde sa školská mediácia realizovala hovoria, že po zavedení mediácie došlo k celkovému uvoľneniu atmosféry a pozitívnemu naladeniu. Pričom, ale základnou podmienkou je, aby školskú mediáciu prijali dospelí včítane vedenia školy a aby ju brali vážne. Podobne ako pri zavádzaní iných zmien do školských systémov aj tu možno predpokladať rýchlejšie prijatie nových postupov žiakmi/študentmi ako pracovníkmi. Pri implementácii projektov alternatívneho riešenia konfliktov sa ako optimálny javí postup v nasledujúcich krokoch - informovať všetkých pracovníkov školy, pripraviť „dohodu“, rámec pre uplatňovanie mediácie, poskytnúť informácie všetkým žiakom/študentom, pripraviť mediátorov (resp. získať externých mediátorov), realizovať prvé prípady na experimentálnej báze, po prvej skúsenosti modifikovať postupy a začať uplatňovať mediáciu systematicky, poskytnúť mediátorom supervíziu, priebežne vyhodnocovať medičné procedúry a prípady, kontinuálne rozvíjať medičné služby v škole a následne anonymne zverejňovať skúsenosti.

Školská mediácia môže uplatňovať na všetkých úrovniach konfliktov:

- konflikt žiak/študent - žiak/študent (rovesnícka mediácia),
- konflikt medzi skupinami žiakov/študentov (aj rovesnícka mediácia),
- konflikt v skupine žiakov/študentov (aj rovesnícka mediácia),
- konflikt žiak/študent – pedagogický, odborný, riadiaci, prevádzkový pracovník,
- konflikt medzi pracovníkmi školy,
- konflikt medzi subsystémami školy,
- konflikt učiteľ/odborný pracovník školy – rodič,

- konflikt škola – externé prostredie (spolupracujúce inštitúcie, zriaďovateľ, dodávateľ a pod.).

Niektorí autori zvažujú participáciu detí na mediácii. Ondrušková (2014) predkladá presvedčivé doklady o účasti detí za špecifických okolností dokonca aj na mediácii v rozvodovom konaní. V rovesníckej mediácii sú mediátormi vyškolení žiaci/študenti. Výber mediátora v ďalších uvedených sporoch závisí od typu konfliktu, nie je reálne, aby konflikt medzi pracovníkmi školy riešil žiak alebo študent, riaditeľ by asi nebol najvhodnejším mediátorom v konflikte medzi rodičom a učiteľom (i keď to nie je vylúčené). V zásade sa uvažuje o externom mediátorovi. Nie je vylúčené v odôvodnenom prípade aplikovať komediálny model (externý a interný mediátor, dvojica mediátorov žiak/študent a dospelý vedú mediálny proces spoločne).

Mediácia je jednou z metód práce s konfliktami. V školskom prostredí je pre intencionálne vedenie v rizikových situáciách medziľudského styku viac možností. Môžeme hovoriť minimálne o troch nasledovných okruhoch:

- riadenie konfliktov - postoj voči konfliktom vo všeobecnosti, jeho vnímanie, posudzovanie, miesto konfliktov v kultúre školy, systémový prístup,
- riešenie konfliktov - včasná „diagnostika“ konfliktov, riešenie na dyadickej úrovni, riešenie konfliktov treťou stranou, tradičné i alternatívne formy – od rozhodovania autoritou, cez mediáciu, facilitáciu, či tréning efektívneho vyjednávania až po otvorenú komunikáciu o konfliktoch a nácvik efektívnej komunikácie ako najspoľahlivejšej forme prevencie deštruktívneho prístupu,
- zvládanie konfliktov - systematická poradenská práca s jednotlivcom, alebo v skupine so zameraním na podporu odolnosti a efektívne spôsoby zvládania negatívnych emócií.

Ak sa podarí zladit' všetky tri popísané úrovne práce s konfliktom je vysoká pravdepodobnosť stimulácie zdravého sociálneho prostredia školy (Labáth, Široký 2002). Pritom téma konfliktov môže dominovať v samostatnom predmete, kurze alebo inej aktivite, môže byť integrovaná do viacerých predmetov, prípadne metódy alternatívneho riešenia konfliktov môžu byť zámernou súčasťou prístupu pedagogických a odborných pracovníkov školy alebo školského zariadenia. Môže mať širší záber aj za rámec mediácie a alternatívneho riešenia konfliktov, napríklad mierovo orientovaná práca (Mihálik, Ondrušek 2009).

Obec a škola majú nesporne veľa spoločného. Ich prepojenie je na lokálnej úrovni nevyhnutné. Aktivity alternatívneho riešenia sporov sa tak môžu účinne dopĺňať. Môžu sa vytvárať spoločné tímy, mediátori si môžu vzájomne vymieňať skúsenosti, škola a komunity môže budovať spoločnú základňu mediátorov. Zákon o mediácii z roku 2004 je však v tomto smere prekážkou. Mediáciu vymedzuje ako podnikateľskú činnosť. Je absurdné uvažovať napríklad o žiakovi - mediátorovi ako podnikateľovi. Je prekážkou pri poskytovaní služieb svojpomocne. Zákon možnosti

mediácie zužuje, v realite však vidíme, že za mediátora sa vydáva mnoho ľudí, ktorí vykonávajú aktivity v priamom rozpore s princípmi mediácie.

Škola alebo školské zariadenia sú súčasťou obce. V tomto smere je vzájomné prepojenie ich aktivít nesporne vítané. Mediácia môže byť k tomu dobrou príležitosťou. Konštruktívny postoj ku konfliktom môže uľahčovať ich vzájomnú komunikáciu. A efektívna komunikácia je najlepšou prevenciou deštruktívneho postoja v spore.

Použité bibliografické zdroje

- DE BONO, E. 1985. *Conflicts. A Better Way to Resolve Them*. London: Penquin Books. ISBN 0-14-016777-7
- FISCHER, R., J. 2005. *Paving the Way. Contributions of Interactive Conflict Resolution to Peacemaking*. Oxford: Lexington Books. ISBN 0-7391-0674-0
- HOLÁ, L. 2011. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3134-6
- HOLÁ, L. 2014. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges. ISBN 978-80-7502-015-4
- KŘIVOHLAVÝ, J. 2002. *Konflikty mezi lidmi*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-642-X
- LABÁTH, V. 2010. *História mediácie v SR*. In: In: MICHANČOVÁ, S. – DOLANSKÁ, R. (Eds.) *Súčasnosť a perspektívy probácie a mediácie*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, str. 39 - 46. ISBN 978-80-555-0162-8
- LABÁTH, V. 2011. *Riešenie konfliktov formou mediácie v sociálnej práci*. In: PRUŽINSKÁ, J. a kol. 2011. *Inšpirácie pre prax sociálnej práce*. Bratislava: IRIS. Str. 105 - 136. ISBN 978-80-89238-53-8
- LABÁTH, V., ŠIROKÝ, B. 2002. *Concept, Experience and Dilemmas of School Social Work. A Message from Slovakia*. International Journal of School Social Work, Vol. 12, No.2, Spring 2002, 8 – 18. ISSN 2161-4148
- MIHÁLIK, J. – ONDRUŠEK, D. 2009. *Peacework. Práca pre mier*. Bratislava: PDCS. ISBN 978-80-969431-8-0.
- ONDRUŠEK, D. - LABÁTH, V. 1997. *Conflict in Transforming Society and the Nongovernmental Sector: The Slovak Example*. Annals of the American Academy of Political And Social Sciences, 552, July 1997, 40 - 51. ISSN 0002-7162
- ONDRUŠEK, D. - LABÁTH, V. - TORDOVÁ, Z. 2004. *Konflikt, zmierovanie, zmierovacie rady*. Bratislava: PDCS, Bratislava. ISBN 80-968934-9-1
- ONDRUŠKOVÁ, E. 2014. *Rozvodová mediácia a účasť dieťaťa*. In: Kováč, E. a kol. 2014. *Aktuálne výzvy a perspektívy v mediácii*. Bratislava: AMS. Str. 177-183. ISBN 978-80-971616-0-6
- PRUŽINSKÁ, J. *Práca s konfliktami v sociálnej práci*. 2011. IN: PRUŽINSKÁ, J. a kol. 2011. *Inšpirácie pre prax sociálnej práce*. Bratislava: IRIS. Str. 183 – 212. ISBN 978-80-89238-53-8

- PRUŽINSKÁ, J. 2014. *Psychologické aspekty mediácie*. In: Kováč, E. a kol. 2014. Aktuálne výzvy a perspektívy v mediácii. Bratislava: AMS. Str. 190-198. ISBN 978-80-971616-0-6
- WILMOT, W., W. - HOCKEROVÁ, J., L. 2004. *Interpersonálny konflikt*. Bratislava: Ikar. ISBN 80-551-0832-3.

Mediácia v práci sociálneho pedagóga

Mediation in the work of social educator

Kristína Liberčanová

Abstrakt

Mediácia predstavuje jednu z efektívnych foriem v práci sociálneho pedagóga, ktorý nachádza svoje uplatnenie v čoraz širšom spektre spoločenskej praxe. Príspevok priblíži vybrané dve oblasti pre uplatnenie sociálno-pedagogických aspektov v mediácii, a to v školskom prostredí prostredníctvom peer mediácie a v práci mediačno-probačného pracovníka.

Kľúčové slova

(peer mediácia, probačný a mediačný pracovník, sociálny pedagóg)

Abstract

Mediation represents one of effective form of the social educator work who finds his place in increasingly more extended spectrum of social departments. This article will zoom in two chosen domains of social-pedagogue aspects and their application in mediation and this one in school environment through peer mediation and in the work of mediation-probation employee

Key words

peer mediation, probation and mediation employee, social educator

Sociálna pedagogika ako vedná disciplína vznikla v 2. polovici 19. storočia ako reakcia na rozmáhajúce sa psychologické koncepcie, ktoré popierali spoločenskú determináciu človeka a výchovy. Sociálna pedagogika je súčasťou vied o človeku, patriaca do sústavy pedagogických vied, vznikala na rozhraní pedagogiky a sociológie. Predmetom sociálnej pedagogiky ako vedy sú sociálne aspekty výchovy a vývinu osobnosti. Zameriava sa na tzv. tretiu oblasť výchovy (popri rodine a škole), v rámci ktorej intervenuje do procesu socializácie detí, mládeže ale i dospelých. Jej úlohou je prevencia, eliminovanie sociálnych problémov a nežiaducich sociálnych javov v spoločnosti, posilňovanie pozitívnych sociálno-výchovných vplyvov a vytváranie optimálnych životných podmienok a súladu medzi jedincom a sociálnym prostredím v zmysle rozvoja jedinca ako biopsychosociálnospirituálnej bytosti.

Základy sociálnej pedagogiky ako vednej disciplíny úzko súviseli na jednej strane s konkrétnou výchovnou realitou a na druhej strane s historickým vývojom pedagogického a sociologického myslenia, ktoré sa navzájom podmieňovali.

Sociálna pedagogika má v porovnaní s európskou sociálnou pedagogikou oveľa kratšiu históriu a rovnako ako v krajinách, kde sa sociálna pedagogika rozvíjala omnoho dlhšie (Nemecko, Poľsko) aj u nás je situácia pri vymedzovaní predmetu sociálnej pedagogiky problematická a nejednoznačná, čo sa tiež odráža v rôznorodom chápaní tejto disciplíny predstaviteľmi slovenskej sociálnej pedagogiky. Presné vymedzenie disciplíny nedokázalo dať ani celé 20. storočie. Práve značná rôznorodosť a diferenciacia sociálno-výchovných problémov v jednotlivých obdobiach a krajinách rovnako i mnohoznačnosť pojmu „sociálny“ sa odrazili v rôznych názorových prúdoch a prístupoch pri vymedzovaní jej predmetu. Pôvodné rámcové oblasti vymedzujúce predmet sociálnej pedagogiky u nás (1998), vychádzali zo štyroch základných pilierov (vzťah výchovy a prostredia, samotný nárok na výchovu, výchova ako pomoc, oblasť reedukácie a resocializácie).

K aktuálnym problémom patrí aj otázka stanovenia štandardov kurikula študijného programu sociálna pedagogika, ktorý je možno študovať na našom území v bakalárskom stupni štúdia na viacerých fakultách sa napr. na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, na Fakulte humanitných vied Žilinskej univerzity v Žiline a v magisterskom stupni na Fakulte humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove v externej forme, aj v dennej forme na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a dokonca v kombinácii s vychovávateľstvom na Pedagogickej fakulte Trnavskej Univerzity v Trnave na Katedre pedagogických štúdií.

Základným pilierom profesionalizácie sociálnej pedagogiky je samotný sociálny pedagóg. Mal by to byť odborník, ktorý je vzdelaný vo vysokoškolskom štúdiu odboru pedagogika v študijnom programe špecializovanom na oblasť sociálnej pedagogiky, vykonávajúci sociálno-pedagogickú činnosť a uplatniteľný vo viacerých oblastiach spoločenskej praxe.

Je odborníkom, ktorého kompetencie spočívajú v pomoci a podpore deťom, mládeži, dospelým, rodičom (sociálna andragogika, geragogika) a ich podpore v situáciách vyrovnania deficitu socializácie a hľadania možnosti zlepšenia kvality života prostredníctvom výchovy, vzdelávania, prevencie, poradenstva (Bakošová, 2008, s. 192).

Súčasným profesijným uplatnením sociálneho pedagóga

Rovnako profesiogram sociálneho pedagóga sa formoval smerom od aktuálnej spoločenskej potreby profesie sociálneho pedagóga (dovtedajšie supľovanie profesie inými odborníkmi napr. psychológmi), až po jej legislatívne ukotvenie v jednotlivých rezortoch (napr. školstva).

Prijímanie profesie sociálneho pedagóga prechádza viacerými fázami a súvisí s formovaním povedomia u odbornej i laickej verejnosti. Jej akceptácia sa pohybuje v

smere od ostrakizovania až po prijatie povolania sociálneho pedagóga za uznávanú profesiu.

Miera a časový interval prijatia profesie závisí aj od samotných očakávaní a potrieb jednotlivých oblastí trhu práce, podľa niektorých sond realizovaných na pôde domovskej katedry prispievateľky sa zistilo, že najviac našich absolventov nachádza uplatnenie v rezorte sociálnych vecí a rodiny, školstva a v treťom sektore. Doteraz najpozitívnejšie bola profesia legislatívne prijatá v rezorte školstva, čo vyplýva z celkového poslania a predmetu sociálnej pedagogiky, ktoré najviac korešpondujú práve s touto oblasťou spoločenskej praxe.

Svoju právnu legitimitu pôsobiť na pôde školy, získal sociálny pedagóg schválením „nového školského zákona“ z dňa 22. mája 2008 (§ 130 ods. 3), podľa ktorého sa môže uplatniť v sústave škôl i v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach a taktiež v špeciálno-výchovných zariadeniach a v zložkách systému výchovného poradenstva a prevencie.

Medzi hlavné výhody v uplatnení sociálneho pedagóga v rezorte školstva možno spomenúť fakt, že sociálny pedagóg ako odborný zamestnanec sa dostáva do priameho kontaktu s deťmi a mládežou, ale i rodičmi, učiteľmi a ostatnými odbornými zamestnancami zariadení. Za výhodu možno považovať i prepájanie poznatkov sociálnej pedagogiky a pedagogiky voľného času v práci absolventov kombinovaného študijného programu Sociálna pedagogika a vychovávateľstvo.

K hlavným problémom v uplatňovaní sociálneho pedagóga v škole patrí hlavne fakt, že zamestnávajúci sociálneho pedagóga v školách prebieha veľmi pozvoľna, počty školských sociálnych pedagógov síce narastajú, ale veľmi pomalým tempom. Medzi najčastejšie argumenty pre neprijatie sociálneho pedagóga do zamestnania uvádzajú zamestnávateľia nedostatok financií, neinformovanosť, či presvedčenie o zbytočnosti profesie v škole. Práve preto nachádzajú uplatnenie skôr v poradenských zariadeniach, než v školách. Ďalej vzhľadom na to, že sa jedná o novú profesiu, pri samotnom výkone odbornej činnosti chýba metodická „organizovanosť“, absentuje jasne vymedzený plán práce sociálneho pedagóga, jeho úlohy, formy, prostriedky a metodické postupy, čo vedie často k preťažovaniu týchto zamestnancov, prípadne ku kumulovaniu funkcií (zamestnanec pre všetko). Prípadne dochádza k zamestnávaniu sociálnych pedagógov na čiastočný úväzok (ďalšiu časť si dopĺňajú ako vychovávateľia, prípadne pracujú na celý úväzok, ale pre viacero škôl, či zariadení) čo vedie opäť k ich preťažovaniu.

K základným kompetenciám sociálneho pedagóga možno zaradiť predovšetkým edukačnú, reedukačnú, resocializačnú, poradenskú, preventívnu a manažérsku kompetenciu.

Nadobudnutím platnosti Zákona č. 317 z 24. júna 2009 o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch sa v jeho štvrtej časti nachádzajú základné oblasti pôsobenia sociálneho pedagóga, ktorý v časti odborný zamestnanec podľa § 24 vykonáva odborné činnosti v rámci „prevencie, intervencie a poradenstva

najmä pre deti a žiakov ohrozených sociálno-patologickými javmi, zo sociálne znevýhodneného prostredia, drogovu závislých alebo inak znevýhodnených detí a žiakov, ich zákonných zástupcov a pedagogických zamestnancov škôl a školských zariadení. Sociálny pedagóg plní úlohy sociálnej výchovy, podpory prosociálneho, etického správania, sociálnopedagogickej diagnostiky prostredia a vzťahov, sociálnopedagogického poradenstva, prevencie sociálnopatologických javov a reedukácie správania. Vykonáva expertíznu činnosť a osvetovú činnosť“ (Čiastka 113 Z. z., 2009, s. 2341).

Možnosť uplatnenia sociálneho pedagóga v praxi je legislatívne ukotvená aj v zákone č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách, ktorý platí od 1. januára 2009 a tiež nepriamo zákonom č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele. Pozitívne možno hodnotiť, že vzdelanie v študijnom programe sociálna pedagogika sa uznáva aj v iných inštitúciách štátnej správy. Napr. v rezorte Ministerstva spravodlivosti SR v oblasti mediácie a probácie pri riešení sporov mimosúdnou cestou, podľa ktorej môže aj tento odborník - sociálny pedagóg pracovať s ľuďmi, ktorí chcú využiť jeho služby pre často efektívnejšie riešenie mimosúdnou cestou.

Uplatňovanie mediácie v práci sociálneho pedagóga

Holá pri definovaní mediácie kladie dôraz na komunikáciu: „Mediácia je metóda riešenia konfliktu komunikáciou, pri ktorej neutrálna, kvalifikovaná osoba pomáha účastníkom konfliktu vo vzájomnom dorozumívaní, ktorého cieľom je dosiahnutie ich spokojnosti s procesom a výsledkom riešenia konfliktu (2011, s. 50- 52).

Úlohou sociálneho pedagóga je pomáhať pri riešení sociálnych problémov a pri vytváraní spoločensky primeraných podmienok života, aby boli schopní na spoločensky uznávanej úrovni existovať a fungovať v interakcii so svojim sociálnym prostredím.

Medzi hlavné funkcie sociálneho pedagóga možno uviesť:

Činnosti integračné – týkajú sa osôb, ktoré potrebujú odbornú pomoc a podporu, osôb, ktoré sa nachádzajú v krízových životných situáciách, v psychickom, sociálnom, či psychosociálnom ohrození, stávajú sa pre okolie prekážkou a potrebujú odbornú pomoc (napr. mediačno-probačný pracovník).

Činnosti rozvojové – nejde tu o žiadne špecifické situácie, ale o zaistenie žiaduceho rozvoja osobnosti v smere správneho životného štýlu, hodnotného a užitočného naplnenia voľného času, čo v sebe zahŕňa aj moment prevencie a týka sa prakticky celej ľudskej populácie (využitie peer mediácie) (Kraus, B. - Poláčková, V. a kol, 2001, s. 44).

Na základe spomenutých funkcií bude cieľom príspevku poukázať na možnosti využitia mediácie v práci sociálneho pedagóga, a to v dvoch oblastiach spoločenskej praxe – v práci s deťmi prostredníctvom peer mediácie a v práci probačného a

mediačného pracovníka, pretože považujeme za žiaduce, aby im bola na základe potrieb samotnej praxe venovaná dostatočná pozornosť v sociálno-pedagogickej teórii a pri výkone sociálno-pedagogickej činnosti.

Peer mediácia v činnosti sociálneho pedagóga

Slovo peer bolo odvodené zo starofrancúzskeho pojmu „per“ neskôr „pair“, čo znamenalo byť na rovnakej úrovni alebo mať rovnaký status (Nörber, 2003). Podľa Janíkovej (2008) sa pojem peer dnes používa v inom význame ako na počiatku, je to pojem vyjadrujúci status. Pojem peer nemá presný ekvivalent v slovenčine, má podobný význam ako vrstovník, ale v širšom slova zmysle. Je to človek, ktorý je blízky nielen svojim vekom, ale aj sociálnym postavením, zamestnaním, záujmami, životnými orientáciami a ktorý práve preto má schopnosť ovplyvňovať rovesníka v názoroch a postojoch.

Využitie fenoménu peer („rovnakostatusovosť“) v práci sociálneho pedagóga možno i v mediácii. Sociálny pedagóg zohráva v peer mediácii dôležitú úlohu. Ako teoreticky a odborne pripravený pracovník môže:

- pracovať podľa už osvedčených projektov/programov peer mediácie (ako napr. Programom rovesníckeho riešenia konfliktov organizácie PDCS z roku 1995 z Centra riešenia konfliktov v Bratislave)
- alebo s využitím zahraničných programov založenom na prvkoch peer mediácie napr. CHIPS - Childine in Partnership with Schools).
- Prípadne vytvára vlastné programy peer mediácie na základe vlastných skúseností a zručností v interakcii s komunitou detí v škole, či školskom zariadení. uskutočňuje školenia, koordinuje a nenásilne usmerňuje rovesnícku mediáciu.

Z metodického hľadiska by v takto koncipovaných peer projektoch, mal peer členov pre túto prácu pripraviť prostredníctvom pravidelných stretnutí zameraných na systematické osvojovanie si poznatkov o peer mediácii napr. formou záujmového útvaru (peer klubu). Niektorí autori pre podobnú formu práce používajú termín mediačný klub, či klub mediátorov.

Z hľadiska zacielenia môžeme rozlišovať viaceré typy takto koncipovaných klubov:

- Peer klub ako záujmový útvar (pôsobenie v neformálnom prostredí – ŠKD, CVČ, ŠI)
- -Výkonovo zameraný klub (participácia v peer programe – CPPPaP, ZŠ, SŠ)
- Peer klub dobrovoľníkov (dobrovoľnícka preventívna činnosť – OZ, NZ) (Liberčanová, 2014, s. 229).

Zároveň ich pripraviť na ich vlastné metodické zvládanie peer mediácie prostredníctvom osvojovania si základných metodických princípov v procese medializácie (simulácie konfliktov pre navodzovanie situácií, v ktorých peer

mediátori za pomoci mediačného postupu a nadobudnutých zručností vedia úspešne riešenie konfliktu mediovať).

Na základe vlastných skúseností s peer mediátormi sa stotožňujeme s názorom Bielezovej (2012, s.12), ktorá uvádza, že od bežnej mediácie realizovanou medzi dospelými dospelými sa odlišuje tým, že je menej štrukturovaná, je flexibilná a je pri nej väčšia neformálnosť. Ak vstupujeme do procesu prijímania mediácie ako jednej z formy riešenia konfliktov, musíme očakávať a byť pripravení na:

- Väčšiu otvorenosť osôb, ktorých sa riešenie problémov týka;
- Zreteľnejšie a intenzívnejšie prejavovanie emócií s ohľadom na vek, vzťah, skúsenosť;
- Kritiku konania s vedomím prítomnosti nálad a emócií;
- Rôzne štádiá zrelosti osobnosti a posúdenie správania s ohľadom na tento fakt.

Pri vytváraní peer skupín sa prikláňame navrhovanému k samovýberu jej členov: je to výber, kedy sa záujemcovia o program sami prihlásia. Ak sa stane to, že záujemcov je viac ako je kapacita programu, tak si sami vytvoria a schvália kritéria výberu a urobí sa dohoda (Bednařík, 2001, s. 113-114). Vzhľadom na to, že peer mediácia ovplyvňuje život vrstovníkov, domnievame sa, že používanie často nešetných vlastných kritérií (prospech, komunikačné predpoklady) pri výbere členov, môže diskvalifikovať niektoré deti, ktoré môžu výrazne ovplyvniť skupinovú klímu v peer klube.

Peer mediácia realizovaná členmi z peer klubu môže prebiehať v živote detí tzv. živelné, bez možnosti ju detekovať a facilitovať lektorom v bežnom živote detí (v partii kamarátov, záujmovom útvare, keď dochádza ku konfliktnej situácii) alebo vo vopred pripravených situáciách napr. peer preventívnych programoch zameraných napr. na rozvoj komunikačných zručností - s nácvikom Ja výroku, riešenie konfliktov konsenzom a pod.).

Po ukončení mediačného procesu by mal sociálny pedagóg vytvoriť priestor pre tzv. „supervízne sedenia“, prostredníctvom ktorého naďalej sociálny pedagóg udržiava kontakt s výcvikovou skupinou, monitoruje úspešnosť a neúspešnosť mediačných stretnutí detí a ich vplyv na celkovú klímu školy a kvalitu života detí v nej.

Sociálny pedagóg využíva peer mediáciu ako účinný prostriedok prevencie vzniku viacerých sociálno-patologických javov ako napr. šikanovanie, fyzické násilie, záškoláctvo, a pod.. Na základe sociálno-pedagogických poznatkov a zručností (didaktické zákonitosti v metodickej práci s deťmi a mládežou, dostatočné poznatky o sociálno-patologických javov) zároveň ako odborný zamestnanec disponuje predpokladmi, ktoré presahujú kompetencie pedagogických zamestnancov (môže využívať napr. špecifické postupy preventívne, poradenské, intervenčné a pod.).

Okrem uplatňovania peer mediácie využíva ako odborný zamestnanec mediáciu ako efektívnu formu v práci so zákonnými zástupcami žiakov, s pedagogickými

pracovníkmi (učiteľmi, vychovateľmi) a ostatnými internými, či externými odbornými pracovníkmi (školský psychológ, sociálnym pracovníkom a pod.).

Ako uvádza (Bielešová, 11/2012, s.18) rovesnícka mediácia z pohľadu učiteľov: zlepšuje atmosféru v škole, šetrí čas učiteľa, zlepšuje vzťahy medzi dospelými., zblížuje učiteľa so žiakom, pomáha udržať v konflikte tie osoby, ktorých sa problém týka.

Využívanie mediácie v školskom prostredí tak predstavuje účinnú preventívnu stratégiu ovplyvňujúcu oblasti celkovú kvalitu života jej členov najmä v sociálnej oblasti.

Sociálny pedagóg na pozícii probačného a medičného pracovníka

Mediácia a probácia v slovenskej praxi v porovnaní s inými vyspelými krajinami Európy sú pomerne krátko využívané nástroje práce. Mediácia ponúka mimosúdne sprostredkovanie riešenia sporu medzi obvineným a poškodeným a smeruje k urovnaniu konfliktu inou ako súdnou cestou, vykonáva sa len so súhlasom poškodeného a obvineného. Prvé pilotné projekty pre výkon probačnej a mediačnej služby na Slovensku vznikli v roku 2002. Z doterajších skúseností vyplýva, že táto služba je potrebná nielen v rámci právneho systému, ale aj v sociálnej práci a v sociálnej prevencii.

Dôležitým momentom pre rozvoj mediácie v našich podmienkach je ich legislatívny rámec, cez ktorý sa v spoločenských vzťahoch vytvárajú veľmi dobré možnosti jej pôsobenia a dosiahnutia predpokladaných očakávaní zákonodarcu.

I keď už doterajšie skúsenosti mediátorov smerujú k úvahám iniciovať požiadavku zmien a doplnenia platnej právnej úpravy, existencia samostatnej právnej úpravy o mediácii je nesporným a významným prínosom.

Mediácia je spôsob, ktorý sa môže využiť nielen v občianskoprávných sporoch, ale i v oblasti trestného práva. Je to alternatívna forma riešenia sporu medzi obvineným a poškodeným za účasti sprostredkovateľa, v tomto prípade mediačného úradníka, ktorého úlohou je efektívne pomôcť dospieť obidvom stranám k urovnaniu sporu inou ako súdnou cestou a nájsť vzájomnú dohodu a prijateľné riešenie pre obe strany. Tým, že dochádza k priamemu kontaktu oboch strán, majú obe možnosť vyjadriť svoje stanovisko, dohodnúť sa o náhrade škody, ak bola zapríčinená poškodenému, môže prísť k zlepšeniu medziľudských vzťahov. Pozitívom je, že páchatel' takto preberá zodpovednosť za svoje konanie a poškodený sa môže priamo vyjadriť, akú primeranú náhradu škody požaduje a taktiež má možnosť vyjadriť svoje pocity z ujmy, ktorú mu páchatel' svojím konaním tak spôsobil. Mediácia takto nadobúda širší výchovný a prevenčný

Zákon o probačných a mediačných úradníkoch vyžaduje pre výkon funkcie probačných a mediačných úradníkov z hľadiska ich predpokladov okrem iného vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, doplnené odbornou prípravou zameranou

na konkrétnu ich činnosť. Znamená to, že na výkon funkcie probácie a mediácie sa vyžaduje účasť kvalifikovaných s príslušnými kompetenciami a právami. Probačný a mediálny úradník vykonáva a zabezpečuje svoju činnosť v štátnozamestnaneckom pomere, pričom jeho služobným úradom je okresný súd. Výkon probácie a mediácie koncepčne a metodicky riadi a usmerňuje Ministerstvo spravodlivosti SR. Probačný a mediálny úradník plní špecifické úlohy, ktoré sú zamerané na oblasť probácie a mediácie v trestných veciach, ktoré saturujú primárne potreby súdu, prokuratúry, poškodených, obvinených, odsúdených a komunity, kde sa trestná činnosť stala.

Profesionálne kompetencie sociálneho pedagóga ako probačného a mediálneho úradníka v sebe zahŕňajú určitú výbavu vedomostí, isté spektrum praktických (sociálnych) zručností, určitú profesionálnu etickú identitu. Taktiež jeho odborná pôsobnosť je diferencovaná na širokej škále. V prvom rade možno predpokladať vedomosti širšieho spoločensko-vedného základu (pedagogika, sociológia, psychológia). Ďalej ide o vedomosti z oblasti biomedicínskej (biológia človeka, somatológia), z oblasti sociálnej politiky, sociálnej patológie, sociálnej práce a práva. Pokiaľ ide o zručnosti, základom je výbava v oblasti sociálnej komunikácie, diagnostikovania (prostredia i jedinca), vedenie dokumentácie, využívanie metód sociálno-pedagogickej prevencie i terapie. K tejto vedomostnej a zručnostnej výbave je treba pripočítať podrobný všeobecný rozhľad a taktiež isté fyzické predpoklady. Ako špecifické požiadavky možno uviesť vnímavosť pre rôzne životné situácie, rôzne prostredia, celkovú vnímavosť, spolu s emocionálnou stabilitou a sebakontrolou (Berčíková, 2014, s. 82)

Mediátor je odborníkom na proces, teda nie na obsah sporu. Pre úspešnú mediáciu sú potrebné sociálno-psychologické znalosti o konfliktoch. Nová profesia vytvára iniciatívy pre vytvorenie jednotného profesného fóra pre zjednotenie prístupov k implementácii tohto zákona, zosúlad'ovanie pracovných postupov, metód a celkových podmienok pri výkone mediáčnej činnosti.

Ako uvádza Kamarášová (2009) sociálny pedagóg ako probačný a mediálny úradník sa zameriava na oblasť prevencie, riešenia, eliminovania sociálnych problémov a nežiaducich sociálnych javov v spoločnosti, so zreteľom na posilňovanie pozitívnych sociálno-výchovných vplyvov a vytváranie optimálnych životných podmienok a súladu medzi jedincom a sociálnym prostredím v zmysle rozvoja jedinca ako biopsychosociálnej bytosti. Je aktívnym počúvajúcim odborníkom so schopnosťou empatie. Uplatňuje efektívnu komunikáciu a používa v nej také formy otázok, ktoré privedú odsúdených k pochopeniu vzniknutej situácie.

Podľa J. Schillinga (1999) všade tam, kde sa ľudia usilujú o udržanie, zlepšenie alebo obnovenie kvality života, môže poskytnúť sociálna pedagogika poradenskú pomoc, prípadne sa profesionálne sociálne angažovať alebo byť vyžadovaná. Práve zlepšenie a obnovenie kvality života je cieľom probačnej a mediáčnej služby.

Sociálny pedagóg ako mediačný a probačný úradník môže byť nápomocný v resocializácii odsúdeného a pri jeho začlenení sa do spoločnosti, zároveň prispieva k redukcii recidív a zefektívneniu prevencie delikvencie a kriminality.

Zvláštnu starostlivosť venujú mladistvým obvineným a obvineným vo veku blízkeho mladistvému, ku koordinácii sociálnych a terapeutických programov práce s obvinenými, predovšetkým ak ide o mladistvých a užívateľov omamných a psychotropných látok.

Hlavným cieľom empirickej časti rigorózneho práce autorky Berčíkovej, absolventky študijného programu Sociálna pedagogika, (2014, s. 127-134), bolo zistiť a analyzovať postavenie sociálneho pedagóga, ako probačného a mediačného úradníka, jeho využitie v inštitúte probácie a mediácie v praxi z pohľadu realizátorov – probačných a mediačných úradníkov pôsobiacich na okresných súdoch v Slovenskej republike.

Výskumu sa zúčastnilo 45 probačných a mediačných úradníkov z rôznych okresných súdov, čo pri celkovej počte 61 oslovených respondentov predstavuje návratnosť dotazníka 74 %.

Výskum bol realizovaný v júni 2013, prostredníctvom využitia elektronickej pošty (e-mailu) a osobne v decembri 2013 na OS v Liptovskom Mikuláši. Spolupráca s probačnými a mediačnými úradníkmi bola dobrá. Pri výskume sme použili dotazník vlastnej konštrukcie a interview.

Z praxe respondenti uvádzali, že za najvhodnejší odbor pre výkon probačného a mediačného pracovníka je považovaná sociálna práca (53,33%), právnické vzdelanie (24,45%) a sociálna pedagogika (13,34%). Z naratívneho rozhovoru vyplynulo, že sociálny pedagóg považuje svoju prácu za veľmi dôležitú a často nahrádza aj iných odborníkov. Pri výkone probácie a mediácie využíva poznatky, ktoré získal vysokoškolským štúdiom z oblasti psychológie (všeobecná, vývinová, sociálna), pedagogiky (všeobecná, sociálna), sociológie, sociálnej patológie, sociálnej práce, komunikačných zručností. Myslí si, že ako sociálny pedagóg je dostatočne odborne pripravený na to, aby pracoval v probačnej a mediačnej činnosti. Prínos poznatkov a skúseností zo študijného programu sociálnej pedagogiky vidí hlavne v tom, že sociálny pedagóg má na vec iný pohľad, vie skôr zistiť príčiny problému, viac času trávi v komunikácii tvárou v tvár, je schopný diagnostiky, pomoci, nápravy. Zo samotných metód prác v rámci probácie a mediácie najčastejšie aplikuje rozhovor, individuálny prístup ku každému odsúdenému.

Ďalej zistila, že až 71 % respondentov má ochotu zvyšovať a dopĺňať si teoretické a praktické vedomosti a zručnosti v nasledovných oblastiach: 1./ trestného práva, 2./ komunikačných schopností (tréningové programy na zvládnutie problémových klientov), 3./ psychológie (sociálno-psychologický výcvik). Uvedené oblasti sú v značnej miere súčasťou vysokoškolského štúdia študijného programu sociálna pedagogika. Možno teda na základ tejto pravdepodobne ojedinelej sondy v sociálno-pedagogickej práci mediačného a probačného pracovníka konštatovať, že

sociálny pedagóg sa osvedčuje z hľadiska kvalifikačných predpokladov pre mediačnú činnosť.

Záver

V predchádzajúcich statiach príspevku sme sa pokúsili o osvetlenie uplatnenia sociálneho pedagóga v mediačnej práci. Či už na pozícii odborného zamestnanca v rezorte školstva alebo v rezorte spravodlivosti na pozícii probačného a mediačného pracovníka. Zámerom príspevku bola najmä zviditeľnenie profesie sociálneho pedagóga v skúmanej problematike mediácie, nakoľko nie len laická, ale ani odborná verejnosť nemá potrebné informácie o existencii a poslaní profesie sociálneho pedagóga, napriek tomu, že mediačný proces má výrazne sociálno-výchovný vplyv na účastníkov mediačného procesu. Preto verím, že sa môžeme práve prostredníctvom efektívnej pregraduálnej prípravy študentov v študijnom programe Sociálna pedagogika, ktorej obsah štúdia umožňuje v adekvátnych študijných predmetoch osvojiť si potrebné poznatky a zručnosti, podieľať sa formovaní odborne zdatných absolventov pre výkon efektívnej mediácie v samotnej praxi.

Zoznam bibliografických odkazov

BAKOŠOVÁ, Z. 2008. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava : Public promotion s.r.o., 2008. ISBN 978-80-969944-0-3

BEDNAŘÍK, A. 2001. Riešenie konfliktov. Bratislava : vydalo Centrum prevencie a riešenia konfliktov. 2001. ISBN 80-968095-4-7

BERČÍKOVÁ, E. 2014. Uplatnenie sociálneho pedagóga v probačnej a mediačnej činnosti. Trnava : Pedagogická fakulta, 2014. 173 s.

BIELECOVÁ, D. 2012. Školská mediácia. Riešenie konfliktov a sporov zmierovaním. Bratislava: IURA EDITION 2012. ISBN 978-80-8078-510-9

BIELECOVÁ, D. 2013. Rovesnícka mediácia. Zmierovanie prostredníctvom rovesníckych mediátorov. Bratislava : IURA EDITION 2013. ISBN 978-80-8078-587-1

BIELESZOVÁ, D. 2012. Výhody rovesníckej mediácie a princípy jej uplatňovania v škole. In: Manažment školy v praxi. ISSN 1336-9849, 2012, č.11, s.18-59

HATÁR, C. 2010. Sociálny pedagóg .V systéme sociálno-edukačného poradenstva, prevencie a profylaxie. Nitra : PF UKF Nitra 2010. ISBN 978-80-8094-664-7

HOLÁ, L. 2011. Mediacie v teórii a praxi. Praha : Grada Publishing, a. s. 2011. ISBN 978-80-247-3134-6

HRONCOVÁ, J. - EMMEROVÁ, I. 2009. Sociálna pedagogika vývoj a súčasný stav. Banská Bystrica : UMB, 2009, s. 66-67.

HRONCOVÁ, J. - KRAUS, B. a kol.: Sociálna patológia pre sociálnych pracovníkov a pedagógov. Banská Bystrica : UMB, 2006, s. 58.

JANIČKOVÁ, K. 2008. Peer dobrovoľníctvo. Socializácia dieťaťa ako prevencia pred sociálno-patologickými javmi. In : Problematika sociálno-patologických javov v školskom prostredí – stav, prevencia, riešenie. Ružomberok: PdF a ÚSV, 2008. s. 634 – 662. ISBN 978-80-8081-246-8.

KADÁKOVÁ, K. 2013. Mediácia v práci sociálneho pedagóga (Bakalárska práca). Trnava : Trnavská univerzita. 2013. 63 s.

KAMARÁŠOVÁ, L. 2009. Profesionálne kompetencie sociálneho pedagóga v prevencii sociálno-patologických javov. UMB Banská Bystrica. 2009, s. 141.

KRAUS, B. - POLÁČKOVÁ, V. 2001. Človek, prostredie, výchova. Brno, 2001, s. 34.

KRAUS, B. 2000. Profesionálny model sociálneho pedagóga. In: Súčasný stav sociálnej pedagogiky na Slovensku. Editor: Bakošová, Z. Zborník referátov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Bratislava: UK. ISBN 80-223-1419-6

KRAUS, B. 2008. Základy sociálnej pedagogiky. Praha: Portál 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

LIBERČANOVÁ, K. 2014. Peer klub a peer program v prevencii sociálno-patologických javov. In Sociálna pedagogika ve službě člověku a společnosti. Brno: Institut mezinárodních studií, 2014. s. 228 – 235. ISBN 978-80-88010-01-2.

NÖRBER, M. 2003. Peer Education. Bildung und Erziehung von Gleichartigen durch Gleichartige. Berlin : Verlagsgruppe Beltz, 2003. 381 s. ISBN 3-407-55891-0

PROCHÁZKA, M. 2012. Sociálna pedagogika. Praha: Grada Publishing, a.s. 2012. ISBN 978-80-247-3470-5

PRUŽINSKÁ, J. SZABÓOVÁ, M. LABÁTH, V. 2006. Mediácia- Príručka pre odbornú a laickú verejnosť. Vydalo ARK- tréning, poradenstvo, mediácia, s.r.o. 2006. ISBN 80-969571-6-3

SCHILLING, J. 1999. Sociálna práca. Hlavné smery vývoja sociálnej pedagogiky a sociálnej práce. Trnava : 1999, s. 116.

ZÁKON č. 141/2010 Z. z. Zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 420/2004 Z. z. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 136/2010 Z. z. o službách na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov a ktorým sa dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) v znení neskorších predpisov

ZÁKON č. 245/2008 Z. z. Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

ZÁKON č. 317/2009 Z. z. Zákon o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Kontakt

Kristína, Liberčanová Mgr., PhD.

Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Priemysel'ná 4, 918 43 Trnava

kristina.libercanova@gmail.com

kristina.libercanova@truni.sk

Odborný profil autora:

Autorka študovala vedecký smer odboru Pedagogika, so špeciálnym zameraním - Sociálna pedagogika na Katedre pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzite Komenského v Bratislave. Od roku 2004 pôsobí na Katedre pedagogických štúdií Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Vyučuje predmety: Metódy sociálnej pedagogiky, Prevencia drogových závislostí a ich prevencia, Priebežná prax apod. Svoju pozornosť vo výskume orientuje na peer fenomén v práci sociálneho pedagóga, jeho uplatnenie sa v praxi a konštituovanie sociálnej pedagogiky ako vednej disciplíny predovšetkým z procesuálneho aspektu vedy (tvorba stratégií, programov, uplatňovanie metód, foriem, prostriedkov v sociálno-pedagogickej činnosti). Pracovné skúsenosti nadobudla v dobrovoľníckej práci v OZ SLONAD, v Linke detskej istoty pre UNICEF, OZ NEZA i ako vychovávateľka v Centre voľného času Myjava a sociálny pedagóg v Centre pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie v Myjave. V súčasnej dobe pôsobí, ako vysokoškolská učiteľka na Pedagogickej fakulte, kde vyučuje študentov študijného programu Sociálna pedagogika a vychovávateľstvo.

**Príspevok vznikol a bol podporený grantovou agentúrou VEGA (č. 1/0266/14)
Indikátory kvality života v kontexte edukácie**

Mediácia v prúde času

Mediation in the flow of time

Ladislav MACZKÓ

Abstrakt

Príspevok pojednáva o teoretických konceptoch a praktickom využití, možno netradičných metód v mediácii na všetkých úrovniach a oblastiach.

KLúčové slova

Mediácia, Techniky.

Abstract

Article deals with theoretical concepts and practical use of possibly non-traditional methods in mediation in all levels and areas.

Key words

Mediation, Techniques.

Snaha o spoločenský status, snaha o nachádzanie identity a rovnováhy v spleti pseudohodnôt a meniacich sa noriem akceptovaných resp. importovaných do nášho kultúrneho sveta, ideály, (bez)nádej, ako aj prehlbujúca sa absencia rodinných hodnôt v úzkej súvislosti s procesom narastania napätia vo všetkých oblastiach pôsobenia ľudského bytia spôsobuje nemalé problémy a časté konfliktné situácie.

Aj, keď sú konflikty v najširšom slova zmysle prirodzeným javom každej spoločnosti, „Slovák“ ešte stále nie je pripravený ku kooperatívnemu riešeniu svojich konfliktov, má hlboko zakorenenu predstavu v zmysle zničenia „pseudoprotivníka“, slovom je nastavený na „boj“ a najúčinnjší spôsob „zničenia protistrany“ nachádza v nekonečných nezmyselných súdnych sporoch za použitia najzákernejších metód“ (Maczkó, 2010, s. 28).

Prioritou sporiacich sa strán je nachádzanie (potvrdzovanie si) „pravdy“. A týmto apelom prichádza nezriedka klient aj za mediátorom. Táto prioritná požiadavka na „potvrdenie pozície vo vyjednávaní“ smeruje často aj na osobu mediátora. Je len samozrejmé, že ak mediátor „dá za pravdu“ jednej zo strán tá deklaruje spokojnosť s procesom..., môže sa stať, že mediátor podľahne tlaku sporiacich sa strán a dáva za pravdu striedavo jednej resp. druhej strane sporu, nehľadiac (zabúdajúc) na základné princípy mediácie, ktoré sú ukotvené v tézach o neutralite a nezávislosti mediátora a procesu ako takého. Tieto jasne definuje a utvrdzuje aj etický kódex mediátorov.

K úvodnému zamysleniu ma evokuje vlastná prax a mnohé diskusie na rôznych fórach. Ako príklad môžem uviesť diskusiu s jedným duchovným s ktorým som sa

náhodne stretol počas vedenia kurzu mediátorov. Živo sa zaujímal o konané podujatie a medzi inými sa spýtal aj na základné princípy mediácie. Pre krátkosť času som mu prioritne načrtol jeden zo základných princípov mediácie, a to že mediácia nehľadá pravdu, ale uspokojivé riešenia.

A to bol „kameň úrazu“ následne som bol v 10 - minútovom monológu poučený o jedinom princípe o „princípe pravdy“, pričom nezabrala ani argumentácia, že ak mu dám za pravdu tak rozpor mojom a jeho myslení to nevyrieši..., možno by som tým dosiahol iba chvíľkové uspokojenie môjho spolubesedujúceho.... . Záver bol však rezolútny Boh je pravda... . Nie je cieľom a ani úmyslom príspevku, rozvíjať hlboké filozofické a teologické úvahy a tento malý príklad mal len poukázať na názorovú polaritu a postoje v spoločnosti ako takej, diskutujúci pritom mohol byť hocikto.

Ak sme pri filozofovaní a nachádzaní pravdy či nepravdy domnievam sa, že základnou tézou v riešení konfliktov je otázka či „*je konflikt medzi ľuďmi riešiteľný*“ tak, aby výsledkom bola „*spokojnosť s dohodou i s celým procesom*“ riešenia konfliktu. V tejto otázke rezonujú dve podstatné požiadavky „*spokojnosť so spôsobom riešenia*“ a na strane druhej „*spokojnosť s výsledkom riešenia*“.

Vo všeobecnosti je možno povedať, že súdne konania vo väčšine prípadov nekončia so spokojnosťou oboch strán, skôr naopak. V mnohých prípadoch nie je s „*verdiktom*“ spokojná ani jedna strana sporu. Oproti mediácii „*súdne riešenie*“ sľubuje jednej zo strán „*vítazstvo*“ a túžba pokoriť druhú stranu a ukázať vlastnú silu je v prevažnej väčšine sporov oným zradným faktorom, ktorý dostáva strany, t.j. aj samotného žalobcu do „*súkolia*“, z ktorého sa v priebehu času a za neúmerne sa zvyšujúcich nákladov vynaňuje len ťažko. Po rokoch súdnych sporov už strany väčšinou ani nevedia, prečo sa vlastne súdia a čo ich vedie k tomu, aby viac či menej dobrovoľne a účelovo pôvodný konflikt neriešili a aby celý spor naťahovali za výdatnej pomoci svojich právnikov. Často aj spôsobom, ktorý vytvára nové konflikty a spory“ (Pavlová, 2010, s. 38).

Ako opodstatnenosť tohto tvrdenia možno uviesť, príklad sporu susedov, ktorý sa roky dohadovali o pozemky. Ich spory prerástli postupom času do slovných i fyzických atakov. Tak ako tento spor skončil u mediátora mohol skončiť aj na súde resp. mohol byť riešený v priestupkovom konaní. V úvode sa jednalo o nepriamu mediáciu, keď účastníci konania nedokázali medzi sebou komunikovať. Záver tejto časti bol zaujímavý, účastníci nezávisle konštatovali, že ani nevedia prečo a kedy vznikol tento spor, nakoľko sa „*nepriateľstvo*“, dedí z generácie na generáciu a ani jedna zo strán nevedela prečo vlastne spor vznikol a prečo vlastne pretrváva. Po tejto časti keď sa „*prelomili ľady*“, nastal obrat prišlo k priamej konfrontácii ktorá po ½ hodinovom sedení mala zaujímavý záver, „*Jano sme mi, ale somári pod' ideme na pivo*“. A happy end, po čase som náhodne stretol účastníkmi sporu ako spoločne vykračujú námestím. Už z diaľky s úsmevom oznamovali, pripravte sa, bude

mediácia, naše ženy tvrdia že často chodíme spolu na pivo... Na margo je snád' dôležité uviesť, že mediáciu ako formu navrhol účastníkom sudca.

Je to nádherný príklad a možno aj v kontexte témy konferencie podnet na zamyslenie navrhovať účastníkom rôznych konfliktov mediáciu ako formu priateľského urovnania sporu.

Z pozície mediátora, odborníka participujúceho v oblastiach komunikácie, domáceho násillia a nerovnakého zaobchádzania vrátane šikanovania, tvorca a realizátora prevenčných a vzdelávacích programov pre deti mládež a dospelých v deklarovaných oblastiach sa stretávam s rôznymi predstaviteľmi samospráv a ich sociálnych odborov. Takisto s riaditeľmi a učiteľmi/profesormi a žiakmi rôznych typov a stupňov škôl.

Skúsenosti sú rôzne a možno potvrdiť staré známe „ryba smrdí od hlavy“, t. j. záleží najmä od prístupu vedenia. V tejto súvislosti je potrebné tiež podotknúť, že mediáciu ako formu možno ponúknuť iba pri vedomosti o tejto alternatíve a tá žiaľ, možno tvrdiť absentuje.

Nuž prekonávanie bariér a je niekedy ľahšie niekedy ťažšie, ale tieto skúsenosti máme snád' všetci. Otázne je však ako dostať do pozornosti spoločensky závažnú tému a v rámci nej mediáciu ako metódu. A ak chceme byť úspešní „mediátori“ mali by sme prioritne začať od seba.

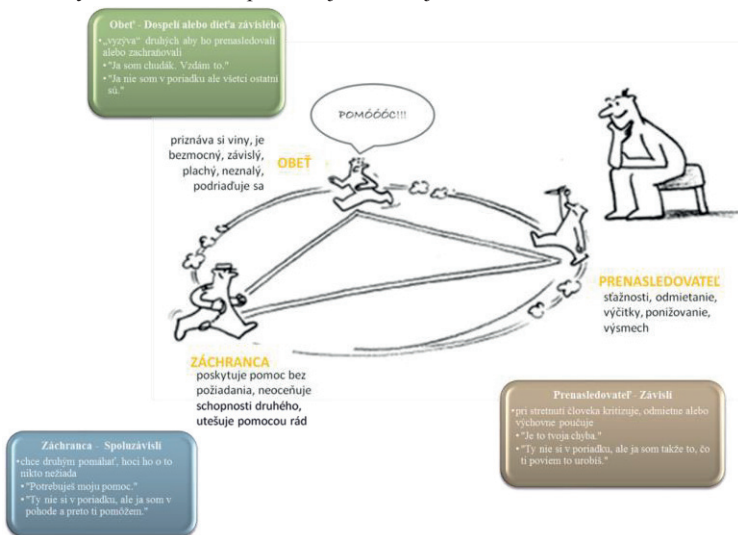
Filozofické aspekty mediácie

V kontexte kultúrnych odlišností prezentuje filozofické aspekty Šišková (2012), keď naznačuje rozdielnosti vo vnímaní súvislosti. Západná kultúra (najmä Amerika) podľa tejto autorky preferuje právo na slobodu a rozvoj individuálnej osobnosti človeka, ktorá nepotrebuje autoritu k riešeniu svojich problémov. Tieto, v jej poňatí prezentuje práve mediácia v procese, ktorej si účastník jednania prezentuje svoj individuálny pohľad a postoj a v neposlednom rade svoju individuálnu potrebu. Ako protiváhu resp. inú filozofiu predstavuje tzv. východná kultúra (Ázia), ktorej priority vníma hlavne v spokojnosti a harmónii, a z nej vyplývajúcej snahy v uzmiernenie a vyriešenie konfliktu v prospech spokojnosti všetkých zúčastnených strán sporu. Miesto pre uplatnenie mediácie nachádza v spoločnej práci v prospech dosiahnutia spoločnej dohody.

V oboch prípadoch je rola mediátora definovaná, ako rola prostredníka t. j. ak strany sporu nemôžu dosiahnuť popisované ciele, „pomôže im neutrálny prostredník, bez toho, aby radil ako poradca, rozhodoval ako sudca, analyzoval vnútro človeka, ako psychológ, psychoanalytik či terapeut alebo kontroloval, pomáhal a radil ako sociálny pracovník“ (Šišková, 2012, s. 18). Čo však predpokladá ovládať široký diapazón zručností z rôznych vedných odborov.

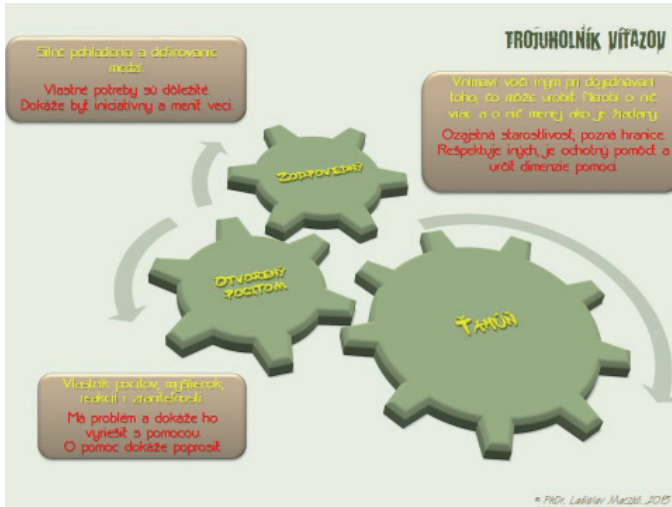
Jednou z možností ponímania konfliktu je aj koncept Transakčnej analýzy Erika Berneho. Konkrétne z oblasti teórie hier vychádza koncepcia Dramatického

trojuholníka. Tak ako v každej správnej hre sú rozdelené role. V našom prípade aktérov nazývame tak ako to prezentuje nasledujúca schéma.

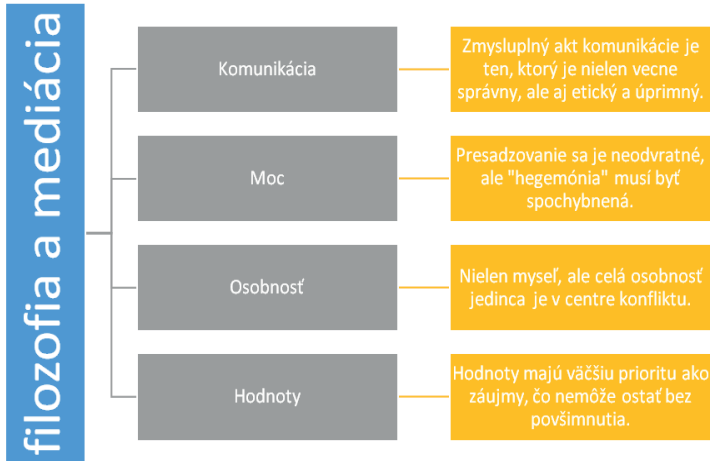
Role nie sú stabilné menia s rôznou intenzitou, najhoršie je to však u role záchranca ktorá sa vyznačuje laickosťou, dobre to poznáme z praxe keď nám klienti tvrdia napr.: lebo známy, sused, ... povedal, tak dopadol... . Slovom záchranca sa pasuje do roli experta v zmysle „kašli na iných, ja ťi pomôžem“, pričom sa nepýta na to či obeť o pomoc stojí alebo nie.

Z tohto základného modelu sa vyprofiloval model „Trojuholníka víťazov“, kde si klienti uvedomujú, že majú problém a odborník im pomáha tento riešiť. Názorne túto situáciu prezentuje nasledujúca schéma.

V tomto ponímaní by mal mediátor rešpektovať právo klienta na jeho názor, postoj či pocit z komunikačnej pozície „ja som OK - ty si OK“, ktorá umožňuje mediátorovi i klientovi akceptovať sa navzájom, pochopiť sa vzájomne a vytvára prijateľný priestor pre spoluprácu pri riešení problému. Akceptácia neznamená súhlas s klientom a jeho správaním, je to skôr pochopenie klienta bez toho, aby sme sa s ním stotožňovali. Mediátor by mal teda brať vždy vážne to, čo klient hovorí, a zamýšľať sa spolu s klientom nad tým, prečo to hovorí práve teraz a tu.

V podaní Donal O’Reardona (2010) je mediácia činnosť, ktorá mediátora núti k filozofovaniu – zamýšľaniu sa nad svojou praxou, z ktorej vyvstávajú otázky a tieto môže pomôcť objasniť a vysvetliť práve filozofia. Predstavuje mediátora ako filozofa, argumentujúce tým, že aj prví filozofovia boli len ľudia, ktorí rozvíjali svoje myšlienky. Filozofia mediátora môže primäť strany sporu „k zmene myslenia a pozícií“. V praktickej rovine dáva do pozornosti štyri hlavné filozofické koncepty, ktoré sú nosnými pojmami, a ktoré ovplyvňujú úspech mediácie. Tieto môžu prispieť k úspešnej mediácii, ale taktiež k samotnému nachádzaniu cesty (budovania osobnosti mediátora) - prax mediátora je formou filozofickej sebareflexie. V skratenej forme úvahy Donal O’Reardona (2010), doplnené o poznatky iných autorov uvádzame v schéme a nasledujúcich riadkoch.

Prvý koncept: Komunikácia

Argument: Filozofia podporuje komplexné vnímanie komunikácie, nie len ako argumentáciu faktov.

- Zmysluplný akt komunikácie je ten, ktorý je nielen vecne správny, ale aj etický a úprimný.
- Ak, ktorákoľvek z týchto troch zložiek chýba z aktov komunikácie, je menej pravdepodobné, že výsledok povedie k tzv. „múdrej dohode“.
- Ak mediátor chápe túto filozofiu komunikácie, môže strany primäť k zmene štýlu komunikácie: od tvrdej konfrontácie argumentujúcich faktov (obhajovanie resp. presadzovanie vlastnej pravdy), k prijateľným pre všetky strany výhodným riešeniam, napr. jedna strana sa snaží verbálnym atakom „rozdrviť“ druhú stranu.

Druhý koncept: Moc

Argument: Presadzovanie s, je neodvratné, ale "hegemónia" musí byť spochybnená.

- Otázka moci je pre mediáciu dôležitá, súvisí s presadzovaním sa jednej alebo oboch strán na úkor strany druhej, hlavne ak je chápaná ako jediný možný prostriedok.
- V mediácii chápeme tento stav minimálne ako pokus o nastolenie „asymetrických vzťahov“, agresor zneužíva svoju moc nad obeťou. V extrémnych prípadoch ide už o asymetrickú agresiu.
- Na strane druhej strane je etická zodpovednosť mediátora, predstavujúcu dilemu do akej miery, a či vôbec vyrovnávať v procese mediácie rozloženie síl strán sporu.

- Minimálne pomáha v poňatí Foucaulta (2000) pochopiť to „že sila je nevyhnutným rysom všetkých vzťahov, rovnako ako vzduch, ktorý dýchame“ (Holá. 2011, s.25).
- Filozofia môže napomôcť mediátorovi ujasniť si „pozície“ strán, keď je prítomná hegemonia. Úlohou mediátora nie je, aby zabránil pozičnému jednaniu, je to síce možné, ale mal by mať na pamäti hlavne to, že má predovšetkým svojim konaním znižovať tenziu a negatívny vplyv neúmerného presadzovania moci na proces mediácie.

Tretí koncept: Osobnosť

Argument: Nielen myseľ, ale celá osobnosť jedinca je v centre konfliktu.

- Do mediačného procesu vstupuje celá osobnosť človeka, myseľ je determinovaná najmä emóciami, spomienkami, nádejami, ale aj zlosťou, výstrednosťou, prehnanými ambíciami a tak ďalej.
- Osoba mediátora, by mala posudzovať primeranosť alebo nedostatočnosť argumentov, nielen z pohľadu verbalizovaných tvrdení, ale aj ostatných prvkov interpersonálnej komunikácie t. j. z neverbálnych prejavov ako aj z tzv. „reči tela“ so všetkými svojimi zmyslami.
- V ponímaní fenomenológie, sa vety logiky netýkajú toho, čo bolo, ale čo má byť. Logické zákony v tomto zmysle nie sú identické s mysliacim vedomím, sú to pravdy nezávislé na čase a priestore (Störig, 2007).
- Filozofia môže mediátorovi pomôcť pochopiť vnímanie vizuálnej stránky (podstata) správania, normy a hodnoty, ktorých sa jedinec pridrža a úroveň skrytej kultúry, série pravidiel a metód na vysporiadavanie sa s problémami.

Štvrtý koncept: Hodnoty

Argument: Hodnoty majú väčšiu prioritu ako záujmy, čo nemôže ostať bez povšimnutia.

- Filozofia nemá presné vymedzenie rozdielu medzi „záujmami“ a „hodnotami“. Stratégia na dosiahnutie konkrétneho výsledku je dôležitým individuálnym postojom jedinca, t. j. aké zastáva pozície a aký postoj zaujme.
- Z klasických pohľadov tieto oscilujú medzi tzv. „pozičným“ a „zásadovým“ vyjednávaním. Operovať hodnotami naznačuje „pozičné“ jednanie, pokus o redukovanie hodnotového rámca definovaním „záujmov“ môže dočasne zmierniť napätie, ale tieto nevypovedajú o samotnej príčine konfliktu.. Hodnoty sú príliš dôležité na to, aby dokázali vysvetliť „záujmy“.
- Pojem hodnoty chápe mediácia v inom zmysle. Ak mediátori tvrdia, že zostávajú neutrálni, a že spor nerozhodujú, navodzujú pocit neschopnosti

prinášať v rámci procesu vlastné rozhodnutia. Pričom si neuvedomujú, že iba ideál neutrality, je sám o sebe obrovskou hodnotou.

- Filozofia môže uistiť mediátora v presvedčení, že hodnoty sú nevyhnutné, že nie je potrebné, aby ich mediátori nepotláčali, ale skôr ako „hovori Voltaire mali by kultivovať svoju záhradu“ (O'Reardon, 2010).

Zo skúsenosti môžem tvrdiť, že motivácie pre absolvovanie kurzov mediácie sú rôzne, často sa stáva, že kurz absolvujú „len“, ako možnú zábezpeku do budúcnosti, prípadne kvôli vylepšeniu imidžu vlastnej profesie. Vysokoškolský študenti z rôznych oblastí ju vnímajú, buď ako výzvu pre svoju profesionálnu prax alebo tiež „len“ ako alternatívu, ak sa im nepodarí uplatniť sa v iných lukratívnejších oblastiach. Nezamestnaní absolventi zas majú tendenciu po absolvovaní kurzu pôsobiť u skúsených mediátorov, ktorí vyvíjajú napr. aj lektorskú činnosť, aby sa pri nich „priučili“ a časom si rozvinuli vlastné aktivity. Zástupcovia neziskového sektora vnímajú kurz ako možnosť založenia mediáčného centra, ktoré svojou prosociálnou činnosťou bude pomáhať svojim klientom prekonávať ťažké životné obdobia, a popritom kultúrnou formou riešiť ich spory.

Zaujímavý posun v hodnotovom rebríčku znamená mediácia hlavne pre klientov, ktorí oceňujú hlavne „tón“, v akom sa mediáčne stretnutie nesie, t. j. ústup od pozičného jednania ku „kooperatívnemu“ nachádzaniu obojstranne výhodných riešení, v duchu priateľského urovnania sporu. Za najväčšiu hodnotu pritom neoznačujú dosiahnutie dohody, ale často to, že napr. sa medzi nimi počas mediácie zlepšili medziľudské vzťahy bývalých manželov. „To, že sme sa dohodli, to ma teší, ale že ste nás naučili medzi sebou komunikovať, tak to nás teší oboch ešte viac.“, bývalý manžel: Ak, by som vedel predtým, kde bol problém, a aké to je jednoduché naučiť sa medzi sebou rozprávať, ani sme sa nemuseli rozvádzať.“, bývalá manželka: „No vidíš ty trúba...“ (konštatovanie účastníkov mediáčného konania vo veci delenia bezpodielového spoluvlastníctva manželov, ktorí so sebou nekomunikovali rok, po rozvode).

Multidisciplinárny charakter mediácie

Kým sme spomínali mediáciu ako viacdimeziálnu oblasť v ktorej má právo síce významnú nie však rozhodujúcu rolu tak sa v praxi väčšia pozornosť sústreďuje skôr na osobnostné a komunikačné zručnosti mediátora. Tento predpoklad potvrdzuje aj samotný zákon č. 420/2004 Z.z. o mediácii, ktorý kladie na osobu mediátora určité požiadavky, preferujúc pri tom osobnostné predpoklady, špecifické zručnosti a získané skúsenosti pričom a priori nevyžaduje právnické vzdelanie. Tento základný predpoklad kladie dôraz na vysokú emočnú inteligenciu mediátora na výkon profesie.

Asociácia mediátorov Českej republiky predstavuje mediáciu ako „viacozmerný predmet, je to nový odbor, ktorý v sebe zahŕňa právne špecifiká,

psychologické špecifiká a sociálne a sociologické špecifiká“ (Co je to mediace, 2011).

Paradoxom je, však pohľad časti právnickej obce, podľa ktorej by mal mediátor disponovať výhradne právnickým vzdelaním.

Priorita sa však v prípade mediátora kladie skôr na rolu nezaujatého neutrálneho sprostredkovateľa, obráteneho vo využívaní jazykových prostriedkov. Z tohto pohľadu môžeme hovoriť o filozofickom východisku mediácie, ako o komunikačnej metóde a komunikácii, ktoré preferuje sociálna psychológia (Holá, 2011).

Isté obavy a dilemy prezentujú aj odborníci z iných profesií. Na rozdiel už spomínaných právnikov však ich názory nie sú natoľko radikalizované a skôr sa nesú v duchu obáv, či nebudú nevedomky do procesu mediácie vnášať napr. prvky terapie a poradenstva.

„Vo všeobecnej rovine sú iba, dve cesty ktoré vedú ku kariére mediátora, v rámci ktorých sa adept naučí, alebo odnaučí, čo už pozná:

✓ **Od právnikovi k mediátorovi:** právnik sa bude musieť odnaučiť od konfrontačného riešenia sporov a prijať kooperujúci prístup. V mediácii nejde o vymáhanie spravodlivosti a uplatňovanie opravných prostriedkov, alebo o zisťovanie, kto je zlý a kto má pravdu. Riešením sporu sa naskytá možnosť, ako nachádzať a alokovať dostupné zdroje, poskytnúť stranám priestor na vyjednávanie a hľadanie rôznych alternatív a v niektorých prípadoch napraviť vzťahy medzi účastníkmi sporu.

✓ **Od ne-právnikovi k mediátorovi:** ak adept nie je právnik, musí si rýchlo osvojiť základy práva a priebeh súdneho procesu. Spor, už môže prejedávať súd, alebo strany využívajú svoje právo podať žalobu na súd, čo je často lepšou (alebo horšou) alternatívou na rokovanie. Tiež, je potrebné zistiť, aké úkony môže resp. nesmie legálne vykonávať alebo oznamovať stranám, ktorých spor je, alebo môže byť predmetom súdneho konania“ (Pynchon – Kraynak, 2012, s.11).

„Kvalifikovaná činnosť mediátora vyžaduje interdisciplinárny prístup k riešeniu konfliktov. Ten, je založený na vysokej kvalifikácii v oblasti komunikačných zručností, sociálnych vied (sociálna práca, psychológia, špeciálna pedagogika) a práva. V neposlednom rade i v oblasti managementu a public relations“ (Holá, 2003, s. 154).

Zdroj: Holá, 2011. (voľné spracovanie autora)

Mediácia ako špecifická disciplína prezentuje určité prístupy práce s klientom, mediátor je odborníkom na proces a klient má autonómiu rozhodovania, formuluje návrhy riešení a je schopný ich realizovať. Dimenzionalitu a proporcionalitu mediácie prezentujú štyri oblasti ktoré charakterizuje Šišková (2012) nasledovne:

- **„Právo:** Kauzy sú riešené v určitom právnom rámci, ktorý je daný a jasne formulovaný v každej ľudskej spoločnosti a nesmie ho obchádzať žiadny mimosúdny systém.
- **Psychológia:** Konflikt v sebe nesie rad emócií, a tým prípad komplikuje. Mediátor, to musí rešpektovať a pracovať tak, aby mohlo u účastníkov – riešiteľov prísť k odbúraní emočného napätia, aby mohli pracovať v pokoji, aby k záležitostiam pristupovali racionálne.
- **Sociológia:** Konflikt je situovaný do určitého prostredia, má konkrétny počet aktérov, históriu, vývoj, t. j. určitý spoločenský kontext a mediátor musí vedieť analyzovať príčinu konfliktu a pracovať s dôsledkami rôznych riešení, resp. brať v úvahu a vidieť dané či vytvárané veci v súvislostiach, v celku, využívať tzv. sociologickú imagináciu.
- **Sociálna práca:** Konflikt prežíva konkrétny človek, ktorého zložitá situácia má obvykle viac príčin, súvislostí a prejavov. Jeho správanie je výsledkom osobných potrieb a vzťahov k rodine a ku skupine v komunite. Preto musí mediátor brať do úvahy všetky vzťahy, ktoré ovplyvňujú fyzické sociálne, kultúrne a psychologické systémy v konkrétnom živote jedinca“ (Šišková, 2012, s. 39-40).

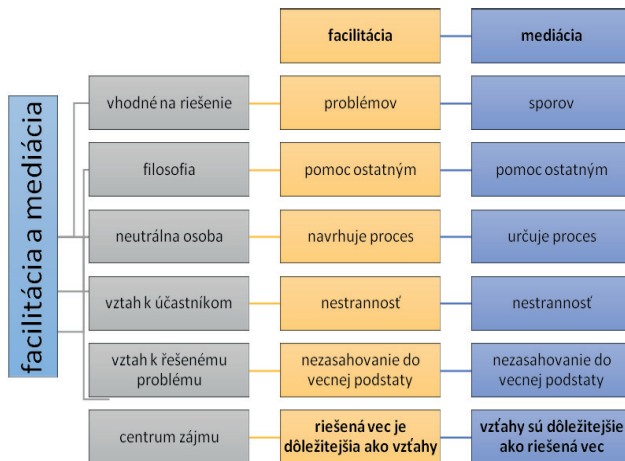
K špecifickým zručnostiam mediátora môžeme priradiť participáciu v oblasti facilitácie. „Mediácia je spôsob riešenia sporov jednaním za prítomnosti neutrálneho odborníka na proces riešenia sporov – mediátora. Facilitácia je – analogicky – spôsob riešenia problémov jednaním za prítomnosti neutrálneho odborníka na procesy riešenia problémov, rozhodovania a skupinovej komunikácie – facilitátora“ (Plamínek, 2013). Pojmy facilitácia a mediácia sa aj z dôvodu podobnosti obsahovej náplne zvyknú zamieňať. Pre oba inštitúty je typické:

- „Angažovať tretiu osobu do procesu, bez toho, aby táto mala rozhodovaciu právomoc.
- Usilovať sa o zmenu dynamiky v procese jednania medzi stranami tak, aby sa príležitosti pre spoluprácu stávajú možnými.
- Vytvoriť bezpečný priestor pre komunikovanie ťažkých otázok, ktoré majú byť prerokované.
- Využívanie celého diapazónu zručností neutrálnej tretej strany, k prechádzaniu problémov v priebehu jednania“ (More about mediation, 2013).

„V prípade mediácie hovoríme o riešení sporov, facilitáciou sa riešia problémy. Spory a problémy majú spoločný znak – vnášajú do systému nerovnováhu alebo nestabilitu, a tým systémy dynamizujú. Spory sú typické „ľudským rozmerom“, ide o personifikovanie problému. Problémy majú „vecnú povahu“, niekedy vznikajú depersonifikáciou sporu.

O tom, či určitý konflikt bude mať povahu problému alebo sporu, rozhodujú ľudia v ňom zúčastnení. Pokiaľ sa snažia presadiť svoje preferované riešenie, vstupujú do sporu. Pokiaľ sa snažia nájsť dobré riešenie, vstupujú na pôdu problémov“ (Plamínek, 2013).

Mediátor ako špeciálne školený odborník na riešenie sporov je aj facilitátor, facilitátor však nie je mediátor.

Zdroj: Plamínek, 2007, s.50 in Růžička - Kollnerová, 2011, s. 28-29.

Cieľom mediácie je pomôcť obom stranám sporu vnímať konfliktnú situáciu tak, aby ju boli schopní vyriešiť. Cieľom facilitácie je poskytnúť štruktúru a postup pre riešenie svojich problémov a rozhodovania sa tak, že môže dosiahnuť svoje ciele a zvýšiť jeho celkovú účinnosť. Strany zvyčajne hľadajú mediátora, až vtedy ak sa dostali „do slepej uličky“.

Mediátor pritom v našom prostredí „v pravom slova zmysle „nevýjednáva dohodu“, ale riadi proces mediácie, formou „facilitovaného sprostredkovaného vyjednávania“, medzi účastníkmi sporu, v ktorom sa v určitých fázach využívajú aj prvky vyjednávania“ (Maczkó, 2012, s. 74).

Sociálnoprávne aspekty alternatívnych riešení sporov

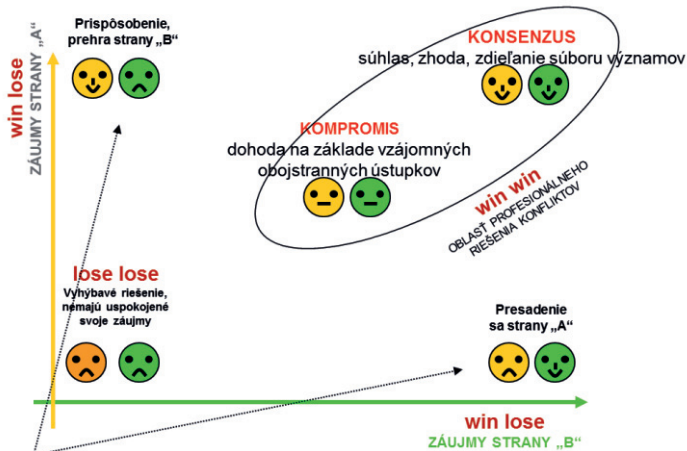
V zahraničí je mediácia označovaná ako jeden z druhov tzv. alternatívneho riešenia sporov (Alternative Dispute Resolution - ADR), čiže riešenie mimosúdnou cestou. Jedná sa o oblasť civilného a obchodného práva. Tento proces označuje účasť tretej neutrálnej strany pri rokovaní za účelom dosiahnutia dohody medzi konfliktnými stranami. Primárne sa jedná o snahu vyriešiť určitý spor medzi zúčastnenými pomocou neutrálnej osoby, ktorá nemá žiadny vzťah k zainteresovaným osobám.

Holá (2003) poukazuje na rozdielne poňatie procesu mediácie. Mediácia môže byť chápaná ako „metóda riešenie problému človeka“, kde je konflikt chápaný ako problém pre človeka a mediácia môže tento problém pomôcť vyriešiť. Mediácia ako „forma pomoci“ je zameraná na schopnosti klientov riešiť konflikt (Kargulow 1996, cit. In Holá, 2003).

Mediácia ako „forma sociálne kontroly a prevencie“ je chápaná v celospoločenskej rovine ako forma pomoci, prostredníctvom ktorých „spoločnosť

reguluje vznik, vývoj a negatívne dôsledky konfliktných situácií“ (Holá, 2003, s 54). Prevencia je myslená v prípade konfliktov v rodine, škole, na pracovisku a pod, ktoré keď nie sú riešené, tak môžu vyústiť v trestné činy. Niektoré definície zdôrazňujú v tomto procese vyjednávania, iné uprednostňujú skôr úlohu samotného mediátora.

Mám za to, že by sa mal klásť dôraz aj na ďalší aspekt, keď „v rámci mediálneho konania majú napr. (ex)manželia možnosť v intencii brainstormingu predostrieť paletu riešení za prítomnosti mediátora, ktorý celý proces riadi, facilituje a smeruje proces ku kooperatívnemu jednaniu. Princíp mediácie je predsa jednoduchý – mediácia „nehľadá víťníka“, mediácia „hľadá riešenia“, čím dáva možnosť „zachovať si tvár“ a možnosť „normálnej“ komunikácii a spolupráce do budúcnosti.“ Vyjadruje presvedčenie, že „či už mediátor preferuje proces, alebo osobnosť mediátora, bez komunikačných zručností a schopnosti zvládať záťažové situácie, len ťažko uspeje, ak chce úspešne aplikovať stratégiu win – win (viď. Obrázok 1), t.j. snahou sporiacich sa strán o najvyšší vlastný zisk je dodržiavať zásadu, že druhá strana musí tiež dosahovať zisk, lebo len tak môže prísť k obojstranne výhodnej dohode a k dosiahnutiu dohody, ktorá bude prijateľná oboma sporovými stranami“ (Maczkó, 2010, s. 30).

Keď sme v strese, vyberáme si rýchlejšie riešenia, nie náročné na čas

Zdroj: *Výcvikový manuál. 2002, s. 6 (volné spracovanie autora)*

Samotný mediátor a jeho prístup k mediácii hrá potom kľúčovú rolu v procese mediácie. Mediáciu ako proces môžeme definovať ako neformálny, štruktúrovaný proces riešenia konfliktu. Podstata mediácie spočíva v sprostredkovaní riešenia

sporu za účasti tretej strany - mediátora. Jedná sa teda o dobrovoľný, nezáväzný, súkromný proces riešenia sporu, v ktorom neutrálna osoba pomáha účastníkom dosiahnuť vyjednané urovanie sporu. Proces je nezáväzný v tom zmysle, že ak účastníci súhlasia s účasťou na mediácii neznamená to, že súhlasia s konkrétnym výsledkom. Ak sa účastníkovi nepáči, čo je v ponuke, môže jednoducho odísť a domáhať sa svojich práv inde. Výsledok je však záväzný. Po tom, ako sa dosiahne zdokumentovaná a podpísaná dohoda, táto zaväzuje účastníkov rovnako, ako zaväzuje akákoľvek iná zmluva.

Mediácia je súkromná, pretože je úplne dôverná nielen preto, že „nemá dopad“ na žiadne súdne konanie, ale vzhľadom aj na zmluvné podmienky mediáčnej dohody. Rozdiel medzi mediáciou a rôznymi formami vyjednávania je v zapojení mediátora.

„Úlohou mediátora ako osoby, ktorá nemá priamy záujem na výsledku, je pomôcť účastníkom nájsť svoje vlastné riešenie problému. Dôležité sú pritom i osobnostné aspekty, pretože je vlastnosti osoby mediátora, ktorý musí byť dokonale oboznámený s predmetom sporu, musí citlivo, empaticky reagovať na vzniknuté situácie a tieto koordinovať, využívať svoje zručnosti v prospech sporných strán a nestrácať zo zreteľa, že je integrujúcim faktorom. Usiluje sa o to, aby jednanie bolo pre všetkých účastníkov prehľadné, užitočné a príjemné. Mediátor nezasahuje do rozhodovania a výberu riešenia účastníkov, ale dbá na vyvážené rozdelenie komunikačného priestoru, čiže na to, aby každá zo strán mala možnosť sa k danej problematike vyjadriť a získať k svojmu rozhodnutiu toľko informácií, koľko ich potrebuje“ (Maczkó, 2010a, s. 4).

Tento spôsob riešenia konfliktov vychádza z presvedčenia, že strany konfliktu sú schopné veľké množstvo sporov riešiť vlastnými silami s minimom vonkajších zásahov. Mediátor ako odborník na efektívne vyjednávanie vstupuje do sporu zvonka, je nezávislý a neutrálny. Podporuje klientov v hľadaní spoločnej zmierej cesty a vo vytvorení vzájomne prijateľnej dohody, ktorá môže byť v určitej forme právne záväzná. Mediátor spor neposudzuje, ani nerozhoduje, o forme konečného dojednania rozhodujú účastníci sporu. O výsledku riešenia sporu rozhodujú samotní účastníci mediáčného procesu.

Dohoda potom uspokojuje najdôležitejšie potreby a záujmy sporiacich sa strán a to:

- záujmy vecné
- záujmy procedurálne
- záujmy vzťahové a psychologické.

Dohoda podporuje hľadanie spoločnej zmierej cesty, uspokojujúce obe strany, spočíva vo vytvorení vzájomne prijateľnej dohody. Riešenie konfliktu prostredníctvom profesionálneho mediátora má v mnohých krajinách svoju mnohoročnú tradíciu. Využíva sa v oblasti občianskoprávných či obchodných sporov, rovnako tak ako v oblasti trestnoprávných sporov. Niektoré štáty upravujú

mediáciu ako spôsob mimosúdneho vyjednávania. Oproti súdnemu alebo rozhodcovskému konaniu navrhuje mediácia svojim účastníkom aktívne zapojenie sa do procesu vyjednávania, hľadanie alternatív a vytváranie výslednej dohody. Umožňuje vypočúť postoj druhej strany, rozšíriť preberanie tém a vyjasniť celý problém podľa vlastnej potreby. Dáva klientom príležitosť sústrediť sa i na detailné otázky, ktoré by v priebehu súdneho jednanja mohli byť prehliadnuté. V prípade nutnosti je možné prizvať ku konzultácii odborníkov (napr. právnikov, ekonomických poradcov).

V praxi rozoznávame dva základné typy mediácie:

- **mediáciu priamu**, keď dochádza k stretnutiu jej účastníkov tvárou v tvár (face of face),
- **mediáciu nepriamu**, keď mediátor plní úlohu sprostredkovateľa medzi stranami, ktoré sa vzájomne nestretnú.

Cieľom a výsledkom mediácie je jasne formulovaná, zrozumiteľná a prakticky uskutočniteľná dohoda, ktorá je spoločne prijateľná pre všetky zúčastnené strany.

Na rozdiel od súdneho alebo rozhodcovského konania sa na jej podobe podieľajú všetci účastníci mediačného procesu. Dohoda zahŕňa konkrétne postupy, riešenia, rozdelenie zodpovednosti, úloh i sankcií za jej nedodržanie. Dohoda sa písomne zaznamenáva a potvrdzuje podpismi, až potom môže záväzkové právo nadobudnúť charakter právnej zmluvy. Dohoda zahŕňa konkrétne postupy riešenia, rozdelenie zodpovednosti, úloh i sankcie za ich nedodržanie.

Týmto aktom nadobúda charakter záväzkovej zmluvy. Konečnú podobu môžu zúčastnené strany konzultovať s advokátmi, alebo inými odborníkmi.

V rámci riešenia vzťahového rámca, v škole, ale aj rodinnoprávnych konfliktov ako takých, sa v praxi osvedčujú popri klasickej technike brainstormingu aj techniky laterálneho myslenia obsiahnuté v systéme „šiestich myšliacich klobúkov“ Edwarda de Bona, konštruovanie myšlienkových máp a zaradenie zážitkových sebazpoznávacích sebariadiacich cvičení a hier. Podstatný prvok vnímam v sebazvládaní samotného mediátora a v sledovaní neverbálnych prvkov a reči tela klientov, ako aj zvládnutie komunikačných pozícií v strese a techniky transakčnej analýzy. Akcent na tieto prvky môže napomôcť predikovať, usmerňovať a zvládať celý mediačný proces.

Podstatou techniky šiestich mysliteľských klobúkov je šesť rôznych spôsobov tzv. laterálneho uvažovania o probléme. Laterálne myslenie je založené predovšetkým na tom, že mysliteľa odpúta od tzv. „tradičného“ spôsobu, akým dosiaľ uvažoval. Nepozera sa na problém komplexne, ale len z tej perspektívy, ktorá je danému klobúku určená. Blokuje konfrontáciu, ktorá vzniká vtedy, keď ľudia s rôznym štýlom myslenia diskutujú o rovnakom probléme.

V stručnosti možno odlišnosti techniky Brainstormingu a Šiestich klobúkov myslenia prezentovať nasledovne:

Brainstorming – (vymýšľanie návrhov riešení): cieľ - formulovať nové alternatívne riešenia a tie podľa daných a zrozumiteľných kritérií vyhodnocovať. Z nich vyberať pre obe strany vyhovujúce riešenia.

Výstup: „čo bude riešením?“

Šesť klobúkov myslenia - princípom je použitie šiestich rôznych uhlov pohľadu na jednu vec. Každý zo 6 klobúkov predstavuje vymedzenú inštrukciu, ktorou sa nositeľ klobúka riadi pri riešení úlohy, resp. rieši úlohu z jej pohľadu. Nezavrhuje sa žiadna myšlienka či argument, technika pomáha nachádzať nové možnosti.

Výstup: „rozvoj kreativity, - čo sa môže stať?“

Do myšlienkových máp si klienti môžu napr. zaznamenávať vlastné očakávania a očakávania druhej strany, svoje obavy ako aj obavy druhej strany, svoje ciele, možné riešenia, Mediátor si môže zaznamenať napr. vývoj mediačného stretnutia, slabé a silné stránky spôsobu vedenia procesu, emočné rozpoloženie strán sporu, na čom sa už dohodlo a s akým výsledkom, ostávajúce tematické okruhy, Potenciál a oblasti využitia techniky sú prakticky nevyčerpatelne.

Významnú rolu facilitátora, ktorý vytvára prostredie pre efektívnu a zároveň bezpečnú komunikáciu na zložité či komplexné témy, môže mediátor zastať v oblasti tzv. „rodinnej skupinovej konferencie“ (family group conferencing). V rámci rodinnej skupinovej konferencie sa do procesu zapojuje aj najbližšie sociálne okolie rodiny a tým prizvaných odborníkov z rôznych oblastí. V podstate ide o určitú formu mediácie, je považovaná za vhodnú predovšetkým pre dosiahnutie najlepšieho záujmu dieťaťa. Využitie nachádza aj na poli duševného zdravia, vzdelávania a domáceho násillia.

Záver

Príspevok si nekladie za cieľ komplexný výpočet a prezentáciu možností skôr upriamuje pozornosť na vybrané aspekty a stručne prezentuje niektoré metódy využiteľné v mediácii. Z týchto nespomíname zručnosť vo využívaní flipchartu ako ani možnosti využitia interaktívnych zážitkových foriem v mediácii.

Zoznam bibliografických odkazov

- [1] HOLÁ, Lenka. 2003. *Mediace : Způsob řešení mezilidských konfliktů*. vyd. 1. Praha : Grada Publishing a.s., 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6.
- [2] HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 270 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4731-346.
- [3] MACZKÓ, L, 2010. Všeobecný rámec alternatívnych riešení rodinnoprávnych konfliktov. *Čistý deň : odborný časopis pre oblasť závislosti*. 2010, VIII. ročník, č. 1-2, s. 28-30. ISSN 1336-4243.
- [4] MACZKÓ, Ladislav. 2010a. Mediácia : kto je mediátor?. *Castrum Novum : Týždenník občanov mesta Nové Zámky*. 12. marec 2010, XX. ročník, č. 9, s. 4.

- Dostupné z WWW: <
[http://www.nztv.eu/article.php?stid=2&lang=sk&article=1287&page=Mediacia
_-_kto_je_mediator_>](http://www.nztv.eu/article.php?stid=2&lang=sk&article=1287&page=Mediacia_-_kto_je_mediator_>).
- [5] O'Reardon Donal. 2010. Mediation And Philosophy [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <<http://www.mediate.com//articles/oReardonD1.cfm>>.
- [6] PASTOR, Karol., 2012: Inštitúcia manželstva v dnešnej spoločnosti. In: Mikloško J. a kol., : *Quo vadis, slovenská rodina*. Spoločnosť priateľov detí z detských domov Úsmev ako dar, Bratislava, s. 23-31 ISBN 978-80-970 879-1-3.
- [7] PLAMÍNEK, Jiří. Mediace a facilitace. In: Jiří Plamínek [online]. © Jiří Plamínek, Tuned by pc-servis-davle.cz [cit. 2013-04-13]. Dostupné z: <<http://www.jiriplaminek.cz/index.php/reseni-problemu-krizi/mediace-a-facilitace>>.
- [8] PYNCHON, Victoria a Joe KRAYNAK. Success as a mediator for dummies. Chichester: John Wiley [distributor], 2012, xviii, 340 p. ISBN 11-180-7862-4.
- [9] RORTY, Richard. : *Veda ako solidarita*. In : FOUCAULT, M. : *Za zrkadlom moderny : filozofia posledného dvadsaťročia*. Bratislava : Archa, 1991, s. 193 – 208.
- [10] Sales No. E.05.V.4. UNCITRAL: Model Law on International Commercial Conciliation with Guide to Enactment and Use 2002. New York: United Nations Publication, 2004, 65 s. ISBN: 92-1-133730-5. Dostupné z: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/03-90953_Ebook.pdf>.
- [11] STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Osmé české vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, 510 s. ISBN 80-719-5206-0.
- [12] ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Facilitativní mediaci: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 207 s. ISBN 978-80-262-0091-8.
- [13] VAŇKOVÁ, Eva. 2010. Právo spolupráce aneb mediaci bez mediátora. In PAVLOVÁ, Lenka; VETEŠKA, Jaroslav (eds.). *K aktuálním otázkám vyjednávání, mediaci, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce*. vid. 1. Praha : Univerzita J.A. Komenského, 2010. s. 329-343. ISBN 978-80-86723-92-1.

Kontakt

Ladislav Maczkó, PhDr.

mediátor, socioterapeut a rozhodca stáleho rozhodcovského súdu

Hlavné námestie 7, Nové Zámky

mediator.nz@gmail.sk

Odborný profil autora:

Z profesijných činností sa venujem predovšetkým mediácii – mimosúdneho riešenia sporov, socioterapii, socio-právneho poradenstvu, problematike domáceho násillia a edukácii vysokoškolských študentov a vzdelávaniu dospelých, s akcentom na mediáciu, alternatívne riešenia sporov, efektívnu komunikáciu, riešenie a zvládanie ťažkých životných situácií a kríz. Som vedúci prevenčného a vzdelávacieho strediska EduCAN, Centrum Slniečko, n.o. Venujem sa taktiež problematike rizikových a marginálnych skupín spoločnosti. Participujem na tvorbe a realizácii projektov a výcvikových programov.

Pozícia mediátora z pohľadu školskej mediácie

Mediator's position in the context of school mediation

Martin MANINA

Abstrakt

Školskú kultúru tvoria okrem celého akademického procesu aj študenti, rodičia študentov prostredníctvom školskej komunity i samotní pedagógovia. Úspešné riešenie konfliktov je možné vtedy pokiaľ sa mediácia stane priamou súčasťou takejto školskej kultúry. Škola sa má stať priestorom, kde pre žiaka nie je zakázané urobiť chybu a zároveň ho viesť k poznatkom ako im predchádzať. Učiteľ ako mediátor je prirodzená autorita, učí žiakov spoznávať prijateľné i nevhodné spôsoby komunikácie, vedúcich k vzájomnému rešpektu a tolerancie. Pri enormnom náraste sociálnych interakcií prostredníctvom virtuálnych sociálnych sietí, rastie potreba implementácie poznatkov o mediácii už na základných a stredných školách.

Kľúčové slová:

Mediátor, mediácia, školská mediácia, Peace Pals

Abstract:

School culture consists not only from the academic process, including students, parents of students through the school community and teachers themselves . Successful conflict resolution is possible with as mediation becomes a direct part of such a school culture . The school has become a space where the pupil is not forbidden to make mistakes and to lead him to the knowledge how to prevent them. The teacher as a mediator is original authority, teaches students explore acceptable and inappropriate methods of communication, leading to mutual respect and tolerance. With the enormous growth of social interaction through virtual social networks, increasing the need for implementation of knowledge on mediation already in primary and secondary schools.

Key words:

Mediator, mediation, school mediation, Peace Pals

Školská mediácia pomáha riešiť a predchádzať konfliktom, ktoré vznikajú medzi pedagógom a žiakom, medzi učiteľmi navzájom, medzi žiakmi samotnými aj spory vzniknuté medzi učiteľom a rodičom žiaka. Akcelerátorom sporov často býva rozličné spoločenské postavenie, generačné rozdiely, odlišné hodnotové systémy, rozdielne sociálne prostredie i pretrvávajúci stres. Proces začlenenia certifikovaného mediátora v spolupráci so školou, alebo inou vzdelávacou inštitúciou môže

výrazným spôsobom prispieť k riešeniu krízových situácií a prevencii násilia na školách.

Mení sa vplyv tradičných sprostredkovateľov výchovy. V oveľa väčšej miere majú na správanie žiakov vplyv médiá a sociálne siete. Deti zvereňujú fotografie na sociálnych sieťach a pýtajú si reakcie na ne. Odvaha vyskúšať si provokatívne pózy rastie spolu s počtom pozitívnych odklikov a komentárov. Posúvajú sa hranice súkromnej diskusie (Pivovaráčiková, Halásová, Miháliková, Balogová, Gogolová. 2010. Novovynárajúce sa potreby detí na Slovensku – prieskumná štúdia)

Aj skúsenosť zo zahraničia poukazuje na dôležitosť zvyšovania kvality vzťahov v prostredí škôl. Potreba zníženia výskytu násilia na základnej škole v USA bola podnetom pre vytvorenie mediálneho programu „Mier medzi nami“. Program založený na teórii sociálneho učenia. Predpokladal, že deti budú prirodzene napodobňovať správanie svojich rovesníkov v problémových situáciách. Vybráni žiaci sa zúčastnili výcviku a následne pomáhali svojim rovesníkom v riešení konfliktov. V piatom roku realizácie bol program podrobený skúmaniu. Bolo zistené, že miera znalostí o konfliktoch sa zvýšila o 43% a miera zručností konflikt riešiť o 42%. Kvalitatívny rozbor mediálnych dohôd ukázal v 100% prípadoch pozitívne, obojstranne uspokojivé vyriešenie konfliktov. Rovesnícki mediátori začali používať v oveľa väčšej miere komunikačné prostriedky efektívne pre riešenie konfliktov. (Holá Lenka a kol. 2013 Mediácie v teorii a praxi. s. 272)

Vyššie spomenutý tzv. Peace Pals je empiricky overený päť ročný „peer“ mediálny program na americkej základnej škole. Odhalil celý rad pozitívnych výsledkov, vrátane zníženia násilia a vylepšenia sociálnych zručností pri vytváraní viac pozitívneho a pokojného prostredia v škole. Peer mediácia pomohla znížiť kriminalitu v školách, náklady na školských poradcov, podporuje rozvoj líderstva a schopnosť riešiť problémy medzi študentmi. Obdobné programy na predchádzanie konfliktov vzrástli na školách v USA o 40% medzi rokmi 1991 a 1999. Peace Pals bol odskúšaný na rôznorodej prímestskej základnej škole. Peer mediácia bola k dispozícii všetkým študentom. Došlo tak k významnému a dlhodobému zníženiu celoškolského násilia za obdobie piatich rokov. Zníženie sa týkalo ako verbálnych, tak aj fyzických konfliktov. Študent - mediátor získal vďaka tomuto programu signifikantné vedomosti týkajúce sa riešenia konfliktov a o mediácii ako takej.

Definovanie mediácie z hľadiska jej využitia v praxi bližšie špecifikuje najmä oblasť v ktorej sa problémová situácia odohráva a cieľové skupiny, pre ktoré je jej vyriešenie určujúce. V prípade školskej mediácie môžeme hovoriť o schopnosti vnímať, pochopiť a vhodne reagovať na konflikt v prostredí škôl a školských zariadení prostredníctvom usmernenia, resp. facilitácie sporu treťou nestrannou osobou, pričom konflikt môže nastať vo vzájomných vzťahoch medzi kolegami, učiteľom a riaditeľom školy, ale aj medzi žiakmi samotnými. Ak ide o riešenie konfliktov medzi žiakmi, môžeme hovoriť o rovestnickej mediácii, resp. o peer mediácii (Bielešová 2013, str. 11)

Aleš Badnařík vo svojej práci uvádza, že konflikty, ktoré rieši pedagóg autoritatívnym spôsobom ho síce môžu urovnať alebo potlačiť jeho prejavy, ale ho neriešia. Potom sa tie isté konflikty objavujú znova a opakovane. Študenti preberajú autoritatívny, „silový“ model správania a nemajú možnosť hlbšie porozumieť podstate konfliktov, ani vidieť iné spôsoby riešenia. (file:///C:/Users/User/Downloads/Riesenie_konfliktov.pdf) Na to aby žiaci porozumeli vzniku a podstate konfliktu, uprednostňuje neautoritatívny konštruktívny spôsob riešenia sporu zainteresovaných samotných aktérov – žiakov, na riešenie konfliktu. Pokiaľ budú mať študenti dostatok poznatkov o správnom riešení sporov, nebude potrebný zásah zo strany pedagógov. Učiteľ v pozícii mediátora sa má v takom prípade usilovať o vyriešenie sporu facilitáciou. Pôsobí ako nestranná osoba za aktívnej účasti konfliktných strán.

Školská mediácia, pokiaľ ju vykonáva študent, má predovšetkým morálny rozmer. Nemožno ju však považovať za mediáciu de jure, ale len za mediáciu de facto. Je to mimosúdna činnosť počas ktorej zúčastnenej strany sporu riešia svoj problém prostredníctvom nezainteresovanej tretej osoby. V školskom prostredí je to najčastejšie učiteľ, zrelý študent, alebo certifikovaný mediátor.

Možnosť mediácie ako prirodzenej alternatívy riešenia sporu môže byť uzatvorená v rôznych zmluvách mediačnou doložkou. Mediačná doložka hovorí, že v prípade konfliktu sa strany pokúsia riešiť spor mediačnou cestou. Je to samostatné ustanovenie zmluvy, ktoré chce využiť pred súdnym konaním inštitút mediácie. Obsah mediačnej dohody záleží výlučne na dohode strán. (<http://www.uspesnaskola.sk/skolska-mediacia-v-prostredi-skoly/>)

Nižšie sa budem podobnejšie zaoberať školskou mediáciou z pohľadu učiteľa. Pokiaľ rolu mediátora vykonáva učiteľ kladie to vyššie nároky na získanie nie len teoretických znalostí ale aj empirických skúseností pri riešení konfliktov. Je to aj z dôvodu generačného rozdielu medzi ním a žiakom. Čo sa týka profesionality učiteľa, musí byť pre svojich študentov osobnosťou, aby ho dostatočne rešpektovali pri riešení vzniknutého sporu. Ak má učiteľ profesionálne rozvíjať osobnosti študentov a tiež ich aj vychovávať tak musí mať dobrú pedagogickú prípravu a vysokú všeobecnú kultúru. Musí mať kvalitné pedagogické, odborné a všeobecné vzdelanie. Učiteľ vyniká aj organizačnými schopnosťami. Veľkú úlohu v osobnosti zohrávajú najmä osobné a charakterové vlastnosti a to najmä: čestnosť, svedomitosť, usilovnosť, spravodlivosť, dobrý vzťah k ľuďom, zmysel pre humor, ochota prijímať nové podnety, trpezlivosť, sebaovládanie, iniciatívnosť, tvorivosť, usilovnosť, dobré vyjadrovacie schopnosti, logickosť a systematickosť myslenia (Bezáková, 2003, In Technológia vzdelávania, č. 3).

Učiteľ v pozícii mediátora by mal dbať na zaradenie do edukačného procesu aj aktivity pre žiakov medzi ktoré patrí aktívne počúvanie, tvoríť vhodné otázky, rozlišovať jednotlivé štádiá konfliktu, tvorba vhodných otázok aj prebudíť u poslucháčov snahu o utlmovanie napätia smerujúce k agresivite medzi

spoluziakmi. Osobnosť takéhoto mediátora ovplyvňuje tiež charakter a kvalitu vzťahu so študentmi, podmieňuje atmosféru na prednáške, podnecuje ich prežívanie života v škole, rozvoj ich vedomostí aj celej osobnosti, záujem študentov o zmierlivé urovnávanie konfliktu.

V rámci pedagogovej osobnosti má nezastupiteľné miesto sebarozvoj a sebvýchova. Ich podmienkou je schopnosť metakognitívneho uvažovania (t.j. uvažovanie o poznávaní a schopnosť plánovať, realizovať a hodnotiť svoj vlastný rozvoj). Je dôležité, aby vysokoškolský učiteľ pokračoval vo vzdelávaní sa, rozvoji vlastnej osobnosti a svojich tvorivých síl. Len tak sa vyhne rutine, monotónnosti, šablónovitosti a bude na študentov pôsobiť podnecujúco. Pedagóg, ktorý o sebe premýšľa a rozumie svojim potrebám, práním, obavám a úzkostiam, je schopný lepšie pochopiť aj svojich študentov. (Kasáčová, 2004; Svoboda, 1972; In Fišer & Volný).

Vysoké pracovné zaťaženie a rozmanité stresory so sebou prinášajú negatívne následky v oblasti somatického aj psychického zdravia medzi žiakmi aj medzi učiteľmi navzájom. Predovšetkým nedostatočná duševná vyrovnanosť a nervozita pedagógov sa podpisuje na psychike študentov. Keďže pedagógovia sa podieľajú na formovaní osobnosti svojich študentov, ako aj na ich vzťahu k škole a k vzdelávaniu, je dôležité zaoberať sa otázkami ich duševného zdravia a rovnováhy rovnako ako otázky sofistikovaného prístupu podloženého odbornými vedomosťami, ktorými mediátor disponuje na teoretickej, ale aj praktickej rovine na základe empirických skúseností. Je dôležité aby sa mediačné cvičenia dostatočne zakomponovali do učebných osnov, nie len na základných, ale aj na stredných školách. Na právnických fakultách sa mediácii zväčša venuje len teoretická hodina, avšak chýbajú praktické cvičenia. Vzbudiť záujem o mediáciu považujem za prevenciu proti šikane na školách, proti agresivite a napomáha vzájomnej tolerancie.

Súčasná spoločnosť vďaka inováciám, technológiám veľmi rýchlo napreduje, rozvíja sa a podlieha značným vývojovým zmenám. Preto je nutné pri tvorbe novej koncepcie výchovno-vzdelávacieho procesu brať do úvahy samotný vývoj spoločnosti. Aby sme sa vedeli prispôbiť týmto rýchlo sa meniacim podmienkam je potrebné vzdelávať sa, nie však len určitú časť svojho života venovať vzdelaniu, ale vzdelávať sa celý život. Vzdelanie sa musí stať otvoreným systémom prístupným pre všetky vekové kategórie bez rozdielu. Prioritou súčasnej vedomostnej spoločnosti sa stali informácie, vedomosti a poznatky, ktoré nadobúdame vzdelávaním sa a učením sa po celý život. „Učenie sa bude vo vedomostnej spoločnosti celoživotnou nutnosťou pracovnej sily, ktorá na udržanie sa na medzinárodnom a národnom trhu práce bude musieť naňho vynakladať čoraz väčšie úsilie. Toto učenie sa počas celého produktívneho veku nazývame ďalším, ale aj celoživotným vzdelávaním.“ (Plavčan, 2006, s. 18)

Záver

Školská mediácia je v dnešnej dobe nedostatočne zaradená do vzdelávacieho procesu. Jednak je to nízkou informovanosťou samotných učiteľov, ale aj z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov, ktoré by mali byť použité na vytvorenie moderných učebníc, zodpovedajúcich potrebám 21. storočia. Vyššie som v článku rozoberal problematiku školskej mediácie z pohľadu mediátora – učiteľa a žiaka. Konflikty sú každodennou súčasťou školského prostredia. Vhodná komunikácia medzi pedagógom a rodičom žiaka, medzi pedagógmi navzájom aj v samotnom kolektíve žiakov, dáva jasný predpoklad na ich efektívne riešenie. Mediácia nespôsobí, že konflikty prestanú existovať, ani to nie je jediný a dokonalý spôsob na riešenie sporov. Možno ju použiť v prípadoch ako alternatívny spôsob riešenia konfliktov, keď je to účelné. Mediačné cvičenia výrazným spôsobom pomáhajú predchádzať vzniku konfliktov a taktiež je to vhodný nástroj na urovanie eskalovaného napätia a sporov. Je potrebné si uvedomiť, že školská mediácia už dnes formuje osobnosti budúcej generácie. Organizácie združujúce mediátorov v súčinnosti s ministerstvom spravodlivosti a ministerstvom školstva by mali urobiť všetko preto, aby sa mediácia dostala do všeobecného povedomia mladej generácie a celej spoločnosti a vytvorili sa tak predpoklady na jej aktívne využívanie. Príkladom uvádzam Taiwan, kde riešenie konfliktov prostredníctvom nestrannej osoby je u ľudí zakorenený už od čias konfucionalizmu, kde úlohu mediátorov vykonávali mnísi v kláštoroch. Moderný Taiwan kladie veľký dôraz na využívanie mediácie, aby tak odľahčil zahltené súdy a konanie sa tak zbytočne nepredždžovalo. Mediácie je tam vžitá vo vnútri spoločnosti. Škola má pre študentov vytvoriť také prostredie v ktorom tréning komunikácie je jeho súčasťou, nakoľko konflikty je možné vyriešiť rýchlo a efektívne.

Kontakt

Martin Manina, Mgr.

Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva - Ústav teórie dejín, štátu a práva

Tomášikova 20, 821 02 Bratislava

martin.manina@gmail.com

Odborný profil autora:

Mgr. Martin Manina je študentom doktorandského štúdia na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave. Zároveň pracuje ako koncipient v advokátskej kancelárii so zameraním na korporátne a farmaceutické právo, právo investičných fondov a ochrany priamych zahraničných investícií. Absolvoval študijné pobyty v Londýne a Cambridge. Časť vysokoškolského štúdia pôsobil na University of Turku vo Fínsku. Mnohé odborné skúsenosti získal počas stáže na Úrade vlády SR, kancelárii prezidenta a v Európskom parlamente v Bruseli. Je zapísaný v registri mediátorov Ministerstva spravodlivosti SR.

Monografia

- PIOVARČIKOVÁ, Tatiana. HALÁSOVÁ Daniela. MIHÁLIKOVÁ Jana. BALOGO VÁ Ľubica, GOGOĽOVÁ Daniela. 2010. Novovynárajúce sa potreby detí na Slovensku – prieskumná štúdia. Bratislava: IUVENTA, 2010. ISBN 978-80-8072-102-2
- HOLÁ Lenka a kol. 2013 Mediace v teorii a praxi. Praha: Grada, 2011, s. 272, ISBN 978-80-247-3134-6
- BIELESZOVÁ, Dušana. 2013, Rovestnícka mediácia. Bratislava: Wolters Kluwer, 2013, str. 97, ISBN 978-80-8078-587-1

Článok v časopise

- BEZÁKOVÁ, R. 2003. Osobnosť a profesionalita učiteľa. In: Technológia vzdelávania. 2003, roč. 11, č. 5, s. 13 – 15.
- FIŠER, J., VOLNÝ, J. Osobnosť učiteľa a učení: štúdie pracovníkov katedry psychológie. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1972.

Webová stránka

- file:///C:/Users/User/Downloads/Riesenie_konfliktov.pdf
<http://www.uspesnaskola.sk/skolska-mediacia-v-prostredi-skoly/>

Konferenčný prístup riešenia problémov: Stretnutie rodinného kruhu ako nástroj posilnenia rodiny a komunity

Conferencing model of the solving problems: Family Group Conference as the tool of family and community empowerment

Jozef MIKLOŠKO

Abstrakt

V príspevku sa budeme zaoberať jednou z najúspešnejších konferenčných metód na riešenie situácie ohrozených detí, rizikových rodín a zasiahnutých komunit. Súčasťou príspevku budú aj načrtnuté možnosti využitia modelu Stretnutia rodinného kruhu pri riešení výchovných problémov na školách a v komunitách. Na rovnakých princípoch je postavený i konferenčný model Restoratívnych konferencií využívaný v oblasti páchania trestnej činnosti mladistvými na riešenie problémového správania detí a mladistvých v komunite.

Kľúčové slová

Stretnutie rodinného kruhu, restoratívne praktiky, posilnenie rodinného systému, komunita

Abstract

The contribution will deal with one of the most successful conferencing methods of solving cases of the children at risk, needed families and harmed communities. We also bring a the ideas of using the Family Group Conference model in the socialprotection system, educational problems in the schools and delinquency problems in communities.

Key words

Family Group Conference, restorative practices, empowerment of the family system

Stretnutie rodinného kruhu (vo svete používaný názov Family Group Conference), je konferenčný model práce so širokou rodinou, školou a komunitou pri hľadaní a plánovaní riešenia pre ohrozené dieťa. Svojimi princípmi sa zaraďuje do širokej skupiny restoratívnych praktík, ktoré predstavujú nový prístup k riešeniu problémov v občianskej spoločnosti. Vychádzajú z princípov restoratívneho práva, ktoré má svojim nápravným preventívnym charakterom potenciál pozitívne ovplyvňovať ľudské konanie, posilňovať pozitívnu osobnú identitu, motivovať k zmene, ale aj iniciovať komunitnú spolupatričnosť a podporovať občiansku spoločnosť. Restoratívne praktiky začali do praxe preventívnych programov, sociálnoprávnej ochrany, sociálnej kurately i trestného práva, intenzívne prenikať

od roku 1989 do všetkých krajín sveta po tom, čo svojimi praktickými výsledkami podali presvedčivý dôkaz toho, ako konferenčný model tímovej skupinovej práce s rodinou a rodine blízkou skupinou a komunitou, v sebe nesie nečakaný potenciál pri predchádzaní a riešení negatívnych spoločenských, komunitných, školských a rodinných problémov. Základnou premisou restoratívnych praktík je fakt, že ľudia sú šťastnejší, spolupracujúcejší a produktívnejší, a skôr naklonení k pozitívnej zmene, pokiaľ authority v ich živote realizujú rozhodnutia a jednotlivé kroky s nimi, a nie pre nich. Medzi restoratívne praktiky patria Restorative Justice konferencie (ktoré sú reaktívne a sú formálnou, alebo neformálnou odpoveďou na trestný čin, alebo na ohrozujúce konanie, či iné negatívne javy po tom, čo k nim došlo), ale zahŕňame medzi ne aj také formálne, či neformálne procesy, ktoré proaktívne preventívne reagujú na potenciálne, alebo aktuálne ohrozenie pre dieťa, rodinu, či komunitu, budujú vzťahy a pocit spolupatričnosti, aby sa konfliktom, ohrozujúcim situáciám, či negatívnemu vývoju situácie v rodine, v škole a komunite predchádzalo. Medzi ne patria aj spomínané Family Group Conference (rodinné skupinové konferencie), na Slovensku ich pod názvom Stretnutia rodinného kruhu od roku 2007 implementuje do praxe sociálnoprávnej ochrany Spoločnosť Úsmev ako dar.

Restoratívne a rodinné konferencie vychádzajú zo spoločných princípov

Restoratívne konferencie (Restorative Justice Conference) a Rodinné skupinové konferencie, (Family Group Conference) sa ako model vychádzajúci z konferenčných skupinových metód začali rozvíjať v 90. rokoch minulého storočia na Novom Zélande a krátko na to sa ako prístup riešenia problémov v spoločnosti, komunite a rodine, rozšírili aj v Austrálii, Amerike a západnej Európe. V súčasnosti sa využívajú najmä v Holandsku, v severských krajinách, vo Veľkej Británii, Severnom Írsku, z krajín strednej a východnej Európy predovšetkým v Maďarsku. Postupne zavádzajú konferenčný model riešenia problémov v komunite alebo v rodine aj ďalšie krajiny Európy, Latinskej Ameriky či africké krajiny, avšak v niektorých krajinách sú skupinové konferencie (rodinné alebo restoratívne) zatiaľ využívané len ako metóda sociálnej práce. Zatiaľ vo všetkých spomenutých krajinách boli zaznamenané s využívaním skupinových konferencií pozitívne výsledky.

Skupinové konferencie sú všeobecne zaužívaný pojem používaný pre metódu riešenia trestných i mimotrestných vecí. Môžeme tak hovoriť o rodinných skupinových konferenciách, konferenciách nápravného práva, konferenciách vedených príslušníkmi polície, konferenciách organizovaných na riešenie problémov na školách, komunitných konferenciách a pod.

Oblasť restoratívnej praktík má významný vplyv na všetky prvky spoločnosti - od rodín, tried, škôl až po pracoviská, združenia, komunity, vlády, dokonca celé

národy - pretože pomáha rozvíjať lepšie vzťahy medzi jednotlivými zložkami a prispieť tak k ich celkovému efektívnejšiemu fungovaniu. Napríklad, v školách, kde boli prvky restoratívneho práva uplatnené, sa spoľahlivo preukázalo zníženie prípadov nevhodného správania, šikany, násilia a trestnej činnosti medzi študentmi a zlepšenie celkovej atmosféry na vyučovaní. Každý v určitom postavení autority - od rodičov, učiteľov a polície, až po administratívnych pracovníkov a štátnych úradníkov, môže využiť znalosti z oblasti restoratívneho, teda nápravného práva.

Pôvod restoratívnych praktík

V roku 1989 bol na Novom Zélande prijatý zákon o deťoch, mladistvých a ich rodinách (Children, Young Persons and their Families' Act), ktorý komplexne upravil trestnú aj mimotrestnú oblasť problematiky týkajúcej sa maloletých a mladistvých osôb - t.j. najmä náhradnú rodinnú starostlivosť, sociálno-právnu ochranu a riešenie trestných vecí maloletých a mladistvých. V § 13 písm. b) zákon ustanovuje, že *„primárna zodpovednosť za starostlivosť a ochranu dieťaťa a dospelávajúceho mladého človeka spočíva v jeho/jej rodine.“*

Akékoľvek opatrenia alebo sankcie, ktoré majú byť maloletému alebo mladistvému uložené, majú za cieľ posilniť rodinu, ktorý je dieťa súčasťou a podporovať iniciatívu rodín rozvíjať vlastné spôsoby riešenia protiprávneho konania ich detí. Rozhodnutie, či vôbec uložiť sankciu a aký druh a povahu opatrenia zvoliť, musí zohľadniť vek a osobnosť a mravnú vyspelosť maloletého, resp. mladistvého. Vychádza sa z toho, že len dobrovoľné prijatie a akceptácia sankcie, či zvoleného opatrenia zo strany maloletého alebo mladistvého môže napomôcť k jeho skutočnej náprave. Možnosť participácie na rozhodovaní musí byť daná všetkým zainteresovaným z rodinného systému, v prípade trestnej činnosti poškodenému, i obeti trestného činu. Family Group Conference sa tak na Novom Zélande stali široko využívaným nástrojom sociálnoprávnej ochrany, kde rodina ohrozeného dieťaťa má pred akýmkoľvek zásahom štátu najprv zabezpečenú možnosť spoločného rozhodovania a plánovania riešenia so svojim prirodzeným podporným systémom širokej rodiny, blízkych osôb z komunity. Uprednostňujú sa opatrenia, ktoré nevynímajú maloletého z jeho rodiny a komunity, ale ktoré naopak dokážu posilniť rodinné väzby a sú čo najmenej reštriktívne (napr. ambulantné poradenské, mentorské a terapeutické prístupy, programy rozvoja rodičovských zručností, rodinná mediácia, rodinné terapie, podporné programy zamerané na ozdravenie vzťahov v rodine a komunite, programy s fokusom na vzťahy medzi rovesníkmi v školách, prevenciu problémového správania, a šikany, ale i špecializované aktivity zamerané na problematiku závislostí, či členov gangu).

Restorative Justice konferencie sa stali efektívnym spôsobom riešenia problémov maloletých a mladistvých osôb tak v trestnej, ako aj mimotrestnej oblasti a predstavujú najviac využívanú alternatívu trestného konania.

Východisko restoratívnych praktík - Teória reintegratívneho zahanbenia

Restoratívne i rodinné konferencie (na Slovensku Stretnutia rodinného kruhu), vychádzajú z Braithwaiteoveho rodinného modelu systému trestnej justície nazvaného "reintegratívne zahanbenie" (Braithwaite (1989:55). Braithwaite rozlišuje medzi dvoma typmi zahanbenia - reintegratívnym a stigmatizačným. Verí, že stigmatizačné zahanbenie je stigmatizáciou jedinca zo strany spoločnosti alebo komunity a následne vedie k odmietaniu jedinca jeho rodinou a komunitou, čo môže spôsobiť jeho pripojenie sa ku kriminálnym subkultúram (Braithwaite 1989:102). Vysvetľuje, že toto prijatie kriminálnymi subkultúrami dláždí cestu pre modely kriminálneho správania sa a ďalšej kriminálnej činnosti, čo následne vedie k vysokej miere kriminality. Stigmatizačné zahanbenie vytvára "skupiny vydedencov bez záujmu prispôbiť sa, bez možnosti sebaúcty v rámci konvenčnej spoločnosti - jedincov hľadajúcich alternatívnu kultúru, ktorá by im umožnila získať pocit sebaúcty". (Braithwaite 1989:102).

V porovnaní s tým podľa Braithwaite (1989:55) integratívne zahanbenie znamená, že po vyjadrení nesúhlasu s konkrétnym činom jedinca zo strany komunity alebo rodiny nasleduje reintegrácia do rodiny a komunity. Takto po pomenovaní dôsledkov negatívneho konania nasleduje akceptácia a odpustenie a dotknutí „vinníci“ už nie sú ignorovaní a odmietaní. Integratívne zahanbenie sa koná v rámci takej skupiny, ktorá je pre dieťa, mladého dospelého dôležitá a významná. (Braithwaite 1989). Princíp rodinných konferencií tiež pracuje na rovnakom princípe.

Braithwaite (1989:77) verí, že rodina, skupina a komunita zohrávajú kľúčovú úlohu v reintegratívnom zahanbení ďalších členov komunity. Členovia komunity zohrávajú veľmi dôležitú úlohu pri reintegrácii vinníkov späť do skupiny. Podľa Braithwaite (1989:100) po reintegratívnom zahanbení "nasleduje snaha o reintegráciu (začlenenie) páchatel'a späť do komunity ľudí dodržiavajúcich alebo rešpektujúcich zákony pomocou slov alebo gest vyjadrujúcich odpustenie alebo obradov, kde "očistia vinníka od povesti devianta. Restoratívna skupinová konferencia je restoratívna reakcia justície na trestný čin, ktorá zahŕňa vinníka a jeho rodinu, ako aj obeť a jej podporný systém a členov komunity (Umbreit, 2000). Podobne ako pri reintegratívnom zahanbení, aj skupinové konferencie zohrávajú veľmi významnú úlohu pri posilnení a liečení komunit, pretože zahŕňajú širokú škálu ľudí, ktorí sa zapájajú do procesov trestnej justície. Princíp, na základe ktorého skupinové konferencie fungujú, je, že spáchanie trestného činu postihuje širší okruh ľudí a že trestný čin má primárne aj sekundárne obeť (Umbreit, 2000). Vinníci dostávajú príležitosť obnoviť nerovnováhu a vyriešiť ujmu spôsobenú spáchaním trestného činu v prítomnosti a za podpory svojej rodiny a iných blízkych osôb, ktorí sa aktívne zapájajú do procesu. Na restoratívnych skupinových konferenciách sa

kriminálny čin verejne odsúdi, ale tento proces s páchatel'mi prebieha v bezpečnom prostredí a jedná sa s nimi s rešpektom a dôstojne.

Pri reintegratívnom zahanbení sa veľmi zdôrazňuje úloha rodiny, ako tvrdia funkcionalisti a teoretici konfliktov. Od rodiny sa očakáva, že sa bude starať a vyjadrovať záujem o vinníka, odpustí mu, pričom mu zároveň poskytne praktickú podporu a rady ako viesť riadny spôsob života. (Braithwaite, 1989:87). Spoločnosti, ktoré veria na reintegratívne zahanbenie majú nižšiu mieru kriminality (Braithwaite, 1989:80). Model Stretnutí rodinného kruhu tiež pracuje na rovnakom integratívnom princípe.

Family Group Conference - Stretnutie rodinného kruhu ako nový prístup k rodine v ohrození v oblasti prevencie a sociálnoprávnej ochrany

Tak ako je v trestnom práve restoratívna konferencia alternatívou trestnoprávneho konania, v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sú Stretnutia rodinného kruhu modelom práce s rodinou, ktorý mobilizuje a využíva potenciál širokej rodiny, blízkych osôb, susedstiev a komunity pri hľadaní najlepšieho záujmu a plánovaní komplexného riešenia ohrozeného dieťaťa.

Na rozdiel od tradičného prístupu, v ktorom je kľúčovou osobou pri hľadaní riešenia sociálny pracovník, pri Stretnutí rodinného kruhu (SRK) je nositeľom riešenia široká rodina a iné dôležité a dieťaťu blízke osoby. Hlavným výstupom zvyčajne 2-3mesačného procesu prípravy a realizácie SRK je vypracovaný komplexný plán riešenia situácie dieťaťa v ohrození, pri ktorom rodina, a procesom prípravy konferencie spojená širšia podporná sieť vrátane komunity a profesionálov, na základe informácií a požiadaviek sociálnoprávnej ochrany navrhuje konkrétne kroky riešenia problému.

Model SRK vychádza z tradičných hodnôt a je vo svojej prirodzenej podstate a svojej jednoduchosti blízky každému z nás. Sila rodiny, rodinných väzieb, spoločnej histórie a vzájomných vzťahov je hodnota, a často opomenutý potenciál, ktorý môže byť katalyzátorom potrebných zmien v rozkolísanom rodinnom systéme. Priznáva nezjednatelnú hodnotu rodiny v živote dieťaťa, a rodinu rešpektuje ako živý systém, ktorého ťažkosti a zmeny, ako i ozdravenie a obnova, zasahujú každého jej člena. Prináša posolstvo významu posilnenia pozície prijímateľa pomoci a jeho vedomia vlastnej hodnoty. Na Slovensku model Stretnutí rodinného kruhu od roku 2007 realizuje pri svojej práci s rodinou v ohrození Spoločnosť Úsmev ako dar, ktorá má vo svojich regionálnych centrách vyškolených 20 nezávislých koordinátorov SRK.

SRK ako cesta posilnenia a živého partnerstva medzi systémom a rodinou

Výzvou a kľúčovou úlohou sociálnej práce s rodinou je posilnenie rodinného systému. Podľa Portengena (2002) 'posilnenie' znamená, že klienti majú možnosť v maximálnej miere vyjadrovať sa a riadiť svoj vlastný život. Táto definícia korešponduje s požiadavkou rodičov a detí v sociálnom systéme. Podľa van Beekovho výskumu faktorov, ktoré očakávajú klienti od sociálneho systému, aby sociálny systém vnímali ako skutočne reflektujúci ich požiadavky, sú kľúčovými faktormi uvedené: moc, informácie a kohézia systému (van Beek, 2002a). Rodičia a deti si prajú, aby boli odborníkmi informovaní tak, aby sa mohli na základe adekvátnych informácií rozhodnúť, akú formu pomoci potrebujú, a od koho. Vyberajú si koherenciu, formy pomoci v oblastiach života, pri ktorých nemusia byť izolovaní od ľudí, s ktorými žijú. Stálosť je kľúčový prvok vnútorného plánovania človeka, zahŕňa jeho vzťahy a istú kontinuitu v jeho živote. Môžeme vytvoriť profesionálne dokonalý plán pre danú situáciu v živote danej rodiny, pokiaľ nevychádza z ich potrieb, a pokiaľ sa s daným plánom vnútorne členovia rodinného systému nestotožnia, nebude realizovaný. Burford, Huds, 2000 (in Pagée, 2003) hovoria o tom, že cieľom efektívnych postupov nie je vyrovnáť sa s danou situáciou a prispôbiť sa, ale získať silu, moc - ako jednotlivec, ako spoločenstvo, a v tomto posilnení situáciu riešiť.

Dôležité je byť vnímavý na rozdelenie moci medzi klientmi a profesionálmi, v existujúcom širšom sociálno-politickom prostredí. Otázka moci je pri implementácii modelu SRK významným faktorom. Zneistenie sociálnych pracovníkov z delegovania významnej časti rozhodovacej moci rodine, môže kompenzovať prínos z rozdelenia zodpovednosti za prijatie vážnych rozhodnutí s členmi širokej rodiny a širšej sociálnej siete rodiny, a rozloženie úloh medzi celú podpornú sieť, ako aj pozitívny výsledok tejto efektívnej tímovej spolupráce. *Stretnutia rodinného kruhu* sú konkrétnou cestou partnerskej spolupráce a reálnym posilnením širokej rodiny, ako aj praktickým využitím potenciálu komunity v prospech ohrozených detí. Moc, ktorú rodine rozhodovací model SRK ponúka, je zdrojom posilnenia i motiváciou pre rodinný systém prevziať zodpovednosť za riešenia. Rodina, vrátane detí, zostáva zodpovedná aj za tvrdé rozhodnutia. Tento v našich podmienkach nový prístup v sociálnej oblasti aktivizuje vlastné kapacity rodiny – zužitkováva prirodzené zdroje rodiny a blízkych ľudí, čím sa zabezpečí, že poskytovaná pomoc vychádza z dobrého poznania problému a je odrazom skutočnej potreby klienta. Proces prípravy a realizácie SRK vytvára most medzi svetom rodiny a svetom systému, ktoré sa v mnohých parametroch od seba radikálne odlišujú. SRK umožňuje nazerať na problém optikou inej strany a vytvoriť bezpečie pre umožnenie komunikácie predstaviteľov týchto odlišných svetov a skutočného partnerstva medzi nimi v záujme konkrétneho dieťaťa.

Kedy použiť SRK?

Vždy....

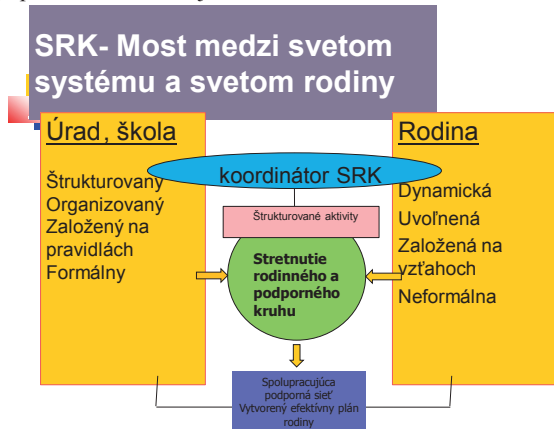
- keď treba urobiť plán pre rodinu

Kedykoľvek...

- je potrebné zinicovať aktivitu

Zakaždým...

- keď je potrebné urobiť nejaké rozhodnutie

Hodnoty modelu SRK

Viera, že široká rodinná sieť má mať možnosť spolurozhodovať o riešení problémov dieťaťa v ich strede

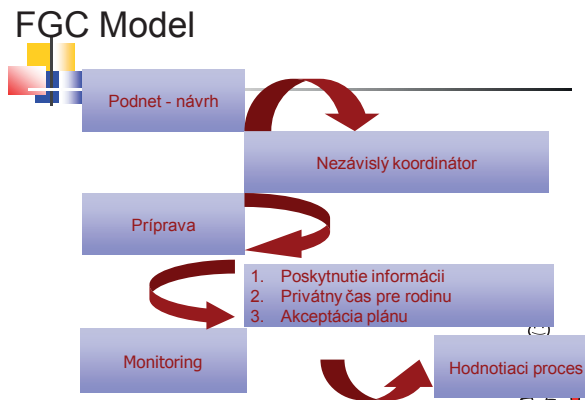
Závazok posilňovať deti a rodiny k prevzatíu zodpovednosti

Uznanie a vzájomné rešpektovanie role a zodpovedností zainteresovaných inštitúcií

Prejavenie a podpora vzájomného rešpektu

Aktívne zapojenie všetkých, ktorí sú zahrnutí do procesu, vrátane rodiny a jej podpornej siete

Uznanie a rešpekt voči odlišnostiam zainteresovaných

Kľúčové prvky SRK

Spomínané prínosy modelu SRK môžeme však očakávať len pri zachovaní základných princípov a kľúčových prvkov modelu. Ohrozené dieťa sa dostáva v procese prípravy a realizácie Stretnutia rodinného kruhu do bezpečného širokého kruhu blízkych ľudí. Priestor na vyjadrenie a porozumenie potrebám a túžbam dieťaťa musí byť principiálne procesom SRK zabezpečený. Hlas dieťaťa, zabezpečenie podpornej osoby pre jeho účasť na SRK, dôkladná príprava, priebežné i následné ošetrovanie prežívania dieťaťa a kľúčových osôb v procese sú zásadnými prvkami modelu SRK.

Vyhľadanie, zosieťovanie, zapojenie a individuálna príprava čo najviac členov širokej rodiny a iných blízkych a podporných osôb, i zainteresovaných profesionálov, je pre výsledok procesu rozhodujúce. V procese prípravy a realizácie SRK je kľúčová rola nezávislého koordinátora, zachovanie princípu dobrovoľnosti a dôsledné vyhradenie dôverného času pre rodinu počas samotného stretnutia, na ktorom členovia rodiny a blízke osoby zostavujú svoj plán. Koordinátor osobne pripravuje každého účastníka stretnutia či z rodinnej siete, alebo zainteresovaných subjektov a inštitúcií. Zabezpečí, aby sa každý účastník Stretnutia cítil bezpečne a rešpektovaný.

Koordinátor/facilitátor SRK nie je nijako zaangažovaný na výsledku a výstupoch procesu. Jeho úloha je prepojiť, premosťovať svet rodiny a svet systému. Dostať tieto dva svety do efektívnej komunikácie, spolupráce a vzťahu postavenom na vzájomnej úcte. V záujme dieťaťa hľadať porozumenie optike jeden druhého, a potvrdiť špecifickú rolu každého účastníka procesu, každého človeka v živote dieťaťa. Každý člen sociálnej siete dieťaťa sa musí v celom procese cítiť bezpečne, v plnej slobode a rešpekte voči svojim možnostiam i limitom. Dostať dostatok

priestoru porozumieť faktom reálnej situácie a existujúcich ohrození pre blízke dieťa. Mat' slobodu prijať zodpovedné rozhodnutie na základe relevantných informácií sám za seba. Prípadový sociálny pracovník získava prácou nezávislého koordinátora – facilitátora SRK do svojho tímu 6-14 ľudí ochotných a schopných spolupodieľať sa na realizácii komplexného riešenia pre dieťa.

Situácia ohrozených rodín na Slovensku – východisko pre zapojenie širokej rodiny a komunity

Opodstatnenosť potreby implementácie konferenčného modelu práce v systéme sociálnoprávnej ochrany nám potvrdzujú viaceré výsledky výskumu Ohrozená rodina, v ktorom Spoločnosť Úsmev ako dar od roku 2006 v spolupráci so všetkými úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny sleduje vývoj situácie ohrozených detí na Slovensku. Celkový počet detí vyňatých z prirodzeného prostredia v roku 2013 v porovnaní s rokom 2010 stúpol z 553 až na 851 (čo je nárast takmer o 54 %). Takýto nárast sa javí ako alarmujúci a potvrdzuje nepriaznivý trend, pritom v medziročnom porovnaní je zjavný nárast počtu vyňatých detí vo všetkých regiónoch Slovenska. Tento nárast sa javí ešte alarmujúcejšie v súvislosti s vyjadreniami sociálnych pracovníkov oddelení SPO a SK, ktorí vo výskume opakovane potvrdzujú skutočnosť, že 54%-56% vyňatých detí by nemuselo byť z rodiny vyňaté, alebo by sa mohlo promptne vrátiť do rodiny, ak by sa rodine poskytla adekvátna podpora. (Ohrozená rodina, 2006 -2013).

Dôležitým zistením nášho výskumu je aj skutočnosť, že polovica rodičov je ochotných v nejakej miere spolupracovať s úradmi – či už pred, počas alebo po vyňatí dieťaťa. Výsledky výskumu Sociálna práca s rodinou v DeD (Úsmev ako dar, 2014) dokonca potvrdili fakt, že až 60% rodičov detí umiestnených v detských domovoch s daným zariadením spolupracuje. Pravdou je, že Slovensko nedisponuje dostatočným podporným a vzájomne sa dopĺňajúcim systémom preventívnych, poradenských a podporných služieb pre rodiny, ani flexibilnými možnosťami poskytovania adekvátnych opatrení zo strany sociálnoprávnej ochrany. Často rodine v ohrození napriek jej žiadosti o pomoc systém nemá čo ponúknuť. Veľmi silne zaznieva v tomto kontexte potreba dotvoriť funkčný stabilizovaný komplexný a kohézny systém podpory pre rodiny v ohrození, v každom regióne by malo byť obdobné centrum ako modelové Centrum pre obnovu rodiny Dorka (Košice, Zvolen, Prešova), ktoré je účinným prepojením ambulantnej, terénnej a pobytovej formy sociálnej práce pre celý rodinný systém. Nedostatočný a nekomplexný sociálny systém môže čiastočne dočasne dopĺňať činnosť akreditovaných subjektov, charity a ďalších mimovládnych organizácií, avšak z dlhodobej perspektívy je súčasný stav alarmujúci a potrebuje systémové riešenie.

Čo hovoria výsledky uskutočnených SRK?

Výsledky výskumov našich partnerských organizácií (napr. len v Holandsku organizácia Eigen Kracht uskutočnila vyše 10.000 FGC) ukazujú, že 87,5 % rodín si prostredníctvom SRK dokázalo pripraviť a realizovať dobrý a bezpečný plán na vyriešenie problémovej situácie, pričom k jeho úspešnému naplneniu potrebovali v priemere len 20 % profesionálnej asistencie štátnych a neštátnych sociálnych služieb. 80% úloh dokázali pokryť svojim vlastnými silami a vytvoriť stabilnú sieť podpory rodine v núdzi, zaistiť bezpečie dieťaťa a naštartovať uzdravujúci proces v rodinnom systéme. (Pagée, 2006).

Výsledky Stretnutí rodinného kruhu pre prvých 118 rodín, ktoré sme takýmto spôsobom v kritickom období života sprevádzali na Slovensku, potvrdzujú výsledky skúsenejších implementátorov modelu zo zahraničia. Pri zachovaní a dôslednom dodržiavaní princípov modelu jeho proces katalyzuje uzdravovací proces rodiny a mobilizuje zdroje rodiny. Je to praktický nástroj vytvorenia živého partnerstva medzi rodičmi, rodinou, jej sociálnou sieťou, školou a komunitou, v ktorej rodina žije, ako aj ďalšími profesionálmi zaangażovanými na riešení problémov rodiny tak, aby boli naplnené potreby dieťaťa v ich strede. Riešenia prijaté zvnútra rodiny môžu a ukazujú sa byť oveľa efektívnejšie ako v tradičnom postupe sociálnej práce. Blízke osoby dieťaťa už nezostávajú len nestrannými pozorovateľmi vývinu udalostí v ohrozenej rodine a následných realizovaných krokov úradnej moci v živote blízkeho dieťaťa. Svoj vzťah s dieťaťom môžu premeniť na niečo konkrétne a konštruktívne, čo ich mobilizuje a premieňa bezmocnosť na tvorivú moc hľadania riešení. Motiváciou je vzťah, spoločná história alebo príbuzenský vzťah, ktorý s ohrozeným dieťaťom majú.

Zoznam bibliografických odkazov

1. Ashley, C., Holton, L., Horan, H., Wiffin, J. 2006. *The Family Group Conference Toolkit. Family Rights Group*. 2006. ISBN: 1871515475
2. Beek, F. van 2002. *Eigen-kracht conferences 2001*. Verslag van de data uit de registratie. Voorhout: WESP.
3. Beek, van F. 2002a. 'Gewoon questions wat er is en wat ze voor je kunnen doen.' Vraaggericht werken volgens jongeren en parents; trends in childer en ouder kwaliteitscriteria. Deelrapport 1 van the LPJ Monitor 2002. Den Haag/Voorhout: LPJ/WESP).
4. Braithwaite, J. 1989. *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge University Press, 23. 3. 1989 - 226 p., ISBN: 9780521356688
5. Braithwaite, J. 1997. Conferencing and plurality. *British Journal of Criminology*, 37(4), 1997, s. 502-506.
6. *Day Break*, 2007. Interný materiál realizátora FGC v Anglicku DAY BREAK, školickej partnerskej organizácie Úsmev ako dar, Bratislava, 2007.

7. *Eigen Kracht is the kern*. Information voor organisations. (Folder) Voorhout: Eigen Kracht Centrale. 2014
8. *Handboek voor Eigen-kracht conference coordinators*. 2002. Voorhout: OKS/WESP.
9. Miklošková, M. 2014. *Príspevok na konferencii Mosty k rodine*, 2014. Častá – Papiernička.
10. Mikloško, J. a kol. 2014. *Vývoj situácie ohrozených rodín na Slovensku v rokoch 2006 až 2013* (Ohrozená rodina, 2006 -2013). Bratislava: SPDDD Úsmev ako dar, 2014. 236 s. ISBN 978-80-970879-5-1
11. Pagée, R. van 2001. *the Eigen-kracht conference. the shift van hulpverlening naar dienstverlening*. In: The Netherlands Tijdschrift Child care 3, pagina's 154-162.
12. Pagée, R. van (redactie) 2003. *Eigen Kracht. Family Group Conference in The Netherlands*. Van model naar invoering. Amsterdam: SWP
13. Pagée, R. van. 2006. *Training for FGC coordinators*, Pezinok, Slovakia, 2006
14. Portengen, R. 2002. *Dichter bij huis*. Networkpleegzorg in The Netherlands. Utrecht: NIZW/Trillium
15. Výbochová, K. 2005. Nepublikovaná prednáška. *Identita dieťaťa v detskom domove*.
16. *Výskum Sociálna práca v DeD*, 2014. Spoločnosť Úsmev ako dar. 2014
17. *Výročné zhodnotenie uskutočnených SRK / interný materiál SPDDD UaD*, 2013
18. <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1989/0024/latest/DLM147088.html>

Kontakt:

prof. MUDr. Jozef Mikloško, PhD.

Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar

Ševčenkova 21, 851 01 Bratislava

miklosko@usmev.sk

Odborný profil autora:

Jozef Mikloško, nar. 26.4.1969, lekár, profesor sociálnej práce. Od svojich vysokoškolských štúdií sa venuje sociálnej práci v oblasti sociálnoprávnej ochrany a perinatálnej psychológie a medicíne na Ústave perinatálnej a perinatálnej medicíny, psychológie a sociálnych vied Vysokej školy sv. Alžbety. Pedagogicky pôsobí na Trnavskej univerzite v Trnave a na Vysokej škole sv. Alžbety v Bratislave.

Angažuje sa na systémových a koncepcných zmenách v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí a rodinnej politiky, ako člen Výboru expertov pre deinštitucionalizáciu sa zasadzuje za postulovanie nových pro-rodinných východísk v oblasti náhradnej starostlivosti a ako člen Výboru pre deti a mládež Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť presadzuje princípy posilňujúce práva detí v našej spoločnosti. Od roku 1992 vedie o.z. Spoločnosť Úsmev ako dar.

Mediácia v rodinnom práve

Mediation in Family Law

František ORAVEC

Abstrakt.

Cieľom mojej prednášky z oblasti mediálneho práva je jeho uplatnenie z pohľadu rodinných vzťahov v kontexte rodinného práva. Prednáška s rozsahom na cca 15 min. má tri časti.

V prvej časti – hlavné pojmy rodinného mediálneho práva .

V druhej časti – konkrétne popisujem oblasti možného využitia mediácie v rodinnom práve a vykonateľnosť mediálnych dohôd.

Tretia časť – pohľad na mediáciu aj zo strany Európskej únie

Kľúčové slová

Alternatívne riešenia sporov, generačné problémy, konferenčný príspevok, mediácia, rodinné právo, rovesnícka mediácia, rozvodová mediácia.

Abstrakt:

The aim of my lectures on mediation law is its application in terms of family relationships in the context of family law. Lecture with scope for about 15 minutes. has three parts.

In the first part - the main concepts of family law mediation.

In the second part - specifically describe areas of potential use of mediation in family law and enforceability of mediation agreements.

The third part - the view on the mediation from the European Union

Key words

alternative dispute resolutionconference, generational issues, conference paper, mediation, family Law, peer mediation, divorce mediation.

Rýchly spád života prináša so sebou množstvo väčších i menších problémov, ktoré treba riešiť pružne a promptne. Problémy, ktoré neriešime vôbec alebo ich riešenie trvá dlhšie, zbytočne zaťažujú našu myseľ. Nejde však iba o dĺžku trvania riešenia daného problému, je podstatné, aby sme vedeli selektovať veci dôležité od tých menej dôležitejších, veci naliehavé od tých menej naliehavějších a takisto ohodnotiť možný výsledok riešenia problému v závislosti od použitia jedného zo spôsobov riešenia. Kedysi sme k problémom pristupovali viac staticky – dnes nás

život núti byť po každej stránke tvorivejší a taktó pristupujeme i ku každodennej realite v situáciách, ktoré obsahujú znaky nesúladu až konfliktu. Najkrajnejšou alternatívou riešenia sporov sú sudy, prípadne arbitráž, tieto inštitúcie by sa však mali využívať naozaj v tých krajných prípadoch. Vyžadujú čas, formalizovaný postup, financie, energiu, skrátka zaťažujú. Moderný spôsob života nevyhnutne priťahuje potrebu pružných mechanizmov, ktoré umožňujú zvládať problémy časovo nenáročne, citlivo a za prijateľnú cenu. Náš pohľad už nie je statický, starostlivo zvažujeme čas, náklady, kultivovanosť riešenia, možné výsledky, t. j. všetky pozitíva a negatíva, ale i výhľady do budúcnosti. Vieme, že všetko má svoju hodnotu a že zdanlivá výhra v rovine formálneho autoritatívneho rozhodnutia ešte nemusí byť skutočná výhra v celej svojej podstate a v celom svojom kontexte. Jednou z alternatív, ako sa postaviť k problémovej situácii so snahou zvládnuť ju k spokojnosti všetkých zainteresovaných strán, je mediácia. V posledných rokoch sa i na Slovensku začalo čoraz častejšie objavovať slovo mediácia, ktorá sa využíva v určitých krajinách ako jeden z viacerých spôsobov riešenia sporov. Konflikt je dynamický proces, a preto nie je jednoduché ho zvládnuť. Konfliktné situácie sú súčasťou každodenného života a je len prirodzené, že riešenie sporov je večnou témou pre rôznych odborníkov – pedagógov, psychológov, psychoterapeutov, advokátov, sudcov, mediátorov, atď. Slovensko sa zaradilo medzi krajiny, ktoré inkorporovali mediáciu priamo do svojho právneho systému. Stalo sa tak prijatím zákona o mediácii.

Mediácia je spôsob riešenia konfliktných situácií, ktorý má oproti iným spôsobom isté výhody. Je flexibilnejší, menej formálny, rýchlejší, menej nákladnejší a hlavne presúva ťažisko rozhodovacej moci z iného subjektu na samotných účastníkov sporu, čím sa stávajú priamo zodpovední za výsledok, ku ktorému sa mediáciou dospeje. Táto skutočnosť priamo vyplýva i zo zákona, ktorý definuje mediáciu ako mimosúdnu činnosť, pri ktorej osoby zúčastnené na mediácii pomocou mediátora riešia spor, ktorý vznikol z ich zmluvného vzťahu alebo z iného právneho vzťahu. Mediácia využíva pri riešení konfliktov v rodinných vzťahoch, kde môžeme rozlišovať mediáciu rodinnú na rozvodovú a porozvodovú.

Mediácia v rodinnom práve

Rodinná mediácia sa zaoberá riešením konfliktov vzniknutých vo vzájomnom súžití v bežnom živote rodine. Naproti tomu rozvodová mediácia je metódou riešenia konfliktov v rámci už prebiehajúceho rozvodového konania manželov. Mediácia v tejto oblasti prispieva nielen k vyriešeniu samotného problému, ale i k tak dôležitému zlepšeniu vzájomnej komunikácie strán a k ich ďalšej spolupráci. Umožní manželom, aby si vyjasnili problémové okruhy a mali vlastný podiel na vyriešení problému a na výsledku, ktorý považujú za správny. Spoločná zodpovednosť za rozhodnutie umožní predchádzaniu možnému vystupňovaniu

d'alších konfliktov medzi partnermi. Využitie rodinnej mediácie má pozitíva jednak pre samotných účastníkov sporu a zároveň rešpektuje záujem detí, aby prípadný zdĺhavý súdny spor nemal negatívny vplyv na ich priaznivý vývoj. Rodinná mediácia sa týka najmä: rodinných a partnerských sporov, rozvodov, starostlivosti o deti, styku s deťmi po rozvoze, vyporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov, ...

Mediácia v rodinnej oblasti je vhodná predovšetkým:

- pre obnovenie komunikácie medzi vzájomne odcudzenými manželmi
- pre dosiahnutie dohody o výchovy nepľnoletých detí
- pre dosiahnutie dohody o styku rodičov s nepľnoletým dieťaťom
- pre dosiahnutie dohody o výške výživného na nepľnoleté deti
- pre dosiahnutie dohody o rozdelení spoločného majetku manželov
- pre riešenie sporov v rodine (pri rozvoze a po ňom, pri dedičskom konaní)
- pre hľadanie platformy pre obnovenie vzájomnej komunikácie medzi rodičmi a deťmi alebo učiteľmi a deťmi (generačné problémy v rodinách a v školách)

Mediácie využívané v oblasti sporov rodinných vzťahov sa môžu týkať: sporov súvisiacich nielen s rozvodom a vzťahmi po ňom, ale aj otázok vzťahu očakávaného správania, finančných problémov, komunikácie), rodinných sporov - pred, počas a po všetkých zmenách v rodine, konfliktov medzi rodičmi a dospelievajúcimi deťmi, útekov z domova a v neposlednej rade trávenia voľného času manželmi. Môžeme tu nepriamo zaradiť aj spory medzi rodinou a školou, učiteľom a žiakom (bližšie rozobraté nižšie), susedské spory, majetkové spory, dedičstvo, spory zo zmlúv, komunitné spory, spory z pracovného pomeru, z kolektívnych zmlúv a pod. Taktiež obchodno-závazkovú oblasť týkajúcu sa okruhu dodávateľsko-odberateľských vzťahov v rodine, spoluvlastnícke vzťahy, a iné finančné operácie. Mediátor ako fyzická osoba, ktorá je certifikovaná ministerstvom spravodlivosti pomáha obom stranám vyjednať urovanie sporu. Rodinná / rodinnoprávna mediácia je najviac využívaná, nakoľko sa dotýka nášho každodenného života. V oblasti manželskej mediácie ide najmä o konflikty, ktoré vznikajú medzi partnermi z dôvodu pracovnej vyťaženia a stresu, rozdielu pováh, pohľadu na život, neochotu tolerovať závažné osobné, morálne zlyhanie partnera a nevhodnej komunikácie, ktorá má za následok zvyšovanie napätia vo vzťahu. V mediačnej dohode sa taxatívne určia pravidlá fungovania manželov. O rozvoze manželov môže rozhodnúť len súd.

Je dobré, ak mediačné konanie prebehne pred samotným rozvodom, čo urýchľuje celý rozvod. Rodinná mediácia má za úlohu stabilizovať a optimalizovať rodinné prostredie, najmä vzťahy rodičov a detí, aby sa práve deti nestavali „vazalmi“ svojich rodičov a aby konflikty boli pre nich čo najmenej traumatizujúce. Počas mediácie je dobré, ak sa rodičia dohodnú na zverení dieťaťa do starostlivosti jedného z rodičov, na výške výživného pre dieťa a na kontakte s dieťaťom. Ďalej

mediáciou môžeme riešiť aj vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov BSM, zvýšenie výživného na dieťa atď. Pri rozvode treba mať vždy na pamäti, že aj keď prestávame byť manželmi, rodičmi zostávame celý život. Školská mediácia ponúka riešenia konfliktov v škole, ktoré sa stávajú každodennou realitou. Spor môže nastať medzi učiteľom a školou. Dnes čoraz častejším javom je spor medzi rodičom a školou/učiteľom. Tieto konflikty sú úspešne riešené profesionálnym mediátorom. Konflikty môžu nastať i medzi učiteľom a žiakom a žiakmi navzájom. Práve takéto spory sa dajú riešiť tzv. peer mediáciou (rovesnícka mediácia).

Vo vyspelých štátoch sa táto forma riešenia konfliktov stáva prevenciou a životnou filozofiou školy. Deti sa na názorných príkladoch a modelových situáciách učia riešiť vlastné konflikty nenásilne a s pokorou. Zisťujú, že úspech v živote nespočíva v bezohľadnosti, agresivite, dominantnosti, ale v pochopení prežívania toho druhého, oboznámením sa s jeho stanoviskom a postojom. Samozrejme všetky formy a techniky musia byť prispôsobené a musia zodpovedať chápaniu a veku detí. Bohužiaľ u nás školská mediácia zatiaľ nemá veľkú tradíciu. Dieťa je veľakrát stavané do pozície predátora, ktorý musí byť úspešný a cieľ dosiahnuť bez ohľadu na iných. Práve vlastní rodičia si mnohokrát uspokojujú svoje túžby cez hodnotový rebríček svojich detí. Neskôr sa to prejaví v šikanovaní spolužiakov, v agresívnom a bezohľadnom správaní voči pedagógom. Odôvodnenie že „moje dieťa nie je žiadne béčko“ či „doba je ťažká“ a „vyhrávajú len tí najlepší“ je žiaľ realitou. Práve rovesnícka mediácia a teda samotní žiaci, ktorí buď dobrovoľne, alebo odporúčaním od svojich spolužiakov a pedagógov chcú absolvovať takýto program môžu napomôcť pri riešení konfliktov. A to na rozdiel od prázdnych rečí paragrafov, výstrah či zákazov posúva správanie a komunikáciu našich detí na úroveň slušnosti, spravodlivosti, mravnosti, kvalitných medziľudských vzťahov, vzájomnej úcty a rešpektu, ktoré si žiaci, študenti a neskôr rodičia prinášajú do každodenného života. Mohli by sme povedať, že čím viac ľudí bude mať zručnosti v riešení konfliktov, tým je väčšia pravdepodobnosť, že konflikty, aj keď ich bude rovnako veľa ako dnes, sa budú riešiť efektívnejšie a bez zbytočného ubližovania okoliu.

Záver

Cieľom zavedenia mediácie je odbremenenie súdov od sporov, ktoré môžu byť vzhľadom na svoju podstatu vyriešené iným spôsobom a v kratšom čase, a tým zefektívnenie riešenia konfliktov. Dôležitým aspektom sprevádzajúcim využívanie mediácie je tiež zmena kultúry riešenia konfliktných situácií, skvalitňovanie medziľudských vzťahov a uvedomenie si, že i pri rozdielnych názoroch a postojoch je možné dosiahnuť prijateľný efekt akceptovateľným spôsobom. V živote každého človeka sa z času na čas vyskytnú problémové situácie. Sú súčasťou každodennej reality a nevyhýbajú sa ani tzv. bezkonfliktným typom jedincov. Preto ich netreba

brať tragicky, negatívne. Naopak, treba ich brať ako nevyhnutnú súčasť koloritu všedných dní, a tak sa k nim aj postaviť – vecne, pragmaticky. Prevziať vlastnú zodpovednosť za vyriešenie problému, pozrieť sa na situáciu s odstupom, snažiť sa vyrovnať sa s emóciami, ktoré nám bránia vo vecnom riešení, pochopiť druhú stranu, ktorá možno ani nie je takým nepriateľom, ako sa nám na prvý pohľad zdá, nepokúšať sa dosiahnuť nemožné... Je nanajvýš želateľné, aby sa nepríjemné situácie zvládli na určitej úrovni a pri maximálnom možnom znížení ich negatív, ktoré sú vždy prítomné, hoci v rozdielnej miere. Mediátor nás pri mediačnom procese sprevádza a usmerňuje, pomáha eliminovať to, čím sme, ako zainteresovaná strana konfliktu, poznačení a čo nám bráni zneutralizovať subjektívny pohľad. Preto nie je dôvod báť sa aktívneho prístupu riešenia konfliktov. Mediácia nie je len šanca vyriešiť určitý konflikt, mediácia je prístup k iným dverám, ktoré treba otvoriť – k sebe samému, k okoliu, k nám všetkým. Mediácia predstavuje zodpovednosť a plne vyhovuje podmienkam spoločenského vývoja, ktoré umiestňujú každého z nás do pozície aktívnej polohy, i keď nie každý a nie vždy využíva túto polohu. Preto je na zváženie zamyslieť sa nad výhodami mediácie. AJ Európska únia sa taktiež veľmi podrobne zaujíma o alternatívne riešenie sporov. Európska komisia zverejnila v apríli 2002 diskusný dokument k alternatívnemu riešeniu sporov. Komisia v júli 2004 zorganizovala uvedenie Kódexu správania pre mediátorov, ktorý schválil a prijal veľký počet odborníkov na mediáciu a v októbri 2004 Komisia prijala a predložila Európskemu parlamentu rámcový návrh smernice o mediácii. Tzv. Zelená kniha - Kódex správania pre mediátorov a návrh smernice vytvárajú rámec prác prebiehajúcich na úrovni Európskeho spoločenstva, ktorých cieľom je vytvoriť priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti a predovšetkým zabezpečiť lepší prístup k spravodlivosti. Komisia sa domnieva, že podpora využívania mediácie a iných foriem alternatívneho riešenia sporov pomáha pri riešení sporov a pomáha predchádzať starostiam, času a nákladom, ktoré vyplývajú zo súdneho riešenia sporov a tým reálnym spôsobom pomáhajú občanom zabezpečiť uplatňovanie svojich práv. Alternatívne spôsoby riešenia sporov, akým je napríklad mediácia, umožňujú totiž sporným stranám obnoviť dialóg s cieľom nájsť ozajstné riešenie ich sporu pomocou vyjednávania namiesto toho, aby sa uzavreli do konfliktnej a konfrontačnej logiky, výsledkom ktorej je zvyčajne jeden víťaz a jeden porazený. Význam takejto požiadavky je zjavný napríklad pri rodinných sporoch, avšak jej potenciálna použiteľnosť je veľmi široká pri mnohých ďalších druhoch sporov.

Literatúra

1. Ondrušek, D. - Shapiro: Prehľad prístupov k alternatívnemu riešeniu konfliktov. In: Demokracie a ústavnosť. Praha: UK, 1999.
2. Holá, L.: Mediace. Praha: Grada Publishing, 2003.
3. Křivohlavý, J.: Konflikty mezi lidmi. Praha: Portál, 2002.

4. SMERNICA RADY č. 2002/8/ES z 27. januára 2003 o zlepšení prístupu k spravodlivosti pri cezhraničných sporoch ustanovením minimálnych spoločných pravidiel týkajúcich sa právnej pomoci a iných finančných aspektov občianskeho konania
5. Nariadenie rady (ES) č. 2201/2003 z 27 novembra 2003 o súdnej právomoci, uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 44/2001 vo veciach výživného.
6. Smernica 2000/31/ES Európskeho parlamentu a Rady z 8. júna 2000 o určitých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti na vnútornom trhu, najmä o elektronickom obchode („smernica o elektronickom obchode“)
7. Spoločné vyhlásenie Rady a Komisie o súdnej právomoci, uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach
8. Smernica 98/10/ES o uplatňovaní služieb otvorenej siete na hlasové telefonovanie a o univerzálnej službe pre telekomunikácie v súťažnom prostredí
9. Smernica 2002/21/ES Európskeho parlamentu a Rady zo 7. marca 2002 o spoločnom regulačnom rámci pre elektronické komunikačné siete a služby (rámcová smernica)
10. Oznámenie Komisie Rade a Európskemu parlamentu - Zavŕšenie vnútorného energetického trhu
11. Odporúčanie Komisie zo 4. apríla 2001 týkajúce sa zásad uplatňovaných pri mimosúdnych orgánoch poverených konsenzuálnym riešením spotrebiteľských sporov
12. Odporúčanie Komisie z 30. marca 1998 týkajúce sa zásad uplatňovaných pri orgánoch zodpovedných za mimosúdne riešenie spotrebiteľských sporov
13. Európsky kódex správania pre mediátorov

Kontakt

Ing. Mgr. František ORAVEC, PhD. Mediation a.s.

Kovorobotnícka 8, 821 04 Bratislava detto

Kontaktný e-mail: mediator.fo406@kasol.sk

Odborný profil autora

Autor je riadne zapísaný mediátor na MS SR a na MS ČR. Pracuje ako právnik - mediátor od roku 2010, je členom predsedníctva Slovenskej komory mediátorov. Absolvoval pedagogické doplnkové štúdium na Európskom polytechnickom inštitúte v Hodoníne a v poslednej dobe sa venuje aj rodinnej a školskej mediácii.

**Jak dostat mediaci do obcí, škol a nemocnic ?
Zkušenosti a produkty ESI aneb „Co je nového na Moravě
a v Čechách“**

**How to integrate mediation in community administration, schools and health care
? ESI Experience and products or
What's new in Moravia and Bohemia.**

Lenka Pavlová, Eva Vaňková

Abstrakt

Cílem konferenčního příspěvku je představit zkušenosti, produkty a služby poskytované ESI – Evropským institutem pro smír, spolupráci a rozhodčí řízení, o.p.s. a zaměřené na oblast využívání mediace v obcích, školách a ve zdravotnictví. Záměrem je ukázat z jakých myšlenkových zdrojů a konkrétních příležitostí vznikaly, jak se formovaly, v jaké podobě je v současné době ESI realizuje. Příspěvek je zaměřen jak na úroveň osvětové – informativní, tak propagační a nabídkovou. Osvětovou a informační podobou příspěvku se rozumí vyjasnění naléhavosti společenských vazeb a podmínek vytvářejících potřebu nových, inovativních forem vzdělávání a vzniku integrovaných systémů spolupráce. Propagační a nabídková část v závěru příspěvku představuje konkrétní možnosti a nástroje realizace idejí a myšlenek, zejména aplikace mediace v praxi a její začlenění do institucionálních a osobních vazeb evropské a globalizované společnosti.

Klíčové slova

ESI, o.p.s., Evropský institut pro smír, mediaci a rozhodčí řízení, o.p.s., facilitace, komunikace, integrovaný systém spolupráce, komunikační dovednost, mediace, mediační přístup, obchodní mediace, osobní rozvoj, osvěta, smír, spotřebitelská mediace, rodinná mediace, řešení sporů, , týmová spolupráce, transformační mediace.vzdělávání

Abstract

The objective is to present experience and products and services provided by ESI or The European Institute of Reconciliation, Mediation and Arbitration focused on to include mediation in community administration, schools and health care. The purpose is to show the sources of thoughts and practical experience they have originated from and how they have formed and what are the current forms they are presently implemented by ESI. The paper is focused on both the level of public enlightenment and education as well as on the promotional and offering level. The educational and informative part of the paper means to clarify the urgency of social relations and conditions forming the need for new, innovative forms of education and creation of integrated systems of cooperation. The promotional and offering part presents explaining concrete possibilities and tools for implementation of ideas and

thoughts namely the application of mediation in practice and its incorporation into institutional and personal relations of the European and globalized society in the 21th century.

Key words

ESI, o.p.s., European Institute for Reconciliation, Mediation and Arbitration, Facilitation, Communication, Communication Ability, Integrated System of Cooperation, Mediation, Mediation Approach, Business Mediation, Personal Development, Education, Conciliation, and Reconciliation, Consumer Mediation, Family Mediation, Dispute Resolution, Collaborative Practice, Transformative Mediation, Training.

Základní představení ESI

ESI neboli Evropský institut pro smír mediací a rozhodčí řízení je obecně prospěšná společnost založená podle českého práva ve smyslu zákona č. 248/1995 Sb. o obecně prospěšných společnostech ve znění zákona č. 231/2010 Sb. Založena byla na základě Zakládací smlouvy ze dne 21. 12. 2009. Zapsaná je v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném Krajským soudem v Brně, oddíl O, vložka 405. od 5. 3. 2010. K tomuto datu získala ESI podle českého práva právní subjektivitu. IČ: 292 03 503.

ESI je mezinárodní centrum duchovní obrody založené na evropské tradici s cílem poskytování služeb v oblasti řešení sporů, naplňování, posilování a šíření myšlenek vzájemného porozumění v mezilidských vztazích a ve společnosti. Centrum ESI je na Zámku ve Křtinách, kde působí s podporou Školního lesního podniku Masarykův les Křtiny a Mendelovy univerzity v Brně.

ESI je vzdělávací a vědeckou institucí rozvíjející mezinárodní spolupráci a současně administrativním centrem pro vybudování mezinárodní sítě poradních a mediačních center v ČR, na Slovensku a v Evropě. Základem je spolupráce ESI s GEMME – Evropskou organizací soudců pro mediaci a jinými mezinárodními organizacemi, zejména EMNI, EWLA a IACP. Podporuje činnost a rozvoj CIMJ – Světovou konferencí soudců pro spravedlnost, založenou soudci a právníky podporujícími mediaci v roce 2009 v Paříži. Snaží se šířit v občanské společnosti ochotu a připravenost ke smíru, snahu nalézat konstruktivní řešení a pomáhat uzavírání dohod a smírů respektujících zájmy a potřeby zúčastněných stran.

Název společnosti a její činnost

V zakládací smlouvě i v rejstříku společností jsou v souladu s českým právem zapsány názvy celé a zkrácené spolu s odpovídajícími jazykovými mutacemi názvu. Anglický název - The European Institute for Reconciliation, Mediation and

Arbitration, francouzský název - L'Institut europeén de Réconciliation, Médiation et d'Arbitrage a německý - Das Europäische Institut für die Streitbeilegung, Mediation und Schiedsverfahren.

Původní výběr poněkud dlouhého názvu, složitého na zapamatování vznikl ze záměru šířit prostřednictvím ESI všechny podoby a formy alternativního neboli mimosoudního řešení sporů. Dnešní svět, jak v oblasti technologií, tak práva a společenských a humanitních věd, je tak rychlý, že již po méně, jak pěti letech činnosti byl přístup zaměřený výlučně na tzv. ADR nástroje řešení sporů se ukázal jako nedostatečný a neúplný. Proto jak z hlediska snazší identifikace, tak z hlediska obsahového zaměření nabízených produktů a služeb, se jak název, tak činnost společnosti kloní více k užívání zkráceného názvu v podobě Evropský smírčí institut, tj. ESI. Proměna a současně obojetnost v užívání názvu společnosti odráží vícespektrální možnosti využívání mediace v praxi. Jednak tradičně jako jednu ze součástí tzv. Alternative Dispute Resolution (ADR) metod, jako přechodnou fázi mezi vyjednáváním a jednáním o řešení vlastními zdroji a silami a autoritativním rozhodnutím svobodnou vůlí stran sporu vybraného rozhodce (arbitra). Jednak jako preventivní nástroj sporů a efektivní nástroj mimosoudního vyjednávání spojující facilitativní, na komunikaci a vztahy zaměřený přístup a přístup evaluativní zaměřený na dosažení výsledku přenositelného do soudní praxe, resp. vedoucího k zastavení rozjetého soudního sporu a řízení. To, co vám chci tímto příspěvkem zejména představit, jsou produkty a služby, jejichž myšlenkový koncept se zformoval na základě předchozí činnosti, zejména v návaznosti na zpracování výstupů dvou předchozích mezinárodních projektů. Výsledkem těchto úvah bylo uvědomění si nadčasového a universálního využití mediace a mediačního přístupu. Novými produkty se snažíme nabízet jak tzv. tradiční mediaci, tak mediaci zaměřenou na komplexní a systémovou prevenci a nápravu negativních společenských fenoménů, např. kriminality, rasové nenávisti, terorismu, nezaměstnanosti, chudoby, bezdomovectví, zneužívání a drancování přírodního bohatství a potřebných zdrojů života – lesů, orné půdy, pitné vody a přírodních zdrojů tepla a energie.

Z pohledu slovně – gramatického je zajímavé používání názvu společnosti. V celém, oficiálním názvu - Evropským institutem pro smír, spolupráci a rozhodčí řízení se používá v gramatických vazbách maskulinum neboli „mužský“ rod, tj. ten institut. V častěji užívané formě zkratky souslovi „Evropský smírčí institut“ se v souladu s podobou zápisu v rejstříku obecně prospěšných společností používá dovětek o právní formě společnosti „o.p.s.“, proto nad slovem „institut“ převládne poslední slovo „společnost“ a o ESI se mluví v rodě ženském, tj. ta ESI. Tato slovní a gramatická hříčka a obojetnost, v české gramatice s výraznými odlišnostmi např. psaní tvrdého a měkkého i, jemně a nenápadně odráží vnitřní podobu společnosti, resp. institutu. Ovšem v obráceném pořadí. Na počátku se hovořilo více o institutu, přičemž jeho činnost formovaly a pomáhaly rozvíjet výlučně ženy. Později se přešlo

na kratší formu, tj. ESI rezonující slovem společnost, přičemž tato přeměna šla ruku v ruce s postupným aktivním začleňováním mužů do činnosti ESI a tvorby a prodeje jejich produktů.

Dosavadní činnost

ESI vznikla na konci roku 2009. Vlastní činnost začala realizovat od března 2010, poté, co založená organizace byla zapsána rejstříku obecně prospěšných společností vedeného Krajským soudem v Brně. První akcí ESI bylo společné a odborné setkání zakládajících organizací v podobě tzv. Česko-slovenského sympozia zaměřeného na problematiku ochrany rodiny a dětí s názvem „Děti – naše touhy, obavy a naděje“. V souladu se zaměřením tohoto příspěvku je třeba zdůraznit, že zaměření prvního tzv. Josefského sympozia bylo výlučně odborné. Sympozium se začalo označovat „josefské“ nebo také „svatojosefské“, neboť jeho první ročníky se konaly vždy na svátek patrona rodin, vychovatelů, pěstounů (což jsou vlastně všichni rodiči, jimž jsou i jejich děti svěřeny do péče jen na určitou, více či méně dlouhou dobu) a práce. Postupně se ročník od ročníku, podoba Josefského sympozia proměňovala od odborného setkání mezioborového, mezinárodního až po přátelská povídání s dětmi o dětech, setkání a pohledu dětí na rodinu, společnost a svět okolo nás. S postupnou proměnou se formoval spolu s Josefským sympoziem také organizační tým ESI, na který Josefské sympozium kladlo stále větší nároky, jak po stránce odborné, tak morální, neboť se jednalo o náročnou dobrovolnickou práci ve dnech sympozia bez kvalitního odpočinku a bez nároku na odměnu. Naopak většina členů týmu přípravu a realizaci podporovala jak vlastní prací, znalostmi, časem, tak také finančně. Význam Josefského sympozia, resp. všech jeho dosavadních šest realizovaných ročníků, dokumentuje postupné odkrývání možností a výhod mediace v kontextu mezigeneračního a mezioborového dialogu. Ukazuje reálné možnosti aplikace a využitelnosti mediace, mediátorů a mediačních technik v běžné, každodenní praxi. Představuje perspektivy začlenění alternativních metod a mediačního přístupu jak do oblasti odborného vzdělávání, tak všeobecné a celospolečenské osvěty a výchovy dětí a mladých lidí.

Souhrnně od března 2010 – do března 2015 institut realizoval celkem šest ročníků cyklu Josefských setkání, dvě mezinárodní konference, spolupodílel se na přípravě mezinárodních konferencí v rámci projektu Grundtvig – v Prešově, v Římě a v Budapešti. Připravil dva odborné, výcvikové programy zaměřené na mediaci a její propagaci do praxe, z nichž vyšla řada současných spolupracovníků a dobrovolníků ESI, realizovaly se dva mezinárodní projekty – Grundtvig a projekt financovaný z ESF OPLZZ s názvem Mediace šance práce. Byly vytvořeny vlastní a partnerská poradenská centra pro ADR, mediaci a poskytování odborných služeb zaměřených na prevenci sporů a mimosoudní řešení. V centrech ESI jsou poskytovány služby odborného poradenství zaměřené na propojování světa práva,

justice a života běžných občanů v podobě pomáhající zbavit lidi strachu z práva, právníků, advokátů a jakýchkoliv řízení, sporů a konfliktů vůbec. Snažíme se přimět a vést praktikující odborníky a úředníky k používání zapomínané lidskosti, jasnosti a jednoduchosti vyjadřování a chápání potřeb lidí, pro které kontakt s právem a úřady není běžný a přináší jim obtíže. Stejně tak se snažíme vysvětlovat úředníkům, že používání srozumitelného jazyka a pozitivní komunikace není v rozporu s požadavky legality a právního postupu při vyřizování agendy. Prosazujeme začleňování mediace a mediačního přístupu do činnosti obcí, úřadů práce, škol a zdravotnictví neboli tam, kde správní právo řídí běh událostí a způsob rozhodování na straně jedné a na straně druhé jsou lidé a jejich potřeby a také někdy limitované možnosti.

Nové produkty a služby

Na základě předchozí činnosti se na konci roku 2014 a na počátku roku 2015 začaly formovat nové produkty a postupně se přechází na restrukturalizovaný systém poskytovaných služeb. Více zaměřený na rovnováhu mezi produkty hlavními, cílenými na osvětu a vzdělávání a produkty vedlejšími, zaměřenými na sběr dat, získávání nových poznatků a kontaktů a zpravování zkušeností z pohledu vědy a výzkumu. V zájmu rozšiřování osvětového a praktického působení se v systému poskytování služeb ESI zaměřuje stále více na týmovou spolupráci, víceoborové týmy a formování integrovaných systémů spolupráce. Na základě propojení ekonomických a výsledkových ukazatelů se ESI rozhodla upřednostnit produkty výdělečné a samofinancovatelné, aby si mohla vytvořit potřebné zdroje – finanční a personální – pro další rozvoj podporované, osvětové činnosti. Nové produkty a služby přesto stále vychází ze základních pilířů činnosti ESI, kterými jsou prevence, osvěta a vzdělávání a poskytování odborných služeb.

Prevence

Prevence a produkty zaměřené na prevenci a nápravu škod mají primárně za cíl navazování partnerství s jinými organizacemi, a to jak ze sféry státní a veřejné správy, tak z neziskové oblasti. Osvětové aktivity jsou cílené na vytváření „spojenectví“ a partnerského propojování společnosti na úrovni spolupráce a součinnosti neziskových, charitativních a obecně prospěšných společností s institucemi a společnostmi ze sféry veřejné a státní správy a komerční, privátní. Pouze trojnost spolupráce stát – soukromý – neziskový sektor může vytvořit předpoklady pro systémovou nápravu a řešení sporů, s nimiž se evropská společnost v 21. století potýká, a které je nucena neefektivními a drahými nástroji minulé doby řešit.

Svět okolo nás, ve všech úrovních společnosti, se výrazně proměnil, jen děti a člověk zůstávají podobní lidem předchozích století – touží milovat, zakládat rodiny,

vychovávat v klidu a bezpečí své děti, těšit se z jejich přítomnosti. Chtějí si hrát, bavit se a prací a úsilím si zajišťovat základní životní potřeby. Mnozí si přejí práci získávat výnosy, např. ve formě peněz. Mnozí kromě toho si také přejí, aby jejich práce přinášela druhým užitek anebo radost a pokud možno měla do určité míry trvalou hodnotu. Převedeno do jazyku úředníků obcí a státu to např. znamená vyřizovat agendu způsobem užitečným a pro zúčastněné akceptovatelným a vydávat rozhodnutí, jež budou přijímána a co nejvíce dobrovolně respektována a plněna.

Preventivní produkty

Preventivní produkty se v současné době soustředí na tzv. ukázkové semináře, (Demo semináře) a osvětové besedy pro uchazeče o sociální dávky, sociální služby a o zprostředkování zaměstnání, a to ve spolupráci s úřady práce. Úřady práce v České republice plní agendu zprostředkování práce a pomoc při uplatňování na trhu práce, k níž před několika lety byla přidána rovněž agenda výplaty tzv. nepojistných, sociálních dávek. Výhledově máme zájem zaměřit se intenzivněji na oblast školství a zdravotnictví.

Ukázkové semináře

Ukázkové semináře se pořádají pro instituce veřejné a státní správy – lokální, regionální i celorepublikové působnosti, jakož i pro organizace, podniky a společnosti privátní sféry. V letošním roce byl realizován ukázkový seminář pro pracovníky projektového oddělení Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Připravujeme seminář pro pracovníky zprostředkovatelské agendy práce tří vybraných úřadů práce v Jihomoravském kraji.

Ukázkové semináře jsou připravovány v úzké součinnosti s danou institucí či společností, která zajišťuje výběr účastníků semináře, prostory (nejčastěji vlastní) a základní organizační servis. ESI zajišťuje na základě požadavků zadavatele organizační a obsahovou náplň semináře tak, aby co nejvíce vyhovovala potřebám a nárokům zadavatele. Ukázkové semináře jsou podle přání zadavatele buď půldenní (max. 4 hodiny včetně přestávek) nebo celodenní (8 vyučovacích hodin včetně přestávek). Ukázkové semináře jsou buď zdarma anebo za nabídkovou cenu. Záměrem ukázkových (demo) seminářů je v kombinované formě na názornost a pochopení zaměřené podobě představit podstatu a smysl mediace a základní dovednosti mediátorů. Tato specifická forma osvěty vznikla proto, že po řadě zkušeností z praxe, konferencí a kulatých stolů jsme nabyli přesvědčení, že povědomí o tom, co je a jak funguje mediace je stále malé. Většina lidí si myslí, že ví, co to je. Dokonce si myslí, že komunikovat je snadné a všichni to přeci umí. Jen málokdo si uvědomuje, že základem většiny sporů je právě forma a způsob, jakým s druhými mluvíme a jak jim dokážeme naslouchat. Na úřadech a u soudu se k tomuto obecnému přidává ještě ta skutečnost, že to, co se může a smí, reguluje

závazný, právní předpis. Nezřídka v kontrastu s tím, co lidé běžně považují za „normální“, „správné“ a „spravedlivé“.

Vzdělávání

Vzdělávání od počátku činnosti ESI je jednou z jejích hlavních a základních činností. Vzdělávací aktivity byly původně zaměřeny výlučně na odbornou osvětu směrem k právníkům a mediátorům. Postupně se rozsah a dosah odborného vzdělávání rozšířil i na vzdělávání preventivní, osvětové a integrační. V současné době ESI připravuje nabídku speciálních vzdělávacích programů pro vybrané cílové skupiny - děti, rodiny, odborníci, laici – ve spolupráci s partnery, např. ÚP, jak bylo zmiňováno výše.

Preventivní vzdělávání

Preventivní vzdělávání spadá převážně do kategorie tzv. preventivních produktů, o nichž byla zmínka výše. Jedná se zejména ukázkovými (demo) semináři a osvětovými besedami pro širokou veřejnost tzv. „na míru“. V letošním roce ESI realizovala již několik osvětových besed v rámci neformální, na personálních základech založené spolupráci s Vojenským a špitálním řádem svatého Lazara Jeruzalémského na klinice adiktologie Všeobecné fakultní nemocnice a 1. lékařské fakulty UK v Praze pro pacientky léčící se ze závislosti na alkoholu a omamných látkách. Cílem preventivního vzdělávání je upozorňovat na možnosti předcházení sporům a konfliktům a důležitost komunikační dovednosti v dialogu. Velký význam je kladen na zvyšování schopnosti vyjádřit vlastní potřeby a přání, na komunikační dovednosti a schopnost vlastního, odpovědného rozhodování.

Osvětové vzdělávání

Osvětové vzdělávání je podobně jako preventivní vzdělávání připravováno a zajišťováno v součinnosti s partnery ESI a prostřednictvím dobrovolnické spolupráce s externími spolupracovníky ESI. Cílem osvětového vzdělávání je poskytovat informace zaměřené na konkrétní oblast sporů a konfliktů. Vlajkovou lodí ESI v oblasti osvětového vzdělávání je každoroční Josefské sympozium, www.josefske-sympozium.cz, o němž byla zmínka již výše. Považujeme sympozium sv. Josefa, které bývá obvykle součástí tzv. Josefských setkání za test schopnosti mediátorů zaujmout a hovořit ty nejlepší učitele komunikace, který jsou právě děti. Při letošním ročníku měli díky přítomným dětem různého věku, nejmladším účastnicím byly 3 roky a pracovalo se i s prvňáčky, možnost vidět, jak se dá pracovat a komunikovat s dětmi rozvádějících rodičů. Jak dokází jasně a přitom velmi účinně zkušený odborník získat skrze podstatné informace o rodině, o dětech a

jak dětem pomoci s překonáním traumat a nejistot spojených s krizí v rodině. Na Josefském sympoziu je to obráceně. Ne my děti učíme, ale my dospělí a starší se od dětí učíme.

Integrační vzdělávání

Integrační vzdělávání je zaměřeno na účelové vytváření pracovních týmů a skupin v oblasti prevence a řešení sporů, a to na úrovni regionální, celonárodní, tak také (zejména) mezinárodní. První akcí tohoto druhu byl několikadenní pobytový výcvik v italském San Gimignano, poblíž Florencie, připravený převážně členy formující se síť spolupracovníků FJA a IRS. Cílem setkání a výcvikového semináře bylo předávání zkušeností, společný nácvik dovedností vedený lektory a členy sítě aneb učení se jeden od druhého. V letošním roce byl v tomto duchu realizován seminář „Spolupráce v multidisciplinárních týmech“ pořádaný na úvod Josefských setkání, jejichž součástí a vrcholem je výše zmiňované Josefské sympozium. Účastníci výcvikového semináře zaměřeného na integrační vzdělávání byli lektoři ESI, zástupci zakladatelů, absolventi předchozích odborných seminářů. Pro ESI je potěšující, že se na semináři sešli odborníci jak z Moravy a Čech, tak také kolegové ze Slovenska, i když je pravdou, že se jednalo o zástupce našich zakladatelů.

Odborné vzdělávání

Klasickou a tradiční složkou vzdělávacích programů je standardní odborné vzdělávání zaměřené na komunikační dovednosti, řešení konfliktů a sporů, zlepšení partnerských a rodinných vztahů a v neposlední řadě na celostní a osobnostní rozvoj osob pracujících s lidmi včetně těch s profesními kompetencemi rozhodování o životě jiných, např. soudci, státní zástupci, advokáti, pracovníci OSPOD, Probační a mediační služby. Od počátku existence ESI je odborné vzdělávání zacíleno na zlepšení úrovně a kvality právních a mediačních služeb ana zvyšování dovedností vlastního, odpovědného jednání, vyjednávání a rozhodování každého jednotlivce, jakož i schopnosti zvládat v krizových a náročných situacích nároky a požadavky kladené okolím a právními povinnostmi.

Speciální programy

V rámci vzdělávacích a osvětových aktivit připravuje ESI čtyři speciální vzdělávací programy zaměřené na vybrané cílové skupiny, to tyto:

- Vzdělávací programy pro děti
- Vzdělávací programy na podporu rodin a rodinného života
- Vzdělávací programy na rozvoj osobního a profesního růstu

- Vzdělávací programy na rozvoj projektové a kolektivní spolupráce (včetně tzv. demo seminářů).

Poskytování odborných služeb

Poskytování odborných služeb je zaměřeno na oblast preventivního a odborného poradenství, na využívání ADR a širší uplatnění mediace včetně zprostředkování a zajištění mediačních služeb. Tyto aktivity patří mezi tzv. klasické produkty ESI. Poradenské a mediační služby jsou poskytovány prostřednictvím tzv. center. V současné době fungují centra ve Křtinách u Brna, v Praze, v Chocni a v Ostravě ve spolupráci se Sdružením obrany spotřebitelů Moravy a Slezska, z.s.. Přípravuje se centrum v jižních a v severních Čechách. Pracuje se na obnovení intenzivnější spolupráce se slovenskými partnery.

V současné době se ESI zaměřuje na tvorbu a nabídku produktů na poskytování služeb zaměřených na poskytování služeb v tzv. integrovaných systémech spolupráce. Integrovaným systémem spolupráce se rozumí propojování odborníků a institucí na úrovni různého kompetenčního rozhodování, tak na úrovni různého profesního zaměření.

Poskytování služeb je realizováno formou individuálního, partnerského, skupinového poradenství včetně facilitace a mediace společného rozhovoru. Dále formou klasické obchodní a spotřebitelské mediace, rodinné mediace včetně tzv. přípravných schůzek a setkání. Rodinné mediace upřednostňujeme ve formě transformativní mediace, jejíž podstatou je respektování potřeb a postojů zúčastněných stran. Mediační služby poskytujeme zpravidla skrze dvojici mediátorů, přičemž dvojice se tvoří buď na základě profesní a genderové odlišnosti, anebo v kombinaci zkušený a začínající mediátor s cílem profesního růstu nových a začínajících mediátorů na straně jedné a prohlubování schopnosti odborné, víceoborové spolupráce na straně druhé. Příkladem úspěšné mediační dvojice je např. spojení znalce z oboru, např. stavebnictví a mediátora při řešení spotřebitelských sporů ohledně vad stavebních prací, např. rekonstrukce části domu.

Sít' odborníků

Na pomyslné kružnici produktů a služeb ESI tvoří spojnici všech výše zmiňovaných produktů a programů budovaná síť odborníků, jenž je součástí programů CIMJ a IRS. CIMJ je celosvětová, mezinárodní organizace ve formě mezinárodní konference představující iniciativu soudců, mediátorů, lektorů a jiných profesí podporujících mír, pokojné a smírné řešení sporů a spravedlnost včetně dodržování práva a základních lidských práv. Více na www.cimj.com. Program IRS neboli International Resolutin Servises představuje neformální aktivitu ESI spočívající v personálním propojování odborníků z různých, zejména evropských zemí na úrovni kontaktů, vzájemné spolupráce a společných projektů a aktivit. Více

na www.esi-cz.eu. Program IRS se začal formovat v roce 2012 v návaznosti na Program FJA. Program FJA vyhlášený v říjnu 2010 představuje propojení odborníků ze sousedních zemí a zemí společné kultury a historické tradice, symbolicky nazvané Franz Joseph Area neboli Prostor Františka Josefa, tj. zemí bývalého Rakousko – uherského mocnářství rozléhajících se od Polska, přes Čechy, Moravu, Slovensko, Maďarsko až na sever Itálie, Slovinsko a část území Chorvatska. Síť odborníků je zaměřena na propojování odborného poradenství a služeb na různých úrovních od lokální, přes regionální a národní až na mezinárodní úroveň, zejména v rámci zemí EU. Napomáhá rozvoji projektových aktivit, ale především je nezbytným předpokladem pro poskytování odborných a kvalifikovaných služeb ve sjednocené a právně bezhraniční Evropě, jakož i ve světě propojeném bezhraniční sítí internetu a zájmovými a jednotícími vazbami nadnárodních korporací.

Závěr

Věřím, že zkušenosti získané v ESI během pěti let náročné a intenzivní činnosti, jakož i výsledky naší práce, mohou napomoci jednotlivcům, dětem, rodinám a celému lidskému společenství při hledání nových cest porozumění a smíru v době, která na jedné straně přináší hojnost a přebytek materiálních statků, ale upadá morálně a duchovně. Lidé nejenže zapomněli a zapominají na Boha, jeho Milosrdenství a Lásku k lidem, ale začínají dokonce zapomínat a nevnímají přírodu a lidi okolo sebe, včetně těch nejbližších. Prála bych nám všem, aby úsilí vynaložené na zlepšení komunikačních dovedností a možnost využívat zprostředkovatelů a mediátorů nás pomohlo nalézt cestu k pokoji, vzájemnému porozumění a usmíření.

Kontakt

JUDr. Lenka Pavlová, Ph.D.

ESI neboli Evropský institut pro smír, mediaci a rozhodčí řízení, o.p.s.

www.esi-cz.eu

Zámek Křtiny, Křtiny 1

Centrum Křtiny, Křtiny 18, 679 05

Centrum Praha, Thákurova 3, Praha 6 – Dejvice, 160 00

lenka.pavlova@esi-cz.eu

Odborný profil autora:

Lenka Pavlová se zabývá problematikou řešení sporů, mediací a ADR přes 30 let. Praktické zkušenosti má s mediací a vyjednáváním sporů tuzemských i mezinárodních, obchodních, civilních, rodinných a spotřebitelských, a to u nás i v zahraničí. Spotřebitelské mediace se věnuje ve spolupráci se Sdružením obrany spotřebitelů Moravy a Slezska,z.s.. Podílela se aktivně na přípravě zákona o

mediaci. Je odborných garantem několika vzdělávacích programů a rekvalifikačních kurzů se zaměřením na mediaci a komunikaci. Lektorovala vzdělávací semináře pro soudce, pracovníky soudů a orgány státní a územní samosprávy. Mediaci a mediační techniky vyučovala u nás i v zahraničí. Věnuje se především lektorské a publikační činnosti a odbornému poradenství při řešení náročných konfliktů a sporů. Je zapojena do Projektu Apolinář – odborné spolupráce Vojenského a špitálního řádu svatého Lazara Jeruzalémského a VFN v Praze.

PCA v práci pedagóga - východisko pre úspešnú školskú mediáciu
PCA in the work of the teacher - the basis for a successful school mediation

Mária PISOŇOVÁ

Abstrakt

Príspevok pojednáva o východiskách uplatňovania mediácie v školských podmienkach. Zameriava sa na implementáciu „*Person centred approach*“ (PCA), čiže „*Na človeka zameraného prístupu*“, vypracovaného americkým psychológom a zároveň zakladateľom humanizmu Carlom R. Rogersom, do procesu riešenia konfliktov. Akcentujúcimi účastníkmi konfliktov sú v tomto prípade učitelia a žiaci v podmienkach realizácie edukačného procesu.

Kľúčové slová:

aktívne počúvanie, konflikt, mediácia, metóda porazeného, PCA, učiteľ, žiak.

Abstract

The paper deals with basics of applying mediation in school conditions. Therefore, it focuses on the implementation of the „*Person Centered Approach*” (PCA), so the „*Person-oriented approach*”, developed by the American psychologist and founder of humanism C. R. Rogers, into the process of conflict resolution. In this case, teachers and pupils are accentuating participants of the conflicts in conditions of the educational process realization.

Key words:

active listening, conflict, mediation, method of the defeated, PCA, teacher, pupil.

Úvod

V 50-tych rokoch 20. storočia sa objavili tendencie vnímania človeka doposiaľ nezaužívaným spôsobom, ktorý dáva do centra pozornosti človeka ako slobodnú bytosť. Nový smer bol nazvaný ako humanizmus a jeho hlavná myšlienka sa zakladala na viere v ľudí a ich schopnosti sebaregulácie svojho správania. Autorom teórie „*Person centred approach*“ (PCA) čiže „*Na človeka zameraný prístup*“ je americký psychológ C. R. Rogers, ktorý je zároveň jedným z hlavných predstaviteľov humanizmu.

Autori predchádzajúcich teórií o človeku ako napríklad Freud alebo Skinner, nedôverovali ľuďom a tvrdili, že nedokážu kontrolovať a usmerňovať svoj vývoj osobnosti. Preto vo svojich teóriách nepočítali s možnosťou regulácie správania človeka na základe vlastného rozhodovania. Skinner napríklad tvrdí, že v procese

vývoja osobnosti detstvo nie je dôležité. Naopak v knihe „Úspešná rodičovská výchova“ od Thomasa Gordona, ktorý implementuje Rogersov systém do rodičovskej výchovy, je osobitná kapitola venovaná deťom v ranom detstve. Pojednáva o uplatnení tohto princípu vo výchove od útleho detstva ako o vhodnom základe pre pozitívny rozvoj osobnosti do budúcnosti.

Táto myšlienka je zároveň východiskom pre úspešný proces mediácie, ktorej cieľom je:

- vytvoriť dohodu, ktorú účastníci mediácie akceptujú a dokážu sa ňou riadiť v budúcnosti,
- príprava účastníkov mediácie na prijatie dôsledkov ich rozhodnutí,
- redukcia úzkosti a iných negatívnych vplyvov konfliktu dosiahnutím konsenzuálneho riešenia pomocou mediátora (Lowry, L. R. – Harding, J., 1997).

Humanistické teórie poskytujú veľký priestor na rozvoj osobnosti. C. R. Rogers a jeho spolupracovníci sa zamerali na schopnosť človeka myslieť vedome a racionálne, kontrolovať svoje biologické impulzy a dosiahnuť svoj plný potenciál. Z humanistického hľadiska sú ľudia zodpovední za svoj život a skutky, majú slobodu a vôľu zmeniť svoje správanie a postoj. Podľa C. R. Rogersa je najdôležitejšou črtou osobnosti to, ako človek vníma seba samého. Bol presvedčený o tom, že človek si uvedomuje svoju identitu, svoje „JA“.

Vo výskume medziľudskej interakcie zistil, že ak ľudia používajú v komunikácii zhodu medzi dvoma stranami, empatiu a nepodmienené pozitívne prijatie, komunikácia sa stáva úspešnou. (C. R. Rogers, 1999).

1 Na človeka zameraný prístup v práci učiteľa

Metóda PCA je najúčinnnejšia vtedy, ak je podporovaná všetkými členmi spoločnosti. Preto vzniklo mnoho kurzov s rôznymi cieľovými skupinami ako napríklad: P.E.T. úspešná rodičovská výchova, T.E.T. rozvoj efektivity učiteľa, L.E.T. rozvoj efektivity vedúceho a mnohé iné.

V knihe T.E.T. Rozvoj efektivity učiteľa od Thomasa Gordona z roku 1999 sa uvádza, že ak chce byť učiteľ úspešnejší v uplatnení Rogersovej metódy je potrebné, aby aj rodičia žiakov podporovali a uplatňovali T.E.T. metódu pri výchove svojich detí.

V práci učiteľa je nutné si uvedomiť, že učiteľ vedomosti odovzdáva a žiak ich prijíma, učí sa a následne spracované informácie odovzdáva učiteľovi. Z tohto vzťahu logicky vyplýva, že ak chceme aby tento proces prebiehal čo najefektívnejšie, je potrebné vytvoriť medzi aktérmi takzvaný „most“, umožňujúci prenos informácií. Z hľadiska PCA sú ním komunikačné zručnosti učiteľa potrebné pre úspešné dosiahnutie svojho cieľa. Učiteľ si musí veľmi dobre premyslieť ako formuluje odovzdané informácie a ako vníma potreby svojich žiakov, aby vybral

v konkrétnej situácii najvhodnejší obsah a spôsob komunikácie. Musí si uvedomiť že, slová vedia zblížovať ale taktiež aj oddaľovať.

Zaužívanou metódou mnohých učiteľov je zásada vyjadrenia svojej moci nad žiakmi. „*Nemôžem im dovoliť skákať mi po hlave!*“ „*Musia vedieť kto je tu pánom!*“. Je reálne predpokladať, že pri vypočutí týchto slov sa žiaci cítia nepochopení. Stávajú sa z nich rebelanti proti svojej vôli alebo submisívne osobnosti, ktorých rozvoj kreativity a samostatnosti je ohrozený, v horšom prípade úplne pozastavený. Existujú ale aj učitelia, ktorí sa distancujú od ich riešenia konfliktov, čím často podporujú ich nespravodlivé vyriešenie. V tomto prípade sa cítia utláčaní oni. Nemôžu naplno vykonávať svoju prácu, čím strácajú autoritu a motiváciu k svojmu povolaniu.

Na kurzoch rozvoja učiteľskej efektivity T. Gordon ponúka zúčastneným pedagógom tretiu možnosť, riešenie konfliktu *metódou bez porazeného*. Pomocou nej môžu učitelia získať prirodzenú autoritu. Žiaci sa totiž naučia ako riešiť problémy konštruktívne a hlavne spoločne tak, aby svoje rozhodnutia a pravidlá dodržiavali bez nátlaku. V tomto prípade ide o dobrovoľné rozhodnutia, ktoré vznikli po dosiahnutí spoločnej dohody, čím sa umocňuje ich efektívnejšie dodržiavanie. Žiaci si totiž uvedomia, že formulované rozhodnutie je ich rozhodnutím, prijali ho samostatne a dobrovoľne a na základe toho preberajú kontrolu nad jeho dodržiavaním. Ide o tzv. *konsenzuálne prijatie a dodržiavanie pravidiel*, ktoré značne eliminujú reštriktívne zásahy zo strany učiteľa (Pisoňová, 2015).

1.1 Problém na strane žiaka

V prvom rade je potrebné si ujasniť, kto sú aktéri problému. Správanie žiaka môže byť pre učiteľa prijateľné, ale aj neprijateľné. U toho istého učiteľa môže byť v rámci dňa táto hranica rôzna. Ráno, keď je plný energie je jeho hranica tolerancie omnoho vyššia ako na konci dňa, keď je už unavený. Keď sa správanie žiakov nepáči učiteľovi znamená to, že problém je na strane učiteľa. Na druhej strane môže byť žiak rozrušený. V tomto prípade problém prináleží žiakovi. Pre priaznivý priebeh vyučovania je potrebné si ujasniť, na koho strane je problém a snažiť sa iniciovať bezproblémový priebeh vyučovania.

Väčšinou učitelia nevedia adekvátne reagovať na problémy žiakov. Mnohí tvrdia, že problémy treba nechať doma, že nepatria do školy. Učitelia s týmto názorom si neuvedomujú, že problémy žiakov sa nedajú nechať doma. Príklad: Žiak je počas hodiny nepretržite zamyslený. Učiteľa to ruší a začne ho napomínať. V skutočnosti však žiakovo zasnenie nie je závažným problémom, ale podľa učiteľa badateľne narušuje priebeh hodiny. Pre mnohých učiteľov je zamyslenosť nepripustná, čiže nepriamo nútia žiaka, aby sa správval tak, akoby žiadny problém nemal. Tento spôsob komunikácie podľa T.E.T. nazývame reč neakceptovania. (Gordon, 1999).

Reč neakceptovania, tzv. *komunikačné rampy* sa prejavujú používaním: príkazu, nariadenia, rozkazu, varovania, výstrahy, hrozby, napomínania, moralizovania, rady,

návrhu riešenia, poučenia, logického odôvodnenia, kritizovania, nesúhlasu, odsudzovania, pochvaly, súhlasu, zosmiešňovania, ponížovania, interpretácie, upokojenia, spolúčenia, podpory, vypytovania, vyzvedania, odpútania, zmeny témy, odsunutia problému a vtípkovania. Takéto riešenia sú len dočasné, pretože zabraňujú skutočnému prejavu dieťaťa. Jeho ďalší rozhovor s učiteľom neumožňuje, aby sa napätie uvoľnilo (Gordon, 1995).

Aktívne počúvanie

Namiesto komunikačných rámp vymenovaných v predchádzajúcej časti je oveľa účinnejšia *reč akceptovania*. Tento spôsob komunikácie pomôže žiakovi „otvoriť sa“. Ponúka možnosť podeliť sa zo svojimi pocitmi a problémami. Je pre neho dôležité úprimné prijatie a pochopenie. Spôsob akceptácie môže byť neverbálny vo forme prikyvovania, očného kontaktu, „aha“, „rozumiem“, „uhm“ ai. (Sollárová, 2005). Neverbálna akceptácia však ešte musí byť podporená *aktívnym počúvaním*. Pomocou nej sa učiteľ snaží pochopiť informáciu žiaka a reaguje na ňu. Učiteľia sa ale musia naučiť udržať komunikačný kanál otvorený. Dôležité je, aby učiteľ úprimne dôveroval žiakovi a veril, že si svoj problém vie vyriešiť. Žiak musí cítiť skutočnú ochotu učiteľa pomôcť, pri čom nie je ohrozená jeho identita (Rogers, 1999).

Príklad správneho aktívneho počúvania:

Žiačka: *Eva mi roztrhala zošit.* (plač)

Učiteľ: *Si smutná, že máš roztrhaný zošit a si nahnevaná na Evu, že ti ho roztrhala.*

Žiačka: *Áno, teraz ho musím celý prepísať.*

Chyby vyskytujúce sa pri aktívnom počúvaní

Učiteľia pri praktizovaní aktívneho počúvania sa dopúšťajú viacerých chýb. Často sa podvedome vracajú k starému spôsobu komunikácie a namiesto aktívneho počúvania začnú riešiť problém žiaka použitím jednej z komunikačných rámp.

Taktiež sa stáva, že učiteľ práve nemá dostatok času na riešenie problému, ale napriek tomu dáva impulz žiakovi na vyjadrenie svojich pocitov. Pre nedostatok času si však nemôže problém vypočúť dokonca. Týmto konaním žiaka sklame a stráca jeho dôveru.

Keď učiteľ nevie jasne rozkódovať žiakov odkaz, začne opakovať to, čo mu žiak povedal. V tomto prípade má žiak pocit, že jeho odkaz nebol dekodovaný, ale len zopakovaný.

Príklad nesprávneho aktívneho počúvania:

Peter: *„Nikto mi neprihrá loptu, keď hrám s veľkými.“*

Rodič: *„Veľký ti nikdy neprihrajú loptu.“* (opakovanie kódu)

Rodič: *„Aj ty chceš hrať a preto si myslíš, že je nespravodlivé vynechať ťa.“* (skutočný odkaz).

Pisoňová (2015) odporúča dodržať pri aktívnom počúvaní, resp. empatickom počúvaní nasledovné zásady:

- vytvoriť vhodné podmienky na rozhovor (zabrániť vyrušovaniu vypnutím telefónu a pod.);
- prejavovať úprimný záujem o žiakov problém (udržiavaním očného kontaktu, nonverbálnou komunikáciou a pod.)
- vyjadrenia žiaka parafrázuje (aby sa ubezpečil, že jeho výpovedi rozumie správne);
- potláča posudzovanie (nekomentuje vyjadrenia žiaka, čo ale neznamená, že s ním súhlasí);
- konečné riešenie vyjadruje žiak, nie učiteľ (dochádza k facilitácii osobnej zmeny myslenia žiaka).

Uvedený spôsob komunikácie možno považovať za východiskový aj v prípade využitia mediácie, pričom nezáleží na cieľovej skupine.

1.2 Problém na strane učiteľa - odkazy typu „JA“

Pre mnohých učiteľov je namáhavé a stresujúce vytvoriť a udržiavať vhodné prostredie pre učenie. Často sa totiž stáva, že v jednom momente sa pokúša viac žiakov presadiť svoj názor, či uspokojiť svoje potreby. Vždy sa nájde medzi nimi niekto kto je hlasný, agresívny, nevšímavý alebo zasnený. Ako riešiť tento problém?

Na kurzoch rozvoja efektivity práce učiteľa sa odporúča riešenie pomocou vyjadrovania pocitov učiteľa. Pretože vyjadrenia typu „*Bud' ticho!*“, „*Nevyrušuj!*“, „*Si stále neposlušný!*“, sú neúčinné. Navyše sa vyznačujú negatívnou a ponižovaním. Omnoho účinnejšie sú odkazy typu „JA“. Tieto odkazy sú prostriedkom k transparentnosti a lepšej čitateľnosti učiteľa. Neodporúča sa, aby odkazy začínali obviňujúco, alebo odsudzujúco.

Príklad:

Učiteľ pri opakovaní zistí, že žiaci nedostatočne pochopili predošlé učivo.

Odkaz typu „JA“: „*Mrzí ma, že ste ma na minulej hodine nepochopili, preto cítim potrebu sa k minulemu obsahu učiva vrátiť.*“

Učiteľ vyjadril svojimi pocitmi čo ho mrzí, resp. čoho sa obáva, pričom nevyvolal svojim vyjadrením u žiakov žiadnu averznú reakciu. Práve naopak, je možné predpokladať, že žiaci budú pri opätovnom výklade učiva pozornejší. PISOŇOVÁ (2015).

Po vyjadrení svojich pocitov je však dôležité flexibilne prejsť na aktívne počúvanie.

2 Riešenie školských konfliktov metódou bez porazeného

Ako vo všetkých medziľudských vzťahoch, tak aj vo vzťahu učiteľ ↔ žiak sa vyskytujú konflikty. Existujú prípady, keď konfrontácia, ani zmena prostredia nie sú účinné. Tento problém vzniká vtedy, keď sa žiak nechce, alebo nevie zmeniť, alebo má ťažostajný vzťah k učiteľovi.

Rogersová teória komunikácie (Mikuláščík, 2003 in PISOHOVÁ, 2011) umožňuje vyriešenie aj týchto konfliktov, pričom žiadna zo zúčastnených strán nebude porazená.

Väčšina učiteľov rieši konflikt buď príkazom alebo ústupom, ako sme už uviedli. Tento spôsob riešenia je ale neuspokojivý pre niektorú zo zúčastnených strán, pretože jeho výsledkom je víťaz a porazený.

V riešení bez porazeného ani jedna strana neprehráva. „*Obe strany majú rovnakú alebo takmer rovnakú moc. Obe strany víťazia, pretože riešenie je prijateľné pre obe strany.*“ (Gordon, 1995, s. 149).

Pri uplatňovaní tejto metódy je dôležité, aby žiaci pochopili, že ich požiadavky sú akceptované a pochopené. Proces je zložený zo šiestich krokov:

1. *Odhalenie a definovanie konfliktu.*

2. *Hľadanie možných riešení.*

3. *Hodnotenie alternatívnych riešení.*

4. *Určenie najprijateľnejšieho riešenia.*

5. *Vypracovanie postupu na praktické uskutočnenie vybraného riešenia.*

6. *Hodnotenie úspešnosti riešenia problému.* (Gordon, 1995, s.181; Zelina, 2006).

Týmto spôsobom sa žiaci naučia kultivovane vyjadriť svoje myšlienky a názory tak, aby sa navzájom pochopili a akceptovali. Vyjadrujú ich slobodne aj s vedomím, že budú hodnotené. Žiaci sa tak naučia navzájom sa chápať a stávajú sa zodpovednejší k sebe a k iným. Pri tejto metóde nie je potrebná žiadna moc. Učители majú radi svojich žiakov a žiaci majú radi svojich učiteľov (Gordon, 1999).

Určité druhy konfliktov vyskytujúce sa v škole, sa nedajú efektívne riešiť prostredníctvom metódy bez porazeného. Týkajú sa hlavne tém ako je žiakove presvedčenie, ideál, jeho osobný vkus, či jeho životný štýl. Sem patria napríklad témy ako dĺžka vlasov u chlapcov, slušné vyjadrovanie, etické správanie, pravda, sexuálne správanie, nosenie brady a fúzov a pod.

Pri riešení uvedených konfliktov je zriedkavo účinný aj odkaz typu „JA“. Je potrebné zdôrazniť, že v každom prípade je potrebné svojim žiakom dôverovať s vedomím, že sa rozhodnú kongruentne za pomoci rád učiteľa. Keď učiteľ radí, musí si ale dávať pozor na to, aby to žiak nepovažoval za nátlak z jeho strany. Svoje rady by nemal neprimerane dlho opakovať a radšej by mal byť pre žiaka dobrým príkladom. Žiak by mal dospieť k poznaniu, že učiteľ nie je len teoretikom, ale že sa podľa svojich rád riadi aj v praktickom živote.

Záver

Mediácia je predovšetkým proces, ktorý prestupuje obsahom riešeného konfliktu. Je alternatívou k násiliu, svojpomoci alebo súdnemu procesu, pričom sa odlišuje od procesu poradenstva, vyjednávania a rozhodcovského konania. Mediáciu

možno chápať aj ako proces, pomocou ktorého účastníci sporu prostredníctvom neutrálnej osoby alebo iných osôb systematicky rozčleňujú sporné otázky za účelom vytvárania možností a zvažovania alternatív ich riešenia. Jej cieľom je dosiahnuť konsenzuálne riešenie, ktoré uspokojí všetky zainteresované strany. Mediácia je proces, ktorý kladie dôraz na zodpovednosť účastníkov sporu a za rozhodnutia, ktoré ovplyvnia ich život. Je procesom, ktorý rozvíja ich osobnú vnútornú silu (Holá, 2003).

Každý učiteľ by si mal tieto tvrdenia osvojiť a riadiť sa podľa nich, aj keď nevykonáva mediáciu v zmysle platnej legislatívy. Je totiž zrejmé, že princípy procesu mediácie vychádzajú z rovnakej premisy. Jej súčasťou je akceptácia (bezpomienkové prijatie), empatia, resp. empatické porozumenie a kongruencia (Rogers, 1998).

Zoznam bibliografických odkazov

- [1] GORDON, T. 1995. *P.E.T. Úspešná rodičovská výchova*. Mint control edition. 1995. ISBN 936-04-5138-7
- [2] GORDON, T. 1995. *T.E.T. Úspešná rodičovská výchova*. Mint control edition. 1995. ISBN 936-04-5138-7
- [3] HOLÁ, L. 2003. *Mediace způsob řešení mezilidských konfliktů*. 2003. Praha : Grada, 2003
- [4] LOWRY, L. R. – HARDING, J. 1997. *Mediation: The Art of Facilitating Settlement*. Pepperdine University, Straus Institute for Dispute Resolution, 1997.
- [5] MIKULÁŠTÍK, M. 2003 in PISOŇOVÁ, M. 2011. *Kompetenčný profil manažéra výchovno-vzdelávacej inštitúcie*. Bratislava : Iura Edition, 2011. ISBN 978-80-8078-402-7
- [6] PISOŇOVÁ, M. 2015. Manažérska etika verus rozvíjanie hodnotiaceho myslenia žiakov. In: *Pedagogica Actualis V*. Trnava : UCM v Trnave, 2015. ISBN 978-80-8105-517-1
- [7] ROGERS, C. R. 1998. *Způsob bytí*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-233-5
- [8] ROGERS, C. R. 1999. *O osobnej moci*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-233-5
- [9] SOLLÁROVÁ, E. 2005. *Aplikácie PCA v poradenstve a v organizácii*. Bratislava : Ikar, 2005. ISBN 80-551-0961-3
- [10] ZELINA, M. 1996. *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*. Bratislava : Iris, 1996. ISBN 80-967013-4-7

Kontakt

Mária PISOŇOVÁ, doc., PaedDr., PhD.

Katedra pedagogiky a sociálnej pedagogiky
Ústav pedagogických vied a štúdií
Pedagogická fakulta
Univerzita Komenského
Račianska č. 59
813 34 Bratislava
e-mail: pisonova@fedu.uniba.sk

Odborný profil autora:

doc. PaedDr. Mária PISOŇOVÁ, PhD., absolvovala bakalárske a magisterské štúdium so zameraním na školský manažment, v ktorom pokračovala aj v rámci ďalšieho kvalifikačného rastu. Manažérske vzdelanie uplatnila aj v praxi na pozícii školskej metódičky a inšpektorky a neskôr ako vysokoškolská pedagogička v príprave riaditeľov škôl a budúcich učiteľov.

Publikačná činnosť korešponduje s jej pedagogickou a vedecko-výskumnou činnosťou. Nižšie uvedené publikácie sú orientované na otázky súvisiace s problematikou školského manažmentu na makro a mikroúrovni v zameraní na manažment ľudských zdrojov, časový manažment, personálny manažment, uplatňovanie motivačných stratégií v práci riaditeľa školy, manažérsku etiku a uplatňovanie systémov manažérstva kvality v školskej riadiacej praxi. S uvedeným zameraním súvisí aj jej projektová činnosť. Medzi doterajšie autorkine výstupy patria monografie: *Leadership ako súčasť manažérskych funkcií* (2008), *Teória a prax efektívneho sebariadenia* (2009), *Kompetenčný profil manažéra výchovno-vzdelávacej inštitúcie* (2011), *Osobnostný rozvoj riaditeľa školy – východiská a determinanty* (2012), *Školský manažment pre študijné odbory učiteľstva a prípravu vedúcich pedagogických zamestnancov* (2014) a ďalšie.

Rozvoj a podpora mediácie prostredníctvom vysokých škôl

Development and support of mediation by colleges

Jana PRUŽINSKÁ

Abstrakt

Autorka zovšeobecňuje skúsenosti s výučbou mediácie na vysokej škole, fakulte práva. Cieľom bolo umožniť poslucháčom spoznať mediáciu, jej účinky ako aj nároky na výkon. Interaktívnou metódou výučby identifikovala vzdelávacie potreby poslucháčov v oblasti mediácie. Prezentované výsledky analýzy vývoja záujmu o mediáciu u poslucháčov práva naznačujú pretrvávajúci záujem o mediáciu, napriek výkyvom u externých poslucháčov.

Kľúčové slová

interaktívna metóda, právnici, výučba mediácie, záujem o mediáciu

Abstract

The authoress generalizes her experience from teaching mediation at law college. The aim of teaching was to make familiar the students with mediation, its effects and performance requirements. By interactive method she identified educational needs of students. Presented results show ongoing interest of law student about mediation.

Key words

interactive method, lawyers, teaching mediation, interest in mediation

Úvod

Výučba mediácie na Právnickej fakulte Paneurópskej vysokej školy v Bratislave sa začala v akademickom roku 2006/2007, v treťom roku jej existencie. Ako nový a nepoznaný predmet vyvolával v radoch študentov veľký záujem. Ukázalo sa, že to nebolo len tým, že predmet bol zaradený do skupiny nepovinných predmetov s nízkym počtom kreditov (2 kredity). Navyše sa v dennej forme štúdia vyučoval vo večerných hodinách v zimnom semestri.

Priebeh výučby

Mediácia sa na Fakulte práva vyučuje v počas jedného semestra v celkovom rozsahu cca 24 hodín. Výučba sa realizuje interaktívnou formou so zámerom sprostredkovať poslucháčom čo najviac osobnej skúsenosti s rôznymi aspektami

interpersonálnych konfliktov, úlohou a významom interpersonálnej komunikácie a negociácie pri riešení interpersonálnych konfliktov. Po „prípravnej“ fáze sa prechádza k samotnej mediácii. Vo výučbe sa experimentuje s dvomi prístupmi. Raz sa na začiatku prehrá ukážka mediácie, inokedy po predstavení a vysvetlení mediáčného procesu študenti začínajú mediovať konflikt zadaný v modelovej situácii. Prvá situácia vyhovuje študentom, ktorí sú opatrní, chcú byť dobrí v mediovaní prípadu. Preto potrebujú mať vzor. Druhá vyhovuje viacej tým, ktorí sú menej závislí na hodnotení a výsledku a chcú mať nejakú skúsenosť. Cieľom je, aby sa počas semestra každý študent ocitol v role mediátora. Zaujímavá situácia nastáva už s delením do skupín. Študenti mediátori majú, celkom prirodzene, tendenciu vyberať si svoje sporové strany. Cítia sa zneistení, ak majú čakať na to kto si ich vyberie a či pri nich ako mediátoroch aj zotrvať až do konca mediácie. Princíp *výberu mediátora* sporovými stranami a *dobrovoľná účasť* na mediácii je prvou skúškou, ktorou si prechádzajú.

Spoločné stretnutie po mediovaní prípadu, je pre študentov najprv zaujímavé z hľadiska dosiahnutého *výsledku* (obsah) a až potom z *hľadiska procesu*. Práca so spätnou väzbou vytvára možnosť na zlepšenie výkonu „mediátora“, ale predovšetkým vedie k zamysleniu a uvedomeniu si *roly mediátora* a jeho vplyvu na účastníkov mediácie a *mediáčny proces*. Pre študentov je objavné, že v ňom nedisponujú rolou ani rozhodovacou mocou. Toto zistenie spúšťa rad otázok o tom, čo mediátor „môže“ robiť. Takmer vždy sa diskusia nasmeruje na tému *moc mediátora*.

Veľa diskusie prebieha okolo *neutrality* mediátora. Dať klientovi dobrú radu o. i. znamená, „že to s ním myslím dobre a snažím sa mu pomôcť“. Vzniká priestor na to, aby sa objasnilo ako *mediátor pomáha* a v čom je jeho pomoc odlišná od pomoci právneho zástupcu. Komplimenty, ktoré dáva študent „mediátor“ jednému z účastníkov dávajú možnosť uviesť tému o *nestrannosti* mediátora.

Uvedené momenty z výučby mediácie poskytujú isté dôkazy o tom, že poslucháči si počas štúdia vytvárajú primeranú predstavu o mediácii, o jej podstate ako aj nárokoch na jej výkon. Potvrzuje to aj posun v pomere počtu otázok študentov na začiatku a ku koncu výučby. Narastajúci počet otázok (klarifikujúcich) s postupujúcim časom stráveným na stretnutiach naznačuje, že študenti identifikovali podstatu mediácie ako ďalšieho prístupu k riešeniu sporov.

Záujem o štúdium mediácie

V tabuľke č. 1 uvádzame prehľad počtu študentov v dennej a externej forme od zaradenia predmetu Úvod do mediácie do študijného programu na Fakulte práva. Za deväť rokov existencie tohto predmetu ho absolvovalo celkovo 1 239 poslucháčov. V dennej forme 500 a v externej prezenčnej forme 739 poslucháčov. Nedisponujeme

údajmi o celkových počtoch poslucháčov v jednotlivých rokoch štúdia a preto nevieme posúdiť, či tieto počty sú vysoké alebo nízke.

Tabuľka č. 1 Počet poslucháčov v jednotlivých rokoch

Poradie rokov výučby	Akademický rok	Forma štúdia		SPOLU
		Denná	Externá	
1.	2006/2007	65	164	229
2.	2007/2008	51	115	166
3.	2008/2009	66	133	199
4.	2009/2010	70	137	207
5.	2010/2011	47	59	106
6.	2011/2012	56	45	101
7.	2012/2013	61	38	99
8.	2013/2014	44	29	73
9.	2014/2015	40	19	59
	SPOLU	500	739	<u>1239</u>

Ak sa pozrieme na vývoj počtu poslucháčov podľa rokov môžeme konštatovať, že záujem o štúdium mediácie u denných poslucháčov je stabilnejší a vyrovnanejší ako u externých poslucháčov, hoci počty denných poslucháčov sú nižšie. Tento rozdiel v záujme o mediáciu vnímame v kontexte prijatia zákona o mediácii v roku 2004 a možnosťou vytvorenia a získania nových pracovných príležitostí. V prvom roku štúdia mediácie (dva roky po prijatí zákona) je počet externistov 2,5-krát väčší (164) a ďalších troch rokoch je dvojnásobný v porovnaní s počtom denných poslucháčov (115; 133). Počty poslucháčov v oboch formách štúdia sa začínajú vyrovnávať v piatom a šiestom roku od zahájenia štúdia mediácie. Od siedmeho roku (2012/2013) počty externistov klesajú (38) . V akademickom roku 2014/2015 predstavujú externí študenti len polovicu z počtu denných študentov (19), ktorí stále majú záujem o mediáciu.

Je faktom, že veľká väčšina poslucháčov v externej forme štúdia práva mala toto vysokoškolské štúdium ako druhé či tretie po predchádzajúcom absolvovanom štúdiu. Denní poslucháči sú na začiatku svojej profesionálnej dráhy. Kým externí

študenti boli zorientovaní vo svete práce a hľadali možnosti ako sa udržať či presadiť na konkurenčnom trhu práce, denní poslucháči sa zatiaľ v ňom hľadali. V mediácii videli mnohí externisti príležitosť začať s niečím novým, udržať sa, posilniť sa na trhu práce. Iní videli v mediácii spôsob ako vykonávať svoju prácu lepšie, napr. riaditeľka školy, ktorá musela riešiť konflikty medzi rodičmi a učiteľmi, medzi učiteľmi a žiakmi; živnostník, ktorý mal neustále problémy s dodávateľmi a odberateľmi. Mnohí z nich však boli zamestnancami, ktorí pociťovali potrebu rozvinúť si zručnosť v predchádzaní či riešení vzniknutého konfliktu na pracovisku pretože sa týmto nikto nezaoberal. Na základe analýzy tvrdíme, že záujem o mediáciu medzi poslucháčmi práva stabilne pretrváva. Veľké výkyvy v záujme o mediáciu v externom štúdiu vysvetľujeme rozpoznaním príležitosti pre vznik novej práce v súvislosti s uzákonením mediácie.

Spôľahlivejšie preukázať širší dopad zavedenia mediácie do graduálneho štúdia právnikov by si vyžadovalo ďalšie sledovanie ich postojov k riešeniu konfliktov, kariérneho rastu, otvorenosti voči celému spektru možností riešenia konfliktov, štýlu práce, a i...

Záver

Veľký význam štúdia mediácie na právnických fakultách vidíme v súčasnosti v tom, že spoločnosťou vnímaní ako odborníci na riešenie konfliktov, môžu zvyšovať dôveryhodnosť mediácie v očiach verejnosti, rozširovať ponuku možností riešenia konfliktov o mediáciu. Podstatný zmysel vidíme v zmene zmyslenia a kultúry riešenia konfliktov, ktorú so sebou mladá generácia prináša. Študenti a absolventi nielen práva, ale aj iných odborov a škôl, do ktorých prenikli myšlienky o alternatívnom riešení konfliktov, sa tak stávajú nositeľmi potencionálnych zmien. Tieto zmeny by mali navodiť konštruktívnejšie spôsoby narábania s konfliktami v živote ľudí.

Príspevok vznikol vďaka podpore grantu:

VEGA č. 1/0462/14 pod názvom: Delikvencia mládeže Slovenskej republiky v kontexte vybraných špecifických faktorov - národná self-reportová výskumná štúdia

Zoznam bibliografických odkazov

- [1] KOVACH, Kimberlee K. 1994. *Mediation. Principles and Practice*. St. Paul: West Publ. 287 s. ISBN 0-314-04053-6
- [2] KOVACH, Kimberlee K. 1994. *Teacher's Manual*. To accompany mediation. St. Paul: West Publ. 133s. ISBN 0-314-04788-3

[3] WIGGINS, Charles B. – LOWRY, L. Randolph. 1997. *Negotiation and Settlement Advocacy*. St. Paul: West Publ. 292 s. ISBN 0-314-22586-2

Kontakt

Jana Pružinská, PhDr., PhD.
Univerzita Komenského
Pedagogická fakulta
ÚŠŠLP, Katedra sociálnej práce
Šoltésovej 4
811 08 Bratislava
pruzinska@fedu.uniba.sk

Odborný profil autora:

Autorka je psychologička a mediátorka. Pôsobí na Katedre sociálnej práce na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Prednáša psychológiu osobnosti, vývinovú psychológiu, humanistický prístup v práci s klientom. Vede výcviky sociálnych zručností. Vo výskume sa venuje humanistickému prístupu v práci s klientom, prístupom k riešeniu interpersonálnych konfliktov, využívaniu mediácie ako spôsobu riešenia konfliktov, supervízii v mediácii, delikvencii mladistvých. Pôsobí v programoch odbornej prípravy mediátorov na Slovensku a v Čechách. Je členkou Asociácie mediátorov Slovenska.

Súčasný stav v uplatňovaní školskej mediácie na ZŠ v Nitrianskom kraji.

The current state of the application of mediation at primary school in the Nitra region .

Eva RAČKOVÁ

Abstrakt

Cieľom príspevku bolo zmapovať situáciu v uplatňovaní školskej mediácie na základných školách v Nitrianskom kraji. Na získanie údajov pre spracovanie analýz sa použil elektronický dotazník, ktorý bol adresovaný vedeniu základných škôl v Nitrianskom kraji. Dotazníkové otázky boli zamerané primárne na získanie informácií o rozsahu a charaktere preventívnych programov a miere záujmu o uplatnenie školskej mediácie. Z výsledkov prieskumu vyplynulo, že väčšina respondentov má skúsenosť s nejakou formou preventívneho programu, najčastejšie krátkodobého charakteru. Zároveň sa potvrdila potreba propagovania a uplatňovania školskej mediácie, ako jedného zo spôsobov riešenia konfliktov nenásilnou cestou.

Kľúčové slová

konflikt, mediácia, nenásilná komunikácia, prevencia, riešenie konfliktu, škola, školská mediácia

Abstract

Aim of this paper was to study the situation in the implementation of school mediation in primary schools in the Nitra region. To obtain data for processing analysis was used an electronic questionnaire , which was sent to the management of primary schools in the Nitra region . Questionnaire questions were focused primarily on obtaining information on the extent and nature of prevention programs and the rate of interest on the application of the school mediation . The survey showed that the majority of respondents had experienced some form of preventive program , mostly short-term nature . It also confirmed the need for the promotion and implementation of school mediation as a way of resolving conflicts peacefully.

Key words

conflict, mediation, non-violent communication, prevention, conflict solving, school, school mediation

Úvod

Najjednoduchšia definícia prevencie je predchádzanie nežiaducim javom. Je súhrnom aktivít, metodík, cvičení, postupov, ktoré vedú k vytváraniu, osvojovaniu

takých zručností a spôsobilostí, ktoré pomáhajú predchádzať, každodenným nežiaducim javom. Prevencia praktická činnosť, založená na vedecky uplatňovaných opatreniach, ktoré smerujú k posilňovaniu a ochrane komplexnej sociálnej vyváženosti a je ju nutné uskutočňovať vo všetkých etapách života človeka (Strieženeč, 1996, s. 23). Primárnu prevenciu ako intervenciu ešte pred tým, než sa objaví nejaký problém (zdravotný, sociálny), teda pôsobenie skôr, ako sa narušia vonkajšie vzťahy alebo vnútorná rovnováha duševného alebo somatického zdravia (Šavel, 2012, s.11).

Celý život sa stretávame s konfliktom v akejkolvek podobe. Základné zručnosti riešenia konfliktov získavame v rodine. Naučené zručnosti z rodiny potom uplatňujeme ďalej v každodennom živote, v inštitucionálnom prostredí školy, škôlky, v pracovnom prostredí. Mnohokrát však naučené z rodiny nie je správne a nedokážeme riešiť vzniknuté napätie, nemáme spôsob, techniky, zručnosti na vyriešenie konfliktu. Práve preto už v materských školách je potrebné aby si deti osvojovali elementárne zručnosti pri riešení konfliktu. Neskôr pri nástupe na povinnú školskú dochádzku by malo byť jednou z priorit zaradiť do vyučovania témy zamerané na prevenciu. Škola má veľký vplyv na formovanie osobnosti dieťaťa, preto súčasťou manažmentu vyučovania na základných školách by mala byť intenzívnejšia spolupráca vedenia základných škôl s inštitúciami, ktoré poskytujú rôzne formy preventívnych programov. Konštatujeme, že na Slovensku existuje mnoho inštitúcií a združení poskytujúcich preventívne programy. Väčšinu preventívnych programov na Slovensku realizujú centrá poradensko-psychologických služieb, ďalej celoslovenskú pôsobnosť v preventívnych aktivitách má Policajný zbor SR a potom v jednotlivých krajoch participujú na primárnej prevencii občianske združenia alebo neziskové organizácie, krajské úrady, VÚC. Prevencia kriminality je osobitá oblasť prevencie ako takej. Zo spoločensko-praktického hľadiska prevencia kriminality predstavuje vedecky zdôvodnené, zámerné, cieľavedomé a koordinované pôsobenie na príčiny a podmienky kriminality s cieľom odstrániť ich alebo vhodným výberom foriem a metód eliminovať, minimalizovať (Galbavý, 2007, s.170). Galbavý ďalej pomenúva subjekt prevencie kriminality každú osobu, skupinu, inštitúciu alebo združenie, ktorá vyvíja akúkoľvek iniciačnú, koordinačnú, riadiacu, hodnotiacu alebo výkonnú činnosť v oblasti prevencie protispoločenskej činnosti (Galbavý,2007, s.171).

Školská mediácia, rovesnícka mediácia

V súčasnosti sa školskej mediácii venujú mnohí autori a organizácie, ktoré aj aktívne pôsobia v tejto oblasti. Rovesnícka (peer) mediácia predstavuje riešenie sporov a konfliktov medzi žiakmi formou zmierenia prostredníctvom rovesníckych mediátorov (Bielešová, 2013, s.13). Pojem „mediácia v škole“ je širší ako „peer mediácia“. Na rozdiel od mediácie v škole, ktorá pomáha riešiť konflikty medzi

žiakmi, medzi učiteľmi, medzi žiakmi a učiteľmi, rodičmi a učiteľmi, vedením školy a predstaviteľmi obce, rovesnícka mediácia, peer mediácia pomáha riešiť konflikty medzi rovesníkmi (Holá, 2011, s.144). Peer- mediácia môže mať viac podôb. Najobvyklejšia podoba je taká, kde sa začiatkom školského roka sa žiakom predstaví program peer- mediácie. Každý zo žiakov má možnosť uchádzať sa o rolu mediátora. Keď prejaví záujem predstaví sa mu bližšie rola mediátora. Kandidáti vypracujú projekt - svoju predstavu o využití mediácie. Kandidáti musia mať dve dôveryhodné doporučenia jedno od spolužiakov a druhé od učiteľa, tiež musia mať súhlas rodiča. Vybraní uchádzači potom absolvujú mimo školy výcvik mediačných zručností (Holá, 2003, s.145).

Metodika prieskumu

Cieľom príspevku bolo zmapovať záujem vedenia ZŠ v Nitrianskom kraji o preventívne programy na prvom a druhom stupni ZŠ osobitne záujem o školskú mediáciu. Na dosiahnutie cieľa sme použili dotazník, ktorý sme rozposlali riaditeľom 184 ZŠ v Nitrianskom kraji na adresy uvedené na stránkach školy. ZŠ, ktoré neuvádzali mailový kontakt na svojich stránkach sme iným spôsobom nekontaktovali. Prieskum prebiehal v mesiaci február 2015. Dotazník bol zostrojený tak, aby sa dal vyplňať online a jeho vyplňanie zabralo približne 3 minúty. Obsahoval deväť otázok s možnosťou výberu odpovede. Hlavný cieľ budeme sledovať cez čiastkové ciele:

-zistovali aké preventívne programy prebiehali alebo prebiehajú na školách v tomto

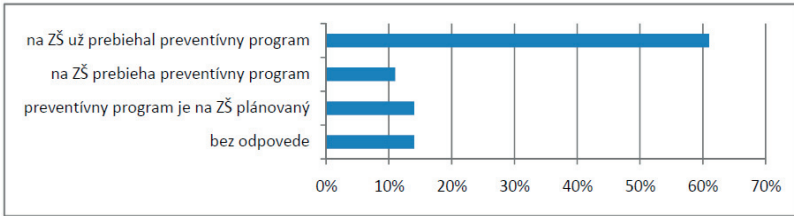
školskom roku,

- zisťovali sme charakter preventívnych programov,
- zisťovali sme kto bol poskytovateľom, s kým spolupracuje škola v oblasti prevencie,
- zisťovali sme úroveň povedomia vedenia základných škôl o školskej mediácii,
- zisťovali sme záujem základných škôl o školskú mediáciu.

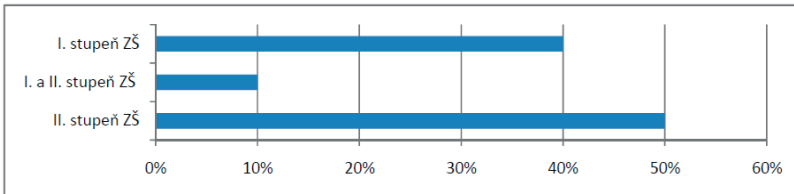
Výsledky a diskusia

Na základe spracovaných výsledkov sme zistili, že 61% riaditeľov ZŠ odpovedalo áno na otázku či prebiehal preventívny program na ich škole. Na 11% základných škôl prebieha preventívny program v tomto školskom roku a 14% základných škôl plánuje nejaký druh preventívneho programu.

Obr. 1 Realizácia preventívnych programov na ZŠ v Nitrianskom kraji

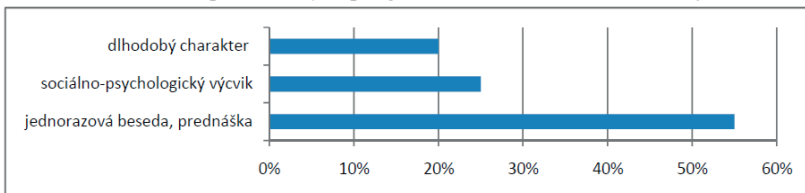

Obr. 2 Realizácia preventívnych programov vo vzťahu k stupňu ZŠ v Nitrianskom kraji

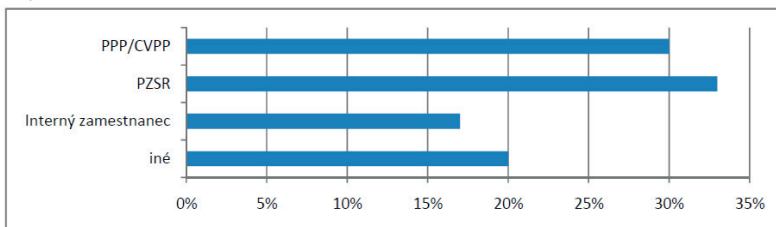
Ako vyplýva z Obr. 2 najviac preventívnych programov sa uskutočnilo na druhom stupni ZŠ a to 50%. O niečo menej preventívnych programov (40%) sa uskutočnilo na prvom stupni ZŠ. Na jednej desatine škôl v Nitrianskom kraji sa realizovali preventívne programy na oboch stupňoch.

Obr. 3 Charakter preventívnych programov na ZŠ v Nitrianskom kraji

Z prieskumu vyplýva (obr. 3), že až 55% preventívnych aktivít je jednorazových či krátkodobých. Iba v 25 % ZŠ realizovalo sociálno-psychologický výcvik a o niečo nižší počet, 20% ZŠ, je zapojených do dlhodobého preventívneho programu.

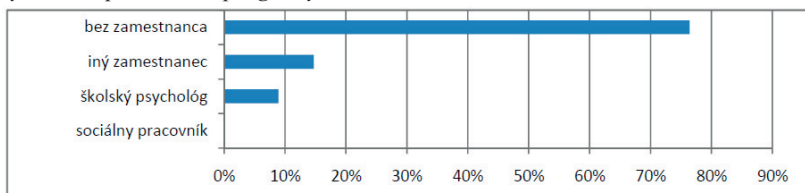
Obr. 4 Štruktúra poskytovateľov preventívnych programov na ZŠ v Nitrianskom kraji

Ako vyplýva z Obr. 4, pri spolupráci školy s realizátorom preventívnych aktivít prevládala v Nitrianskom kraji celoslovenský program „*Správaj sa normálne*“ (projekt je jednou z desiatich tém v gescii Prezídia Policajného zboru SR so zameraním na rôzne oblasti) alebo iný program realizovaný Policajným zborom. Druhým najväčším realizátorom boli PPP (pedagogicko-psychologické poradne) alebo centrá výchovno-psychologickej prevencie (CVPP), ktoré v zmysle vyhlášky MŠ SR č. 350/2008 Z. z. o školských zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie zabezpečujú metodické vedenie školských psychologov.

V školskom roku 2013/2014 bolo 13 škôl zapojených do projektu „*Pavučina vzťahov*“, ktorý bol realizovaný formou zážitkových aktivít. Na tejto aktivite participovalo CPPPaP spolu s KOS (Krajské osvetové stredisko) (Pauličková, 2014, s.19). Svojím charakterom je najbližšie rovesníckej mediácii *PROJEKT CHIPS (Child line in Partnership with Schools)*- je zameraný na rozvoj vrstovníckych vzťahov medzi školákmi s cieľom prevencie pred nežiadúcimi javmi, vychádza z poznania, že v každom človeku je schopnosť a ochota pomôcť jeden druhému. Deti zapojené v projekte sa učia počúvať a prejavíť, že hovoriacemu rozumejú, že ho akceptujú. Učia sa, že okrem verbálnej stránky je dôležitá aj neverbalita, pretože tým dávame najavo skutočné postoje. Vzájomné vcítenie sa do druhého človeka, radosť z dávania a prijímania je základom a podstatou nenásilnej komunikácie. Nenásilná komunikácia je založená na jazyku a komunikačných zručnostiach, ktoré posilňujú našu schopnosť zostať ľuďmi, a to dokonca i v náročných podmienkach. Neobsahuje nič nové, všetko je známe celé storočia. Namiesto naučených reakcií odpovedáme uvedomením si vlastných pocitov a potrieb a tak sme vedení k úprimnému vyjadrovaniu kedy druhých vnímame empaticky a zároveň s rešpektom (Rosenberg, 2008, s. 17).

Obr. 5 Štruktúra zamestnancov ZŠ v Nitrianskom kraji so spôsobilosťou vykonávať preventívne programy

Z prieskumu ďalej vyplýva, že len 24% škôl zamestnáva pracovníka so spôsobilosťou na vykonávanie preventívnych aktivít. Žiadna z opýtaných škôl nezamestnáva sociálneho pracovníka. Len 9% opýtaných zamestnáva školského psychológa a 15% škôl má zamestnanca, ktorý má spôsobilosti na vykonávanie preventívnych aktivít. V školskom roku 2012/2013 CPPPaP realizovalo pre školských psychologov sociálno-psychologický výcvik a tiež metodicky vedú koordinátorov prevencie na ZŠ a SŠ. Viac ako 60% učiteľov, ktorí absolvovali

programy na riešenie konfliktov, vo výskume potvrdzuje, že získané zručnosti využívajú na efektívne riadenie triedy a udržiavanie disciplíny. Okrem toho skvalitnili svoje metódy práce a spôsoby riadenia triedy v komunikovaní neohrozujúcim spôsobom, aktívnom počúvaní a v riešení problémov so žiakmi (Martinková, 2014, s. 30).

V záverečných otázkach sa pozornosť sústredila na zistenie informácií o úrovni povedomia o školskej mediácii. Až 75% respondentov deklarovalo znalosť pojmu školská mediácia, 80% opýtaných prejavilo záujem o bližšie informácie z predmetnej oblasti a 79 % prejavilo záujem o prednášku, resp. diskusiu na tému školská mediácia. Z výsledkov prieskumu vyplýva, že vedenie základných škôl v Nitrianskom kraji má prevažne záujem o rozvoj poznatkov z oblasti, ktoré sa týkajú školskej mediácie.

Záver

Príspevok sa zameriava na mapovanie situácie v oblasti preventívnych programov s dôrazom na školskú mediáciu na základných školách v Nitrianskom kraji. Vyhodnotením výsledkov dotazníkového prieskumu sa zistilo, že na základných školách v Nitrianskom kraji prevládajú krátkodobé preventívne aktivity, ktorých realizátorom je najmä Policajný zbor Slovenskej Republiky a CPPPaP (Centrá pedagogicko - psychologického poradenstva a prevencie). Väčšina základných škôl v Nitrianskom kraji nedisponuje interným

zamestnancom so spôsobilosťou vykonávať preventívne programy. Pozitívnym impulzom je záujem základných škôl v Nitrianskom kraji o témy, ktoré sa týkajú školskej mediácie ako jedného z nástrojov prevencie.

Kontakt

Mgr. Eva Račková, PhD.

Centrum mediácie a mimosúdnych dohôd Fraňa Mojtu 18, 94901 Nitra

eva.rackova@centrummediacie.sk

Odborný profil autora:

V roku 2002 ukončila štúdium v odbore sociálna práca na FSVaZ UKF v Nitre. Počas štúdia pôsobila ako vychovávateľ v DSS pre mužov s kombinovaným handicapom, neskôr v detskom domove rodinného typu. Absolvovala viacero školení v oblasti prevencie (primárna prevencia drogového závislých, krízová intervencia, najčastejšie psychické poruchy atď.) V rámci lektorskej práce sa zaoberá komunikačnými zručnosťami osobitne nenásilnou komunikáciou. Podieľa sa na rôznych projektoch v neziskovom sektore v oblasti prevencie na školách a v mimoškolskej činnosti. Pracuje ako dobrovoľník v neziskovom sektore v oblasti vzdelávania mládeže a dospelých. V súčasnosti vedie kurzy nenásilnej komunikácie a pôsobí ako mediátor v Centre mediácie a mimosúdnych dohôd v Nitre.

Použitá literatúra

- [1] BIELESZOVÁ, Dušana. 2013. *Rovesnícka mediácia. Zmierovanie prostredníctvom rovesníckych mediátorov*. Bratislava: IURA EDITION, spol.s.r.o., 2013. 97 s. ISBN 978-80-8078-587-1.
- [2] BIELESZOVÁ, Dušana. 2012. *Školská mediácia. Riešenie konfliktov a sporov zmierovaním*. Bratislava: IURA EDITION, spol.s.r.o., 2012. 89 s. ISBN 978-80-8078-510-9.
- [3] BEDNAŘÍK, A. 2001. *Riešenie konfliktov*. Príručka pre pedagógov a pracovníkov s mládežou. Centrum prevencie a riešenia konfliktov. Partners for Democratic Change Slovakia. Bratislava. 2000. ISBN 80-968095-4-7.
- [4] HOLÁ, Lenka. 2011. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2011. 272 s.
ISBN 978-80-247-3134-6.
- [5] MARTINKOVÁ, Jana. 2014. http://mpc-edu.sk/shared/Web/OPSOSO%20VII.%20kolo%20vyzvy%20na%20poziciu%20Odborny%20oporadca%20vo%20vzdelavani/7 OPS_Martinkova%20Jana%20-%20Riesenie%20skolskych%20konfliktov%20mediaciou.pdf
- [6] PAULIČKOVÁ, Mária. 2014. <http://www.cpppap.sk/data/Spr%C3%A1va%20-%20v%C3%BDsledky%20CPPPaP%202013-2014.pdf>
- [7] ROSENBERG, Marshall B. 2008. *Nenásilná komunikácia*. Praha: Portál, 2008. 221 s. ISBN 978-80-262-0141-0.
- [8] STRIEŽENEC, Štefan. 1996. *Slovník sociálneho pracovníka*. Trnava: AD, 1996. 255 s. ISBN 80-967-589-0-X.
- [9] ŠAVEL, Milan a kol. *Prevencia*. 2012. In Šavel, Milan. *Sociálna prevencia*. Liptovský Ján: PROHU, s.r.o., 2012, s. 11. ISBN 978-80-89535-06-4.

Potreba a formy vyučovania k úcte a rešpektovaniu.

The need for and form of teaching to the esteem and respect.

Mária SEDLÁKOVÁ

Abstrakt

Príspevok poukáže na nutnosť vzdelávania v oblasti ľudských práv a úcty k druhému človeku v pomáhajúcich profesiách. Jednou z nich je mediácia, ktorá rešpektuje základné ľudské práva a dôstojnosť človeka, i keď je v konflikte s druhým. Predstaví inscenáciu, ako jednu z foriem vyučovania.

Kľúčové slová

Ľudské práva. Vzdelávanie. Inscenácia. Mediácia.

Abstract

Contribution to the need for education on human rights and respect for the other person in the helping professions. One is the mediation that respects fundamental human rights and human dignity, even when in conflict with each other. Introduce staging, as a form of teaching.

Keywords

Human rights. Education. Staging. Mediation.

Úvod

Napriek rozvoju sveta a života vo všetkých oblastiach, zisťujeme - a ak sme pravdiví a úprimní, tak priznáme - že nikdy nebudeme „hotoví“ a „dokončení“ vo vzťahoch k druhým. Konflikty medzi ľuďmi sú prirodzené, pretože každý z nás je iný, ale prirodzené by malo byť aj snažiť sa nedovoliť konfliktom prerásť do problémov a sporov a ak už vznikli, tak ich pokojne riešiť. Keďže však nie vždy to dokážeme sami, je potrebná pomoc tretej, nezaujatej osoby – mediátora. Ten však bude bezmocný, ak strany sporu nebudú ochotné a schopné dohodnúť sa. K tejto ochote a schopnosti je nutné viesť už dieťa v rodine a neskôr v škole na všetkých jej stupňoch.

Vzdelávanie v oblasti ľudských práv

Prosociálna výchova je cestou k rešpektovaniu druhého človeka a jeho základných práv, a tým aj základných ľudských práv všeobecne.

Jednou z možností, ako ochrániť i ozdraviť spoločnosť, je výchova a vzdelávanie k poznaniu práv, k uvedomeniu si práv svojich, ale i práv druhých, k pochopeniu dialektiky práv a povinností a k zodpovednosti za svoje rozhodnutia.

Právna úprava vzdelávania na základných a stredných školách v našom štáte zaradila medzi ciele výchovy a vzdelávania aj umožniť dieťaťu alebo žiakovi získať a posilňovať úctu k ľudským právam a základným slobodám a zásadám ustanoveným v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd. (Zákon č. 245/2008 Z.z., § 4, písm. g).

Vo vysokoškolskom študijnom odbore sociálna práca sú zaradené viaceré odvetvia práva. Na niektorých vysokých školách aj predmet mediácia v sociálnej práci. Je veľmi potrebné, aby sa absolvent štúdia pomáhajúcich profesií orientoval v právnych normách a ovládal základné vedomosti z jednotlivých právnych odvetví. V prípade mediácie toto však ustráži mediátor. Strany sporu sa však bez rešpektovania práva a ľudskej hodnoty druhej strany k dohode nedopracujú ani s pomocou mediátora.

Pri vykonávaní mediácie môžu nastať situácie, kedy je potrebné ochrániť klienta i pred jeho nesprávnymi požiadavkami, či ich dôsledkami. Mediátor má pomôcť klientovi porozumieť jeho možnostiam, ale i dôsledkom, ktoré prinášajú jednotlivé možnosti výberu a rozhodnutia klienta. Ideálom je priviesť klienta k rozhodnutiu, ktoré bude riešením, zlepšujúcim jeho postavenie a zároveň toto riešenie bude v súlade s ochranou práv a záujmov druhej strany.

V korelácii s ľudskými právami sú aj potrebné vlastnosti mediátora: objektivnosť, spravodlivosť, čestnosť, zodpovednosť, obetavosť, humánnosť, záujem o druhých, snaha pomáhať, pochopenie pre druhého človeka, záujem o neho, schopnosť vidieť dobré stránky druhého človeka a mať ľudí rád. Pomáhajúca profesia sa nemôže vykonávať mechanicky a len s potrebnými vedomosťami, ale aj s ľudskosťou, toleranciou a rešpektovaním iných. Tomu všetkému sa učíme od ranného detstva, predovšetkým v rodine, ale je veľmi dôležité, aby učenie sa komunikovať a riešiť konflikty a spory bolo súčasťou vzdelávania na všetkých stupňoch a v rozličných druhoch štúdia.

Dramatizácia a inscenácia

Inscenačná metóda, ktorú možno využiť aj vo vyučovacom procese má tieto pozitíva:

- a) účastníci hrajú, zinscenujú určitú situáciu
- b) v diskusii sa pokúšajú nachádzať východisko zo situácie, riešenie problému
- c) metóda simuluje situácie alebo procesy, ktoré sa môžu prihodiť v skutočnosti účastníci sú emocionálne zaangažovaní (Hrmo 2010).

Film, ilustrácia a dramatizácia patria k metódam opakovania a precvičovania vedomostí a spôsobilostí (Petlák 1997).

„Tvorivá dramatika je experienciálna, t. j. postavená na zážitku a skúsenosti. Učenie sa zážitkom v sebe zahŕňa skúmanie osobných pocitov, postojov a hodnôt, pomocou ktorého sa môžu uplatniť poznávacie schopnosti buď počas činnosti, alebo ako neskoršie reakcie na ňu.“ (Žatková, Kostrub 2011, s. 13). Tvorivá dramatika narába s príbehom, konfliktom, napätím a konaním, umožňujúcim riešenie problému (Valenta 1995, s. 29). „Dramatika je praktikovanie života“ (Way 1996, s. 10).

Jednou z metód tvorivej dramatiky je inscenačná metóda, ktorá „dramatizuje obsah učiva tak, aby účastníci – študenti mohli vstúpiť do rolí vytváraných adekvátne charakteru učiva (Valenta 1995). Skalková (2007, s. 201) hovorí, že podstata inscenačnej metódy spočíva v hraní rolí zúčastnených v určitej simulovanej sociálnej situácii. Hrať v role znamená prevziať rolu niekoho, konať a rozhodovať zaňho. Ak študent prevezme rolu, správa sa, koná a pôsobí podľa svojich možností i možností, vyplývajúcich z nej. (Valenta 2008).

Praktizovanie inscenovania mediálneho procesu možno považovať aj za hry v rolách, konkrétne hry orientované na zážitok, hry orientované na poznatky alebo spôsobilosti a orientované na proces. (Valenta 1995).

Z psychologického hľadiska slúžia uvedené metodické techniky aj na bližšie zoznámenie sa študentov medzi sebou a s učiteľom. Učiteľ tu vystupuje ako manažér výučby, a môže hru 1. ovplyvňovať zvonku – nie je jedným z hráčov – tzv. bočné vedenie, pri ktorom vstupuje, ak usúdi, že je potrebná stručná a rýchla informácia a po 2. Môže priamo vstúpiť do roly, vniesť napätie, podporiť aktivitu ostatných, priniesť zaujímavý, nedirektívny názor na vec alebo nejakú dôležitú informáciu. (Valenta 1995).

Učenie sa prostredníctvom hry v role podporuje zapojenie sa pravej hemisféry mozgu do procesu učenia sa. Cottrellová (In Valenta 1995) podotýka, že v tradičnej škole je zvýšený nárok na ľavú hemisféru (praktickú, obraznú, vizuálnu, pocitovú, uvažujúcu v celkoch) a práve kontakt s rolou podporuje aj činnosť ľavej hemisféry (analytickej, logickej, verbálnej, detailnej) a ponúka tak spojenie reči, pohybu, predstáv a pocitov, čo uľahčuje proces učenia sa.

Konkrétne použitie

Keď televízia do svojho vysielania zaradila projekty Súdna sieň a A just... dohoda možná, pokúsila som sa ich použiť na cvičeniach z občianskeho, rodinného a trestného práva a na predmete Mediácia v sociálnej práci. Po niekoľkých rokoch tejto praxe môžem konštatovať, že to bolo pre študentov prínosné.

Prakticky nešlo iba o odsledovanie dramaticky spracovaného príbehu zo života, ktorý riešil súd, resp. mediátor. Relácia slúžila ako učebný materiál – dokonca v troch smeroch:

1. Študenti si overili platnosť právnych noriem hmotného práva (práva a povinnosti jednotlivých účastníkov konania i súdu, resp. mediátora), ďalej

2. Normy procesného práva (postup súdu, resp. mediátora a účastníkov konania, dokazovanie, vydávanie rozhodnutí) a

3. Videli a rozoberali konkrétne situácie z hľadiska svojho študijného odboru, v ktorom bol zaradený aj predmet mediácia.

Po zhladnutí programu mali možnosť klásť otázky, ktoré si zapisovali počas sledovania príbehu. Často sa rozvinula debata, v ktorej zazneli rôzne pohľady na konkrétny problém a možnosti riešenia a pomoci.

Okrem hotových televíznych projektov, použitých pri výučbe, sme na predmete Základy trestného práva pre sociálnu prácu pokročili ešte ďalej, a to k určitej inscenácii a dramatizácii. Študenti si rozdelili obsadenie rol, ktoré sa nachádzajú v trestnom konaní (prokurátor, obžalovaný, obhajca, poškodený, svedok, vyšetrovateľ, senát, spoločenská záruka a i.). Osoby a obsadenie sme zapísali na tabuľu. Študenti bez môjho zasahovania pripravili inscenáciu súdneho pojednávania. Zvolili si konkrétny trestný čin a zhostili sa svojich úloh. Raz dokonca v jednej triede usporiadali aj stoly a stoličky tak, aby to pripomínalo súdnu sieň. Mojou úlohou bolo byť v prípade potreby nápomocná radou či usmernením a zasiahnuť vtedy, ak by postupovali nad rámec právneho predpisu, resp. svojich práv daných právnym predpisom, alebo nevyužívali ich dostatočne v svoj prospech, v prospech toho, koho zastupovali a podobne. Po skončení cvičenia sa veľakrát pozerali na vec inak, ako dovtedy, či už z hľadiska samotného problému alebo postupu zúčastnených na jednej i druhej strane, i z hľadiska práce rôznych subjektov trestného konania vrátane orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Už nemali iba pohľad z jednej strany. Niektorých to nadchlo pre prácu v penitenciárnej a postpenitenciárnej sociálnej práci, strácali sa zábrany pracovať s „kriminálnikmi“. Okrem iného aj toto bolo pozitívom, pretože je stále nedostatok probačných úradníkov, čoho následkom je takmer výlučné udeľovanie univerzálneho trestu odňatia slobody namiesto alternatívnych trestov i keď by tieto mali výchovnejší zmysel a boli by vhodnejšie aj z hľadiska prevencie trestnej činnosti a zabráneniu recidívy odsúdených na výkon trestu odňatia slobody.

Podobne veľký úžitok mali študenti pri hraní mediácie – kedy sme navodili určitý konflikt a problém a študenti sa rozdelili na strany v spore a mediátorov. Učili sa argumentovať, počúvať druhú stranu bez skákania do reči, pozerať sa na problém očami druhej strany, asertívne sa správať, klásť otázky, nebyť manipulatívnymi, atď. všetky princípy mediáčného procesu.

Význam a užitočnosť

Tento systém výučby spĺňa kritériá modernej školy, a je naplnením teoretických definícií o kvalite školy. Z obsiahlej teórie vyberám úlohy a ciele, ktoré sú splnené

používaním mediálnych projektov pri výučbe a korešpondujú s charakteristikami školy všeobecne:

vzdelávací program školy má byť užitočný, t.j. využitelný v praxi – v zamestnaní (Blaško 2009)

úspešná škola podporuje tvorivosť a aktivitu študentov (Nezvalova 2002)

učitelia používajú rôzne vyučovacie stratégie (Nezvalova 2002)

škola sa má snažiť o to, aby učitelia spolupracovali so svojimi žiakmi a pomáhali im pri maximálnom rozvinutí ich schopností; študenti i učitelia vo všeobecnosti chcú pracovať, resp. učiť sa a radi by boli hrdí na svoju prácu, preto prvoradou úlohou školy by malo byť vybudovanie dobrého vzťahu medzi učiteľmi a študentmi

študenti majú byť poverení úlohami, aby sa zvýšila ich vnútorná motivácia a angažovanosť v oblasti sebarozvoja; je potrebné naučiť ich hodnotiť svoju vlastnú prácu

sú naplňané princípy etického kódexu učiteľa, napríklad: učiteľ umožňuje študentovi sebaopoznávanie a vyjadrovanie svojich názorov, prispieva k tvorbe kvalitných medziľudských vzťahov a ich udržiavaniu, vytvára atmosféru vzájomnej dôvery a úcty (In Hrmo 2003)

študenti nadobúdajú schopnosť učiť sa s inými, od iných, pracovať v tíme

v obsahu vzdelávania sa objavujú praktické témy denného života (Skalková)

otázky a diskusie dávajú priestor k premýšľaniu o učive, diskusia sa sústreďuje na významné myšlienky, forma dialógu s triedou a dialógu medzi študentmi navzájom je veľmi užitočnou metódou vzdelávania (podľa Medzinárodnej akadémie vzdelávania UNESCO, dostupné na internete: [www. rokovania.skapplmaterial...](http://www.rokovania.skapplmaterial...))

Predstaveným spôsobom vyučovania sa naplňajú aj kompetencie, ktoré má nadobudnúť študent, neskôr absolvent a človek v praxi:

z odborných kompetencií predovšetkým schopnosť aplikácie vedomostí a spôsobilosť pri praktických činnostiach, ovládanie medzipredmetových vzťahov učiva v celom kontexte

z metodologických kompetencií najmä schopnosť prehodnocovať a analyzovať vzniknuté situácie a rozlišovať ich podľa dôležitosti, schopnosť racionálne posúdiť možnosti rôznych postupov pri definovaní a riešení problému, schopnosť prezentovať fakty a názory, argumentovať jasne, vecne, zrozumiteľne

zo sociálnych kompetencií ide o osvojenie si schopnosti pracovať tímovo, naučiť sa kooperovať, viesť dialóg a riešiť konflikty, schopnosť samostatne sa rozhodovať a prebrať zodpovednosť za svoje rozhodnutia a o ovládanie základných spoločenských vzťahov a orientáciu v nich (Petlák 2005)

Záver

Na základe nielen preštudovania si odbornej literatúry z oblasti pedagogiky, psychológie a manažovania, ale aj osobnej praktickej skúsenosti a ohlasov, môžem konštatovať, že názorné (praktické) vyučovanie má nenahraditeľné miesto aj na vysokých školách a ak aj nie predstihuje, tak určite výborne dopĺňa odovzdávanie teoretických poznatkov klasickým prednášaním. Pretože viac, ako teoretické vedomosti, sú zážitok, skúsenosť a ponorenie sa do problému.

Zoznam bibliografických odkazov:

- BLAŠKO, M. 2009a. *Úvod do modernej didaktiky II*. Košice : KIP TU, 2009. ISBN 978-80-553-0051-1.
- BLAŠKO, M. 2009b. *Výskum učiteľov vo výučbe*. Dostupné na internete: <http://web.tuke.sk>.
- HRMO, R., KRPÁLOVÁ – KRELOVÁ, K. 2010. *Zvyšovanie kvality vyučovacieho procesu*. Bratislava : STU, 2010, 176 s. ISBN 978-80-2273-249-9.
- HRMO, R., TUREK, I. 2003. *Kľúčové kompetencie I*. Bratislava : STU, 2003, 178 s., ISBN 80-227-1881-5.
- NEZVALOVÁ, D. 2002. *Kvalita ve škole*. Olomouc : Polygrafické stredisko VUP, 2002. 40 s., ISBN 80-244-0452-4.
- PETLÁK, E. a kol. 2005. *Kapitoly zo súčasnej didaktiky*. Bratislava : Iris, 2005. ISBN 80-8901-89-0.
- SKALKOVÁ, J. 1999. *Obecní didaktika*. Praha : ISV, 1999. 292 s., ISBN 80-85866-33-1.
- SKALKOVÁ, J. 2007. *Obecní didaktika. 2. Vyd.* Praha : Grada Publishing, a. s. ISBN 978-80-247-1821-7.
- VALENTA, J. 1995. *Kapitoly z teorie výchovné dramatiky. (Hani roli ve výchově a vyučování, Dramatická výchova a rozvoj sebevědomí)*. Praha : ISV, 1995.
- VALENTA, J. 2008. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha : Grada Publishing, a. s. 2008. ISBN 978-80-247-1865-1.
- WAY, B. 1996. *Rozvoj osobnosti dramatickou improvizací. 1. Vyd.* Praha : ISV, 1996. ISBN 80-85866-16-1.
- NR SR: *Zákon č. 245/2008 Z.z*
- ŽATKOVÁ, E., KOSTRUB, D. 2011. *Tvorivá dramatika vo výučbe*. Prešov : Rokus, 2011, 191 s., ISBN 978-80-8951-002-3.

Kontakt:

JUDr. Mgr. Mária Sedláková, PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o. Bratislava
Ústav sociálnej práce a zdravotníctva bl. Pavla Petra Gojdiča, Jilemnického ul.,
Prešov

Kontaktná adresa: 044 58 Belža 141

e-mail: pravo@netkosice.sk

Odborný profil autorky:

Vyštudovala právo a katolícku teológiu, 23 rokov pracovala ako právnička, posledných 11 rokov vyučuje právne disciplíny v študijných odboroch sociálna práca a manažment. Dizertačnú prácu obhájila v odbore sociálna práca, v ktorom sa uchádza o habilitáciu. Toho roku absolvovala odbornú prípravu pre činnosť mediátorky.

Mediácia v obci - využitie § 5 Občianskeho zákonníka

Mediation in Municipality – use of Civil Code § 5

Beata Swanová

Abstrakt

Predmetom tohto článku je úvaha nad tým, ako sa v praxi dá dosiahnuť uplatnenie mediácie v zmysle zákona o mediácii (zákon č. 420/2004 Z.z. o mediácii v znení neskorších predpisov) vo vzťahu k právnej regulácii výkonu samosprávy obcí a miest (najmä teda Ústavy SR, zákonu č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov, Občianskemu zákonníku a Správnomu poriadku).

Kľúčové slová

Mediácia, mediátor, obec, komunitné spory

Abstract

This article contains a reflection on how it is possible to achieve an application of mediation under the Law on Mediation (Act no. 420/2004 Coll as amended) in relation to competencies of municipalities (especially therefore Act. no. 369/1990 Coll as amended, Civil Code Administrative Procedure Act).

Key words

Mediation, Mediator, Community Disputes

Úvod

Mediácia ako prostriedok riešenia konfliktov v obci je témou, ktorá dávno nie je iba teoretickou výzvou. To, čo sa propagovalo v príručkách pre komunálnu sféru pred dvanástimi - trinástimi rokmi (Ondrušek, Labáth, Tordová 2004, s. 63), je dnes už realitou. Využitie mediácie je nielen teoreticky propagované, prebiehajú aj mnohé vzdelávacie aktivity, ktorých sa zúčastňujú zástupcovia samosprávy (napr. VZDELÁVACÍ PROGRAM BUK -

Budovanie kapacít na úrovni miestnej územnej samosprávy v oblasti integračnej politiky, ktorý prebiehal pod záštitou Združenia miest a obcí Slovenska – ZMOS v r. 2014, autori projektu v časti mediácia - Boris Sopko a Zuzana Vasičáková - Očenášová).

Čo však často nevyplýva z odborných článkov, venujúcich sa mediácii v komunitnej sfére je otázka, či sa poskytnuté informácie týkajú využitia mediácie ako metódy riešenia konfliktov (dalo by sa obrazne povedať „mediácie v širšom zmysle“), alebo či sa týkajú mediácie v zmysle legálnej definície zákona o mediácii

č. 420/2004 Z.z. v znení neskorších predpisov (čo by mohlo byť označené ako „mediácie v užšom zmysle“).

Mediácia, ako metóda zmierlivého riešenia konfliktov za pomoci tretej – nezávislej a nestranej osoby (Holá, 2011, s.9) sa dá veľmi vhodne využiť na rôznych úrovniach sporov aj v rámci činností obce alebo mesta, vrátane činnosti ich zamestnancov a štatutárneho orgánu – starostu alebo primátora. Ako však sklbiť zákon o mediácii, ktorý definuje mediáciu užšie, teda ako mimosúdnú činnosť, realizovanú mediátormi, zapísanými v zozname mediátorov, vedenom Ministerstvom spravodlivosti SR, ktorí vykonávajú mediáciu podľa zákona č. 420/2004 Z.z., a spôsob výkonu činností obcí?

Predmetom tohto článku je úvaha nad tým, ako sa v praxi dá dosiahnuť uplatnenie mediácie v zmysle zákona o mediácii (zákon č. 420/2004 Z.z. o mediácii v znení neskorších predpisov) vo vzťahu k právnej regulácii výkonu samosprávy obcí a miest (najmä teda Ústavy SR, zákonu č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov, Občianskemu zákonníku a Správnomu poriadku), a to tak pri originárnych právomociach obce ako aj pri prenesených kompetenciách obce, kde obec vystupuje ako orgán štátnej správy. Ďalej sa v článku venujem uplatneniu § 5 Občianskeho zákonníka, ktorý dáva obciam možnosť využiť metódu mediácie pri riešení komunitných sporov.

Terminológia

Pre úvod je potrebné zadefinovať použitie pojmu obec – ktorú v súlade s právnymi predpismi aj zaužívaným pojmoslovím v odbornej literatúre budem v celom článku využívať aj pre označenie mesta, preto aj pod pojmom starosta sa bude skrývať primátor a pod pojmom „obecné“ je možné si vždy na úrovni mesta predstaviť pojem „mestské“.

Pri použití pojmu „originárne“ kompetencie nejde o preklep, hoci pre pôvodný – neodvodený výkon kompetencií obce sa používa aj pojem „originálne“, ktorý je bližší bežnej reči. Význam týchto slov je veľmi podobný, keďže ide o právnu terminológiu, kde nie je zákon stanovená legálna definícia, používajú sa v tomto kontexte bežne ako synonymá.

Pre obce a mestá sa používa niekedy pojem „komunálna“ sféra, nakoľko však zákony uvádzajú v zásade pojem „komunálny“ iba v spojení s odpadom a podobne, na rozdiel od pojmu „komunitný“, ktorý nájdeme v zákonoch v rôznom význame (napr. zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov), v tomto článku pre spory budem používať označenie „komunitné“ aj keď s výhradou, že ich zadefinovanie podľa predchádzajúceho odseku určite nie je úplné.

Komunitné spory

Pojem „komunitné spory“ je veľmi široký, snád' sa nedá nájsť ani presná definícia, nakoľko takmer všetky spory (napríklad aj vo vnútri rodiny) možno zasadiť do širšieho kontextu „komunity“.

Vo všeobecnosti sa obvykle ako komunitné spory označujú tzv. susedské spory, teda spory konkrétnych osôb súvisiace so spolunažívaním v jednej lokalite. Právny základ vymedzenia susedských sporov dáva napríklad Občiansky zákonník v časti o právach a povinnostiach vyplývajúcich z vlastníctva vecí - § 123 a nasl.)

Sporv medzi jednotlivcami sa už dnes bežne riešia mediáciou podľa zákona o mediácii, pretože susedské spory jednoznačne patria pod definíciu oblastí, kde sa má zákon o mediácii využívať.

Podľa § 1ods. 2) Tento zákon sa vzťahuje na spory, ktoré vznikajú z občianskoprávných vzťahov, rodinnoprávných vzťahov, obchodných záväzkových vzťahov a pracovnoprávných vzťahov. Tento zákon sa vzťahuje aj na cezhraničné spory, ktoré vznikajú z obdobných právnych vzťahov okrem tých práv a povinností, s ktorými strany nemôžu podľa právneho poriadku, ktorým sa tento právny vzťah podľa osobitných predpisov spravuje, nakladať.

V komunite však často vznikajú spory medzi rôznymi skupinami, ktoré sú zákonitou súčasťou pri spolunažívaní v v obci – meste - krajine. Komunitný môže byť spor s diskriminačným pozadím alebo spor etnický, spor, ktorý vznikne z dôvodu rôznej štátnej príslušnosti, inej národnosti a podobne vrátene konfliktov s imigrantami, žijúcimi v obci. Ekologické konflikty tiež majú značný význam aj na úrovni lokálnej – dotýkajú sa života obyvateľov. V týchto prípadoch sa nedá jednoznačne určiť, či vôbec predmet sporu zapadá do definície zákona o mediácii, nedajú sa presne označiť osoby zúčastnené na mediácii a v zmysle teraz platnej formálnej úpravy začatia mediácie (registrovanie Dohody o začatí mediácie s osvedčenými podpismi účastníkov do NCRL) je už úplne nemožné viesť mediáciu v týchto sporoch podľa zákona o mediácii.

Konflikty v obci vznikajú aj v oblastiach, kde obec zabezpečuje prenesený výkon štátnej správy – napríklad v oblasti školstva, sociálnych služieb, kde je zas prekážkou vedenia mediácie podľa zákona o mediácii skutočnosť, že nejde o práva, s ktorými môžu účastníci voľne disponovať – napríklad o povinnej školskej dochádzke sa nemôže slobodne dohodnúť riaditeľ školy s rodičom dieťaťa podľa vlastného uváženia. Ale aj pri týchto oblastiach vznikajú konflikty.

Pre tento článok je teda podstatné rozdelenie na konflikty, kde mediátori môžu vykonávať činnosť podľa zákona o mediácii a spory, kde primárne obec o týchto konfliktoch môže rozhodovať a to buď v rámci jej originárnych právomocí resp. kde pôsobí ako orgán štátnej správy s prenesenou kompetenciou (ako stavebný úrad a pod.). Existuje pritom prienik – najmä spory susedské, kde vzniká potenciál spolupráce obce s mediátorom podľa zákona o mediácii.

Samozrejme, je mnoho konfliktov, kde obec o sporoch svojich občanov právomoc rozhodovať z hľadiska právnej úpravy vôbec nemá (dedičský spor, pracovnoprávny spor obyvateľa obce s jeho zamestnávateľom, obchodnoprávne spory podnikateľov a pod.)

Spolupráca obce a mediátorov

V mnohých obciach nájdeme mediátorov, ktorí spolupracujú priamo s obecnými (mestskými úradmi) a starostami (primátormi), nie vždy však je táto spolupráca zadefinovaná korektne v súlade so zákonom o mediácii.

Ideálne predstava spolupráce mediátorov s obcami by mohla vyzeráť napríklad takto: Mediátor alebo mediátorka (prípadne priamo mediačné centrum s niekoľkými mediátormi), ktorí majú kanceláriu v sídle obecného úradu prípadne na inom vhodnom mieste, majú ustanovené hodiny, kedy môžu obyvatelia obce bezplatne konzultovať svoje problémy, pričom tie, kde by bola mediácia vhodná pre ich vyriešenie, mediátor alebo mediátorka prevezme a ďalej ich riešia, iba tie problémy, ktoré nespádajú do legálnej definície zákona o mediácii – napríklad kde je nevyhnutné rozhodnutie obce ako orgánu štátnej správy, odkáže priamo na pracovníka prvého kontaktu v obci. Tento mediátor alebo mediátorka – prípadne aj viacerí mediátori, takto riešia všetky problémy, ktoré sa dotýkajú občanov obce a ktoré vyplývajú z ich spolužitia, pričom aj vtedy, keď sa obyvatelia obrátia so svojimi ponosami (naschvál nepoužijem slovo sťažnosť) najskôr na obecný úrad alebo priamo na starostu, zamestnanci obce môžu na mediátora odkázať v prípadoch na to vhodných.

Je pravdou, že v niektorých obciach sa k tomuto ideálu už v oblasti komunitných sporov postupne približujú. Napriek nesporným výhodám ale nefunguje tzv. civilná mediácia poskytovaná mediátormi v obciach podľa tohto princípu tak úspešne úspešne, ako by mohla, a to z viacerých dôvodov.

Prvým argumentom, prečo obyvatelia nevyhľadávajú služby mediátora v komunitných konfliktoch, sú často peniaze, pretože najmä pokiaľ nejde o majetkové spory, strany konfliktu majú sice záujem, aby sa spor vyriešil, ale nie sú ochotné za to platiť. Ďalším z dôvodov môže byť aj to, že pokiaľ sa obyvatelia chcú domôcť ochrany svojich práv na „úrade“, teda obvykle u pracovníka obecného úradu alebo priamo u starostu, nie vždy akceptujú, že ich spor má riešiť mediátor, ktorý nie je ani zamestnancom obce prípadne má aj odlišné sídlo svojej kancelárie. Nesporne aj to, že dohoda o mediácii (teda mediačná dohoda) sama o sebe je sice po jej podpísaní platná a právne záväzná, ale iba na úrovni bežného dvojstranného úkonu, nejestvoje teda nejaké „úradné rozhodnutie“. Vysvetlenie, že výsledok mediácie je možné uzavrieť aj vo forme notárskej zápisnice alebo mediačnú dohodu dať schváliť súdom aj vzhľadom na s tým spojené výdavky a čas pri niektorých komunitných sporoch často nepostačuje.

Z právneho hľadiska je podstatnejším dôvodom to, že spory v rámci svojej právomoci obce riešia zásadne v správnom konaní (zákon č. 71/1967 o správnom konaní – správny poriadok), kde nemôže ani priamo spolupracovať s mediátormi na základe ustanovení zákona o mediácii, pretože zákon o mediácii sa u nás v zásade nevzťahuje na všetky konflikty, ale iba na určené, presne vymedzené oblasti a naopak, správny poriadok priamo neumožňuje účasť mediátorov na konaní, nakoľko mediátor nemôže byť v pozícii správneho orgánu.

Preto aj v obciach, kde sú vzťahy medzi obecným úradom a mediátormi, vykonávajúcimi činnosť v ich lokalite dobré a spolupráca funguje, nie všetky komunitné spory mediátori, ktorí vykonávajú mediáciu ako podnikatelia podľa zákona o mediácii, môžu riešiť.

Ako bolo vyššie uvedené, mediátori podľa zákona o mediácii môžu riešiť susedské spory, pretože ide o občiansko-právne spory. Preto ich obce môžu odporučiť aj pri tých konaniach, kde rozhodujú podľa správneho zákona o právach a povinnostiach účastníkov a kde je zároveň stanovené, že majú možnosť prerušiť konanie a odkázať účastníkov na súd.

Aj keď účastníci doporučeniu na využitie komerčného mediátora odmietnu, nie je dôvod zavrhnúť snahu o zmierlivé vyriešenie veci a hneď odkázať strany na súd. Obec má skoro vždy možnosti v rámci svojich kompetencií využiť metódu mediácie (vhodné komunikačné prostriedky, ktoré vedú k dohode), hoci zamestnanci obce ani starosta nemôže aplikovať mediáciu podľa zákona o mediácii (vykonávať mediáciu môžu iba mediátori – podnikatelia podľa osobitného predpisu).

Napríklad pri sporoch, ktoré sa riešia v stavebnom konaní – spor o chatku postavenú sčasti za hranicou pozemku - pred odkázaním strán na súd môže zamestnanec stavebného úradu využiť komunikačné metódy a princípy mediácie na riešenie námietok účastníkov konania. Ak takto dosiahne súhlas s dodatočným povolením (napríklad aj za protiplnenie), vyhne sa takto prietiahom a strany sa vyhnú súdnemu konaniu.

Podľa paragrafu 88a zákona č. 50/1976 Zb. Zákon o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (ďalej len „stavebný zákon“)

(3) Ak vlastník stavby, pri ktorej sa preukáže, že jej dodatočné povolenie nie je v rozpore s verejnými záujmami, v priebehu konania nepreukáže, že je vlastníkom pozemku zastavaného nepovolenou stavbou alebo jeho časti, alebo že má k tomuto pozemku iné právo (§ 58 ods. 2) a vlastník zastavaného pozemku alebo jeho časti s dodatočným povolením nesúhlasí, stavebný úrad odkáže vlastníka pozemku na súd a konanie preruší (§ 137). Konanie o stavbe zostane prerušené až do právoplatnosti rozhodnutia súdu vo veci.

Podľa § 137 stavebného zákona Občianskoprávne a iné námietky

(1) Stavebné úrady vykonávajúce konanie podľa tohto zákona, sa pokúsia vždy aj o dosiahnutie dohody účastníkov pri tých námietkach, ktoré vyplývajú z

vlastníckych alebo iných práv k pozemkom a stavbám, ale prekračujú rozsah právomoci stavebného úradu alebo spolupôsobiacich orgánov štátnej správy.

(2) Ak medzi účastníkmi konania nedôjde k dohode o námietke podľa odseku 1, ktorá, keby sa zistilo jej oprávnenie, by znemožnila uskutočniť požadované opatrenie alebo by ho umožnila uskutočniť len v podstatne inej miere alebo forme, odkáže stavebný úrad navrhovateľa alebo iného účastníka podľa povahy námietky na súd alebo na iný príslušný orgán a konanie preruší.

(3) Stavebný úrad určí lehotu, v ktorej sa musí predložiť dôkaz, že na súde, prípadne inom príslušnom orgáne bol podaný návrh na rozhodnutie v spornej veci. Ak návrh nebude v určenej lehote podaný, môže si stavebný úrad urobiť úsudok o námietke sám a rozhodnúť vo veci.

(4) V konaní, pri ktorom stavebný úrad nariaďuje vo verejnom záujme opatrenia podľa tohto zákona, a ak hrozí nebezpečenstvo z omeškania, urobí si sám úsudok o námietke, pri ktorej nedošlo k dohode, a vo veci rozhodne.

V každej obci určite predstavitelia obce hľadajú vlastné riešenia – jednou z možností ktoré sú aj zákonom upravené a kde môže nastať prienik medzi kompetenciami obce a mediáciou, je aj uplatnenie § 5 Občianskeho zákonníka.

§ 5 Občianskeho zákonníka a mediácia

Občiansky zákonník z r. 1964 ustanovoval v § 5 ochranu pokojného spolunažívania nasledovne: „§ 5 Ak je socialistické spolužitie porušené zrejým zásahom do práva, možno sa domáhať ochrany na miestnom národnom výbore. Aby zachovávanie pravidiel socialistického spolužitia bolo obnovené, môže miestny národný výbor predbežne zásah do práva zakázať alebo uložiť, aby závadný stav bol odstránený. Právo domáhať sa ochrany na súde nie je tým dotknuté.“

Toto ustanovenie sa postupne menilo, po páde socialistického zriadenia sa s účinnosťou od 1.1.1992 pretransformovalo nasledovne. „§ 5 Ak došlo k zrejému zásahu do pokojného stavu, možno sa domáhať ochrany na príslušnom orgáne štátnej správy. Ten môže predbežne zásah zakázať alebo uložiť, aby bol obnovený predošlý stav. Tým nie je dotknuté právo domáhať sa ochrany na súde.“

K 1.1.2004 nadobudol účinnosť zákon č. Zákon č.180/2013 Z. z.o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý zmenil ustanovenie Občianskeho zákonníka (ďalej len „OZ“), paragrafu 5 v tom zmysle, že sa slová „príslušnom orgáne štátnej správy“ nahrádzajú slovom „obci“ a slovo „ten“ sa nahrádza slovom „obec“.

V súčasnosti je platná právna úprava nasledovná:

„§5 OZ „Ak došlo k zrejému zásahu do pokojného stavu, možno sa domáhať ochrany na obci. Obec môže predbežne zásah zakázať, alebo uložiť, aby bol obnovený predošlý stav. Tým nie je dotknuté právo domáhať sa ochrany na súde.“

Obec na návrh poskytuje predbežnú právnu ochranu najmä v prípadoch, keď zrejmy zásah do pokojného stavu trvá alebo keď je nebezpečenstvo jeho opakovania, má sa ňou urýchlene zabezpečiť poriadok a pokoj pred zasahovaním do faktického pokojného stavu. Obec podľa § 5 nemôže riešiť sporné otázky, rovnako prevláda stanovisko, že zásah do pokojného stavu musí byť zrejmy.

Právna ochrana poskytnutá obcou môže spočívať v zakázaní rušiteľovi zasahovať do existujúceho pokojného stavu, prípadne v odstránení závadného alebo v obnovení predošlého stavu.

Príslušnosť obce je daná miestom, kde došlo k zásahu, teda o spore je miestne príslušná oprávnená rozhodovať tá obec, v katastrálnom území ktorej prišlo k zásahu do pokojného stavu. Nakoľko však pre začatie konania je potrebný návrh, obec nezačína konanie ex offi.

Konanie obce podľa § 5 OZ je originárnou právomocou obce, v zmysle § 1 ods. 2 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov, (ďalej len „zákon o obecnom zriadení“) a v zmysle čl. 67 ods. 2 Ústavy SR. Ide teda o výkon samosprávnej pôsobnosti obce, nie o prenesený výkon štátnej správy.

Právo domáhať sa ochrany pokojného stavu na obci je síce zakotvené v Občianskom zákonníku, avšak postup pri jeho uplatňovaní sa riadi ustanoveniami Správneho poriadku (zákon č. 71/1967 Zb.).

O použití § 5 pri činnosti obce je vydaná veľmi zaujímavá príručka „Ako obce používajú § 5 Občianskeho zákonníka“, ktorú vypracovala Academia Istropolitana Nova, nakoľko rozpracúva podrobne postup, ako by mali obce pri uplatňovaní § 5 Občianskeho zákonníka postupovať.

Nakoľko autori vychádzajú z praktických skúseností pri aplikovaní tohto paragrafu, je táto publikácia veľmi cenná. JUDr. Soldán o svojej skúsenosti hovorí: „Na vydanie rozhodnutia o predbežnom opatrení neexistuje právny nárok, a preto odporúčam na základe osobných skúseností vydávať tieto rozhodnutia, až keď sú vyčerpané všetky možnosti v konaní a účastníci konania nie sú ochotní uzatvoriť zmier. Poznámka: Takmer všetky rozhodnutia o predbežnom opatrení podľa § 5 OZ, ktoré boli vydané Mestom Pezinok, skončili v odvolacom konaní na súde, čím sa úplne minul účel konania – t. j. rýchlo a efektívne upraviť zrejmy zásah do pokojného stavu (podrobnejšie v kapitole týkajúcej sa rozboru súdnych rozhodnutí Okresného súdu Pezinok). Obec môže zmierom uložiť povinnosť, aby bol obnovený predošlý stav (uviesť do pôvodného stavu – posledného pokojného stavu). Nie je možné prostredníctvom zmiernosti zakázať zásah do práv navrhovateľa. Konanie podľa § 5 OZ môže správny orgán samozrejme ukončiť aj zmierom v zmysle ust. § 48 Správneho poriadku.

(1) Ak to pripúšťa povaha veci, môžu účastníci konania medzi sebou so schválením správneho orgánu uzatvoriť zmier. Správny orgán zmier neschváli, ak odporuje právnym predpisom alebo všeobecnému záujmu. (

2) *Proti schválenému zmiernu sa nemožno odvolať. Schválený zmier je vykonateľný.*

Ustanovenie § 48 Správneho poriadku je konkrétnym a priamym vyjadrením zásady uvedenej v ust. § 3 ods. 3 Správneho poriadku, podľa ktorej, ak to pripúšťa povaha veci, správny orgán sa má vždy pokúsiť o jej zmierlivé vybavenie. Zmier je dohoda účastníkov konania (za pôsobenia obce – správneho orgánu) a je výslovné na ich vôľu, či sú ochotní takýmto spôsobom ukončiť konanie. Vo svojej podstate je to forma procesnej dohody o vyriešení určitých sporných otázok medzi účastníkmi. Predtým, než príde k uzatvoreniu zmiernu, musia byť splnené nasledovné podmienky:

- prebiehajúce správne konanie pred príslušným správnym orgánom,
- existencia dvoch alebo viacerých účastníkov, ktorí v konaní majú protikladné postavenie. Aby zmier uzatvorený medzi účastníkmi konania mohol mať účinky rozhodnutia, musí ho správny orgán schváliť. Rozhodnutím o schválení zmiernu správny orgán nezakladá jeho obsah, ale iba autoritatívne potvrdzuje, že zmier bol medzi účastníkmi uzatvorený, a že neodporuje právnym predpisom alebo verejným záujmom.“ (Soldán, 2010 s. 23)

„Právomoc starostu vydávať rozhodnutia v zmysle § 5 OZ, je daná v ust. § 13 ods. 5 zákona o obecnom zriadení, kde je uvedené, že: „Starosta je štatutárnym orgánom v majetkovoprávnych vzťahoch obce a v pracovnoprávných vzťahoch zamestnancov obce; v administratívnoprávnych vzťahoch je správnym orgánom.“ Podľa ust. § 5 ods. 1 Správneho poriadku na konanie sú vecne príslušné správne orgány, ktoré určuje osobitný zákon. Týmto osobitným zákonom je Zákon o obecnom zriadení, kde je v ust. § 27 ods. 2 uvedené, že: „na konanie, v ktorom o právach, právom chránených záujmoch a povinnostiach právnických osôb a fyzických osôb rozhoduje pri výkone samosprávy starosta, sa vzťahuje všeobecný predpis o správnom konaní.“ Starosta je teda správnym orgánom v administratívnoprávnych vzťahoch a môže viesť ústne pojednávanie, vykonávať dokazovanie a vydávať rozhodnutia v zmysle § 5 OZ.“ (Soldán, 2010, s.23)

Samotné konanie, hoci regulované správnym poriadkom, môže mať pre účastníkov charakter až súdneho pojednávania (závisí samozrejme od miesta konania ústneho pojednávania a miere formálnosti), na druhej strane starosta má všetky kompetencie využiť potenciál pre dosiahnutie dohody – zmiernu.

Opäť, ako bolo uvedené vyššie, nakoľko rozhodovanie v spore (pri splnení požiadaviek) je na pleciach obce a jej predstaviteľ koná v správnom konaní, nie je možné, aby bol využitý zákon o mediácii vo svojej teraz platnej úprave a teda nie je možné priamo v konaní využiť služby mediátora. Avšak starosta má potenciál využiť techniky mediácie, pretože zmier v správnom konaní je výhodnejší ako právna neistota pri súdnom konaní.

Záver

Ako z článku vyplýva, spolupráca obce a mediátorov má potenciál. Aj v prípadoch, ak nie je možná priama účasť mediátora na niektorých konaniach, samotní pracovníci na obci majú možnosť využiť mediálne techniky a prispieť k konsenzuálnemu riešeniu sporov.

Práve pre oblasť susedských sporov existuje prostredníctvom rozhodnutia podľa § 5 možnosť využiť metódu mediáciu a pritom zastrešiť výsledok rozhodnutím obce bez toho, aby vo veci rozhodoval súd. Podnet, ktorý prichádza na obec, môže zodpovedný pracovník vyhodnotiť ako návrh na poskytnutie predbežnej ochrany a začať na základe tohto konať.

Predpokladom na väčšiu ingerenciu mediátorov by bola zmena vzťahu mediálneho konania a konania podľa správneho poriadku, ktorým sú obce pri svojej rozhodovacej činnosti viazané. Napríklad, ak by aj v správnom konaní mal správny orgán povinnosť vo vhodných prípadoch vyzvať strany využiť mediáciu podľa zákona o mediácii. Alebo napríklad by mediálna dohoda mohla byť schválená aj ako zmier podľa správneho poriadku, pričom by samozrejme museli nadväzovať aj zmeny hmotnoprávných zákonov. Takto by sa aj v správnom práve sa vytvoril priestor pre poskytovanie mediálnej činnosti, čo by opäť prispelo k využitiu zmierlivých riešení konfliktov v obciach formou mediácie.

Zoznam bibliografických odkazov

Ondrušek, Dušan, Labáth Vladimír, Tordová Zuzana. 2004. Konflikt, zmierovanie, zmierovacie rady. Partners for Democratic Change Slovakia, ISBN 80-968934-7-5 s. 63

Holá, L.: Mediace v teorii a praxi. Praha: Grada Publishing, 2011.

Bizoňová, L., Soldán A. Ako obce používajú § 5 Občianskeho zákonníka.2010. Academia Istropolitana Nova, Svätý Jur ISBN 978-80-968598-5

Kontakt

JUDr. Beata Swanová
Mediačné centrum Resolution,
Šoltésovej 22, Bratislava
swanova@swanova.sk

Odborný profil autora

JUDr. Beata Swanová

Mediácii sa venuje od r. 2005 a je podpredsedníčkou Asociácie mediátorov Slovenska. Na tému mediácie publikuje odborné články a venuje sa aj lektorskej činnosti. Pôsobí ako lektorka v akreditovanom programe vzdelávania budúcich mediátorov, pričom školí oblasť právneho minima. V rámci mediálneho centra

RESOLUTION pôsobí ako odborný konzultant pre právne záležitosti. Je členkou Slovenskej advokátskej komory, ako advokátka sa špecializuje na občianske a rodinné právo.

Otvorenie mediácie verejnosti: Súťaže pre študentov a aktivity na sociálnych sieťach

Opening Mediation towards Public: Competitions for Students and Social Media Activities

Adam ŠEBESTA

Abstrakt

V súčasnosti ani po viac ako desiatich rokoch účinnosti zákona o mediácii nie je povedomie verejnosti o mediácii dostatočné. Dokonca ani väčšia študentov vysokých škôl (teda odborná verejnosť) nie je oboznámená s možnosťou riešiť spory mimosúdne mediáciou. Ide o skupinu osôb, ktorá bude onedlho ekonomicky aktívna a je predpoklad, že bude využívať nástroje súdnej moci na Slovensku. Mediátori by aj nad rámec svojej pracovnej pôsobnosti mali rozširovať povedomie o mediácii. Autor navrhuje organizovať pravidelné súťaže pre študentov právnických a ekonomických fakúlt za účasti profesionálnych mediátorov a propagovať mediáciu vhodným spôsobom cez sociálne siete (články, blogy).

Kľúčové slová

mediácia, propagácia, sociálne siete, súťaž, študenti, vysoké školy

Abstract

Recently, even after ten years from the effectiveness of the Law on Mediation, the awareness of mediation in public is not sufficient. Even the majority of university students (the “expert” part of the society) is not aware of the possibility to resolve disputes alternatively by mediation. This group of people will soon become economically active and there is a presumption that it is going to use litigation in Slovakia. Mediators should even outside of the scope of their working competence raise the awareness of mediation in public. The author proposes to organize frequent competitions for law and business faculties’ students led by professional mediators and propagate mediation by adequate means via social networks (articles, blogs).

Key words

Kľúčové slová v anglickom jazyku (zoradené podľa poradia v slovenskom texte)
mediation, propagation, social networks, competition, students, universities

Úvod

Mediácia je na Slovensku využívaná minimálne a vo všeobecnosti nie je verejnosti známa. Pokiaľ aj pojem „mediácia“ je známy určitému okruhu ľudí, len málo osôb má praktickú skúsenosť s využitím mediácie ako nástroja alternatívneho

riešenia sporov v civilných alebo obchodných veciach. Dokazuje to aj štatistika Ministerstva spravodlivosti SR, ktorá uvádza, že z 84 293 vybavených obchodných vecí na súdoch SR v roku 2013 skončilo zmiernom – mediáciou len, alarmujúcich, 64 prípadov¹⁷.

Jedným z najefektívnejších spôsobov rozšírenia povedomia o mediácii je umožniť študentom vysokých škôl v odboroch právo a ekonómia sa zúčastniť modelovej mediácie. Pri tejto skupine osôb je vysoká pravdepodobnosť, že v budúcnosti bude ekonomicky aktívna a pri svojej činnosti sa mnohé osoby z nej stanú účastníkmi sporov. V nadväznosti na vyššie uvedené je nevyhnutné, aby mediátori vhodným spôsobom začali upozorňovať širokú verejnosť na možnosti mimosúdneho riešenia sporov mediáciou na sociálnych sieťach, napríklad pridávaním článkov a blogov. Autor predpokladá, že tieto aktivity budú mať významný vplyv na rozšírenie využitia mediácie ako alternatívneho riešenia sporov, čo povedie k nižšiemu zaťažaniu súdov a zvýšeniu pracovných príležitostí pre mediátorov v podobe nárastu klientov.

Súťaže pre študentov – efektívny nástroj rozšírenia povedomia o mediácii

Popri samotnom akademickom vzdelávaní v odbore právo je pre študentov právnických fakúlt prakticky na celom svete typické zúčastňovať sa rôznych právnických súťaží, týkajúcich sa aj mediácie¹⁸. Cieľom je nadobudnúť praktické skúsenosti napríklad zo simulovaných súdnych alebo arbitrážnych konaní v roli právneho zástupcu resp. advokáta (v niektorých prípadoch ako bude uvedené ďalej aj v pozícii mediátora v mediačnom resp. rozhodcu v rozhodcovskom konaní) a na druhej strane preukázanie účasti na extrakurikulárnych aktivitách, čo oceňujú budúci zamestnávateľia.

V podmienkach SR sa organizujú pravidelné súťaže pre študentov práva, napríklad Simulovaný Trestný Proces, resp. Rímskoprávny simulovaný súdny spor, ktoré zastrešuje organizácia ELSA. Akákoľvek súťaž týkajúca sa mediácie ale v podmienkach SR absentuje.¹⁹

Jedným z efektívnych spôsobov rozšírenia povedomia o mediácii je zapojenie mladých ľudí, prioritne študentov vysokých škôl v odbore právo a ekonómia, do samotného procesu mediácie. Je zrejmé, že väčšina osôb z týchto skupín sa

¹⁷ *Mediácia v civilnom práve* [online]. Dostupné na internete:

<<http://www.justice.gov.sk/Dokumenty/MEDI%C3%81CIA%20V%20CIVILNOM%20PR%C3%81VE.pdf>>

¹⁸ Napríklad. Willem C. Vis International Commercial Arbitration Moot (VIS); Philip C. Jessup International Law Moot Court Competition (JESSUP); International ADR Mooting Competition; ICC International Commercial Mediation Competition.

¹⁹ Spoločnosť KPMG organizuje súťaž „International Negotiation Competition“ (INC) na ktorej sa zúčastňujú študenti z ekonomických a právnických fakúlt s cieľom dospieť k dohode s protistranou v rokovaní týkajúcom sa obchodných vecí.

v budúcnosti dostane do sporových situácií a rovnako je možné racionálne očakávať, že okrem negociácie siahne aj po riešení sporu súdnou cestou. Autor má za to, že pokiaľ by tieto osoby mali priamu skúsenosť s mediáciou, rozhodnutie podať žalobu resp. riešiť spor súdnou cestou by bolo prehodnocované a s väčšou pravdepodobnosťou by táto skupina využila mediáciu ako primárny spôsob vyriešenia sporu.

Jednou z možností ako primárť študentov práva a ekonómie zúčastniť sa mediácie je organizovať súťaž, podobnú ako pravidelne organizuje City University of Hong Kong v spolupráci s China International Economic and Trade Arbitration Commission (CIETAC), s názvom „International ADR Mooting Competition“²⁰. Zmyslom tejto súťaže je zapojiť študentov práva do arbitrážneho konania v roli právnych zástupcov a arbitrov (rozhodcov) a následne v mediácii ako právnych zástupcov a mediátorov. Súťaž je navyše netradičná vo využití systému „Med-Arb“, resp. „Arb-Med“, pri ktorom sa spája arbitráž a mediácia. Uvedené kombinácia je stále viac používaná v medzinárodných obchodných sporoch, s možnosťou postupného využitia aj v podmienkach SR.

Jednou z podmienok účasti na samotnej súťaži v Hongkongu je vypracovanie memoranda (vyjadrenia strán adresovaného arbitrážnemu tribunálu) za obe sporové strany. V tejto fáze vystupujú všetci študenti v tíme ako právni zástupcovia, ktorí píšú podanie obsahujúce právne zdôvodnenie (argumentáciu). Až následne sa vybrané tímy s najlepšimi memorandami dostávajú priamo do Hongkongu a absolvujú viaceré kolá simulovanej arbitráže pred tribunálom, ktorý sa skladá z troch arbitrov (jeden z nich je súťažiaci z iného tímu, ktorý je v pozícii arbitra a následne mediátora) a mediácie za účasti mediátora (súťažiaceho) a dvojčlennej hodnotiacej poroty. Študenti tak dostanú možnosť byť jednak klientom a právnym zástupcom, ale aj a mediátorom, čím prakticky plnohodnotne simulujú medzinárodnú obchodnú mediáciu.

Autor navrhuje organizovať podobnú súťaž v podmienkach SR, zúženú na samotnú mediačnú časť. Zadaním by bolo uvedené v modelovom prípade s vopred danými okolnosťami a pravidlami, pričom súťažiaci by mali za úlohu pripraviť návrh na zmier, adresovaný druhej sporovej strane. Počas samotnej mediácie by súťažili tímy zložené z právnych zástupcov, klientov a mediátorov. Súťaže by sa mohli zúčastniť študenti práva a ekonómie (študenti ekonómie prioritne v pozícii klienta), keďže v praxi sa najčastejšie stretávame (najmä v obchodnej mediácii) s účasťou klienta (zvyčajne prezentujúceho obchodné záujmy daného podniku) a jeho právneho zástupcu. Účastníci by boli hodnotení za realistikosť a faktickú správnosť, ktorú by bolo v danom prípade rozumne možné očakávať v prípade, že by išlo o skutočný spor a mediáciu, resp. za právnu relevantnosť svojich vyjadrení.

20 Dostupné na internete: <http://www.cityu.edu.hk/slw/adr_moot/>.

Samotný priebeh mediácie by bol hodnotený trojčlennou porotou zloženou z mediátorov, právnikov a zástupcov súkromnej (obchodnej) sféry. Do súťaže by sa zapojili všetky právnické a ekonomické fakulty v pozícii partnerov. Hlavným organizátorom by bola Asociácia mediátorov Slovenska (AMS). Autor predpokladá, že pravidelné organizovanie súťaže by priamo podporilo širšie využitie mediácie na Slovensku a to už v relatívne blízkej budúcnosti (päť – desať rokov).

Sociálne siete ako ďalšie plus pre rozšírenie povedomia o mediácii

Popri samotnom pôsobení mediátorov pri výkone svojej profesie, je nevyhnutné zdôrazniť aj potrebu ďalej šíriť informácie o svojom pôsobení. Jedným z najsledovanejších prostriedkov výmeny informácií sa v dnešnej dobe stávajú sociálne siete, najmä Facebook, Twitter a LinkedIn. Práve stránky ako LinkedIn alebo Twitter slúžia na prezentáciu takmer väčšiny mediačných centier vo Veľkej Británii a USA.²¹ Autor je toho názoru, že pre rozšírenie povedomia o mediácii je nevyhnutné vhodným spôsobom propagovať svoju činnosť napríklad vytvorením osobnej stránky na Facebooku a Twitteri, či zverejnením informácie na profesionálnej sieti LinkedIn.

Širšia verejnosť sa môže o mediácii dozvedieť viac aj z blogov a článkov, ktoré umožňujú zdieľať práve sociálne siete.²² Vhodnosť takejto propagácie spočíva najmä v poukázaní na výhody mediácie v konkrétnych prípadoch pri zachovaní všetkých aspektov mlčanlivosti. Napríklad, je zrejmé, že vysporiadane BSM vo väčšine prípadov končí dohodou rozvedených manželov, pričom predchádzajúce konanie na súde malo trvanie zvyčajne niekoľko rokov. V takom prípade je výhoda mediácie ako lacnejšieho, neverejného a flexibilného nástroja na vysporiadanie majetku bývalých manželov nesporná a jasná a je vhodné na tento fakt upozorniť aj prostredníctvom sociálnych sietí.

V rámci výkonu svojej činnosti môže mediátor upozorňovať na svoje povolanie aj na sieti LinkedIn, kde členovia zdieľajú svoje profesné skúsenosti. LinkedIn rovnako poskytuje možnosť zdieľania článkov a prezentáciu svojej práce aj formou referencií.

LinkedIn je využívaný aj profesionálmi (vrátane veľkých spoločností), ktoré sa často dostávajú do sporov, čím sa ďalej zvyšuje šanca mediátora nájsť klienta a zároveň upozorniť na možnosť riešenia sporu mediáciou.

21 Napríklad Centre for Effective Dispute Resolution (CEDR) ako jedna z najvýznamnejších mediačných inštitúcií vo Veľkej Británii: <https://twitter.com/cedrsays> (Twitter); <https://www.facebook.com/cedrlondon> (Facebook); https://www.linkedin.com/company/277408?trk=prof-certification-org_name (LinkedIn)

22 Napr. blog na <http://blog.sme.sk> s možnou návštevnosťou až niekoľko stotisíc prezretí.

Záver

Mediácia je v podmienkach SR pomerne mladým inštitútom a jej využitie je žiaľ veľmi minimálne. Najmä v obchodných, pracovných a rodinných sporoch by mohlo priniesť uprednostnenie riešenia sporov mediáciou ušetriť značných finančných prostriedkov oproti klasickému súdnemu konaniu, a to tak na strane účastníkov konania ako aj súdu.

Keďže súdne konanie je na Slovensku už tradične vyhľadávané ako primárny prostriedok riešenia sporov, je nevyhnutné osloviť novú generáciu budúcich právnikov a ekonómov, aby využívali mimosúdne riešenie sporov. Umožniť, aby sa so študentov stali klienti, právni zástupcovia a mediátori v plnohodnotne simulovanej mediácii, dáva najvyššie predpoklady, že na základe vlastnej skúsenosti zapojených osôb s flexibilitou a rýchlosťou mediácie, budú v budúcnosti dané osoby (a spoločnosti, v ktorých budú pôsobiť, resp. ktorých záujmy budú hájiť) uprednostňovať práve mediáciu ako primárny nástroj na riešenie sporov.

Autor ďalej upozorňuje, že zostáva veľký priestor na rozšírenie povedomia o mediácii prostredníctvom aktivít na sociálnych sieťach, podobne ako je tomu v zahraničí (najmä v anglo-americkom prostredí). Ide o efektívny a cenovo menej náročný prostriedok marketingu mediátorov pri výkone svojej činnosti.

Je zrejmé, že nie je možné okamžite dosiahnuť vyššiu štatistiku využitia mediácie (ak nedôjde k zásadným legislatívnym zmenám, ktoré by ustanovili napríklad povinnú mediáciu pri určitých typoch sporov, resp. určitých úrovniach sporov, ako je tomu napríklad v Taliansku, Kanade, či USA). Autor navrhuje zapojiť budúcu generáciu profesionálov v právnych službách a v súkromnej (obchodnej) sfére do mediáčného konania formou simulovanej mediácie (súťaže) a zvýšiť a zefektívniť aktivity mediátorov na sociálnych sieťach, ktoré môžu priniesť zvýšenie povedomia spoločnosti o mediácii a s tým priamo úmerne aj nových klientov.

Kontakt

Adam Šebesta, Mgr.

Law & Trust – advokátska kancelária, spol. s r.o.

Karadžičova 12, 821 08 Bratislava, Slovenská republika

Kováčska 1, 831 04 Bratislava, Slovenská republika

adam.sebesta@yahoo.com

Odborný profil autora:

Mgr. Adam Šebesta (25) je absolventom magisterského štúdia na Fakulte práva Paneurópskej vysokej školy. V odbornej praxi sa zameriava na problematiku európskeho práva, medzinárodného humanitárneho práva, mediálneho práva

a obchodného práva. Ako projektový koordinátor v Centre pre európske záležitosti manažoval celoslovenský informačný projekt o Európskej únii, pri ktorom organizoval a moderoval viac ako dvadsať odborných diskusií na univerzitách vo všetkých krajských mestách. Od roku 2012 pravidelne publikuje v magazíne „Like“, na portáli EurActiv.sk a ďalších celoslovenských printových médiách. V roku 2013 vyhral cenu „Best Mediator“ na medzinárodnej súťaži v obchodnej arbitráži a mediácii v Hongkongu. V lete 2014 absolvoval študijnú-stážovú pobyt vo Washingtone D.C., USA, kde študoval odbor „Political Journalism“ na George Mason University a stážoval v neziskovej organizácii National Crime Prevention Council, neskôr na politickom odbore Zastupiteľského úradu SR vo Washingtone. Celkovo počas štúdia absolvoval viac ako desať stáží v rôznych odboroch (právo, žurnalistika, PR, tretí sektor, verejný sektor). Je členom Európskej asociácie novinárov. Od októbra 2014 pôsobí ako advokátsky koncipient v Bratislave. Od marca 2015 je zapísaný v zozname mediátorov SR.

Metóda mediácie v podmienkach obecných a mestských polícií

Method mediation in terms of the municipal police.

Robert ŠIROKÝ

Abstrakt:

Príspevok popisuje možné začlenenie mediácie do podmienok mestských a obecných polícií. Príslušníci obecných a mestských polícií sú pri riešení, či vzniku konfliktu v podmienkach komunity ako prví. Ak by si osvojili metódu mediácie na urovnávanie sporu, mediácia by sa mohla stať súčasťou ich práce a mohla by napomôcť k znižovaniu záťaže či už smerom k starostovi, alebo k súdom.

Kľúčové slová

Prevenencia, Konflikt, Príslušník polície, Obec, Samospráva

Abstract

This paper describes the possible inclusion of mediation in terms of municipal police. Members of the municipal police are in addressing whether a conflict in terms of the community first. If you adopt a method of mediation for the settlement of the dispute, mediation could become part of their work and could help to reduce the burden either toward the mayor, or the court.

Key words

Prevention, Conflict, police officer, City, Municipality

ÚVOD

Obecné a mestské polície vznikli po 89. roku ako nástupnícke organizácie po zbore národnej bezpečnosti. Začiatkom decentralizácie moci vznikla otázka aj v oblasti bezpečnosti miest. Po pretransformovaní Zboru národnej bezpečnosti na policajný zbor, ktorý prebehol na celoštátnej úrovni, vznikol výkonný útvar, avšak samosprávy nemali svoje útvary na ochranu verejného poriadku a na vykonávanie kontroly dodržiavania všeobecne záväzných nariadení. Z tohto dôvodu niektoré mestá pristúpili na služby poskytované súkromnými bezpečnostnými službami. Ich príslušníci síce nemali žiadne právomoci, avšak u obyvateľov miest získali veľkú autoritu. Využívali pritom nevedomosť občanov, nakoľko v tom čase boli občania pod vplyvom akéhosi strachu pred uniformami a taktiež využívali určité metódy svojej činnosti, ktoré nie vždy boli v súlade so zákonom. Verejnosť vtedy nazvala príslušníkov týchto súkromných bezpečnostných služieb „čiernymi šerifmi“.

Pomenovanie dostali na základe farby ich rovnošiat a typických pokrývok hláv, ktoré nosili príslušníci amerických policajných zložiek. Tento stav však bol neudržateľný a hľadal sa spôsob, ako vyplniť tento priestor oficiálnymi zložkami. V tom čase panoval aj taký názor, že Policajný zbor SR by sa mal venovať pri svojej činnosti predovšetkým vecami spadajúcimi do kompetencie štátnej moci. V roku 1991 Slovenská národná rada prijala zákon č. 564 o obecnej polícii. V ňom presne zafinovala právomoci príslušníkov obecných a mestských polícií, kvalifikačné predpoklady ako aj ich vzdelávanie. Bol stanovený minimálny rozsah vzdelávania v celkovom rozsahu 420 hodín. V rámci týchto hodín sa kadeti oboznamujú so zákonmi, ktoré potrebujú pre svoju činnosť, absolvujú cvičné strelby, učia sa základy sebaobrany a správnej taktiky zákrokov.

Obecná polícia je poriadkovým útvarom obce. Obecná polícia zabezpečuje veci v oblasti verejného poriadku, životného prostredia, čistoty verejných priestranstiev ako aj hygieny. Obec môže zriadiť obecnú políciu na základe prijatia všeobecne záväzného nariadenia, ktoré schvaľuje obecné zastupiteľstvo.

Využitie mediácie ako metódy práce príslušníkov obecných polícií

Podľa § 3, ods. 1, písm. i) zákona č. 564/1991 Zb. obecná polícia plní úlohy na úseku prevencie v rozsahu pôsobnosti ustanovenej uvedeným zákonom. V rámci prevencie môžu príslušníci obecnej polície pôsobiť preventívne aj prostredníctvom prednášok, besied či inými preventívnymi činnosťami. Do týchto činností by sa mohli zaradiť aj prednášky na školách, kde by oboznámili žiakov s metódou riešenia konfliktov. Na základe týchto aktivít príslušníci obecnej polície naplnia ideu prevencie, čiže budú predchádzať nežiaducemu účinku konfliktov v rámci občianskeho spolunažívania. Žiaci si osvoja iné možnosti riešenia konfliktov. Momentálne väčšina obecných a mestských polícií prednáša projekty s názvom „Správaj sa normálne“. Sú zamerané predovšetkým na žiakov piatich ročníkov základných škôl.

Príslušníci obecnej polície okrem iných úloh pôsobia pri ochrane verejného poriadku. Do verejného poriadku patrí aj občianske spolunažívanie. Väčšina konfliktov v komunite začína v rodine, medzi susedmi či medzi etnickými skupinami. Konflikty, ktoré nie sú riešené popriprade sú riešené len neodborne, prerastajú neskôr do konfliktov a tie neskôr do tragédií. Nedávno takými boli v Devínskej Novej Vsi, Hurbanove alebo v Plaveckom Štvrtku. To, že niektorí jedinci nevedia riešiť svoje konflikty, stávajú sa z nich frustrovaní jedinci, ktorí sa následne uchylujú k rôznym činom.

Ak vieme, že príslušníci obecných polícií, sú k občanom a teda k potencionálnymi protagonistami konfliktu najbližšie, tak by sme mohli aj tvrdiť, že by mohli poskytnúť "prvú pomoc" pri riešení konfliktov. Tie vznikajú často krát pri

rôznych životných situáciách, sú to prevažne susedské, rodinné alebo medzietnické spory.

Podľa Plamínka (2009) má konflikt niekoľko fáz. Príslušníci obecných polícií sú na mieste konfliktu, keď sa odohráva nultá až tretia fáza. Počas nulte fázy sa jedna strana zapracúva do konfliktu a pomaly si chystá "vystúpenie". Počas tejto fázy je konflikt známy len pre jedného z protagonistov. Dokonca ani jeho najbližší nevedia o intrapersonálnom konflikte a príčine, ktorá bola spúšťačom celého konfliktu. V prvej fáze sa objavujú varovné príznaky, ktoré už je možné badať pri rozvíjajúcom sa konflikte. Túto fázu si už všímajú aj blízki jedného protagonistov konfliktu. Ak v tejto fáze nezasiahnu, či už rodinní príbuzní alebo odborníci na riešenie konfliktov, nastáva "samohecovanie" a druhá fáza - fáza odlišnosti. Počas tejto fázy prepukne konflikt do svojej plnej podoby a nastáva fáza tretia - fáza polarity. Počas tejto fázy prerastajú charaktery do popredia a snažia sa protagonisti konfliktu prerásť nad partnerom v konflikte. V tejto fáze sú privolaní ku konfliktom príslušníci obecných polícií. Veľa krát sú zaťahovaní do konfliktov aj napriek tomu, že nepoznajú genézu celého problému a očakáva sa od nich, že sa priklonia na stranu jedného protagonistu. Mnohokrát sú vykresľované situácie tak, aby si nemohli privolať príslušníci vytvoriť svoj pohľad na vec. Zriedkavo sa stáva, že príslušníci zostávajú nestranní. Na ich ospravedlnenie slúži to, že neprešli tréningom na zvládanie takýchto situácií.

Získavanie zručností pre zvládanie konfliktných situácií

Tak ako sme uviedli v úvode príspevku, príslušníci obecnej polície sú povinní v zmysle paragrafu 5, zákona č. 564/1991 Zb. o obecnej polícii, spĺňať odbornú spôsobilosť na výkon funkcie príslušníka. Podľa Nariadenia vlády č. 590/2003 Z.z. odborná príprava kadetov na príslušníkov obecnej polície trvá 420 hodín. V rámci nej, príslušníci získavajú prehľad o správnom poriadku, priestupkovom zákone, zákone o obecnom zriadení, trestnom zákone a trestnom poriadku. V ďalšej časti kadeti získavajú prehľad o psychológii policajnej práce, administratívne spracovávanie dokumentácie, praktický prístup pri aplikácii jednotlivých oprávnení príslušníkov obecnej polície. Počas odbornej prípravy príslušníka obecnej polície, by sa malo zameriavať aj na získavanie zručností v oblasti interpersonálnej komunikácie alebo na rozpoznanie a identifikáciu konfliktov. I keď príslušníci obecných polícií nebudú mediátormi podľa zákona č. 420/2004 Z.z., ale môžu si osvojiť zručnosti, ktoré môžu využiť pri plnení svojich pracovných činností. Mediátor podľa uvedeného zákona o mediácii, musí spĺňať kvalifikačné predpoklady. Musí mať vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa a osvedčenie o úspešnom absolvovaní odbornej prípravy mediátora. Z tohto vyplýva, že príslušník obecnej polície nezíska spôsobilosť na výkon mediácie podľa zákona o mediácii, ale získa zručnosť pri zvládaní konfliktov a zručnosti mediátora.

V prípade príslušníkov, ktorí sú už odborne spôsobilí a vykonávajú činnosť príslušníka, takéto "školenie" na zvládanie a riešenie konfliktov formou mediácie, by absolvovali tréning na zvládanie konfliktov v rámci ďalšieho vzdelávania. Ak si predstavíme, že konflikt je riešený v rámci kompetencií samospráv, veľa krát zaťažuje činnosť a chod úradu, ale investovanie do vzdelávania a získanie "odborníkov" na riešenie konfliktov, je dobrým prínosom pre samosprávu.

Príslušníci na mieste konfliktu by nespisovali dohody o riešení sporu mediáciou tak ako to je povinnosťou mediátora pred začatím riešenia sporu mediáciou.

Druhy konfliktov, ktoré riešia príslušníci obecných polícii

Príslušníci obecných polícii sa pri svojej činnosti stretávajú najčastejšie s konfliktami pri susedských sporoch a pri týchto konfliktoch sa riešia z pohľadu nestranného príslušníka nepodstatné veci. Z pohľadu protagonistov konfliktu však tieto spory sú nepríjemnou súčasťou ich života. Tieto spory vo veľkom rozsahu ovplyvňujú aj ich životy do budúcnosti.

Druhou skupinou sporov sú spory rodinné a sú to buď partnerské alebo generačné. Počas týchto sporov dochádza až k rozvratu rodiny, pričom skorým zásahom by sa dali tieto konflikty včas vyriešiť. Treťou skupinou sporov sú medzietnické, či komunitné. Väčšina sporov má rasovú príčinu, avšak druhou početnou skupinou príčin sú majetkové delikty, ktoré páchajú príslušníci minoritných skupín.

Záver

Príspevok je zameraný na využitie mediácie ako metódy v podmienkach samosprávy - obecných a mestských polícii. Nie je to mediácia ako tá, ktorá je v zmysle zákona o mediácii. Mediácia ako metóda je využívaná aj v iných podmienkach, ako napr. v justícii, či v podmienkach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Je na obciach a mestách, aby využili tieto svoje zložky aj na takúto činnosť. V konečnom dôsledku to odbremení samosprávu od riešenia konfliktov. Príslušníci obecných polícii sú podľa zákona o obecnej polícii povinní zasahovať, pokiaľ je páchaný priestupok, trestný čin alebo správny delikt - paragraf 7, písm. c). Podľa tohto ustanovenia sú povinní vec riešiť autoritatívne. Avšak nie vždy by mali takto postupovať. V čase keď sa orgány verejnej moci (obecná polícia tam bezpochyby patrí) otvárajú a pretransformávajú do partnerských subjektov pre občanov, takýto trend by mali mať aj obecné polície. Heslo "Pomáhať a chrániť" dáva priestor na využitie mediácie ako metódy riešenia konfliktov aj v podmienkach represívnych orgánov, ako sú obecné polície.

Zoznam bibliografických odkazov

PLAMÍNEK J. Konflikty a vyjednávání. Praha : Grada Publishing, 2009. 136 s.

ISBN 978-80-247-2944-2

Nariadenie vlády SR č. 590/2003 Z.z. o skúškach odbornej spôsobilosti príslušníkov
obecnej polície a o odbornej príprave príslušníkov obecnjej polície

Zákon SNR č. 564/1991 Zb. o obecnej polícii v platnom znení

Zákon NR SR č. 420/2004 Z.z. o mediácii v platnom znení

Kontakt

PhDr. Robert Široký

Mandľová 1819/19

900 42 Dunajská Lužná

Tel: +421 (0) 948 268 987

robertsiroky@gmail.com

Odborný profil autora:

PhDr. Robert Široký je absolventom Fakulty Sociálnej práce Vysokiej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. v Bratislave. Po absolvovaní magisterského štúdiu absolvoval odborný kurz mediátora. Od roku 2014 pôsobí v organizačnom tíme pri príprave vedeckých konferencií organizovaných Asociáciou mediátorov Slovenska (AMS). Je členom AMS, kde pôsobí na poste podpredsedu AMS. Od roku 1992 do roku 2015 pôsobil v mestských a obecných políciách na rôznych postoch.

Obec ako účastník mediácie

Municipality as a participant in mediation

Dagmar TRAGALOVÁ

Abstrakt

Pomocou zmiernu sa má v duchu základných zásad či už súdneho alebo správneho konania výchovne pôsobiť na účastníkov konania, aby dobrovoľne odstraňovali medzi sebou vzniknuté spory a tak predchádzali zbytočným trovám konania. Mediáciou sa predchádza súdnemu alebo správne konaniu v ktorom o vzniknutom spore rozhodne súd alebo orgán verejnej moci autoritatívnym rozhodnutím. Proces mediácie je neformálny, dôverný, mení súperenie na spoluprácu, je rýchlejší, menej finančne nákladný a v neposlednom rade odbremeňuje súdy a správne orgány od menej náročných sporov. Autorka v príspevku komparatívnou metódou poukáže na legislatívne problémy, ktoré bránia mestám a obciam vstúpiť do mediácie ako účastníkom. Stručne predstaví reálny mediačný prípad iniciovaný vedením mesta Poprad v ktorom je mediátorkou. V záver autorka vyzdvihne možnosti spolupráce samosprávy s mediátormi tak, aby sa zabezpečil súlad zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení, zákona č. 71/1967 Zb. o správnom poriadku a zákona č. 420/2004 Z.z o mediácii. V úvahe de lege ferenda sa zamyslí nad možno právnou úpravou, tak aby sa uľahčila spolupráca obce s mediátormi zapísanými v zozname mediátorov.

Kľúčové slová

Obec, samospráva, mediácia, susedský spor, verejný záujem

Abstract

Reconciliation in spirit of basic principles whether of judicial or administrative action should educationally influence participants of proceeding to resolve disputes willingly and this way it should prevent unnecessary costs. Mediation helps prevent judicial or administrative action where court or public authority makes decision by authoritative decision. Process of mediation is informal, confidential, it changes disputes into cooperation, it is faster, less expensive and it relieves courts and public authorities from easier disputes. Using comparative method, author points at legislative problems which obstruct municipalities to enter mediation as participants. Real mediation case initiated by authorities of the city of Poprad, where she acts as a mediator, will be introduced briefly. At the end, author focuses at possible cooperation of autonomy with mediators so that there is a unison of law No. 369/1990 Collection of municipal establishment, law No. 71/1967 Collection of administrative procedure and law No. 420/2004 Collection o laws about mediation. In de lege ferenda author thinks about possible legal change which would lead to better cooperation among municipalities and mediators listed in the list of mediators.

Key words

Municipality, autonomy, mediation, neighbourhood conflict, public interest, agreement, cooperation

Základným právnym predpisom, o ktorý sa pri svojej práci mediátor opiera je zákon č. 420/2004 Z.z. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov. Spory v ktorých môže byť vedená mediácia spomínaný zákon taxatívne vymenúva v §1 ods.2 menovaného zákona. Ide o spory, ktoré vznikajú z občianskoprávnych vzťahov, rodinnoprávnych vzťahov, obchodno-záväzkových vzťahov, pracovnoprávnych vzťahov. Tento zákon sa vzťahuje aj na cezhraničné spory, ktoré vznikajú z obdobných právnych vzťahov okrem tých práv a povinností, s ktorými strany nemôžu podľa právneho poriadku, ktorým sa tento právny vzťah podľa osobitných predpisov spravuje, nakladať. Základom územnej samosprávy je obec, ktorá tvorí samostatný územný samosprávny a správny celok. Obec je právnickou osobou, ktorá za podmienok ustanovených zákonom samostatne hospodári s vlastným majetkom a s vlastnými príjmami, zabezpečuje a chráni práva a záujmy svojich obyvateľov. Základný právny predpis o, ktorý sa orgány obce pri výkone samosprávy opierajú je zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení.

Príspevok stručne poukazuje na možnosti a kompetencie orgánov obce vstupovať do mediácie ako osobe zúčastnenej na mediácii. Cieľom príspevku je poukázať na problémy, ktoré môžu vzniknúť pri začatí spolupráce obce s mediátorom, prináša praktické skúsenosti s mediáciou iniciovanou vedením mesta Poprad. V úvahach de lege ferenda sa autorka snaží vyjadriť právny stav, aký by bol vhodný, aby pomohol najmä menším obciam efektívne uplatňovať právomoc, ktorá im je zverená v občianskoprávnych sporoch.

Mediátor vs. starosta

Mediáciu možno definovať ako neformálny, štruktúrovaný proces riešenia konfliktov mimosúdnou cestou prostredníctvom nestrannej kvalifikovanej osoby – mediátora, profesionála s vysokoškolským vzdelaním II. stupňa, neutrálneho odborníka, ktorý je vybavený teoreticky, prakticky a kompetenčne pre vedenie mediačného procesu, v ktorom prostredníctvom správne zvolených mediačných techník prispieva k vyriešeniu vzniknutého vzniknutého konfliktu tak, aby zabezpečil pre obe strany konfliktu jasne formulovanú, zrozumiteľnú a prakticky uskutočniteľnú dohodu, ktorá je v súlade so zákonom a dobrými mravmi, a zároveň je prijateľná a záväzná pre všetkých zúčastnených na mediácii pri zachovaní vzájomných dobrých vzťahov smerom k budúcnosti. Výkon činnosti mediátora je podnikaním. Mediátor, osoby zúčastnené na mediácii a iné fyzické osoby prizvané mediátorom alebo osobou zúčastnenou na mediácii k mediácii sú povinné, ak sa

strany nedohodnú inak zachovávať mlčanlivosť o všetkých skutočnostiach, ktoré sa dozvedeli v súvislosti s mediáciou.

Štatutárnym orgánom obce, ako právnickej osoby je starosta, ktorého kompetencie demonštratívne vymenúva § 13 zákona o obecnom zriadení. Zákon mu teda umožňuje rozhodovať o právach, právom chránených záujmoch a povinnostiach fyzických osôb a právnických osôb v oblasti verejnej správy. Predpokladom na výkon funkcie starostu je získanie aspoň stredného vzdelania. Ako najvyšší výkonný orgán obce je starosta štatutárnym orgánom obce v majetkoprávných a pracovnoprávných vzťahoch, v administratívnych vzťahoch je správnym orgánom Cieľom presunu kompetencii na obec je bezpochyby skutočnosť, že orgány obce, najmä starostovia najlepšie poznajú miestne pomery v obci. Znalosť situácie im teda umožňuje rýchlo a efektívne konať čím, ak to povaha veci pripúšťa, je im zároveň umožnené pôsobiť na účastníkov sporu, aby uzatvorili zmier. Ustanovenie § 25 zákona o sťažnostiach v spoločných ustanoveniach ustanovuje povinnosť vedúceho orgánu verejnej správy, v ktorom sa sťažnosť prešetruje, aby vytváral vhodné materiálne, technické a personálne podmienky na správne a včasné prešetrenie a vybavenie sťažnosti. Každý je povinný o skutočnostiach, ktoré sa dozvedel pri vybavovaní sťažnosti, zachovávať mlčanlivosť. Od tejto povinnosti ho môže písomne oslobodiť ten, v koho záujme má túto povinnosť.

Zákonne možnosti na riešenie konfliktov obyvateľov obce

Starostovia najmä v menších obciach častokrát nedisponujú s dostatočne vyškoleným aparátom na to, aby dokázali autoritatívne rozhodnúť o otázkach, ktoré adresujú obyvatelia obci prostredníctvom sťažnosti a petícií. Správnym orgánom je obec aj pri aplikácii § 5 Občianskeho zákonníka *„Ak došlo k zrejmemu zásahu do pokojného stavu, možno sa domáhať ochrany na obci. Obec môže predbežne zásah zakázať alebo uložiť, aby bol obnovený predošlý stav. Tým nie je dotknuté právo domáhať sa ochrany na súde.“*

Prostredníctvom citovaného ustanovenia zákonodarca uložil obci originálnu právomoc s úmyslom predchádzať zdlhavým súdnym sporom v občianskoprávnom konaní, zabezpečiť rýchle a efektívne konanie pri zrejmych zásahoch do pokojného stavu v obci, čím zároveň zvýšil autoritu starostov. Tu si treba uvedomiť, že autoritatívne rozhodnutie obce nie je právne záväzne pre súd nakoľko má povahu predbežného opatrenia o ktorom v konečnom dôsledku rozhoduje súd.

Zákon č. 85/1990 Zb. o petičnom práve uvádza lehotu na vybavenie petície občanov 30 dní. Ak však v tejto lehote nie je možné vybaviť petíciu a dostatočne zistiť skutočný stav vecí alebo súlad s právnymi predpismi a verejným alebo iným spoločným záujmom, môže predĺžiť lehotu na vybavenie petície o ďalších 30 dní, čo písomne oznámi osobe, ktorá petíciu podávala. Podľa zákona č.9/2010 Z. z. o sťažnostiach je lehota na vybavenie sťažností ešte dlhšia, a to 60 pracovných dní v

případe, že nejde o sřažnost' náročnú na přešetrenie. V opačnom prípade sa môže lehota na vybavenie takejto sřažnosti predĺžiť o ďalších 30 pracovných dní.

Pokiaľ ide o lehotu na vydanie rozhodnutia o predbežnom opatrení, obec dodržiava lehoty správneho poriadku. Na konanie, v ktorom o právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach fyzických osôb a právnický osôb rozhoduje obec, či už pri prenesenom výkone štátnej správy alebo pri originálnej pôsobnosti zverenej obci zákonom sa vzťahuje všeobecný predpis o správnom konaní a o opravnom prostriedku proti rozhodnutiu obce rozhoduje súd. Táto povinnosť vyplýva priamo z § 27 zákona o obecnom zriadení.

Mediáciou si účastníci dokážu v krátkom čase vyriešiť svoje konflikty bez autoritatívneho zásahu orgánov verejnej moci. Rýchlosť konania je jedna zo základných zásad mediáčného konania.

Financovanie obce a odplata mediátora

Obec financuje svoje potreby predovšetkým z vlastných príjmov, dotácií zo štátneho rozpočtu a z ďalších zdrojov. Základom finančného hospodárenia obce je rozpočet obce, ktorý sa zostavuje na obdobie jedného roka.

Dôvodová správa k zákonu o mediácii uvádza „*Mediátor poskytuje svoje služby v oblasti mediácie za odplatu, ktorá sa diferencuje v závislosti od jeho právneho alebo zmluvného vzťahu, či už so svojím zamestnávateľom, ak vykonáva mediáciu na základe svojho pracovnoprávneho vzťahu alebo na základe zmluvy so stranami, v ktorej si určia výšku odplaty.*“ Výkon činnosti mediátora je podnikaním. Podľa § 2 ods.1 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodného zákonníka sa podnikaním rozumie sústavná činnosť vykonávaná samostatne podnikateľom vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku.

V prípade, ak by sa stala obec právnickou osobou zúčastnenou na mediácii podľa zákona o mediácii, ako jeden z účastníkov dohody by bola povinná uhradiť odmenu, ktorá patrí mediátorovi za výkon jeho podnikateľskej činnosti. Tu by sme sa mohli stretnúť s problémom, že obec vo svojom rozpočte nemá zafinancovanú rozpočtovú položku, ktorá by mohla pokryť výdavky spojené s mediáciou. Preto, ak by obec uvažoval do budúca o možnosti riešiť svoje spory formou mimosúdneho urovnania, bolo by potrebné pri zostavovaní rozpočtu obce rátať aj s finančnými prostriedkami, ktoré by popri výdavkoch na súdne konanie slúžili aj na mimosúdne konania. V oblasti financovania mediácie ako verejnoprospešnej činnosti bude potrebné vytvoriť prehľadný systém podpory zo strany obce a stanoviť pravidlá a princípy pre spoluprácu. Poskytovanie dotácií a grantov z úrovne samosprávnych krajov a obcí, zaraďujeme do priamej formy podpory verejnoprospešných činností, v rámci ktorej sa môžu organizácie prostredníctvom otvorených grantových mechanizmov uchádzať o finančný príspevok na realizáciu svojich aktivít.

Z hľadiska zákona o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy z rozpočtov

obcí a VÚC možno dotácie poskytovať:

□ právnickým osobám, ktorých zakladateľom je obec alebo VÚC, a to na konkrétne úlohy a akcie vo verejnom záujme alebo v prospech rozvoja územia obce, resp. VÚC,

□ právnickým osobám, ktorých zakladateľom nie je obec alebo VÚC, ako aj fyzickým osobám – podnikateľom, ktorí majú sídlo alebo trvalý pobyt na území obce, resp. VÚC možno poskytnúť dotáciu za podmienok ustanovených všeobecne záväzným nariadením obce, resp. VÚC len na podporu všeobecne prospešných služieb a účelov.

Verejný záujem

Vhodné sa javí aj zadefinovanie pojmu verejný záujem, verejná prospešnosť na účely zákona o obecnom zriadení, aby si obce v rámci výkonu samosprávy mohli odôvodniť potrebu využitia mimosúdneho konania vo svojich uzavretých dohodách. Pojmu verejný záujem alebo verejná prospešnosť sa už od čias antického Grécka venujú rôzne teórie. Súčasná legislatíva definuje verejný záujem iba ústavným zákonom č. 357/2004 Z.z. o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných činiteľov. Verejný záujem je tak definovaný na účely tohto zákona ako taký záujem, ktorý prináša majetkový prospech alebo iný prospech všetkým občanom alebo mnohým občanom. Ak však chceme vytvoriť definíciu verejného záujmu pre potreby menšej komunity akou obec je, bude potrebné pri tvorbe obsahu pojmu verejného záujmu prihliadať aspoň na základné princípy demokracie a to princípy participácie, subsidiarity, autonómie a transparentnosti. Ak použijeme pri tvorbe definície Ockhamovú britvu, tak sa budeme opierať o princípy jednoduchosti a úspornosti, čo by potom znamenalo, že riešenie určitého problému alebo situácie sa má robiť na najnižšej možnej úrovni, teda čo najbližšie ku komunite ktorej sa verejný záujem dotýka. Pre potreby obce môžeme v právnom zmysle za verejný záujem považovať výsledok rozhodovania na základe verejnej voľby, teda ak napríklad obecne zastupiteľstvo prijme všeobecné záväzne nariadenie, výsledok ich rozhodovania je vo verejnom záujme a používa sa verejná moc na jeho implementáciu.

Dohoda o vzájomnej spolupráci obce a mediálneho centra

Činnosť obce, ako subjektu verejného práva je regulovaná právnymi predpismi, okrem iného aj procesnoprávna úprava z ktorej vyplýva regulácia opravných prostriedkov. Obec ako právnická osoba je však oprávnená vstupovať do občianskoprávných vzťahov, uzatvárať dvojstranné právne akty, spolupracovať na základe zmluvy uzavretej na účel uskutočnenia konkrétnej úlohy alebo činnosti. Spolupráca obcí sa riadi zásadami zákonnosti, vzájomnej výhodnosti a súladu s potrebami obyvateľov obcí. V zákone o obecnom zriadení sú v § 4 demonštratívne

vymenované úlohy obce, ktoré obec plní pri výkone samosprávy. Pri plnení týchto úloh spolupracuje obec v záujme rozvoja obce aj s právnickými osobami a fyzickými osobami alebo občianskymi združeniami. Obec pri výkone samosprávy vytvára a chráni zdravé podmienky a zdravý spôsob života a práce obyvateľov obce, chráni životné prostredie, ako aj vytvára podmienky na zabezpečovanie zdravotnej starostlivosti, na vzdelávanie, kultúru, osvetovú činnosť, záujmovú umeleckú činnosť, telesnú kultúru a šport.

Dohoda o riešení sporu mediáciou je písomná dohoda medzi osobami zúčastnenými na mediácii o tom, že všetky alebo niektoré spory, ktoré medzi nimi vznikli alebo vzniknú v určenom zmluvnom vzťahu alebo inom právnom vzťahu, sa pokúsia vyriešiť mediáciou.

Domnievam sa, že účastníkom mediácie by obec mohla byť iba pri sporoch, ktoré vznikli v rámci majetkoprávných vzťahoch alebo pracovnoprávných vzťahoch. Pri uzatváraní zmlúv, ktorých obsahom sú vzájomné práva a povinnosti zmluvných strán uzatvorené podľa Obchodného zákonníka alebo Občianskeho zákonníka prichádza do úvahy mediáčna doložka.

V prípade, ak by obec chcela uzatvoriť dohodu s podnikateľom mediátorom na plnenie úloh zverených jej zákonom, dohoda o spolupráci by mala sledovať priority obce, verejný záujem, ktorý by vyplýval zo záujmu obyvateľov o mediáciu. Pri obstaraní tejto služby by obec bola povinná dodržať zákonne postupy jej obstarania v zmysle zákona o verejnom obstarávaní. Dohody o spolupráci uzatvárané v súčasnosti medzi obcou a mediátormi podľa môjho názoru nemajú oporu v platnej legislatíve, a preto v rámci interných auditov či pri previerke prokurátorom, môžu byť napadnute za nesúlady so zákonom. V prvom rade by obec mala mať stanovené vlastné priority prijatím komunitného plánu, ktorého cieľom bude uspokojenie potrieb obyvateľov obce. Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny vo svojich schválených prioritách na príslušný rok v súlade so zákonom č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a v súvislosti so zabezpečením opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately považujú mediáciu za odbornú metódu na uľahčenie riešenia konfliktných situácií v rodinách. Preto vidím priestor na zaradenie mediácie ako jednej z priorit sociálnych služieb do pripravovaných komunitných plánov pre riešenie konfliktných situácií v rodinách, v podnikateľskom sektore, v susedských vzťahoch a pod. Najvhodnejším na uzatvorenie dohody o spolupráci s mestom by tak mohli byť neziskové organizácie zriadené za účelom poskytovania verejnoprospešných služieb. Ďalšou z možností je prijatie všeobecne záväzného nariadenia obce o zásadách hospodárenia s majetkom obce, ktoré by upravovalo mediáciu ako verejnoprospešnú činnosť, všeobecne záväzne nariadenie obce, ktoré by upravovalo spôsob financovania mediácie z rozpočtu obce, spôsob jej zabezpečenia, cieľovú skupinu komu je mediácia určená, popr. špecifikovať druh sporu na ktorý sa bude vzťahovať, podmienky obstarávania mediácie ako odbornej

metódy a pod. Určite sa zaujímavým javí aj memorandum o spolupráci pri realizácii projektu Mediačná kancelária v priestoroch obecného úradu, podobne ako to má upravené hlavné mesto Bratislava. Práve preto, že memorandum o spolupráci nie je obec povinná zverejniť na svojej úradnej tabuli, aj táto možnosť by mohla byť spochybnená ako netransparentná, nakoľko z nej nie je jasné ako obec profituje zo zriadenia takejto kancelárie vychádzajúc z definície verejného záujmu.

Zákon o mediácii umožňuje fyzickým osobám a právnickým osobám zriaďovať na svoje vlastné náklady a udržiavať mediálne centrum. Mediálne centra združujú profesionálnych mediátorov zapísaných v registri mediátorov vedenom Ministerstvom spravodlivosti SR, čo v konečnom dôsledku vytvára predpoklad pre združovanie odborníkov z oblasti práva, ekonomiky, geodézie, prírodných vied, sociálnej práce, andragogiky a mnoho ďalších profesií. Mediátor ako pomáhajúca profesia je tak odborníkom vybaveným pre riešenie konkrétneho konfliktu vzniknutého na pôde obce. Jednou z možností je teda, aby obec zriadila vlastné mediálne centrum, ktoré bude zamestnávať mediátorov v pracovnoprávnom pomere.

Záver a úvahy de lege ferenda

Z pohľadu možnej budúcej zákonnej úpravy treba prihliadať na dynamiku meniacich sa vzťahov v spoločnosti. Právna úprava má odrážať postoj štátu k primárnej, originálnej právomoci obce a účelu zákona o mediácii.

Správny orgán, ktorým je aj obec sa riadi zásadami správneho poriadku. Ustanovenie § 3 ods.4 správneho poriadku ukladá správnenému orgánu povinnosť svedomite a zodpovedne sa zaoberať každou vecou, ktorá je predmetom konania, vybaviť ju včas a bez zbytočných prieťahov a použiť najvhodnejšie prostriedky, ktoré vedú k správnenému vybaveniu veci. Ak to povaha veci pripúšťa, má sa správny orgán vždy pokúsiť o jej zmierne vybavenie. Správne orgány dbajú na to, aby konanie prebiehalo hospodárne a bez zbytočného zaťažovania účastníkov konania a iných osôb. Zmier schvaľuje správny orgán. Neschváliť zmier môže, ak odporuje právnym predpisom a všeobecnému záujmu. Schválený zmier je vykonateľný. Zmier je procesná dohoda účastníkov o vyriešení všetkých alebo niektorých sporných otázok medzi účastníkmi. V tomto prípade obec schvaľuje zmier až po začatí konania.

Už spomínané ustanovenie § 5 Občianskeho zákonníka sa najčastejšie aplikuje v súvislosti s riešením susedských sporov, ktoré priamo súvisí s obmedzením vlastníckeho práva, ktoré rieši obec. Spomínané ustanovenie veľmi úzko súvisí s ustanovením § 127 Občianskeho zákonníka, tzv. susedské spory, ktoré prejednávajú sudy. Domáhať sa ochrany na obci v súvislosti s narušením pokojného stavu prichádza do úvahy pri niektorých tzv. imisiách (napr. pri obťažovaní hlukom, prachom, popoľčekom, dymom, plynmi, parami, pachmi, pevnými a tekutými

odpadmi a tienením), kde občianskoprávna úprava súvisí so správnu úpravou (stavebný zákon, vyhlášky ministerstva upravujúce technické požiadavky na výstavbu). Podľa zákona o mediácii možno riešiť občianskoprávne spory, ktorých obsahom sú aj spory vyplývajúce z vlastníckeho práva, resp. susedských práv.

Nato, aby obec mohla úspešne vstúpiť do mediácie by bolo vhodné upraviť ustanovenie § 1 zákona č. 420/2004 Z. z. o mediácii a to tak, žeby sa taxatívny výpočet okruhu právnych vzťahov zmenil slovíčkom najmä na demonštratívny a negatívnym vymedzením by sa vylúčili spory nevhodné na mediáciu podľa tohto zákona. Okrem iného by sa výpočtom rozšíril okruh sporov na komunitné, environmentálne a pod.

Obce pri riešení susedských sporov nariaďuje ohliadku, prípadne prizýva znalca alebo odborníkov na danú problematiku čo samozrejme predlžuje samotné konanie a tým popiera zásadu rýchlosti konania. Aby bola zabezpečená transparentnosť a nebol by spochybnený verejnoprospešný účel služby a nikto nemohol spochybníť hospodárne využitie finančných prostriedkov obce je potrebné, aby zákonodarca zosúladiť zákonnú úpravu zákona o mediácii s ustanovením § 5 OZ a správnym poriadkom. Nie je potrebné vytvárať nové definície, ale využiť tie, ktoré už zákonodarca použil.

Príklad: Doplní sa ustanovenie o zmiery správneho poriadku v § 48 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní nasledovne:

(1) Ak to pripúšťa povaha veci, môžu účastníci konania medzi sebou so schválením správneho orgánu uzavrieť zmier. O zmier sa má správny orgán vždy pokúsiť. Účastníkom konania treba umožniť, aby sa po predchádzajúcej dohode a so súhlasom správneho orgánu pred prvým pojednávaním a počas konania zúčastnili na informatívnom stretnutí s mediátorom zapísaným v registri mediátorov a pokúsili sa o zmier mediáciou. Pokiaľ je správnym orgánom obec, starosta obce vytvára vhodné podmienky na to, aby sa mohlo informatívne stretnutie s mediátorom uskutočniť v priestoroch obecného úradu.

V súvislosti s ustanovením §48 zákona č. 71/1967 Zb. bude potrebné upraviť aj ustanovenie o účinkoch mediačnej dohody a to v § 15 ods. 2 písm b) nasledovne „, schválená ako zmier pred súdom, rozhodcovským orgánom, správnym orgánom.“

Mediácia iniciovaná mestom Poprad

V tejto časti príspevku by som rada predstavila aktuálny mediačný proces, ktorý v týchto dňoch prebieha pod záštitou mesta Poprad.

Dňa 03.03.2015 bol televízii TA3 a v regionálnej TV Poprad, v dennej tlači a na internetových portáloch zverejnený príspevok o mediácii, ktorá má vyriešiť susedský spor.

Tento spor trvá vyše 15 rokov medzi obyvateľmi obce obytnej zóny, ktorá hraničí s priemyselnou zónou, v ktorej sa nachádza aj zlievareň hliníka. Obyvateľov

obytnej zóny Veľká-Poprad zastupuje OZ Popradčania za čistejšie životné prostredie, ktoré má 5 členov. Na druhej strane stojí spoločnosť Schule Slovakia, s.r.o., ktorá je obvinená OZ zo znečisťovania ovzdušia svojou prevádzkou, z obťažovania hlukom, prachom a popolčekom. Po komunálnych voľbách sa rozhodlo nové vedenie mesta Poprad, že sa pokúsia o zmierenie týchto sporových strán mediáciou. Iniciátorom bol viceprimátor mesta Poprad, ktorý oslovil Mediačné centrum Poprad s požiadavkou o pomoc pri riešení tohto susedského konfliktu. Poverená mediátorka v predmediačnej fáze absolvovala informatívne stretnutia s predstaviteľmi spoločnosti Schule a predstaviteľmi OZ, aby posúdila vhodnosť sporu pre mediáciu. Vysvetlila obom stranám konfliktu podstatu mediácie a prevzala dokumenty na posúdenie prípadu. Po zhodnotení vhodnosti sporu pre mediáciu si s každou zo sporových strán dohodla termín mediačného koučingu s cieľom poskytnúť každej zo sporových strán spätnú väzbu na jeho chápanie sporu, posilniť vzájomnú dôveru, objasniť princípy a zásady mediácie a priblížiť postup v prípadnom mediačnom konaní.

Mediátorka vypracovala niekoľko otázok, ktoré každá zo sporových strán spracovala, čím poskytla mediátorke stručný prehľad o tom, čo chce každá zo sporových strán dosiahnuť, čo je jej cieľom. Po absolvovaní informatívnych stretnutí a mediačného koučinku sa mediátorka stretla s predstaviteľmi mesta Poprad, aby dohodli podmienky spolupráce. A tu nastal problém ako zabezpečiť mediáciu pre strany sporu tak, aby to bolo v súlade so zákonom o mediácii, zákonom o obecnom zriadení a v súlade so zásadami hospodárenia s majetkom mesta Poprad. Nakoľko sa mesto domnievalo, že by mohlo tento spor uhradiť, hľadali sa možnosti a riešenia, ako zabezpečiť pri súčasnej právnej úprave spôsob financovania mediácie.

Dňa 03.03.2015 sa konal okrúhly stôl, ktorý zorganizovalo mesto za účelom vyslovenia súhlasu oboch sporových strán s tým, či je mediácia vhodný spôsob riešenia ich vzájomného konfliktu. Pri okrúhlym stole za účasti primátora mesta, viceprimátora a poslankyne za obvod Veľká –Poprad, predstaviteľov spoločnosti Schule, predstaviteľov OZ a mediátorky boli vysvetlené a vyzdvihnuté princípy mediácie ako dobrovoľnosť, dôvernosť, zmena súperenia na spoluprácu, orientácia na budúcnosť, alternatívy hľadania možností, nestrannosť, sloboda rozhodovania, prevzatie zodpovednosti a poukázanie na ciele mediácie. Následne na to sa mali obe sporové strany jednoznačne vyjadriť za alebo proti mediácii. Po dvojhodinovom rokovaní jednoznačný súhlas s mediáciou vyslovila iba spoločnosť Schule, ktorá prostredníctvom konateľu spoločnosti uvítala túto možnosť na zlepšenie ich vzájomných susedských vzťahov. OZ sa síce vyjadrila za áno pre mediáciu, ale s podmienkami. Z tohto dôvodu a z dôvodu, aby si OZ ujasnili svoje jednoznačné stanovisko bez výhrad bolo ďalšie stretnutie za účelom vyjadrenia súhlasu preložené na 10.04.2015 v zasadačej miestnosti mesta Poprad. Týmto spôsobom bol zachovaný princíp dobrovoľnosti. Nakoľko príspevok pre potreby konferencie je potrebné odovzdať v termíne v ktorom neviem poskytnúť odpoveď na to, či k

mediácii dôjde a ako bolo doriešené financovanie mediačného konania, zostáva táto téma otvorená. Možnosti, ktoré som predložila na posúdenie uvádzam v tomto príspevku. Verím, že do času konferencie budeme mať spolu s vedením mesta vyriešenú otázku Obec ako účastník mediácie tak, aby to bolo v súlade so súčasnou právnou úpravou.

Záver

Efektívne využitie mediácie pri spolupráci s obcou je v súčasnosti „odkázané“ na vôľu zákonodarcu. Cieľom prijatia zákona o mediácii je podľa dôvodovej správy prístup k spravodlivosti pre všetkých, čo je základným právom, ktoré zakotvuje článok 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Mediácia je organickou súčasťou politiky zameranej na zlepšenie prístupu k spravodlivosti. Potreba zavedenia mediácie do právneho poriadku Slovenskej republiky bola potrebná aj z dôvodu rastúceho objemu súdnych žalôb, predĺžovania súdneho konania a prístup k spravodlivosti čo sťažuje aj kvantita a zložitost' legislatívy. Cezhraničné spory sa obvyčajne spájajú s ešte dlhším konaním a vyššími nákladmi ako domáce spory. Práve obce by podľa môjho názoru mohli zefektívniť vymožiteľnosť práva svojich obyvateľov bez zbytočných prieťahov v konaní, ak by sa mohli podieľať na mimosúdnom urovnaní konfliktov, či už ako účastníci mediácie alebo ako iniciátori pre spory vzniknuté na území obce.. Kým však nastane požadovaná zmena, musím oceniť aspoň snahu, ochotu a iniciatívu predstaviteľov obci hľadať spôsoby na zabezpečenie rýchleho a efektívneho spôsobu ochrany práv obyvateľov obci a zabezpečenia ich záujmov. Kde je vôľa tam je cesta. Kde vôľa nie je tam je autoritatívne rozhodnutie.

Zoznam bibliografických odkazov

- [1] BIZOŇOVÁ, L., SOLDÁN, A. 2010. *Ako obce používajú § 5 Občianskeho zákonníka. Skúsenosti s realizáciou projektu Zvyšovanie právnej kvalifikácie zamestnancov verejnej správy pri riešení občiansko-právnych sporov*. Svätý Jur : Academia Istropolitana Nova, 2010. 84 s. ISBN 978-80-968598-5-6.
- [2] Dôvodová správa k zákonu o mediácii. Bratislava. 2004.
- [3] KOLEKTÍV AUTOROV. 2013. *Občiansky súdny poriadok s judikatúrou*. Bratislava : 5.vydanie. Iura Edition, 2013. 443 s. ISBN 978-80-8078-523-9.
- [4] KOLEKTÍV AUTOROV. 2013. *Občiansky zákonník s judikatúrou*. Bratislava : 2.vydanie. Iura Edition, 2013. 395 s. ISBN 978-80-8078-578-9.
- [5] SIČÁKOVÁ – BEBLAVÁ, E., NECHALA, P. a kol. 2008. *Aby nevládol len súkromný záujem. Komparatívna analýza riešenia konfliktu záujmov a odporúčania pre Slovensko*. Bratislava : Adin, 2008. 176 s. ISBN 978-80-89244-34-8.
- [6] ŠKULTÉTY, P. a kol. 2005. *Správne právo hmotné*. Všeobecná časť. Bratislava

- : 1. vydanie. UK v Bratislave, 2005. 221 s. ISBN 80-7160-205-1.
- [7] URČENÁ PRÁVNICKÁ SPOLOČNOSŤ. 2006. Verejná prospešnosť. Legislatíva a prax. Verejný záujem a verejná prospešnosť v legislatíve a praxi orgánov verejnej moci. Bratislava : Porzony, 2006. 77 s. ISBN 80-967009-79.
- [8] Zákon č. 420/2004 Z. z. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov.
- [9] Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení.
- [10] Zákon č. 357/2004 Z. z. o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných činiteľov.
- [11] Zákon č. 85/1990 Zb. o petičnom práve.
- [12] Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní.
- [13] Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní.
- [14] Zákon č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach.

Kontakt

JUDr. Dagmar Tragalová MEDIAČNÉ CENTRUM POPRAD Okružná 761/25, 058 01 Poprad escapes@escapes.sk
mcpoprad@mcpoprad.sk, www.mcpoprad.sk

Odborný profil autora

Autorka vyštudovala Právnickú fakultu UK v Bratislave a Právnickú fakultu UMB v Banskej Bystrici, kde získala titul JUDr. Od roku 2013 sa aktívne venuje mediácii ako mediátorka. V roku 2014 založila MEDIAČNÉ CENTRUM POPRAD, ktorého je riaditeľkou. Mediačné centrum má zriadenú svoju pobočku aj v Košiciach. V mediačnom centre v súčasnosti pôsobí sedem mediátorov. Zároveň je autorka lektorkou akreditovaných vzdelávacích programov MV SR a MŠ SR. Pri vzdelávaní úzko spolupracuje s Akadémiou vzdelávania a mediačného poradenstva, n.o. v Poprade.

Etická úskalí med-arb v českém právním prostředí

The Ethical Issues of Med-Arb in the Czech Legal Environment

Georgios TUCOGLIDIS

Abstrakt

Med-arb je jedním ze způsobů alternativních řešení sporů, který kombinuje mediaci a rozhodčí řízení v rámci jednoho procesu. Článek je, kromě úvodu a závěru, rozdělen do dvou částí. První část je věnována samotnému pojmu med-arb a otázce pravomoci mediátora-rozhodce. Druhá část pojednává o nutných etických předpokladech mediace a rozhodčího řízení, tedy nestrannosti, nezávislosti a nepodjatosti osoby mediátora-rozhodce. V předkládaném textu jsou řešeny dopady porušení některého z uvedených předpokladů na výsledek procesu med-arb.

Keřččvč slova

Alternativní řešení sporů, med-arb, mediace, nestrannost, nezávislost, rozhodčí řízení.

Abstract

Med-arb, a combination of mediation and arbitration in a single process, is a one of the alternative dispute resolution methods. The article is divided into two main parts, besides the introduction and conclusion. The first part deals with the term med-arb itself along with the issue of empowering the mediator-arbitrator. The second part focuses on some necessary ethical presumptions of medication and arbitration, thus impartiality, independence and neutrality of the mediator-arbitrator. The presented text discusses the impact on the result of the med-arb process if some of the listed presumptions is violated.

Key words

Alternative dispute resolution, med-arb, mediation, neutrality, independence, arbitration.

Úvod

České civilní právo v posledních letech zaznamenalo několik převratných změn. Příkladem budiř zcela nový právní předpis – zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, v platném znění (dále jen zákon o mediaci), který nabył účinnosti 1. září 2012 (tímto bylo učiněno za dost požadavku stanovenému Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech), a také rozsáhlá rekonodifikace civilního práva

v podobě zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále i občanský zákoník či nový občanský zákoník). Sami tvůrci nového občanského zákoníku zdůrazňují, že se při jeho tvorbě nechali inspirovat řadou civilních kodexů různých států, a to i těch mimo Evropskou unii či Evropský hospodářský prostor. Právě uvedené bude možné s největší pravděpodobností odůvodnit i skutečností, že text nového civilního kodexu klade důraz na mimosoudní řešení sporu vyúsťující nejlépe v dohodu, kdy důvodová zpráva k tomuto zákonu zmiňuje především mediaci.

Skutečnost, že český zákon o mediaci nabyl účinnosti teprve před necelými třemi lety, však neznamená, že by mediace v České republice neexistovala, chybělo pouze právní zakotvení takové, jako mělo např. rozhodčí řízení, které má u nás určitou tradici. A právě právním zakotvením mediace se otevřela pomyslná vrátka pro uplatňování i smíšených typů alternativních řešení sporů, kterými jsou med-arb či arb-med, i v českých podmínkách.

Následující text je členěn do dvou částí. První část je věnována institutu med-arb obecně, jakož i otázce pravomoci mediátora-rozhodce. V druhé části jsou pak rozebrány klíčové pojmy, resp. předpoklady, kterými jsou nestrannost, nezávislost a nepodjatost osoby mediátora-rozhodce a dopady toho, kdy je některý z těchto předpokladů porušen.

Med-arb a pravomoc mediátora-rozhodce

Mediace spočívá v tom, že strany konfliktu vyhledají mediátora, který jim zprostředkuje komunikaci a umožní jim vyřešit tento konflikt smířčí cestou, dohodou. Předpokladem pro rozhodčí řízení, někdy označované také jako arbitráž, je vůle stran smlouvy podřídit svůj již existující nebo v budoucnu možná vzniknuvší spor rozhodovací pravomoci nikoli soudu, ale rozhodci ad-hoc či stálému rozhodčímu soudu. Zkratka med-arb pak označuje spojení dvou shora nastiněných způsobů mimosoudních způsobů řízení.

Ačkoli by se forma takového řízení mohla zdát předurčenou už samotným názvem, tj. nejdříve probíhá mediace a v případě jejího neúspěchu se „promění“ v rozhodčí řízení, je třeba uvést, že především zahraniční praxe rozlišuje dvě formy takto smíšených řízení. První metodou med-arb je tzv. oddělená (conjoined method), kdy se jedná o dva stupně jednoho řízení, které jsou od sebe odděleny (Rozehnalová, 2013, s. 46 a násl.; Spirová, 2010, s. 119; Doležalová a kol., 2002, s. 30).

Prvním stupněm oddělené formy med-arb je mediace a v případě jejího neúspěchu je tato mediační fáze ukončena a řízení přejde do fáze rozhodčího řízení. Osoba, která je stranami pověřena k řešení takového konfliktu, resp. sporu proto nejprve, v prvé fázi, vystupuje v roli mediátora, a až v případě, že se konflikt nepodaří vyřešit mediací a řízení přejde do fáze arbitrární, změní svou roli mediátora do role arbitra se všemi rozhodovacími pravomocemi k vydání konečného rozhodnutí závazného pro obě strany sporu.

Variantou druhou, která přichází do úvahy, je smíšená metoda med-arb (blended method). Smíšená metoda se vyznačuje tím, že nejsou vymezeny zcela jasné hranice mezi mediací a rozhodčím řízením a obě řízení jsou začleněna do jednoho procesního celku. Strany konfliktu se tak pohybují mezi oběma řízeními a není také stanovena hranice, kdy se z osoby mediátora stane rozhodce, proto bude zastávat obě funkce současně (Rozehnalová, 2013, s. 46 a násl.).

Ze shora uvedeného může vyvstat otázka, zda je v rámci procesu med-arb přípustné, aby spolu se stranami řešila jejich spor pouze jedna osoba, která bude zastávat jak roli mediátora, tak posléze i roli rozhodce, či zda je nutné, aby mediační část procesu med-arb byla vedena jinou osobou než případná část arbitrážní. Mám za to, že v současné době není dána žádná zákonná překážka, která by neumožňovala, aby byla totožná osoba mediátora a následně rozhodce v rámci jednoho procesu med-arb. Dle mého názoru zde bude uplatněna zásada autonomie vůle stran a smluvní volnosti, což znamená, že nic nebrání tomu, aby si subjekty závazkového právního vztahu, řekněme třeba kupní smlouvy, ujednaly, že jejich v budoucnu případně vzniklý spor bude řešen v rámci mediace, a v případě, že se taková mediace nezdaří, resp. strany nedojdou ke společné dohodě, bude tento jejich spor řešen v rámci rozhodčího řízení, kde v roli rozhodce bude vystupovat stejná osoba, která původně vedla mediační proces. Právě uvedené si strany sjednají buď ve smlouvě hlavní, v nastíněném příkladě tak bude doložka med-arb začleněna do kupní smlouvy jako jedno z jejích ustanovení, nebo spolu uzavřou dohodu o med-arb v samostatné listině. Uzavření dohody o med-arb samostatně bude vhodné především tam, kde je jedna ze smluvních stran spotřebitelem, a to zejména s ohledem na ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o rozhodčím řízení), dle kterého jsou rozhodčí smlouvy pro řešení sporů ze spotřebitelských smluv, které nejsou sjednány samostatně, neplatné. Podle uvedeného ustanovení bude totiž třeba posuzovat i doložku med-arb.

Další otázkou, která se nabízí v souvislosti s doložkou med-arb, je vynutitelnost takové doložky, resp. to, zda strany smlouvy, které mezi sebou takovou med-arb doložku ujednají, mohou i přes tuto skutečnost uplatnit svá práva u soudu. Uzavřená mediační doložka, na rozdíl od uzavřené rozhodčí doložky, nebrání, aby se strany domáhaly svého nároku u soudu, to tedy znamená, že v případě mediační doložky není dána překážka rozhodčí smlouvy ve smyslu ustanovení § 106 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů. Jak to ale bude v případě doložky med-arb, která smluvně zakotvuje řešení budoucího sporu ve smíšeném řízení? Dle mého názoru strany v med-arb doložce jasně projeví svou vůli o tom, že při nemožnosti vyřešit spor v rámci mediace, přistoupí k řešení v rámci rozhodčího řízení, a je tak třeba i doložku med-arb posuzovat ve smyslu shora uvedeného ustanovení občanského soudního řádu, a mimo to je doložka med-arb dílem i rozhodčí doložkou. To však bez dalšího neznamená, že by některá ze

stran nemohla uplatnit svá práva nejprve u soudu. Soud totiž nebude zkoumat existenci rozhodčí smlouvy (doložky), resp. med-arb doložky z povinnosti úřední, avšak k této skutečnosti přihlédne pouze při námitce účastníka, který je ve sporu v postavení žalovaného.

Mediátorovi, resp. rozhodci je tak udělena pravomoc k řešení sporu předchozím smluvním ujednáním mezi stranami smlouvy a následně sporu. Jaké budou ale kladeny požadavky na kvalifikaci mediátora-rozhodce? Zákon o mediaci stanoví, že poskytovat služby mediátora je oprávněna pouze osoba zapsaná v seznamu mediátorů, který vede Ministerstvo spravedlnosti. K tomu, aby mohla být fyzická osoba zapsána do takového seznamu, musí mimo bezúhonnosti a způsobilosti k právnímu jednání splnit i podmínku vysokoškolského vzdělání v magisterském stupni a složení zkoušky mediátora. To však samozřejmě neznamená, že osoba, která všechny tyto podmínky nesplňuje, nemůže být mediátorem, resp. provádět medicí ve smyslu živnostenského zákona, znamená to pouze, že osoba nespĺňující uvedené podmínky nemůže být mediátorem ve smyslu zákona o mediaci, tedy tzv. zapsaným mediátorem. Oproti tomu zákon o rozhodčím řízení de facto neklade na osobu rozhodce ad hoc žádné zvláštní požadavky (rozhodcem tedy může být kdokoli, kdo je občanem České republiky, který je bezúhonný a plně způsobilý k právnímu jednání), kromě osob, které mají být rozhodci pro řešení sporů ze spotřebitelských smluv. Taková fyzická osoba musí být zapsána v seznamu rozhodců vedeném Ministerstvem spravedlnosti. Podmínkou pro zápis fyzické osoby do seznamu rozhodců je její svéprávnost, bezúhonnost a magisterské vzdělání v oboru právo. Stran med-arb lze uvést, že, odhlédneme-li od sporů se spotřebitelským prvkem, mediátorem-rozhodcem může být byt' i jen držitel živnostenského oprávnění a nemusí tak nutně být zapsaným mediátorem nebo zapsaným rozhodcem. Na druhou stranu dlužno zdůraznit, že ten, kdo bude vystupovat v roli mediátora-rozhodce, by měl být schopen jednak vést mediační řízení, a jednak by měl být schopen vést rozhodčí řízení a v dané věci rozhodnout, k čemuž potřebuje také právní znalosti. Není tedy ani natolik důležité, zda je mediátor-rozhodce zapsán na příslušných seznamech vedených Ministerstvem spravedlnosti, ale zda je skutečně schopen se ujmout takovéto nelehké úlohy.

Nestrannost, nezávislost a nepodjatost

Pojmy nestrannost a nezávislost jsou důležitými předpoklady pro výkon činnosti mediátora. V rámci rozhodčího řízení je další podstatnou podmínkou, kromě nestrannosti a nezávislosti, i nepodjatost. Všechny tři právě jmenované předpoklady pro osobu mediátora-rozhodce v konkrétní věci jsou důležité rovněž pro proces med-arb. Splnění těchto podmínek v obou fázích procesu med-arb, zejména pokud uvažujeme takovou metodu, kdy v rámci tohoto procesu jedna osoba zastává roli mediátora i rozhodce, je nezbytným předpokladem pro to, aby případně vydaný

rozhodčí nález nebyl stížen takovou vadou, pro kterou by jej bylo možné soudem zrušit²³.

Nestrannost je třeba chápat tak, že osoba mediátora-rozhodce nesmí být ovlivňována kteroukoli stranou. Nestrannost svým způsobem vyjadřuje neexistenci vztahu mediátora-rozhodce k některé ze stran či výsledku sporu. Nezávislost mediátora-rozhodce znamená, že tento není jakkoli podřízen při zprostředkování, resp. rozhodování komukoli jinému. Nezávislý mediátor-rozhodce tak není k žádné ze stran sporu ve vztahu závislosti nebo podřízenosti. Jak nestrannost, tak nezávislost, jsou předpoklady pro výkon činnosti mediátora²⁴, ale také rozhodce²⁵. K tomuto je dále třeba zmínit, že nezávislost je kategorií objektivní, kdežto nestrannost subjektivní (Olík, 2015, s. 30 a násl.). Oproti zákonu o mediaci stanoví zákon o rozhodčím řízení ještě jednu podmínku, a sice nepodjatost rozhodce. Podjatost rozhodce spočívá v tom, že ve svém rozhodování nějakým způsobem zvýhodňuje jednu stranu sporu na úkor druhé, a to zejména pro to, že rozhodce bude mít zájem na konkrétním výsledku sporu, tj. takový výsledek bude považovat za výhodu svou vlastní či výhodu osoby, která je s ním v určitém spojení (Dobiáš, 2013, s. 20), majetkovém nebo personálním. K tomuto je třeba doplnit, že v současnosti je důvodem pro zrušení nálezu podle české právní úpravy pouze podjatost rozhodce, avšak podjatost jako taková může být právě důsledkem nikoli nestranného, resp. nezávislého rozhodování rozhodce.

Na následujícím příkladu se pokusím demonstrovat, jaké by mohly být případné dopady výše nastíněných skutečností právě na metodu med-arb. Předně si připomeňme, že klasickou mediací může kterákoli ze stran kdykoli ukončit, a to i bez toho aniž by sdělovala své důvody druhé straně či mediátorovi. Představme si následující situaci, neprobíhá klasická mediace, ale řízení med-arb, kdy mediátorem a následně rozhodcem je jedna osoba²⁶. Při mediační fázi projeví jedna ze stran vůli ukončit mediační jednání, protože osoba mediátora-rozhodce na tuto stranu působí nikoli nestranně²⁷. Bude toto důvodem pro ukončení celého řízení med-arb, i když si strany v med-arb doložce ujednaly, že v případě neúspěchu mediační fáze bude řízení pokračovat formou arbitráže? Jsem názoru, že takto projevená vůle strany ukončit řízení med-arb bude důvodem pouze pro ukončení fáze mediační v rámci med-arb. Avšak právě mediátor-rozhodce by si měl v tento okamžik sám položit otázku, zda není v jeho případě jakákoli okolnost, která by v konečném důsledku mohla znamenat pro něj v roli rozhodce podjatost. Pokud by taková okolnost

²³ Viz ustanovení § 31 písm. c) zákona o rozhodčím řízení.

²⁴ Viz ustanovení § 8 odst. 1 zákona o mediaci.

²⁵ Viz ustanovení § 1 ve spojení s ust. § 10 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení.

²⁶ K tomuto je třeba uvést, že v případě, kdy v rámci procesu med-arb není stejná osoba v roli rozhodce i mediátora, k uvedenému situaci nedojde.

²⁷ Jak již bylo výše uvedeno, podjatost může být důsledkem nikoli nestranného, resp. nezávislého rozhodování rozhodce.

existovala a mediátor-rozhodce nadále v řízení pokračoval a vydal rozhodčí nález, existuje zde riziko, že kterákoliv ze stran může uplatnit své právo a podat k soudu návrh na zrušení takového rozhodčího nálezu. V případě, že by soud takový rozhodčí nález skutečně zrušil, proto, že mediátor-rozhodce byl podjatý, nesl by odpovědnost za zrušení tohoto rozhodčího nálezu právě mediátor-rozhodce, jelikož ten se měl a mohl vzdát funkce rozhodce. Pro úplnost považují za vhodné doplnit, že strana, která byla neúspěšná v řízení o zrušení rozhodčího nálezu, a to proto, že se v tomto řízení ukázalo, že rozhodce byl podjatý, může uplatnit vůči tomuto rozhodci regres na náhradu nákladů z titulu obecné odpovědnosti za škodu dle příslušných ustanovení občanského zákoníku, přičemž se bude jednat o náhradu nákladů na rozhodčí řízení, jakož i náhradu nákladů vynaložených na řízení soudní ve věci zrušení rozhodčího nálezu.

Závěr

Je možné říci, že metoda med-arb je v řadě zemí populární, byť je na ni stále někdy nahlíženo jako na kontroverzní způsob mimosoudního řešení sporů. Nicméně je jen otázkou času, kdy se tato metoda stane oblíbenou i v České republice. Dlužno však upozornit na skutečnost, že v poslední době získalo rozhodčí řízení velmi nechalvou pověst, zejména díky úvěrovým společnostem a inkasním agenturám, které tento institut s oblibou zneužívají, existuje tedy určité riziko, že část laické veřejnosti bude stejně nedůvěřivě nahlížet na med-arb a možná i na mediaci. To však nemění nic na tom, že se metoda med-arb jeví jako nejrychlejší způsob k tomu, jak získat tzv. exekuční titul, a to zejména tehdy, pokud bude řízení v obou jeho fázích vést jedna stejná osoba v roli mediátora i rozhodce. Nelze určitě pochybovat o efektivnosti metody med-arb, a to jak z hlediska času, tak z hlediska vynaložených nákladů na takové řízení, je však třeba mít na paměti jistá úskalí této metody, což platí jak pro strany, které se rozhodnou pro řešení svých v budoucnu vzniklých sporů touto metodou, tak také pro mediátora-rozhodce.

Zoznam bibliografických odkazov

ROZEHNALOVÁ, Naděžda. 2013. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 400 s. ISBN 978-80-7478-004-2.

OLÍK, Miloš – MAISNER, Martin – POKORNÝ, Radek. 2015. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (č. 216/1994 Sb.) – Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015. 456 s. ISBN 978-807478-714-0.

DOBIÁŠ, Petr. 2013. *Současné trendy řešení sporů v rozhodčím řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. 218 s. ISBN 978-80-7380-468-8.

SPIROVÁ, Klára. 2010. *Alternativní způsoby řešení sporů - mediace*. PrFo. – Právní fórum (Wolters Kluwer). ISSN 1214-7966, rok 2010, č. 3, s. 119.

DOLEŽALOVÁ, Martina – LEYNSEELE, Patrick – PUTTE, Florence Van De. *Mediace jako doplněk (či alternativa?) soudního procesu*. BA. – Bulletin advokacie. ISSN 1210-6348, rok 2002, č. 8, s. 30.

Kontakt

Mgr. Bc. Georgios Tucoglidis
U Krematoria 2622, 530 03 Pardubice
info@rozhodce.eu

Odborný profil autora:

Autor je absolvent Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Pracovní zkušenosti má z advokacie, kde působil jako advokátní koncipient a také z neziskového sektoru. V současné době pracuje jako podnikový právník ve společnosti zapsané u Komory daňových poradců ČR a je rovněž rozhodcem zapsaným na seznamu rozhodců vedeném Ministerstvem spravedlnosti ČR. Ve své praxi se zaměřuje zejména na obchodní, občanské a pracovní právo.

Riešenie konfliktov s väznenými osobami

Conflict resolution with inmates

Zuzana VALENTOVIČOVÁ

Abstrakt

Autorka sa v príspevku venuje pojmu penitenciárneho zaobchádzania a približuje účastníkom rokovania riešenie konfliktov s väznenými osobami. Cieľom príspevku je poukázať na prístup príslušníkov zboru k riešeniu konfliktných situácií v penitenciárnych zariadeniach.

Kľúčové slová

obvinený, odsúdený, penitenciárne zaobchádzanie, riešenie konfliktov, vzdelávanie, výkon trestu odňatia slobody, výkon väzby, zákon o výkone väzby, zákon o výkone trestu odňatia slobody.

Abstract

The author deals in her contribution with the term “penitentiary treatment” and approaches conflict resolution with inmates to the discussion participants. The aim of the contribution is to refer to the attitude of prison officers to resolution of conflict situations in penitentiary facilities.

Key words

detainee, prisoner, penitentiary treatment, conflict resolution, education, prison sentence execution, pre-trial detention execution, Act on Pre-trial Detention Execution, Act on Prison Sentence Execution.

Úvod

Jedným z tematických okruhov rokovania medzinárodnej vedeckej konferencie je okrem iného aj „Škola - Prevencia a intervencia pri riešení konfliktov v škole“. Predmetnú tému je možné modifikovať aj na podmienky výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody.

Vzdelávanie personálu

Významným medzníkom vo vývoji rezortného školstva bolo rozhodnutie o vybudovaní stálej výchovno-vzdelávacej inštitúcie Zboru nápravnej výchovy, ktorý v roku 1979 vytvoril pevný základ pre rozvoj rezortného výchovno-vzdelávacieho systému. Vypracoval sa profil absolventov nástupného kurzu a odborných kurzov v

systeme výchovy a vzdelávania. Určilo sa obsahové zameranie vyučovania v každom odbornom predmete a bol vytvorený stály pedagogický kolektív odborných učiteľov. Schválením Koncepcie vzdelávania v Zbore väzenskej a justičnej stráže (ďalej len „zbor“), sa v roku 1997 začali realizovať nové vzdelávacie aktivity.

V rámci vysokoškolského vzdelávania v Slovenskej republike je do učebných osnov okrajovo zapracovaná aj problematika výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody. Študenti niektorých vysokých škôl tak majú možnosť vzdelávať sa v predmetoch „Právo“, „Penitenciárna pedagogika“ a „Penológia“. Uchádzači, ktorí sú prijímaní do zboru sa pre zorientovanie a zdokonalenie v tak náročnej práci akou je zaobchádzanie s obvinenými a odsúdenými zúčastňujú ďalších povinných foriem rezortného vzdelávania, ktoré vychádzajú z potrieb jednotlivých funkcií na výkon štátnej služby.

Vzdelávanie príslušníkov a zamestnancov zboru je rozpracované vo vládnom dokumente „Koncepcia vzdelávania a rozvoja pracovníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže na roky 2011 až 2020“ (ďalej len „koncepcia vzdelávania“). Koncepcia vzdelávania vychádza z:

- koncepcných zámerov Koncepcie väznenstva Slovenskej republiky na roky 2011 až 2020 časti „Ľudské zdroje a vzdelávanie“,
- Odporúčaní výboru ministrov Rady Európy č. 12 z roku 1997 o personálnom zabezpečení výkonu sankcií a opatrení (ďalej len „odporúčanie výboru ministrov“),
- Odporúčaní Výboru ministrov Rady Európy Rec(2006)2 o Európskych väzenských pravidlách, legislatívneho prostredia.

Vzdelávanie príslušníkov zboru je podľa zamerania výkonu jednotlivých funkcií rozpracované nasledovne:

Základný výcvik a odborné vzdelávanie. Základný výcvik je určený pre príslušníkov zboru, ktorí pred vznikom služobného pomeru neboli v služobnom pomere k ozbrojeným silám. Cieľom základného výcviku je naučiť príslušníka zboru základom vojenského vystupovania vo vzájomnom styku, služobnej disciplíny, služobnej zdvorilosti a ústrojovej disciplíny, základom topografickej, protichemickej, spojovacej prípravy, poradovej a streleckej prípravy a prehĺbiť fyzickú pripravenosť príslušníka zboru na výkon štátnej služby.

Odborné vzdelávanie príslušníkov zboru (základné odborné vzdelanie a špecializované odborné vzdelanie) je zamerané na splnenie zákonom stanovenej kvalifikačnej požiadavky policajného vzdelania. Odborné ciele spočívajú v osvojení si vedomostí, zručností a návykov a získanie kompetencie potrebnej pre kvalifikovaný výkon štátnej služby v zbere.

Učebný plán základného odborného vzdelania je rozvrhnutý do ôsmich týždňov výučby a tvoria ho tri základné vyučovacie predmety – „Základy práva a organizácie zboru“, „Penológia“, a „Bezpečnostná príprava“. Z expozičných metód sa využívajú predovšetkým metóda priameho prenosu poznatkov, metóda sprostredkovaného

prenosu poznatkov (napr. pozorovanie navodených situácií, demonštrácia činnosti a pod.) resp. problémové metódy (navodenie problému a následné spôsoby riešenia).

Personál, ktorý je prijímaný do štátnej služby v zbere v rámci povinného vzdelávania v nástupnom kurze absolvuje o. i. aj základný výcvik k problematike komunikačných zručností. Počas výcviku majú možnosť príslušníci zboru zážitkovou formou precvičiť si určité techniky, a modelové situácie z väzenského prostredia, ktoré sú zamerané na komunikačné zručnosti pri zaobchádzaní s väznenými osobami. Základný výcvik je realizovaný v rozsahu 40 hodín.

Po absolvovaní nástupného kurzu je pre príslušníkov zboru ustanovených do funkcie alebo pripravovaných najmä do funkcie pedagóg, psychológ alebo sociálny pracovník, ale aj pre príslušníkov zboru, ktorí vykonávajú štátnu službu v priamom kontakte s obvinenými a odsúdenými, určený sociálno-psychologický výcvik v rozsahu 200 výcvikových hodín v zmysle § 13 Rozkazu generálneho riaditeľa č. 25/2010 o vzdelávaní príslušníkov a zamestnancov Zboru väzenskej a justičnej stráže.

Cieľom sociálno-psychologického výcviku je poskytnúť príslušníkom zboru skvalitnenie interakčných zručností a schopností pre efektívnu komunikáciu, nadobudnutie teoretických vedomostí a praktických zručností na uplatňovanie iných metód a postupov zaobchádzania špecialistov zboru, zdokonalenie teoretických vedomostí a praktických zručností na účely uplatňovania metód a foriem pedagogického a psychologického pôsobenia a metód sociálnej práce pri zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými.

Pri vzdelávaní sa uplatňujú: metóda skupinovej práce, participačné metódy, ktoré zahŕňajú riešenie problémových úloh a modelových situácií (projektové metódy), inscenačné metódy (metódy hrania rolí), brainstorming, kooperatívne vyučovacie metódy. (Konceptia vzdelávania, 2011, s. 2-5)

Pedagógovia, psychológovia, sociálni pracovníci a ďalší vybraní príslušníci zboru sa zúčastňujú sociálno-psychologického výcviku v rozsahu 200 hodín, ktorý je z pohľadu tematiky rozdelený do nasledovných modulov:

- Sociálna percepcia v rozsahu 25 hodín,
- Komunikácia v rozsahu 60 hodín,
- Transakčná analýza v rozsahu 25 hodín,
- Riešenie konfliktov v rozsahu 35 hodín obsahuje nasledovné témy:
 - Zdroje konfliktov, typy konfliktov, konfliktné situácie a ich riešenie
 - Uvedomenie si konfliktu, identifikácia skrytých záujmov,
 - Princípy a zásady konštruktívnej hádky,
 - Rozdiely medzi agresívnou, pasívnou a asertívnou reakciou,
 - Reakcia na neoprávnenú kritiku a agresívne správanie,
 - Vyjednávanie – základné princípy, príprava na vyjednávanie, budovanie porozumenia, zjednávanie, uzatváranie dohody, jednanie s nátlakovým jedincom

- Mediácia – základné princípy, typy sporov, mediálny proces, fázy mediálneho stretnutia, využitie mediácie v praxi.
- Práca so skupinou v rozsahu 30 hodín,
- Supervízia v rozsahu 25 hodín. (Špecializačné vzdelávanie, Sociálno-psychologický výcvik, 2014, s. 7-8).

Odborne vyškolený personál je predpokladom pre úspešné zavádzanie do penitenciárnej praxe pri zaobchádzaní s väznenými osobami.

Penitenciárne zaobchádzanie

Prostredie výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody (ďalej len „výkon trestu“) je veľmi špecifické. V procese penitenciárnej starostlivosti je v podmienkach výkonu väzby a výkonu trestu definované zaobchádzanie vo vzťahu k:

- obvineným a odsúdeným ako súhrn aktivít, ktorých účelom je diferencovaným spôsobom zabezpečiť výkon práv a povinností podľa zákona o výkone väzby, resp. zákona o výkone trestu, a súčasne zmierniť negatívne účinky izolácie obvineného a odsúdeného od spoločnosti a obmedzení, ktoré vyplývajú z výkonu väzby, resp. výkonu trestu. (§ 10 zákona o výkone väzby, § 11 zákona o výkone trestu)

Pri zaobchádzaní s odsúdeným sa na splnenie cieľov programu zaobchádzania využívajú formy a metódy pedagogického a psychologického pôsobenia, metódy sociálnej práce, ústavný poriadok, disciplinárna právomoc, zaraďovanie do práce, vzdelávanie a kultúrno-osvetová činnosť. (§ 16 zákona o výkone trestu)

Penitenciárne zaobchádzanie možno definovať v troch základných rovinách: v pedagogickej, psychologickej a v rovine sociálnej práce.

V prostredí väzenia sa personál stretáva s rôznymi osobnostnými vlastnosťami u väznených osôb. *„Osobnosť je „strešný“ psychologický pojem, ktorým rozumieme individuálnu integráciu všetkých telesných a duševných vlastností jedincov. Pri posudzovaní osobnosti zohľadňujeme mnoho faktorov, ako je konštitúcia, temperament, charakter, zameranosť, formát, štruktúra, dynamika osobnosti“.* (Heretik, 2004, s. 105)

Konflikty

Väzenský personál sa v každodennej praxi konfrontuje s väznenými osobami. Výkon väzby a výkon trestu je pre väznené osoby stresogénnym prostredím. Adaptácia na prostredie je veľmi náročným obdobím, ktorá má pre každú osobnosť individuálny rozmer. Recidivisti sa vo väzenskom prostredí spravidla adaptujú bez väčších problémov. Prvotrestané osoby majú s adaptáciou viac či menej výrazné problémy. Pri úspešnej adaptácii sú im nápomocní odborníci zboru najmä

pedagógovia, psychológovia a podľa potreby aj psychiatri. Vo väzenskom prostredí nie sú ničím výnimočným ani konflikty. Konflikty vznikajú na rôznych úrovniach:

- medzi väznenými osobami navzájom,
- medzi väznenými osobami a personálom,
- medzi väznenými osobami a príbuznými.

Pri riešení konfliktov s väznenými osobami sa personál zboru stretáva s rôznymi prejavmi správania. Niektorí obvinení a odsúdení vo vysokom emočnom rozpoležení reagujú verbálne agresívne, hostilne, negativisticky. Zo strany väznených osôb často prichádza k obviňovaniu, vulgárnym verbálnym útokom, vyhrážkam a pod. Sporadicky sa vyskytujú aj fyzické útoky (brachiálne) na personál. Pri riešení konfliktov medzi väznenými osobami navzájom prichádza občas aj k vzájomným fyzickým útokom.

Konflikty, ktoré vznikajú na úrovni väznených osôb:

- príčiny vzniku konfliktu sú rôznorodé. Môžu vznikáť z rôznych príčin napr.: nedodržiavanie osobnej hygieny, čistoty a poriadku; nedostatok cigariet, kávy, vzájomné krádeže, osočovanie členov rodiny, posmešky, provokácie a pod. Obvinení resp. odsúdení si občas dokážu konflikt vyriešiť sami. Vo väčšine prípadov, však do riešenia konfliktov medzi väznenými osobami vstupuje práve väzenský personál, z dôvodu, že väznené osoby nemajú zručnosti alebo tendenciu riešiť konflikt kooperatívne a konštruktívne. Samotný priebeh riešenia konfliktu má viacero fáz. Personál v prvej fáze zisťuje, čo bolo dôvodom konfliktu, kto bol zdrojom konfliktu, koľko osôb bolo do konfliktu zainteresovaných a v akom štádiu sa konflikt nachádza. V prvej fáze podáva vysvetlenie jeden účastník konfliktu. V druhej fáze sa poskytne priestor na vyjadrenie druhému účastníkovi konfliktu. Ak sú pri konflikte svedkovia, dá sa možnosť vyjadriť aj im.

Pedagóg pri riešení konfliktu uplatňuje alternatívne spôsoby riešenia. Zaujíma rolu facilitátora alebo mediátora. V poslednom rade je jeho záujmom zmierovanie zainteresovaných strán. Riešenie konfliktu medzi väznenými osobami neprebíha vždy „ľahko“. Proces riešenia je podmienený osobnosťou jednotlivých zúčastnených strán. V emočne vypätej situácii musí zostať pedagóg nezainteresovaný. Pri riešení konfliktu je dôležitá jeho predvídavosť. Na zúčastnených stranách sleduje tak verbálnu, ale aj neverbálnu komunikáciu, v ktorej sleduje najmä gestikuláciu, zrakový kontakt, mimiku, kinetiku, haptiku, proxemiku, teritorialitu. Teritorialita je z pohľadu riešenia konfliktu medzi väznenými osobami veľmi dôležitá. Vzdialenosť medzi sporiacimi sa stranami musí byť dostatočná. Ako sme vyššie uviedli, pedagóg musí v situácii predvídať, to znamená, že musí odhadnúť do akej miery sú sporiaci sa obvinení, resp. odsúdení schopní vzájomného fyzického kontaktu (útoku). Reč tela skúsenému personálu podá veľa odpovedí.

Pri riešení konfliktu je veľmi dôležité aktívne počúvanie, spravodlivé rozhodnutie a tiež aby sa rozhnevané strany zmierili, čo je predpokladom obnovenia medziľudských vzťahov a komunikácie medzi sporiacimi sa stranami. Zmierovanie medzi väznenými osobami je predpokladom, že rozhnevané strany nebudú v konflikte pokračovať a tým sa predíde aj prípadným fyzickým kontaktom.

Ale nie všetky konflikty sú ukončené zmierom. Niekedy postačuje presťahovať obvineného alebo odsúdeného na druhú celu a tým sa predíde prípadnému ďalšiemu sporu. V prípade porušenia povinností obvinených alebo odsúdených, pristupuje personál aj k nepopulárnym opatreniam v rámci disciplinárneho konania – disciplinárnemu potrestaniu. Podľa závažnosti situácie, ktorá je v rozpore so zákonom o výkone väzby alebo zákonom o výkone trestu, je väznená osoba povinná znášať dôsledky za svoje správanie.

Vyriešenie konfliktu medzi väznenými osobami je veľmi dôležité, nakoľko neriešený konflikt vyvoláva medzi väznenými osobami napätie, nervozitu, zhoršuje sa celková klíma v kolektívoch väznených osôb, tzv. oddieloch a nepriamo sú do prežívania jednotlivcov vťahovaní aj ďalší obvinení resp. odsúdení, čo môže znamenať, že sa rozšíri počet účastníkov, nakoľko má každý snahu ovplyvniť svoje okolie a presvedčiť ho o svojej pravde a tak ich stiahnuť na svoju stranu.

Konflikty, ktoré vznikajú medzi väznenými osobami a personálom:

- konflikty medzi väznenými osobami a personálom patria k najnáročnejším. Vznikajú najmä z dôvodu, že personál nemôže a nesmie vyhovieť neoprávneným požiadavkám väznených osôb. Vo väčšine prípadov, majú väznené osoby skreslené predstavy a sú presvedčené o svojej oprávnenej požiadavke. V takomto prípade personál rieši konflikt autoritatívne, v súlade

so zákonom o výkone väzby alebo zákonom o výkone trestu. V uvedených prípadoch sa personál stavia k riešeniu konfliktu profesionálne, bez emočného zaangažovania, odoláva manipulácii, čelí obvineniam a vyhrážkam. Odborne pripravený a vyškolený personál musí obstáť aj v tejto náročnej situácii a s prehľadom ju vyriešiť.

Konflikty, ktoré vznikajú medzi väznenými osobami a príbuznými:

- vzťahové problémy sa môžu vyskytnúť medzi väznenou osobou a príbuznými z dôvodu, že mu nenapísali, neprišli na nárokovú návštevu a dosť často, že mu nezaslali balík. Obvinení alebo odsúdení sa často obracajú na personál o pomoc pri riešení konfliktu. Riešenie uvedeného konfliktu je veľmi náročné, nakoľko nie je možné zaujať objektívny postoj, z dôvodu,

že nemáme možnosť vypočuť si „verziu“ druhej strany. V takýchto prípadoch personál uplatňuje aktívne počúvanie, sleduje prežívanie väznenej osoby, poskytuje jej dostatočný priestor na ventiláciu nahromadeného vnútorného napätia. Usmerňuje emočnú

rovinu (hnev, agresivitu). Pri riešení danej situácie zásadne neradí, nepodáva odporúčania ani usmernenia. Ponecháva aktivitu k vyriešeniu konfliktu na väznenej osobe a uvedomenie si svojho podielu na vzniknutom konflikte. Rozhovor neukončí skôr ako sa väznená osoba neupokojí. V zložitejších prípadoch prizýva k riešeniu psychológa. Spravidla sa používa technika „bezkonfliktného odbremeňujúceho rozhovoru“.

Možnosti vzdelávania väznených osôb pri riešení konfliktov:

- v rámci skupinových foriem zaobchádzania pedagógovia a psychológovia realizujú s odsúdenými nácvik komunikačných zručností, sociálno-psychologické výcviky, ktoré sú o. i. zamerané aj na riešenie konfliktov. Do skupiny je zaradených spravidla 15 odsúdených. Stretnutia sú plánované raz týždenne, v určený deň a čas. Navodené modelové situácie dávajú odsúdeným možnosť zážitkovou formou prežiť si na bezpečnej pôde riešenie konfliktu. Pri sociálno-psychologickom výcviku, ktorý je zameraný na riešenie konfliktov sa používa štandardizovaný program spracovaný pre odsúdených s názvom Program pre skupinové zaobchádzanie „Komunikácia a riešenie konfliktov“ (2001) autorov mjr. PhDr. J. Šoša a mjr. Mgr. M. Ganyicza. Zloženie skupiny odsúdených môže byť účelové – zaradenie odsúdených, ktorí sú konfliktogénni alebo na báze dobrovoľnosti u odsúdených, ktorí majú záujem rozšíriť si svoje vedomosti a komunikačné zručnosti. Cieľom je, aby si odsúdení osvojili spôsoby komunikácie a riešenia konfliktov, ktoré budú vedieť aplikovať v životných situáciách, či už vo výkone trestu alebo po prepustení na slobodu.

Záver

Niet dňa, aby väzenský personál neriešil konfliktnú situáciu. Zvládanie a riešenie náročných situácií si vyžaduje odbornú pripravenosť. Ako sme uviedli v úvode, je veľmi dôležité aby personál, ktorý je v každodennej interakcii s väznenými osobami bol dostatočne vzdelaný a pripravený. Pri zaobchádzaní s väznenými osobami je personál vystavený enormnej psychickej záťaži. Správna psychohygiena personálu je krokom k načerpaniu nových síl pri výkone ťažkej štátnej služby pri zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými.

Kontakt

1. pplk. Zuzana Valentovičová, PhDr.	2. Trnavská univerzita v Trnave
Generálne riaditeľstvo	Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce
Zboru väzenskej a justičnej stráže	Odbor sociálna práca
Odbor výkonu väzby a výkonu trestu	Externá doktorandka
Šagátova 1, 813 04 Bratislava	

zuzana.valentovicova@zvjs.sk

Odborný profil autora

PhDr. Zuzana Valentovičová od r. 1996 je príslušníčkou Zboru väzenskej a justičnej stráže. Pôsobila takmer 16 rokov v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Hrnčiarovce nad Parnou. Pracovala vo funkcii pedagóg oddielu špecializovaného zaobchádzania s odsúdenými, u ktorých boli diagnostikované poruchy osobnosti. Od r. 2012 pôsobí na odbore výkonu väzby a výkonu trestu Generálneho riaditeľstva Zboru väzenskej a justičnej stráže, od r. 2015 ako poverená riaditeľka. Absolvovala viacero výcvikov, napr. sociálno-psychologický výcvik, výcvik zameraný na zaobchádzanie so závislými osobami. Od r. 2004 pôsobí ako externá lektorka Inštitútu vzdelávania zboru so sídlom v Nitre pri vedení sociálno-psychologických výcvikov a nácvikov sociálno-komunikačných zručností. S niektorými vysokými školami a univerzitami spolupracuje ako školiteľka a vedúca záverečných bakalárskych a diplomových prác študentov (r. 2005).

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie

[1] HERETIK, Anton. 2010. Forenzná psychológia pre psychologov, právnikov lekárov a iné pomáhajúce profesie. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2010, 445 s. ISBN: 978-80-89447-22-0.

Legislatívne normy

[2] Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení a doplnení zákona č. 370/2013 Z. z. v znení neskorších predpisov

[3] Zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby v znení neskorších predpisov

[4] Rozkaz generálneho riaditeľa č. 25/2010 o vzdelávaní príslušníkov a zamestnancov Zboru väzenskej a justičnej stráže

[5] Vzdelávací program, Špecializačné vzdelávanie, Sociálno-psychologický výcvik, 2014. Inštitút vzdelávania Zboru väzenskej a justičnej stráže

Webová stránka

[6] Koncepcia vzdelávania a rozvoja pracovníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže na roky 2011 až 2020, Bratislava:[cit. 2015-03-08]. Dostupné na internete, [online],

<https://www.google.sk/webhp?sourceid=chromeinstant&ion=1&espv=2&es_th=1&ie=UTF8#q=koncepcia+vzdel%C3%A1vania+a+rozvoja+v+zbo+v%C3%A4zenske>.

Mediácia v civilnom práve v ponímaní medziľudských vzťahov a jej využitia v praxi s akcentom na peer mediáciu

Mediation in civil law in the understanding of human relationships and its use in practice, with an emphasis on peer mediation

Katarína VANKOVÁ

Abstrakt:

Človek ako bio-psycho-sociálna a príčinnno-tvorná bytosť je schopná využívať reč ako nástroj dorozumievania. Komunikácia je univerzálnym javom ľudskej spoločnosti a priamym regulátorom úrovne medziľudských vzťahov, zároveň je podmienkou existencie každého sociálneho systému, bez ktorého nemôže existovať žiadna sociálna skupina, taktiež prispieva k uspokojovaniu potreby sociálneho styku, a je prostriedkom na sociálne začlenenie jednotlivca do skupiny. V súčasnej dobe sa termín tolerancia chápe ako duchovný postoj, individuálny alebo kolektívny, ktorý každému dáva slobodu vyjadrovať názory a postoje, odlišné od názorov druhých. Postoje tolerancie a intolerancie dnešnej mládeže a ich diskriminačné postoje a správanie vo vzťahu k osobám, skupinám osôb, ktoré sú niečím odlišné, v našom prípade ide o druhú najväčšiu národnostnú menšinu a to rómsku, ktorá má priame a nepriame skúsenosti s diskrimináciou. Vzhľadom k stupňujúcim sa konfliktom medzi majoritnou a minoritnou skupinou žiakov je potrebné už v mladom veku eliminovať tieto vyhrotené konflikty a spory formou Peer mediáciou.

Kľúčové slová

Ľudská bytosť. Mladý človek. Reč. Komunikácia. Sociálna skupina. Sociálny styk. Začlenenie – vyčlenenie. Duchovný postoj. Tolerancia - intolerancia. Diskriminačné skúsenosti. Útlak. Odlišné názory. Národnostné menšiny. Rómska národnostná menšina. Konflikt. Spor. Mediácia. Peer mediácia.

Abstract

One such bio-psycho-social and causal-setting-being is able to use language as a tool for communicating. Communication is a universal phenomenon of human society and a direct regulator of the level of interpersonal relations, while the condition for the existence of any social system, without which there can be no social group, also contributes to meeting the needs of social intercourse, and is a means of social integration of the individual into the group. Currently, the term tolerance is understood as a spiritual attitude, individual or collective, which gives everyone the freedom to express opinions and attitudes differ from those of others. The attitudes of tolerance and intolerance of today's youth and their discriminatory attitudes and behavior in relation to individuals, groups of people that are somewhat different, in our case, the second largest ethnic minority and Roma, which has direct and indirect experiences of discrimination. Due to the escalating conflict between majority and

minority group students is necessary at an early age to eliminate these fected by conflicts and disputes through peer mediation.

Key words

Human being. The young person. Speech. Communication. Social group. Social intercourse. Inclusion - exclusion. The spiritual attitude. Tolerance - intolerance. Discriminatory experience. Oppression. Different opinions. Márodnostné minorities. The Roma minority. Conflict. The dispute. Mediation. Peer mediation.

"Pretože som nenačúval človeku, s ktorým som hovoril, nič som sa nedozvedel"

Michael Quist

„Nedorozumenie a ťažkopádnosť v komunikácií spôsobujú vo svete viac omylov ako zákernosť a zloba.“

J.W.Goethe

Každá ľudská bytosť je bio-psycho-sociálna a príčinnno-tvorná bytosť schopná využívať reč ako nástroj dorozumievania. Komunikácia je univerzálnym javom ľudskej spoločnosti a priamym regulátorom úrovne medziľudských vzťahov, zároveň je podmienkou existencie každého sociálneho systému, bez ktorého nemôže existovať žiadna sociálna skupina, taktiež prispieva k uspokojovaniu potreby sociálneho styku, a je prostriedkom na sociálne začlenenie jednotlivca do skupiny. Komunikáciu môžeme obecnne definovať ako zdieľovanie informácií medzi ľuďmi, ktoré majú obsahovú a vzťahovú stránku. Už sociológ J. G. Herder usúdil, že schopnosť komunikovať kompenzovala biologickú nedostatočnosť ľudí. Táto schopnosť sa stala základom ľudskej kultúry. Pomocou symbolov ľudia organizujú svoje pocity a skúsenosti do zmysluplných foriem a vnášajú do svojho sveta určité pravidlá, čo im umožňuje lepšie sa orientovať a vyrovnávať s prostredím, v ktorom žijú. Podľa G. H. Meada hrá jazyk kľúčovú rolu pri vývoji toho, čo nazýva "JA", pretože pomocou jazyka si ľudia zdieľajú osobné a sociálne významy a jazyk je nástrojom ich internalizácie. Bez komunikácie s druhými ľuďmi nie je človek schopný rozvinúť mentálne procesy.

Práve vďaka komunikácií sa človek dokáže učiť z minulosti, predstavovať si budúcnosť a žiť vo svete abstrakcií. Za správne komunikatívne jednanie v mediácií považujeme jednanie orientované na porozumenie, pri čom výklad situácie je podmienený dorozumením medzi ľuďmi, čím sú odstránené komunikačné prekážky. (Holá, L., 2011) Autorka Holá (2011) sa pri ukotvení mediácie v právnych vedách vzťahovala k myšlienkam právnej filozofie a teórie práva.

Prirodzene právna filozofia je zdrojom podstaty mediácie, ktorou v tomto smere rozumieme snahu o dohodu medzi ľuďmi, ktorá by priniesla prospech všetkým stranám. "Pozitívneprávni filozofie pak vytváří teoretický zdroj pro praktickou

realizácii mediácie ve smyslu procesu a obsahu jednaní o pravidlech takového vzájemného fungování, a také pro existence samotného institutu mediácie produkujícího pravidla jako výsledek jednaní.” (Holá, L., 2011). Čo sa týka teórie práva, tak mediácia využíva normatívne regulácie, ktoré sú výrazom subjektívneho práva v podobe sociálnej mediačnej dohody. Konečným cieľom práva a hierarchie hodnôt je spravodlivosť. Spravodlivosť v práve je vo všeobecnosti vyjadrená v prístupe a riešení. Mediátor musí postupovať v zhode so zákonom a tiež v zhode s uplatňovaním spravodlivosti v konkrétnych prípadoch. (Holá, L., 2011, Vanková, K., 2013)

Vzťahy, ktoré ľudia medzi sebou budujú môžu byť pozitívne alebo negatívne. V tom druhom prípade hovoríme o konfliktoch. Tieto sú prirodzenou súčasťou nášho života. Konflikt je z historického pohľadu javom starým ako ľudstvo samo. Dennodenne sa s konfliktami stretávame v rôznych životných situáciách. Typy konfliktov môžu byť napríklad, školské, rodinné, manželské, partnerské, pracovné, zamestnanecké, politické, národné alebo náboženské. Vyhnúť sa konfliktom v súkromnom ani verejnom živote nie je možné, pretože názory a postoje ľudí sú odlišné, taktiež to funguje medzi žiakmi a študentmi na školách. Dôležité však je dokázať si s nimi poradiť a vyriešiť ich.

Je veľmi podstatné a dôležité, ak sa v našej spoločnosti už od mladého človeka bude formovať jeho vedomie k znášanlivosti, poznaniu, riešeniu a predchádzaniu konfliktom a sporom v *zmysle Zákona o mediácii 420/2004 - Zmena: 136/2010 Z. z. s účinnosťou od 1. júna 2010, a Zmena: 141/2010 Z. z. s účinnosťou od 1. júla 2010 a Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/52/ES z 21. mája 2008 o určitých aspektoch mediácie v občianskych a obchodných veciach (Ú. v. EÚ L 136, 24. 5. 2008).*

Okrem sporov, konfliktov alebo problémov riešené mediáciou akými sú napr. občiansko-právne, rodinno-právne, obchodno-závazkové, pracovno-právne, spory týkajúce sa verejnej politiky a životného prostredia, cezhraničné spory, tiež **spory týkajúce sa diskriminačných praktík** - v súčasnej dobe v diskriminačných praktikách musí byť teda mediátor obzvlášť pripravený zvládnuť vyvažovanie moci a udržanie jej primeranej rovnováhy. Je to veľmi ťažká úloha predovšetkým pri mediácii medzi jednotlivcom a predstaviteľom inštitúcie, pritom takýto rámec má väčšina diskriminačných sporov, keďže druhou stranou sporu je zväčša zamestnávateľ, poskytovateľ služieb alebo tovaru a podobne. Pokiaľ ide o využívanie mediácie prostredníctvom integrovania mediačných postupov do samotného procesu riešenia individuálnej sťažnosti v diskriminačných veciach treba povedať, že v takom prípade už nejde o mediáciu v zmysle zákona o mediácii, ktorého sme sa držali doteraz. Samozrejme, myšlienka využívania nie len mediačných, ale aj konciliačných a facilitačných techník je racionálna nielen pokiaľ ide o pomoc obetiam diskriminácie, ale aj celkovo poradenskú činnosť verejných inštitúcií a organizácií (odborových organizácií, zamestnaneckých a

zamestnávateľských zväzov, úradov práce sociálnych vecí a rodiny, inšpektorátov práce, obchodnej inšpekcie, školskej inšpekcie, spotrebiteľských organizácií a mnohých ďalších). To vytvára v tejto etape obrovský priestor predovšetkým pre vzdelávanie pracovníkov týchto inštitúcií a prostredníctvom nich celej verejnosti. (Kotvanová, Magura, 2010)

Zo skúsenosti tiež vyplýva, že mediácia má vo vzťahu k diskriminačným sporom jednu výhodu, ktorá spočíva v tom, že pochopenie diskriminácie v nadväznosti na potreby strán môže byť v rámci mediácie širšie, než striktné ustanovenia antidiskriminačného zákona. To prirodzene platí aj pre šírku variability možných riešení diskriminačného sporu. To napokon oveľa viac korešponduje s predstavami širokej verejnosti o diskriminácii, ako o tom svedčia viaceré výskumy vnímania diskriminácie verejnosťou. To však opäť vyžaduje od mediátora hlbokú znalosť danej problematiky. Za takýchto okolností i ťažko preukázateľné skutočnosti ako mobbing, bossing sa môžu stať predmetom mediácie s výhľadom na riešiteľnosť. Ako hovorí Kotvanová, že: „Citlivým bodom každej mediácie a v prípade mediácie diskriminačných sporov zvlášť, je otázka mocenskej nerovnováhy. Nakoniec, ako sme upozornili vyššie, práve táto okolnosť býva vnímaná ako kontraindikácia pre použitie mediácie v tejto oblasti. Skúsenosti ukazujú, že v počiatkových štádiách obeť diskriminácie často čelia neochote druhej strany riešiť spor v dôsledku slabšej pozície ako má ten, kto diskriminoval. V rámci antidiskriminačnej legislatívy však existujú mechanizmy (napríklad obrátenie dôkazného bremena), ktoré môžu pomôcť obnoviť rovnováhu moci. V takejto situácii môže uspieť lepšie mediátor so znalosťami a skúsenosťami v oblasti rovnakého zaobchádzania, keďže si hlbšie uvedomuje prekážky a riziká, než nezainteresovaný mediátor.“ (Kotvanová, A., 2010)

V neposlednom rade sem patria aj konflikty v školskom prostredí vo výchovno-vzdelávacom inštitúte a ide o: **využitie mediácie pri konfliktoch, sporoch v školskom prostredí ako napríklad narušenie vzťahu: učiteľ – žiak, rodič – učiteľ, spolužiak – spolužiak, učitelia – riaditeľ, škola a obce, ktoré ju spravujú, šikanovanie, diskriminačné útlaky, problémový žiak.**

Mediáciu je možné teoreticky ukotviť pomocou teórie konfliktu, ktorý skúma predmet mediácie a teórie interakcie (komunikácie), ktorá skúma vzťahy, proces a obsah mediácie aj v školskom prostredí. Kontext je vzťahný rámec, celok všetkých premenných, v ktorom sa komunikácia uskutočňuje. Kontext, v ktorom mediácia prebieha analyzujeme prostredníctvom teórie školských systémov. Predmetom systémového prístupu nie je jedinec, ale nadriadená jednotka – systém, takto to platí v školskom ponímaní. Do tohto systému je jedinec – žiak, študent zaradený, a tiež ho aj sám spoluvytvára. Systém sa nedá vystihnúť len popisom a charakterizovaním jednotlivých prvkov (konkrétnych sporných strán). Systém je daný skupinou prvkov, ktoré majú vzťahy medzi sebou a tiež vzťah k sebe samým. Medzi spomínanými

prvkami systému dochádza ku komunikačným výmenám, ktoré nazývame interakcie. (Holá, 2011)

Z vyššie spomínaného pojmu školskej mediácie vyplýva, že úplne hlavným prvkom vzniku školskej mediácie je samotný konflikt v školskom prostredí, a v nadväznosti na konflikt vzniká konfliktná situácia, na ktorú je potrebné nájsť istý spôsob riešenia. Preto je potrebné si tieto pojmy z nášho pohľadu definovať a dať im teoretický základ.

Slovo konflikt je latinského pôvodu, *conflictus* a znamená zrážka. Zo psychologického hľadiska je konflikt deklarovaný ako rozpor, spor či súčasné stretávanie protichodných tendencií. Zo všetkých interpersonálnych interakcií patrí konflikt medzi tie najdôležitejšie. Interpersonálny konflikt je nesúlad medzi akokoľvek spojenými jednotlivcami. Napríklad to môže byť vzdelávacie – školské, pracovné spojenie, milenecké, spojenie medzi rodičmi a deťmi, učiteľom a žiakom, študentom, rodičmi a učiteľom, a pod. Práve slovíčko spojenie predstavuje transakčnú povahu spomínaného interpersonálneho konfliktu. To znamená fakt, že aspekt jedného účastníka pôsobí na druhého účastníka, a to už rannom detstve v školskom prostredí. Aspekty v interpersonálnych konfliktoch sú preto do istej miery vo vzájomnom vzťahu a do istej miery sú nezlučiteľné. Interpersonálny konflikt je nevyhnutnou skutočnosťou každého vzťahu. Ak vo vzťahu chýba, je to náznak vzťahu neživého alebo bezvýznamného. (Joseph A. Devito, 2008) Konflikt ako taký už na pôjde školy nemusí byť naliehavo zlý. Je potrebné si uvedomiť, že je to skutočnosť vlastná každému vzťahu. (Vanková, K., 2014)

Vzápätí sa tu vyskytuje otázka, akým spôsobom môžeme riešiť ten-ktorý konflikt, spor alebo problém vyskytujúci sa pôjde vzdelávacej jednotky.

V súčasnosti sa rozlišujú tri spôsoby riešenia školských konfliktov:

➤ *Autoritatívne riešenie konfliktných situácií*

Autoritatívne riešenie konfliktných situácií je založené na vplyve, moci a sile. Často krát sa stáva, že toto riešenie konfliktov je nútené a dané strany konfliktu s rozhodnutím nemusia súhlasiť. Vynútené riešenia spôsobujú, že strany nesúhlasia s riešením a snažia sa mu vyhnúť alebo inak presadzovať svoje práva.

➤ *Alternatívne riešenie konfliktných situácií*

Alternatívne riešenie konfliktných situácií dáva konfliktným stranám slobodnú možnosť rozhodnúť sa, či a akým spôsobom sa dohodnú. Alternatívne spôsoby riešenia konfliktov produkujú väčšiu spokojnosť s výsledkom riešenia konfliktu ako v prípade autority. Tento spôsob riešenia reprezentuje model alternatívnych riešení konfliktných situácií, ktorý obsahuje tieto možnosti riešenia problému: integráciu, akomodáciu, dominanciu, vyhýbanie a kompromis.

➤ *Intervencia nezávislej tretej osoby*

Konflikty veľakrát prerastajú do dlhotrvajúcich, finančne náročných bojov, v ktorých žiadna zo strán neprofituje. Preto sa stále častejšie začína uplatňovať riešenie konfliktov sporných strán za pomoci tretej osoby mediátora. (Vanková, K.,

2014) Vzhľadom k stupňujúcim sa konfliktom medzi majoritnou a minoritnou skupinou žiakov je potrebné už v mladom veku eliminovať tieto vyhrotené konflikty a spory formou Peer mediácie.

Cieľom peer mediácie, čiže rovesníckeho riešenia konfliktov na škole ako vzdelávacej inštitúcie je okrem iného, aj aby **poklesol počet konfliktov** riešených agresivitou a učitelia sa nemuseli tak často zaoberať a vyrovnávať spormi so žiakmi.

Ďalším dôvodom rozširovania rovesníckeho riešenia konfliktov na školách je presvedčenie, že **ak žiaci a študenti prevezmú zodpovednosť za riešenie svojich konfliktov a naučia sa zručnostiam, ktoré smerujú k ich efektívnemu riešeniu, pomôže to pri posilňovaní demokratického spôsobu myslenia a zrelšom spôsobe budovania vzťahov.**

V súčasnej dobe sa termín tolerancia chápe ako duchovný postoj, individuálny alebo kolektívny, ktorý každému dáva slobodu vyjadrovať názory a postoje, odlišné od názorov druhých. Postoje tolerance a intolerance dnešnej mládeže a ich diskriminačné postoje a správanie vo vzťahu k osobám, skupinám osôb, ktoré sú niečím odlišné, v našom prípade ide o druhú najväčšiu národnostnú menšinu a to rómsku, ktorá má priame a nepriame skúsenosti s diskrimináciou. Vzhľadom k stupňujúcim sa konfliktom medzi majoritnou a minoritnou skupinou žiakov je potrebné už v mladom veku eliminovať tieto vyhrotené konflikty a spory formou Peer mediácie. (Vanková, K., 2013)

Môžeme povedať, že Peer-mediácia je vrstovnícke riešenie konfliktov, sporov, vyhrotených problémov prostredníctvom mediácie na školách a v školských zariadeniach. Je postavená na dvoch základných princípoch a to:

- ✓ princíp vrstovníctva, kde žiaci sú po výcviku sami schopný pomôcť vyriešiť konflikt medzi spolužiakmi aj bez zásahu zo strany učiteľa,
- ✓ princíp mediácie, pri riešení konfliktu pomáha zúčastneným stranám tretia osoba (žiak, učiteľ). (Vanková, K., 2013)

Peer-mediálny vzdelávací program absolvujú učitelia a vybraný počet žiakov, ktorí sú potom aktívni ako mediátori a celá škola je oboznámená s možnosťou riešiť svoje konflikty, spory, vyhrotené problémy prostredníctvom mediácie. Strany konfliktu sú väčšinou na mediáciu poslané učiteľom, iným spolužiakom, alebo sa pre mediáciu rozhodnú sami a nahlásia sa mediátorovi osobne alebo cez mediáciu poštvú schránku, ktorá býva umiestená v priestoroch školy.

Školská, rovesnícka mediácia (*peer mediácia*) je mediáciou, kde **treťou stranou je rovesník**, žiak, ktorý pomáha svojim spolužiakom riešiť ich vlastný problém z pozície tretej neutrálnej strany. Peer (z angl. rovesník) mediátor uľahčuje a dáva štruktúru procesu riešenia problémov posilňovaním diskutujúcich žiakov, aby **vyjednávali o svojich záujmoch** korektným spôsobom a urobili spolu dohodu o tom, ako vyriešia svoj konflikt. Školská mediácia sa najčastejšie využíva pri nasledovných typoch problémov: **ohováranie, slovné hádky, obťažovanie,**

správanie v triede, žiarlivosť, bitka alebo očakávaná bitka, vniknutie do súkromia, medziskupinové konflikty.

Mediácia v školách pomáha riešiť najčastejšie tieto skupiny konfliktov:

- **Ohovárание** - spor typu ona povedala/on povedal, hovorenie poza chrbát - jednotlivé výroky vníma jedna zo strán ako neadekvátne, útočné, nepravdivé, posmešné a zhadzujúce...
- **Slovné hádky** - slovné výmeny názorov jednotlivcov alebo skupín - nedorozumenia, osobnostné a individuálne rozdiely, nesúhlas, osočovanie, pokrikovanie, "lezenie na nervy"...
- **Obťažovanie** - verbálne ale aj neverbálne správanie, ktoré druhý vníma ako obťažujúce, výhražné, sexuálne neprijemné alebo vyzývavé - od pohľadov, cez gestá, verbálne obťažovanie - posmievanie sa, nadávanie až po fyzické, sexuálne obťažovanie a šikanovanie.
- **Správanie v triede** - vyrušovanie ostatných spolužiakov počas vyučovania tak, že sa nemôžu sústrediť na vyučovací proces - obťažujúce opisovanie, vtipkovanie, rozprávanie, drganie, "šaškovanie"...
- **Žiarlivosť** - medzi spolužiakmi (kamarátmi), na spolužiakov, kamarátov, žiarlivosť na úspechy v škole alebo v mimoškolských aktivitách, žiarlivosť na partnerský vzťah spolužiaka (spolužiačku), že chodí s inou (iným)...
- **Bitka alebo očakávaná bitka** - použitie fyzickej sily alebo vyhrážanie sa fyzickým násilím.
- **Vniknutie do súkromia** - odcudzenie súkromných vecí, ich požičanie a používanie bez dovolenia, prezradenie dôverných informácií o spolužiakovi, kamarátovi, inej osobe...
- **Chodenie chlapcov s dievčatami** - spory o tom, kto s kým, prečo chodí a prestal chodiť a kto komu prebral dievča, chlapca. Žiarlivosť partnerov...
- **Medziskupinové konflikty** - názorové, rasové alebo menšinové konflikty, verbálne aj fyzické útoky medzi jednotlivými antagonistickými (protirečivými, nepriateľskými) skupinami - metalisti, skíni, punkisti, feťáci...
- **Teritoriálne spory** - spory týkajúce sa privlastnenia teritória - v škole prisvojovanie si určitého miesta skupinou, prisvojovanie si miesta na sedenie, na výlete hádky o posteľ v chate, kto kde bude sedieť na začiatku školského roku alebo v kine, kto sa ako rozťahuje v lavici...
- **Triedne alebo skupinové rozhodovania** - kam pôjdeme na výlet, ako minieme usporené peniaze na stužkovú, kedy, kde a za akých podmienok urobíme oslavu, kto bude reprezentovať triedu v školskej alebo mimoškolskej akcii...

Ako vyzerá program peer-mediácie na škole?

Program peer mediácie je väčšinou zahájený 3-dňovým tréningom pre žiakov a učiteľov školy s následnými (obvykle 1 a pol hodinovými) stretnutiami. Takto sa stretáva klub aktívnych peer mediátorov riešiacich konflikty na škole.

Najefektívnejšie pre školu je, ak mediálny program absolvuje čo najviac učiteľov školy, aby nielen rozumeli tomu, čo robia ich žiaci, ale aby aj sami vedeli týmto neautoritatívnym prístupom riešiť konflikty detí. Potom prejde výcvikom cca 25 detí, z ktorých obvykle tretina až polovica sú ďalej aktívni ako mediátori. Celá škola je oboznámená o tom, že konflikty medzi žiakmi (niekedy aj žiakmi a učiteľmi) je možné riešiť prostredníctvom mediácie – zvyčajne sú strany v konflikte na mediáciu poslané učiteľom, spolužiakom, alebo sa sami na mediáciu nahlásia osobne mediátorovi, či cez mediálnu poštovú schránku verejne prístupnú v budove školy. Bohužiaľ u nás školská mediácia zatiaľ nemá veľkú tradíciu.

Dieťa je veľakrát stavané do pozície predátora, ktorý musí byť úspešný a cieľ dosiahnuť bez ohľadu na iných. Práve vlastní rodičia si mnohokrát uspokojujú svoje túžby cez hodnotový rebríček svojich detí. Neskôr sa to prejaví v šikanovaní spolužiakov, v agresívnom a bezohľadnom správaní voči pedagógom. Odôvodnenie že „moje dieťa nie je žiadne béčko“ či „doba je ťažká“ a „vyhrávajú len tí najlepší“ je žiaľ realitou. Práve rovesnícka mediácia a teda samotní žiaci, ktorí buď dobrovoľne, alebo odporúčaním od svojich spolužiakov a pedagógov chcú absolvovať takýto program môžu napomôcť pri riešení konfliktov.

A to na rozdiel od prázdnych rečí paragrafov, výstrah či zákazov posúva správanie a komunikáciu našich detí na úroveň slušnosti, spravodlivosti, mravnosti, kvalitných medziľudských vzťahov, vzájomnej úcty a rešpektu, ktoré si žiaci, študenti a neskôr rodičia prinášajú do každodenného života.

Mohli by sme povedať, že čím viac ľudí bude mať zručnosti v riešení konfliktov, tým je väčšia pravdepodobnosť, že konflikty, aj keď ich bude rovnako veľa ako dnes, sa budú riešiť efektívnejšie a bez zbytočného ubližovania okoliu.

Peer-mediálny vzdelávací program absolvujú učitelia a vybraný počet žiakov, ktorí sú potom aktívni ako mediátori a celá škola je oboznámená s možnosťou riešiť svoje konflikty prostredníctvom mediácie. Strany konfliktu sú väčšinou na mediáciu poslané učiteľom, iným spolužiakom, alebo sa pre mediáciu rozhodnú sami a nahlásia sa mediátorovi osobne alebo cez mediálnu poštovú schránku, ktorá býva umiestená v priestoroch školy.

Pri riešení konfliktných situácií peer-mediálnym vzdelávacím programom má spätná väzba nezastupiteľné miesto. Môžeme tvrdiť, že akceptovanie komunikácie je umožnené, ak sa dodržiavajú pravidlá spätnej väzby. Daná odpoveď umožní kontrolu správnosti pochopenia spätnej väzby. Peer-mediálny proces sa nezaobíde bez prvku aktívneho počúvania týkajúci sa príjmu informácií, jej hodnotenia, zapamätania a zamerania našej pozornosti. Aktívne počúvať je umenie, určujúce kvalitu vyhodnotenia obsahu informácie, ale aj pocitov, postojov peer-mediátora.

Pri peer-mediačnom jednaní prijím informácií, podaných účastníkmi peer-mediačnom jednaní je obrovské množstvo, čiže selekcia počutého z rôznych aspektov je významná. Odfiltrovanie nerelevantných informácií vyplýva z peer-mediátorovho intelektového a emocionálneho zamerania, reagovania.

Peer-mediátor musí svoju pozornosť oscilovať, ale dlhodobé zameranie pozornosti na tému rozhovoru signalizuje záujem resp. motiváciu žiaka, študenta. Vyselektované informácie musí peer-mediátor na ďalšej úrovni posudzovať a vzápätí vyhodnotí význam vyselektovanej informácie. Hodnoteniu podliehajú slová, tón reči, gestá, výraz tváre atď. Hodnotí to, čo bolo povedané a ako to bolo povedané. Na tejto úrovni už prebieha čiastočné prispôsobovanie peer-mediátora k správam úrovni poznania a jeho skúsenostiam. Taktó „spracované“ správy alebo informácie, týkajúce sa sporu alebo konfliktu sú uchovávané v závislosti od toho, čo je a čo nie je dôležité. Peer-mediátor si ukladá získané informácie, ktoré neskôr využíva v procese jednania.

Medzi základnú výbavu peer-mediátorových zručností patria tieto formy aktívneho počúvania:

- *Aktívne počúvanie informácií*, ktoré získava na začiatku stretnutia so žiakom alebo študentom, týkajúce sa hlavných myšlienok a následne stanovenia si oporných bodov, je veľmi dôležité zapamätanie a reprodukciu získaných informácií. Je možné, že sa nevybaví hlavná myšlienka vtedy prichádzajú na pomoc oporné body, ktoré môžu mať formu ilustrácií, schém, grafov uľahčujú vybavenie informácie.
- *Kritické počúvanie* je pre peer-mediátora charakteristické tým, že hľadá odpoveď na otázku motivácie žiaka alebo študenta, kde výsledkom je zaujatie postoja na základe zhodnotenia správy.
- Pri *reflektívnom počúvaní* sa peer-mediátor zameriava na pochopenie pocitov, sprevádzajúcich podávané informácie žiakom alebo študentom. Nevyhnutná je úroveň empatie a akceptácie pre pochopenie nálady, psychického stavu žiaka alebo študenta. Pre efektívnu komunikáciu je významná následná reakcia, ktorá nemá vyvolať u žiaka alebo študenta negatívnu odozvu.

Pri peer-mediačnom jednaní sa vyskytujú aj chyby pri počúvaní, ktoré determinujú neúspešnosť komunikácie medzi peer-mediátorom a žiakom alebo študentom.

Peer-mediátor sa stretáva počas svojej praxe s rôznymi typmi žiakov alebo študentov – účastníkov peer-mediačného jednania ako napríklad:

- *Pasívni žiaci alebo študenti, účastníci peer-mediačného jednania* domnievajú sa, že načúvanie nevyžaduje aktivitu, prípadne „vedia o čom sa bude hovoriť“ a preto nenačúvajú. Nesvedčí to o snahe pochopiť to, čo bolo povedané.

- *Neistí žiaci alebo študenti, účastníci peer-mediačného jednanía* sú zaujatí tým, o čom budú oni hovoriť, ak budú vyzvaní. Táto neistota resp. zaujatosť vlastnou úzkosťou im obyčajne bráni počuť všetko to, čo iní hovoria,
- *Narcistický žiak, študent alebo účastník peer-mediačného jednanía* sú schopní počúvať len informáciám o sebe, resp. tie, ktoré sa týkajú ich potrieb, záujmov, postojov ale aj slabých stránok osobností. Ak započujú niečo z toho, okamžite sa aktivizujú k počúvaniu. V opačnom prípade stráca záujem o počúvanie.
- *Účastníci, žiaci alebo študenti peer-mediačného jednanía, ktorí sa tvária, že počúvajú* a vedia, čo sa od nich očakáva, a preto sa tvária, že počúvajú. V skutočnosti ich myšlienky sú úplne inde. Aktivizujú sa len, ak majú sami hovoriť.
- *Súťaživí účastníci, žiaci alebo študenti peer-mediačného jednanía* berú rozhovor ako súťaž. Pozorne počúvajú vypovedanému, majú však snahu doplniť hovorené tým, že oni sú lepší, vedia o tom viac atď. Ich potreba byť stále prvý, byť lepší, odrádza účastníkov od rozhovoru, čím sa komunikácia stáva plochejšia, neefektívna.
- *Vizuálni účastníci, žiaci alebo študenti peer-mediačného jednanía* preferuje zrakové podnety pred akustickými. Výrazný zrakový podnet zaujme ich pozornosť a prestávajú počúvať.
- *Aktívni žiaci alebo študenti, či účastníci peer-mediačného jednanía* sa zameriavajú na tému, zvažujú čo bolo povedané. Je to umožnené tým, že dokážeme spracovať v tom istom čase viac informácií, ako dostaneme verbálnou komunikáciou. Takto získaný čas sa využíva na zvažovanie, prehodnotenie toho, čo odznelo. Aktívne počúvajúci mladí ľudia sú úspešnejší a majú väčší profit z interpersonálnej komunikácie v peer-mediačnom procese.
- *Agresívni žiaci alebo študenti, či účastníci peer-mediačného jednanía* ich osobnosť má poruchu sociability, sú útočný, táto forma správania súvisí s ich emocionalitou a vôľovou stránkou, ich správanie presadzuje na úkor iných, vyznačujú sa nízkou toleranciou, nedostatkom citov k iným, počujú iba to, čo chcú počuť, ich správanie je vzťahovačné.

Medzi hlavné zásady aktívneho počúvania, ktoré sa vstępujú pri peer-vzdelávacích programoch patria:

- *nehodnotiť* - snažiť sa akceptovať to, čo počujeme, bez zbytočných komentárov a intervencií,
- *reflektovať predvídané možné dôsledky* - vychádzajúc z obsahu, hovoreného naznačme, že chápeme aký to môže mať napr. dopad alebo dôsledok s víziou na budúcnosť,

- *reflektovať pocity* – využiť vlastnú empatiu a dať jasne najavo, že sa vieme vžiť do žiakových alebo študentových pocitov,
- *následne verbalizovať tieto pocity* – ako napríklad: „Asi to nebolo príjemné“, „O niektorých veciach sa ťažko hovorí.“,
- *vyvolať ďalšie vyjadrenia* – len vtedy, ak nemáme dostatok informácií pre pochopenie obsahu, podnecujeme ďalšie vyjadrenia, ako napríklad: „Pomôž mi pochopiť“, „Môžem to chápať tak, že“,
- *dať najavo ústretový postoj* – povzbudiť žiaka alebo študenta neverbálnymi gestami, prípadne verbálne posilniť ako napríklad: „Áno.“ „Je to tak.“,
- *nevyhýbať sa pohľadom z očí do očí* - je to znak úprimného záujmu peer-mediátora o účastníkov mediačného jednania a o prejednávany problém, spor alebo konflikt,
- *nenechať sa ničím rozptyľovať* – čo znamená to napríklad vypnúť mobil, dobre plánovať čas, atď.

Dialóg uskutočňovaný medzi peer-mediátorom a jednou zo strán peer-mediačného jednania je:

- *vecný*
- *aktívne počúva* – *parafrázuje*, čiže preformulováva sťažnosti na záujmy, a tiež mení emočne sytené výroky na neutrálne,
- *dokáže sa efektívne pýtať* – kladie otvorené, ale aj uzatvorené otázky, vyvodzovanie dôsledkov, zameranie na motívy jednania a hodnoty,
- *sumarizuje* – čiže definuje jadro problému,
- *existuje tu je veľká pravdepodobnosť, že sa bude meniť aj vnímanie pozorovateľa* - pohľad na problém druhej strany mediačného jednania,
- *v prípade komunikačnej bariéry* napríklad emočnej, etickej, statusovej, mocenskej atď. *môže peer-mediátor zvoliť oddelené mediačné stretnutia a jednať s každým účastníkom zvlášť.* (Vanková, K., 2013)

Môžeme skonštatovať, že využívanie facilitačnej komunikácie v peer-mediačných jednania - riadenia, doslovne uľahčovania komunikácie nezávislou treťou osobou je eliminovať neprímeraný komunikačný štýl typický pre konfliktné jednanie.

Na záver chceme pripomenúť, že peer-mediácia vo vzdelávacích inštitúciách programov má dlhodobú tradíciu a to najmä v medzinárodnom kontexte:

v Spojených štátoch s rastúcimi etnickými a sociálnymi napätiami sa zväčšovala potreba pracovať v školách na prevencii a znižovaní násilia. Prvé projekty na vzdelávanie proti násiliu sa začali v školách na začiatku v 60. a 70. rokoch najmä pod vedením náboženských a mierových aktivistov. V roku 1972 sa v New Yorku začal Detský projekt pre priateľov a potom pokračoval ďalej pod menom Tvorivá odpoveď detí na konflikt (Childrens Creative Response to Conflict – CCRC) – týmto projektom kooperácie a riešenia konfliktov prešlo za sedemnať rokov

niekoľkotisíc učiteľov. V roku 1982 vznikla organizácia Učítelia za sociálnu zodpovednosť (Educators for Social Responsibility), členská organizácia pre pedagógov, ktorá podporovala veľa aktivít v riešení konfliktov a mierovom hnutí. Americká vláda podporila vznik Susedských právnych centier (Neighborhood Justice Centers), kde susedia mohli riešiť svoje spory pomocou mediácie a podporila Národnú asociáciu pre mediáciu vo vzdelávaní (National Association for Mediation in Education - NAME), ktorá mala vyše 500 členov po celých Spojených štátoch amerických. NAME publikovala množstvo literatúry, príručiek o mediálnych programoch, sponzorovala konferencie a spravodajstvo. Slúžila aj ako informačné centrum zbierajúce informácie z celej krajiny o programoch na riešenia konfliktov. Jednou z najaktívnejších organizácií, ktorej sa podarilo vytvoriť programy, ktoré sa zaviedli do bežného chodu školy, je Community Boards of San Francisco – vytvorili curriculum, tréningové manuály, tréningové videokazety a vyškolili množstvo učiteľov, pracovníkov škôl a študentov. Tí potom ďalej pracovali v školách a učili ďalšie generácie študentov a učiteľov v programoch, ktoré sa stali súčasťou vzdelávania. Z týchto organizácií a centier v 80. rokoch vznikali potom programy pre školy, učiteľov a žiakov v alternatívnom riešení konfliktov, ktoré boli neskôr integrované v oficiálnom rozvrhu škôl. Súčasťou týchto programov je aj mediácia. V roku 1984 bolo v USA okolo 50 školských programov na riešenie konfliktov, v roku 1992 ich bolo už asi 2000 a po roku 1995 viac ako 6000, ktorými prešlo viac ako 300 tisíc študentov (Girard and Koch v Paul Lindsay, 1998). Podobné programy sa robia napríklad v Izraeli, Holandsku, Anglicku, Kanade, na Havaji a v iných krajinách sveta. Podľa výskumov sa darí dosiahnuť dohody asi v 70 – 80 % prípadov, u sledovaných problémových študentov s predchádzajúcimi disciplinárnymi problémami klesli ich agresívne prejavy o 47 % a na mnohých sledovaných školách klesli všeobecne problémy spojené s agresivitou detí viac ako o 50 % (Dušan Ondrušek, Ilana Shapiro, 1999). V USA existuje asi päťtisíc stredných a základných škôl, na ktorých dobre funguje peer-mediácia a dosahujú päťdesiat až osemdesiat percentnú úspešnosť v riešení konfliktov. Podobné programy sú rozšírené aj v Kanade, Austrálii, Izraeli, Írsku, Holandsku a Nemecku. Prvé pokusy o zavedenie peer-mediácie na školách sa uskutočnili už aj v Poľsku a Maďarsku. Výskumom bolo dokázané, že atmosféra na školách sa po zavedení peer-mediácie zreteľne zlepšila, poklesol počet konfliktov riešených agresiou a učítelia sa nemuseli tak často zaoberať a vyrovnávať so spormi medzi žiakmi. Nesporným prínosom peer-mediácie je skutočnosť, že mladí ľudia (žiaci, študenti) sa učia riešiť svoje vlastné konflikty, čo im v budúcnosti pomôže ľahšie prekonať možno oveľa väčšie a náročnejšie prekážky. (Vanková, K., 2013)

Na Slovensku začala s programom rovesníckeho riešenia konfliktov pracovať organizácia PDCS – Centrum riešenia konfliktov v Bratislave v roku 1995. Do roku 2000 sa program peer-mediácie dostal do viacerých ZŠ a SŠ na celom Slovensku. *V Leviciach boli do projektu PDCS vybrané dve stredné školy – Pedagogická a*

sociálna akadémia, Stredná priemyselná škola poľnohospodárska. V roku 2002 bola vyškolená prvá skupina žiakov a učiteľov, realizovali sa supervízne stretnutia s lektormi a uskutočnila sa na našej škole 1. celoslovenská konferencia peer-edičných skupín.

Program rovesníckeho riešenia konfliktov na PaSA v Leviciach a na SOU prebiehal najmä v podobe krúžkovej činnosti, teda išlo o voľnočasovú aktivitu žiakov. Učители, ktorí prešli tréningom mediácie, prípadne sa tejto téme venujú, majú možnosť zaradiť do učebných osnov vhodných predmetov (náuka o spoločnosti, etická výchova..) témy týkajúce sa alternatívneho riešenia konfliktov (v USA a v niektorých európskych krajinách je táto téma ako samostatný vyučovací predmet). Ďalšími možnosťami, ako program na školách podporovať, je napríklad tréning komunikačných zručností a alternatívneho riešenia konfliktov pre učiteľov.

Žiaci, ktorí sa do programu peer-mediácie zapojili sa na pravidelných stretávaníach formou hier, tvorivých aktivít a simulácií oboznámili s využitím komunikačných zručností pri predchádzaní a riešení konfliktov, s teóriou konfliktu a procesom mediácie.

Aktivity rovesníckeho riešenia konfliktov podporuje v meste Levice aj Informačné centrum mladých, kde sa pravidelne stretávajú žiaci rôznych škôl a „učia sa“ ako byť mediátorom.

Nesporným prínosom peer-mediácie je skutočnosť, že mladí ľudia ako sú žiaci alebo študenti sa učia riešiť svoje vlastné konflikty, čo im v budúcnosti pomôže ľahšie prekonať možno oveľa väčšie a náročnejšie prekážky.

Použitá literatúra:

DeVito, J. A.: *Základy mezilidské komunikace*. Praha : Grada Publishing, 2001, s. 420, ISBN 80-7169-988-8.

HOLÁ, L.: *Mediace v teórii a praxi*. Praha : Grada Publishing, 2011 ISBN 8024704676.

FOLBERG, J. – TAYLOR, A.: *Mediation. A Comprehensive Guide to resolving Conflicts Without Litigation*. Jossey_Bass Inc. : Publishers CA, 1984.

KAČÁNI, V., BUCKOVÁ, M.: *Ako zvládať konflikty*. Bratislava : IRIS, 2001, s. 136, ISBN 978- 80-8901-821-1.

KOTVANOVÁ, A.: *Mediácia a diskriminácia*. In *Súčasnosť a perspektívy probácie a mediácie*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Prešov : Prešovská univerzita. 2010, s. 209, ISBN 978-80-555-0162-8.

KŘIVOHLAVÝ, J.: *Konflikty mezi lidmi*. Praha : 2.vyd. Portál, 2002, ISBN 807178-642-X.

MAGURA, J.: *Mediácia*. In *Súčasnosť a perspektívy probácie a mediácie*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Prešov : Prešovská univerzita. 2010, ISBN 978-80-555-0162-8.

VANKOVÁ, K.: *Sociálna spravodlivosť z pohľadu ľudských práv a slobôd*. In: Dni sociálnej práce : sociálna sféra Slovenskej republiky a sociálna práca (Európa, právo a prax) II. časť : zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou konanej na Univerzite Konštantína Filozofa, Nitra 12.-13. novembra 2008 / Lenka Haburajová-Ilavská. - Nitra : UKF, 2009, ISBN 978-80-8094-473-5.

VANKOVÁ, K.: *Sociálna spravodlivosť*. Nitra : UKF FSVaZ, 2013, ISBN 978-80-558-0270-1.

VANKOVÁ, K.: *Sociálna spravodlivosť premietnutá v ochrane práv dieťaťa v súčasnosti*.

In: Realita a vízia sociálnej práce : zborník abstraktov k programu konferencie. Medzinárodná vedecká konferencia pri príležitosti 20. výročia založenia prvej katedry sociálnej práce na Slovensku. Bratislava 10. -11. 2. 2011. - Bratislava : UK, 2011.

VANKOVÁ, K.: *Mediácia jedna z alternatívnych foriem riešenia sporov a kríz* ; recenzent: Michal Oláh, Dušan Ondrušek, 2014. In: Aktuálne výzvy a perspektívy v mediácii. Mediácia v civilnom, obchodnom a trestnom práve / zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, konanej v Modre 25. apríl 2014. - Bratislava : Asociácia mediátorov Slovenska, 2014, ISBN 978-80-971616-1-3.

<http://www.najpravo.sk/clanky/mediacia-v-skolskom-prostredi.html?print=1>
(24.7.2013)

Autorka príspevku:

PhDr. Katarína Vanková, PhD.

Ústava romologických štúdií

FSVaZ UKF v Nitre

e-mail: kvankova@ukf.sk

Mediace – šance práce – rok po té

Mediation – chance for work – one year later

Eva Vaňková, Lenka Pavlová

Abstrakt

Príspevek se zabývá vyhodnocením přínosů evropského projektu realizovaného v období 12/2012 – 11/2014 ESI, o.p.s. Shrnuje závěry a zkušenosti z mezinárodní konference, která proběhla na zámku Křtiny ve dnech 24.-26.9.2014 a celkové výstupy projektu **Zákon o mediaci (Zák. č. 202/2012) z hlediska trhu práce – nová šance zaměstnání**, registrační číslo: CZ 1.04/5.1.01/77.00445.

Dále informuje o vzniku ENCP (European Network for Collaborative Practice) sdružující spolupracující odborníky praktikující metodu CL/CP/právo spolupráce napříč Evropou.

Klíčové slova

mediace, konflikt, komunikace, vyjednávání, smír, veřejná správa, spolupracující odborníci

Abstract

The contribution deals with evaluation of benefits of the European project implemented in the period 12/2012 – 11/2014 by ESI, o.p.s. It summarizes conclusions and know-how of the international conference that was held at the Křtiny chateau from 24. September until 26. September 2014 and general results of the project named **Act on Mediation (Act No. 202/2012) with Respect to the Labor Market – New Chance to Find a Job**, registration number: CZ 1.04/5.1.01/77.00445.

Further, it provides information on the origination of ENCP (European Network for Collaborative Practice) associating collaborative professionals who practically use the method Collaborative law/Collaborative practice across Europe.

Key words

Mediation, conflict, communication, negotiation, reconciliation, public administration, collaborative practitioners

V loňském roce Evropský institut pro smír, mediaci a rozhodčí řízení, o.p.s. úspěšně zakončil evropský projekt **Zákon o mediaci (Zák. č. 202/2012) z hlediska trhu práce – nová šance zaměstnání**, registrační číslo: CZ 1.04/5.1.01/77.00445. O jeho záměrech autorky příspěvku referovaly i na loňské konferenci pořádané AMS

Aktuálne výzvy a perspektivy v mediácii. Další průběh realizace projektu přinesl nové myšlenky, o které se s Vámi nyní chceme podělit.

Zahranční zkušenosti

Na realizaci výše zmíněného projektu se podíleli zahraniční partneři ze Scotska, Litvy, Kypru i sousedního Rakouska. Profesor Charlie Irvine z University ve Strathclyde vystoupil na kulatém stole v květnu 2014 před úředníky Krajského úřadu v Hradci Králové a také na závěrečné konferenci ve Křtinách pořádané ESI, o.p.s. ve dnech 24.-26.9.2014 a seznámil nás s výsledky projektu, v rámci kterého byli úředníci místní správy proškoleni v mediálních technikách a před rozhodnutím ve věci si vždy předvolali účastníky řízení a probrali s nimi celou situaci. I když často museli rozhodnout v jejich neprospěch, díky vstřícnosti při projednávání jejich případu ze strany úředníků a poskytnutí prostoru pro náležité vysvětlení, naslouchání oběma stranám a vyjádření pochopení pro situaci bylo překvapivě zjištěno, že počet odvolání event. stížností na postup úřadu se snížil až o polovinu. Tento pozoruhodný výsledek nás vede k přesvědčení, že mediaci a mediální přístup je vhodné uplatnit nejen při řešení soukromoprávních sporů, ale dá se s úspěchem aplikovat i při řešení případů veřejného zájmu nebo při styku občana s úředníkem. Na druhou stranu jsme se setkali s názorem, že „pokud by si mě někdo pozval, aby mně vysvětlil, že mé žádosti nevyhoví, asi by mě to neudělovalo šťastným“. Závisí tedy na úhlu pohledu, jak a kde mediaci a mediální přístupy využívat. Úředníci, kteří měli příležitost se seznámit s podstatou mediace byť jen v krátké ukázce v rámci kulatého stolu pořádaného na Krajské pobočce úřadu práce v Brně, došli k závěru, že při jednání s problematickými klienty závislími na sociálních dávkách by byl užitečný sociální průvodce, jenž dobře ovládá mediální techniky. Aktuálně tato myšlenka naráží na řadu technických problémů (vhodná místnost pro konzultace přímo v budově úřadu práce, pracovní zařazení – další státní úředník nebo pracovník neziskové organizace?), avšak pravdou zůstává, že v rámci běžné agendy pracovníka dávkového oddělení není prostor na koučovací rozhovor a hlubší analýzu možností kudy ven ze složité sociální situace. Obavy a strach z budoucnosti bývají často zdrojem dalších nabalujících se konfliktů. Včasná prevence ve formě řízeného rozhovoru se sociálním průvodcem by mohla pomoci předejít nepříznivým důsledkům eskalace neřešené neutěšené sociální situace. Společnost se proměnila. Dnes již nejsme vedeni a řízení plánovaným hospodářstvím, nikdo nám neurčuje, co máme studovat a kam máme nastoupit do zaměstnání. Jednotlivci sami hledají smysl své existence. Společné cíle nejsou stanovovány a pro mnohé jedince je tato situace velmi stresující. Nevědí co si počít se svým životem, kam nasměrovat své úsilí. Ve prospěch koho nebo čeho? Odpověď na tuto otázku musí v konečném důsledku najít každý sám. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník stanoví ve svém §19 základní právní postulát, že „každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem

poznatelná práva... zákon stanoví jen meze uplatňování přirozených práv a způsob jejich ochrany“. Podle § 81 „každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého“. Soukromé právo tedy přiznává jednotlivci absolutní svobodu, avšak ta končí přesně tam, kde začínají práva někoho jiného. Navíc § 1 výslovně stanoví, že „uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného.“ Každý jednotlivec dříve nebo později narazí na systém, kdy na jedné straně mám absolutní svobodu, na druhé straně jsem svázán pravidly ať už morálními, etickými, ale zejména právními předpisy, které regulují moje chování. Dříve nebo později nastává konflikt, jehož průběh závisí zejména na komunikačních schopnostech jeho účastníků.

Typy konfliktů a sporů

Konflikty mají nekonečné množství podob. V odborné literatuře nalezneme různé podoby kvalifikace a členění konfliktů a sporů. Pro účely tohoto příspěvku postačí zmínit rozlišování mezi konfliktem vnitřním a vnějším, konfliktem skrytým a projeveným. Rozčlenění sporů vázaných na formalizovanou a právem upravenou podobu řízení vychází především ze základního, právního členění. Právní spory dle své povahy a závažnosti podléhají právu soukromému anebo veřejnému. Soukromé právo upravuje řízení občanské, kam spadají především spory rodinné, pracovní, obchodní a spotřebitelské. Do oblasti veřejného práva spadá řízení správní a trestní včetně řízení o přestupcích a řízení daňové, finanční a poplatkové. Všechny typy vztahů, u nichž hmotné právo umožňuje úpravu dohodou stran, smírem, popř. formou tzv. odklonu, stojí pomyslně mezi právem soukromým a veřejným, přičemž je ve veřejném zájmu a podpořeno zákonodárnou úpravou, aby upřednostněna byla svobodná a dobrovolná vůle stran. Jedním z důvodů je i skutečnost, že dobrovolně sjednané a přijaté dohody mají větší stabilitu, strany mají přirozenou tendenci je dodržovat a respektovat. Právo tímto získává více roli prevenční a výchovnou nežli sankční.

Specifickou podobu mají vztahy mezinárodní a tzv. přeshraniční. Nedávno v době minulého století tvořily nepatrnou a snadno zanedbatelnou část celkových vztahů. V současnosti s otevřením trhu práce a volným pohybem zboží, osob a služeb tomu je již výrazně jinak. Na mnoha úrovních lidské činnosti se lidé vědomě či nevědomě dostávají do vztahů hodnocených jako mezinárodní a do působnosti a dosahu příslušnosti, tzv. jurisdikce jiného státu. Praktickým příkladem je většina internetových obchodů anebo určitý okruh rodinných vztahů.

Příklad z praxe:

Závaznost právní úpravy
Rodinný spor

Slovenští manželé se rozhodli přestěhovat do zahraničí. Společně zakoupili v zahraničí nemovitost a žili tam. Jejich děti začali v zahraničí chodit do školy. V době, kdy se pro déle trvající rozpory chtěli rozvést, byli nemile překvapeni, že úprava poměrů k dětem podléhá výlučně jurisdikci soudce v místě jejich registrovaného trvalého bydliště. Oba dva, jejichž znalost místního práva a jazyka nebyla dostatečná, byli nuceni vést řízení o dětech u místního soudu. Netřeba dodávat, že s velmi nepříjemnými důsledky, jak finančními, tak v podobě překvapivého soudního rozhodnutí. Jelikož se manželé nebyli schopni mezi sebou bavit a tudíž ani domluvit o čemkoliv, nebylo možné ani využít zákonných ustanovení, která umožňují zmírnit důsledky, popř. zcela odklonit negativní dopady právní úpravy.

Vnitřní konflikt

Za každým vnějším konfliktem je možné objevit jeden či více konfliktů vnitřních. Jsou to právě tyto vnitřní konflikty, které brání urovnání projevených vnějších konfliktů. Tuto zkušenost mají společně jak mezinárodní vyjednávači řešící např. přetrvávající problémy blízkého Východu, tak odborníci řešící rodinné spory. Vnitřní konflikty se projevují navenek v závislosti na svém typu, čase, prostoru a v neposlední řadě na osobnosti, resp. charakteristice nositele. Posun na úrovni vnitřního konfliktu závisí především na ochotě a připravenosti nositele posun přijmout a realizovat. Jeho dosažení závisí na vhodném načasování, stupni připravenosti nositele a jeho okolí, jakož i míře vstřícnosti prostředí, v němž má k požadovanému posunu dojít.

Příklad z praxe

Právo průchodu přes pozemek

Sousedský spor

Dvě rodiny vedli spolu skoro deset let velmi nepříjemný spor o způsob užívání společné cesty, resp. pozemku, jehož vlastníkem byla rodina A. Rodina B měla k pozemku smluvně sjednané věcné břemeno užívání z doby o několik generací předcházející době, kdy rodiny získaly vlastnictví sousedících domů. Spor se vzájemným napadáním a stupňujícím se podáváním podnětů k různým správním řízením začal vymykat kontrole. Při mediačním jednání vyvolaném z podnětu právního zástupce jedné ze stran, s podporou místního úřadu a v součinnosti s ním se zjistilo, že jedním z počátečních zdrojů konfliktu byl osobnostně zcela odlišný postoj k tomu, jak dbát a starat se o upravenost, čistotu a zachování kvality pozemku cesty u žen z obou rodin. Vyhrocení konfliktu do vnější podoby bylo jednou z forem, jak manžel paní z rodiny A (majitelé) se snažil navenek bránit zájmy a potřeby své ženy a rodiny. Postupně se proplétání různých vnitřních a neprojevených konfliktů projevovalo různými podobami otevřených konfliktů, přičemž forma projevení byla vždy pouze důsledkem nikoliv samotnou příčinou konfliktu.

Vnější konflikt

Vnější konflikt je ten, který se převážně či cele odráží a projevuje ve vnější realitě. Jeho projevy a důsledky jsou plně ve spojitosti s konkrétním konfliktem uchopitelné v prostoru okolo nositele, resp. stran konfliktu. Intenzita, forma a závažnost konfliktu závisí na prostoru a/nebo čase, v nichž se projevuje.

Příklad z praxe:

Tragédie ve Frenštátu pod Radhoštěm

Českou veřejností v minulém roce otrásl případ tragických následků výbuchu v panelovém domě na značně obydleném sídlišti jednoho okresního města na Moravě. V důsledku výbuchu zahynulo několik osob včetně dětí. Jen souhrn náhod vedl k tomu, že obětí výbuchu nebylo více. Mezi mrtvými byl i muž, který výbuch úmyslně zapříčinil. Je smutnou skutečností, že až toto tragické vyvrcholení příběhu ukázalo zcela jiné světlo na několik let přetrvávající spory v domě, jak ve vztahu mezi nájemníky, tak ve vztahu k místnímu úřadu. V předchozích letech byla řešena řada stížností a podnětů, dokonce se údajně onen muž vyjádřil zcela jasně v tom, co chce udělat. Leč jen málokdo vnímal závažnost situace s důsledky, které nakonec přinesla.

Skrytý konflikt

Skrytý konflikt je často zaměňován za konflikt vnitřní. Nicméně bylo by chybou ztotožňovat vnitřní a skrytý konflikt. Vnitřní konflikty mohou být velmi dobře viditelné. Stejně jako mnohé vnější konflikty mohou být účastníkům a jiným subjektům dlouho skryté. V důsledku toho i nepochopené, což v čase dává prostor jejich nečekané eskalaci, popř. zlomu do fáze destrukce.

Viditelný konflikt

Každý konflikt vnitřní, vnější, skrytý dříve či později přejde do viditelné podoby. V míře a formě odpovídající typu a druhu konfliktu a charakteristice nositelů. U viditelných konfliktů, na rozdíl od konfliktů vnitřních, není možné omezovat hodnocení nositelů na jednu či druhou stranu. U viditelných projevených konfliktů je viditelná podoba dána vzájemnou provázaností stran konfliktu.

Jakmile se konflikt dostane do tzv. bod zlomu, kdy nastává okamžik, ve kterém jedna nebo druhá strana ztratí ochotu a zájem spor řešit, míra zátěže (finanční, psychická, energetická, časová) převyší potřebu spor řešit. Za tímto zlomem dochází k tzv. zablokování situace a naděje na samostatné vyřešení je téměř nulová. Většinou dochází k tomu, že se konflikt „odloží“, což ovšem neznamená, že se potlačí a zmírní jeho negativní a destruktivní účinky.

Příklad z praxe:

Sousedský spor

Mladá žena přišla v průběhu těhotenství o dítě. S odstupem, po rizikovém těhotenství, se jí narodilo krásné, zdravé dítě. Při jedné z prvních procházek s novorozencem ji a kočárek málem srazil soused s traktorem. Když se manžel vůči sousedovi a jeho chování ohradil, reagoval soused velmi agresivně. Od té doby začal mladou ženou, zvláště když ji viděl s dítětem, slovně, často velmi vulgárně, napadat. Začal jí vyhrožovat a různými projevy nenávisti ji ztrpčoval život. Paní se ho začala bát. Nepříjemnou situaci zhoršovala skutečnost, že jak rodina, tak soused žili v těsné blízkosti, prakticky na samotě, na okraji malé vesnice. V důsledku stupňujícího se napětí přišla v pátém měsíci o mateřské mléko. Spory bez úspěchu řešila přestupková komise. Při rozboru příčin a dynamiky celého sporu vyšlo najevo, že soused před několika lety zabil při jízdě v automobilu vlastní dítě. Od té doby se stupňovala jeho konzumace alkoholu. V opilosti se stával vůči svému okolí ještě více agresivní. Mladé ženě konzultace případu s řadou odborníků – právník, psycholog, mediátor pomohly navrátit vnitřní jistotu a klid. Rodina začala uvažovat, že se odstěhuje.

Konflikty v prostoru

Spory se obecně odlišují svým prostorovým dopadem. Na jedné straně stojí vnitřní spory a konflikty v podobě navenek více či méně viditelného neklidu jednotlivce anebo skupiny. Na druhé straně spektra spory a konflikty zahrnující rozsáhlý počet osob a zájmů, např. konflikty celospolečenské, mezinárodní a celosvětové. V rámci konkrétního prostoru – dvojice subjektů, rodiny, společnosti, státu – se konflikty a spory projevují podobně, tj. od konfliktu vnitřního, skrytého, přes různé fáze zviditelnění konfliktu až po fázi, v níž neschopnost komunikace vystřídá jakákoliv podoba násilí. Tato fáze se označuje jako tzv. bod zlomu. Násilí a destruktivní nasměrování se podobně jako při zrodu konfliktu projeví buď směrem dovnitř anebo navenek. Rozlišujeme následující typy prostorových sporů:

Osobnostní konflikty kde hlavní roli hraje jednotlivce a jeho osobnostní nastavení. **Párové** konflikty typické pro dvojice subjektů, např. manželé. **Skupinové** konflikty, kde se na konfliktu podílí společenství osob, např. rodina, obyvatelé domu, obce, rodiče žáků ve škole. **Místní a regionální** postihující většinu lidí daného místa. **Celospolečenské, nadnárodní a mezinárodní** pro něž je typický dvoustranný či vícestranný konflikt a celosvětové konflikty.

Konflikty v čase

Zkušenosti ukazují, že míra úspěšnosti řešení je často závislá na okamžiku/fázi, ve které se spor nachází. Podle typu sporů v čase rozlišujeme konflikty :

- V zárodku, tzv. latentní a potencionální
- Vzniklé – skryté i projevené/viditelné
- Vyhočené, ve fázi eskalace

- V bodu zlomu
- Ve fázi pasivní, destrukční, odmítání

Příklad z praxe:

U soudu podala prostřednictvím právního zástupce jedna ze stran žalobu o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví k bývalému rodinnému statku. Jednalo se o ženu, která se do rodiny, již statek po několika generacích patřil, přivdala. Ostatními spoluvlastníky byly děti předchozích majitelů. V průběhu mediačního jednání za přítomnosti právních zástupců všech zúčastněných stran vyšlo najevo, že důvodem podání žaloby byly vzájemné komunikační spory v rodině, jejich počátek překračoval zdaleka věk, některých zúčastněných, neboť se jednalo o konflikt starý přes padesát let. Dále vyšlo najevo, že všichni spolumajitelé mají společný zájem. Prodat nemovitost, kterou nikdo z nich neměl zájem užívat a rozdělit si rovnoměrně dle spoluvlastnických podílů výnos prodeje. Vyjasněním potřeb účastníků byla společná síla právních zástupců využita k realizaci prodeje, nežli k vedení nepříjemného sporu u soudu, jenž svou podstatou neměl jako spor své opodstatnění.

Typy sporů dle způsobů řešení:

- Skryté, vnitřní a neprojevené
- Projevené – odmítané, neřešené
- Řešené obvyklým i nezvyklým vlastním přístupem
- Řešené s odbornou pomocí – právníci, psychologové, mediátoři, kněží, apod.
- Řešení právními prostředky, např. podáním stížnosti, žaloby k soudu
- Projednáváné v právním řízení – správním, civilním, soudním
- Autoritativně rozhodnuté

Většina věří tomu, že každý je schopen si své konflikty řešit. Ve většině případů tomu opravdu tak je. Ať se jedná o konflikty osobní či neosobní povahy, např. řešené v rámci pracovních povinností. Typickým příkladem jsou vedoucí a řídicí pracovníci.

Soudobé zdroje konfliktů

Kromě klasických zdrojů – nepochopení/nedorozumění a rozdílnost zájmů a potřeb – se v posledních letech přidávají zdroje ekonomické a společenské, související s celkovým stavem společnosti, jenž na individuální úrovni posiluje osobní závislost, napětí, stres a existenční strach na úrovni psychologické.

Na jedné straně narůstá společenský a ekonomický tlak na jednotlivce a na druhé straně se vytrácí tradiční zdroj síly a opory v rodinných vazbách. S posilujícím se rozpadem rodinných vazeb a povyšováním individualismu se v obdobích osobních a skupinových krizí přenáší obtíže jednotlivce a skupiny do širších společenských

úrovni včetně následného zatížení zdravotního, sociálního a veřejnoprávního systému, státní správy a justice.

Konflikty a spory byly, jsou a zřejmě budou, co budou lidé na Zemi. Proto mají od pradávna lidé systémy, jak jim předcházet a jak se jim bránit. Klasickým příkladem návodu na bezkonfliktní žití a společnost je starozákonní desatero nebo novozákonní Ježíšovo přikázání, abychom milovali druhé, jako sami sebe. Klasickým příkladem obranného systému je moc veřejná vybavená prostředky mocenského, zpravidla státního, donucení. Mezi účinné regulátory patří právo. Společenskými regulátory jsou kromě toho také morálka a etika. Obtíže a nesnáze dnešní doby z pohledu sociálně – ekonomického a právního vidíme v těchto společenských jevech. Doprovodné společensko-ekonomické faktory konfliktů:

- Nezaměstnanost a chudoba
- Zadluženost a finanční zatížení
- Bezdomovectví
- Rozpad rodinných vazeb
- Sociální a existenční nejistota
- Rozvodovost
- Strach, napětí a stres
- Zdravotní omezení, nemoci a závislosti

Potřeba prevence

Naše současná doba, do níž jsme vstoupili se začátkem nového tisíciletí, přináší nové a specifické výzvy, jimž jsou nebývalý technologický vývoj, digitální a virtuální svět internetu a sociálních sítí a komunikace bez potřeby osobního kontaktu a viditelného propojení. Tyto nesporné výhody přináší i své specifické obtíže. Jednou z nich je postupně leč výrazné oslabování až vytrácení schopnosti čelit emocím a jiným přirozeným projevům osobní, přímé komunikace a rozumět jim. Politická proměna naší země před více jak dvaceti lety, její hospodářské, ekonomické, právní a sociální změny, jimiž si prošla, přinesly lidem navíc novou životní realitu a postavily územní a státní orgány, správní, policejní a justiční orgány před nové obtíže a konflikty. A to v takovém rozměru, na jaký nebyly ani právně, organizačně, personálně ani materiálně připraveny a vybaveny.

Narůstající nezaměstnanost, zvyšující se počet osob, rodin a nezletilých dětí upadajících do chudoby, stále viditelnější bezdomovectví šířící se i mezi těmi, kteří kdysi chtěli poctivě a příkladně žít, pracovat, platit své závazky a mít vlastní postel, střechu nad hlavou a alespoň jedno teplé jídlo denně, to je jen malý náhled na negativní stránky naší polistopadové doby. Pod tlakem komerčních nabídek, rostoucího konsumismu, dravého, neokapitalistického, finančního trhu v kombinaci s mizivou finanční a podnikatelskou gramotností se dostává část obyvatelstva do neřešitelných situací a s nimi i jejich rodiny, jejich blízcí a následně i jejich okolí.

Každý konflikt má tendenci dříve či později narůst a přenášet se do stále širšího okruhu osob.

Doposud se mediace prosazovala ze dvou úrovní. Zpočátku, zhruba od 80. let na úrovni individuální, komerční ve vztazích mezi privátními subjekty. Zpočátku se mediace v individuální sféře prosazovala v obchodních, zpravidla mezinárodních sporech. Kromě toho byla mediace jedním z účinných nástrojů mezinárodní politiky a diplomacie. S koncem prvního desetiletí 21. století se mediace stala jedním z fenoménů, který jak na úrovni mezinárodní, tak vnitrostátní získával veřejnoprávní právní podporu, zejména v členských zemích EU.

I přes nesporné a zjevné výhody mediace se doposud nedaří prosadit její širší a intenzivnější uplatnění. Brání tomu především nedostatečná znalost lidí a institucí o možnosti řešení sporů nenásilnou a neautoritativní cestou. Další překážkou je nedostatečná míra důvěry v tento institut. V případě sporu je lidskou přirozeností volat po odvetě a nikoliv po smíru. Nabídka dohody není ve chvílích vyhoceného konfliktu většinou tím, co by bylo pro strany motivující.

Širší a intenzivnější začlenění a uplatnění mediace ve společnosti vyžaduje její podporu na úrovni místní a regionální a nejen na individuální a mezinárodní. Jen s aplikací a využíváním mediace na místní úrovni se může mediace rozvíjet a posilovat. Za zcela zásadní se jeví podpora mediace na místní úrovni z hlediska šíření osvěty a posilování důvěry.

Cílem metodiky pro pracovníky veřejné správy vypracované v rámci shora zmiňovaného projektu bylo zejména:

- Posílit zájem místních úřadů o podporu mediace
- Předložit návod, jak využívat mediaci na místní úrovni
- Prosazovat účinně osvětu o významu komunikace
- Vnímat mediaci jako jeden z nástrojů efektivní komunikace
- Vést subjekty ke vzájemné součinnosti
- Podporovat osvětu ve směru prevence sporů
- Přesunout řešení sporů do prvních fází projevení konfliktu
- Usilovat o zajištění dostupnosti odborné pomoci a rady na místní úrovni

Mediační potenciál lze úspěšně využívat pro všechny typové skupiny sporů a konfliktů. Je nesporné, že tomu by měla odpovídat i profesionální a odborná kvalifikace příslušných mediátorů. Česká právní úprava potvrdila odlišnost mezi mediací sporů obchodních, spotřebitelských, pracovních atd. a sporů rodinných. U civilních sporů je emoční zatíženost výrazně menší, nežli je tomu u sporů rodinných, i když nelze tvrdit, že tam není. Specifikem rodinných sporů, zejména u tzv. rodových vazeb je jejich nezrušitelnost a nepominutelnost. Bez ohledu na to, zdali jsou si toho lidé vědomi či nikoliv.

U sporů etnických, národnostních, politických a náboženských je vhodnější hovořit spíše o mediačním přístupu a využívání mediačních technik, neboť se o

mediaci v klasickém stylu a formě nejedná. Na druhou straně neutrální, odborný vyjednávač a mediátor jsou klasickými nástroji při řešení sporných otázek. Jelikož u těchto typů sporů je míra rizika překročení napětí v násilnosti větší, nežli u jiných typů sporů, je rovněž zájem o využívání nenásilných forem dialogu větší.

Možnosti a výhody mediace

S nástupem 21. století se stává zřejmým, že klasické systémy založené na autoritativním a mocenském rozhodování nedokáží zajistit potřebnou míru sociálního a společenského smíru. V tomto směru se začíná formovat nový náhled na využití potenciálu mediace jako nástroje smíru individuálního i společenského. Je zřejmé, že mediační přístup založený na posilování osobní odpovědnosti za vlastní rozhodnutí a jednání v sobě nese i složku motivační, výchovnou a osvětovou.

Mediace, resp. mediační přístup mohou být podle názoru mediátorů u nás i ve světě účinným nástrojem sociální, veřejné politiky. Podporou mediace na místní úrovni, tj. nejen shora, jak se tomu dělo doposud, se bude posilovat její funkce preventivní, osvětová a výchovná. Vedením lidí a institucí k odpovědnému a systémovému řešení sporů dojde současně i k výrazným úsporám, jak na úrovni zdrojů materiálních, tak nemateriálních.

Mediace je tak nástrojem nejen porozumění a pochopení, ale i společenského smíru a sociální osvěty. Mediace se nabízí jako jeden z účinných nástrojů všeobecné osvěty podporující dospělé k převzetí odpovědnosti za svá jednání, za svá rozhodnutí a za důsledky svých postojů. Napomáhá v osobní konfrontaci s druhou stranou uvědomit si dosah svých požadavků, nároků a současně tyto s plným vědomím a odvahou vyjádřit. Mediace napomáhá vést a vychovávat lidi ve zdravé a odpovědné komunikaci.

Nezaměstnanost a trh práce

Od nepaměti mají lidé vštípenu, že chudoba je spojena se schopností a možnostmi práce a vlastního výdělků na obstarání si základních existenčních potřeb. Dnešní doba nás zavedla ve své kruté realitě do dob raného kapitalismu, kdy ani vlastní práci není mnohdy člověk schopen obstarat si potřebný rozsah základních a žádoucích existenčních potřeb. V Evropě i u nás se stále zřetelněji objevuje fenomén „pracujících chudých“ (working poor). Chudí pracující jsou ti, co pracují, ale výše jejich výdělků nepostačuje k pokrytí jejich základních potřeb.

Doc. Ing. Ilona Švihlíková, Ph.D. ve své přednášce „Makroekonomické souvislosti chudoby“ na konferenci odborníků věnované problematice chudoby uvedla, že od 70. let minulého století dochází na trhu práce ve všech vyspělých zemích světa k zásadním změnám. Nástup pracovních-úsporných technologií zcela přeměňuje svět práce a na trhu práce se začíná výrazně projevovat strukturální posun ke službám. Dochází k podstatným změnám mezi poměrem základních

makroekonomických veličin. Oslabuje vztah mezi růstem HDP a vznikem nových pracovních míst. Číselně to doc. Švihlíková vyjádřila poměrem 1% růst HDP oproti pouze 0,3% nová pracovní místa. Zdůvodnění je jasné stále efektivnějším využíváním pracovních-úsporných technologií se přirozeně snižuje potřeba manuální, popř. odborné zaměstnanosti. Upevňuje se koncept tzv. „přirozené“ míry nezaměstnanosti. Ve vyspělých zemích se objevuje fenomén pracující chudoby a prekarizace práce. Pro srovnání uváděla makroekonomické údaje ze dvou nejvyspělejších ekonomik světa, tj. z USA a SRN.

Závěry doc. Švihlíkové pouze z hlediska makroekonomického dokreslují realitu současného trhu práce, který charakterizuje tlak na snižování nákladů a snižování mezd, narůstající míra úsporných technologií a zvyšující míra automatizace a digitalizace výrobních procesů. Přičemž tento trend výrazně ovlivňuje i oblast obchodu a služeb. Na pracovní sílu klade nová podoba současného trhu práce nové požadavky a nároky. Stačí si pročit několik různých inzerátů a dozvíme se, že většina zaměstnavatelů požaduje více, nežli odborné dovednosti daného oboru, dovednosti komunikační, tvůrčí, motivační včetně potřeby snášet bez úhony stále rostoucí míru stresu a napětí. Deformace současného trhu, resp. transformace moderní ekonomiky a trhu práce do dnešní podoby vyvolávají ve svém důsledku a ve stále širším globálním rozměru rozvíření sociálních nůžek mezi chudobou a bohatstvím. Např. vrcholový manažer v USA vydělává 508 krát více než průměrný zaměstnanec.

Požadavky a nároky současného trhu práce:

- Komunikační dovednosti
- Organizační schopnosti
- Časová flexibilita
- Schopnost práce v týmu
- Odolnost vůči stresu

Nové požadavky pracovního trhu vyvolávají nové potřeby na úrovni odborného i všeobecného vzdělávání, zejména v oblasti mezilidské komunikace, sociální empatie a osobní, duševní hygieny zaručují odolnost proti syndromům vyhoření a psychickému vypětí.

V rámci projektové realizace byly proškoleny tři skupiny tzv. nových profesí v oblasti mediace a prevence sporů. Jedná se o tzv. informatory, asistenty a specialisty mediace. Pro výkon nových profesí a uplatnitelnost na trhu práce byly vybrané osoby proškoleny v rámci pilotního, výukového programu. Záměrem realizátora projektu bylo tyto kurzy akreditovat a nabízet v rámci rekvalifikace pro uchazeče vedené na úřadu práce. Bylo ověřeno, že získané dovednosti absolventi mohou uplatnit nejen pro výkon nově ustavených profesí, ale i pro jakékoli uplatnění na trhu práce, neboť schopnost otevřeně komunikovat své potřeby a rozumět potřebám ostatních je cenou devizou pro každého člena pracovního týmu. Jedna z absolventek zhodnotila po roce přínos kurzu takto: Na otázku, zda jí

absolvování kurzu nějakým způsobem přispělo k získání nového zaměstnání, odpověděla:

„Určitě, vidím u sebe velký posun v komunikaci, ve vidění světa, srovnala jsem si hodnoty, ujasnila co chci, respekt - "každý to máme nastaveno jinak"..."

Chtěla jsem práci, která by mne bavila a naplňovala....umožňuji jednomu malému chlapci aby mohl opět chodit do MŠ....

Nicméně, mediaci jsem neopustila, nějak se mi zadrápkovala, v hlavě mi klíčí možnosti, ráda bych se časem více zapojila, zatím ji jenom propaguji a nenápadně používám kudy chodím (... úžasné vztahy v naší vícegenerační rodině, skvělé sousedské vztahy...) ... smír je mou velkou životní hodnotou..."

Proměny současnosti

Žijeme v době plně převratných změn. Válečná generace dnešních seniorů a poválečné ročníky vyrůstali, studovali a na pracovní trh vstupovali v době zcela odlišné společensky, politicky, ekonomicky i sociálně. Nastupující mladá generace z konce osmdesátých let a z let devadesátých se narodila do doby zcela jiné. Podobně jsou na tom i ti, co se narodili o deset let později. Rozmach vědy a techniky přináší takový technologický posun, který mnohonásobně předčí vše, na co jsme byli zvyklí v době minulého století. Naše společnost se postupně rozděluje na digitálně gramotné a negramotné. V angličtině se užívá výrazů „digital immigrant“, pro ty, kteří se ve světě počítačů cítí přirozeně nesví, jakoby tam přicházeli jen na návštěvu oproti našim malým dětem narozeným ve druhém tisíciletí, kteří jsou již plně „digital natural“ neboli plnohodnotnými „občany“ ve světě moderních technologií. Technologické proměny ovlivňují v nemalé míře i tradiční roli a význam komunikace. K tomu přispívají i nemalé proměny v úrovni společenských vztahů mezi společností a jednotlivcem, tak i výrazné proměny v oblasti rodiny a rodinných vztahů.

Proměny trhu práce

Pracovní trh se z trhu výrobků stále více orientuje na trh služeb. Současný pracovní trh žádá stále více tzv. měkké dovednosti. Poptává v souladu se současnými trendy osoby schopné týmové spolupráce, kreativního a flexibilního zaměření, s vysokou mírou komunikačních dovedností. Požadování jsou především ti, co se umí pohybovat ve světě zpracování a nabídky informací, dat a nehmotných produktů, nežli ti, co ovládají tradiční, manuální dovednosti a práci spočívající ve zpracování hmotných materiálů. S narůstající konfliktností ve společnosti narůstá na trhu práce rovněž poptávka po službách souvisejících přímo či nepřímo s procesy řešení sporů.

Naše společnost s novým tisíciletím vstoupila do nové éry. Jejími výraznými znaky jsou globalizace světa a ekonomiky ovládané mocnými uskupeními. Trh

práce se stále více odklání od výroby do oblasti služeb včetně služeb a výrobků spojených s průmyslem zábavy. Na trhu práce převažuje a narůstá poptávka po komunikačních dovednostech, vhodných pro zlepšení kvality nabídek a zvýšení prodeje. Oceňována je schopnost práce v týmu vyžadující empatii, naslouchání a přijímání názorů a postojů druhých. Dravé a moderní společnosti sází na plné využití lidského potenciálu svých zaměstnanců. S tím je spojený i důraz na dostatečné pracovní sebevědomí a schopnost uplatnění vlastní tvořivosti a iniciativy. Pracovní trh tyto nové komunikační a osobnostní dovednosti vyžaduje prakticky u většiny soudobých profesí. Klasický vzdělávací systém předchozího století nebyl ovšem na tento druh dovedností orientován. Starší a střední generace byla vzdělávána systémem zaměřeným na prosazení individuality. Přizpůsobení se moderním trendům znamená přijmout změnu profesní a pracovní kultury.

Komunikace ve vztahu k trhu práce stojí v současné době převážně na nových technologiích a je zaměřená na přenos faktů a informací a jen v omezené míře pracuje s emocemi a přirozenými projevy mezilidské komunikace. Přidejme faktor nezdravého rodinného zázemí, kde stále více dětí vyrůstá v neúplných rodinách bez přirozených vzorců mužské a ženské komunikace a s omezenou mírou sociálně komunikační konfrontace se sourozenci a vrstevníky. Vyjde nám z toho paradoxní rozpor mezi potřebou a nabídkou. Na jedné straně narůstající potřeba po schopnosti práce v týmu a na druhé straně dramaticky se snižující schopnost jedné či dvou generací komunikovat jak na úrovni faktů a věcných informací, tak také na úrovni pocitů a emocí.

Naše současná doba přináší potřebu jednotlivců, pracovních kolektivů, správních a řídicích institucí a v neposlední řadě celé společnosti získávat potřebné dovednosti pro stále uplatnění na trhu práce. Jedná se jednak o potřebu na úrovni samotného trhu práce v oblasti motivačních a rekvalifikačních nástrojů pro uchazeče o zaměstnání a rovněž o potřebu na úrovni školství a vzdělávání, a to již od základní výchovy dětí a mládeže – budoucích pracujících. Jestliže pracovní trh a celospolečenská potřeba přinášejí větší zaměření na posilování a ožívování přirozené a efektivní komunikace a odpovědného zvládnutí konfliktů, je třeba na tuto potřebu reagovat odpovídající nabídkou.

Závěr

Výstupy projektu jsme se snažili představit nástroje, které se v zahraničí osvědčily a které odpovídají celosvětovému trendu stále více se globalizující se ekonomiky a světového společenství. Dvouleté úsilí v rámci realizovaných aktivit potvrdilo, jak na úrovni vzdělávání, tak na úrovni osvěty, že nástroje doposud užívané pro posílení schopnosti jednotlivců analyzovat a efektivně zvládat spory, konflikty a projevy nezdravého chování, mohou být k užítku celé společnosti

využity jak v oblasti řešení sporů, tak v oblasti prevence a dokonce i na v tak specifické oblasti jakou je trh práce.

Zaměření na komunikaci a schopnost práce s konflikty a odlišnými postoji je předpokladem zdravého a pokojného soužití celé společnosti pro 21. století. ESI, o.p.s. svoji činností přispívá ke kultivaci komunikace nejen ve sféře soukromoprávních vztahů, ale také na úrovni místní samosprávy a státní správy. V souladu se záměry a cíli společnosti se ESI, o.p.s. stala jedním ze zakládajících členů ENCP (European Network for Collaborative Practice) sdružující spolupracující odborníky z Anglie, Skotska, Irska, Rakouska, Německa, Holandska, Itálie, Francie a České Republiky. Jedná se převážně o advokáty, kteří jsou profesním zaměřením spíše mediátory, než abyste je potkávali v soudních síních, ale také kouče, finanční či dětské specialisty. Všichni společně vytvářejí týmy spolupracujících odborníků připravených řešit těžkosti svých klientů komplexně na základě kolaborativního a systémového přístupu. Profesní složení týmu odborníků závisí vždy na konkrétní potřebě klientů. Díky možnosti individuálního členství se může každý zájemce po splnění příslušných podmínek absolvovaného vzdělání stát členem takového týmu a přispívat svou činností ke společenskému smíru. Příležitostí pro práci v týmu mohou získat také mediátoři jako úspěšní facilitátoři společných jednání. Díky právní úpravě v České republice by se součástí takového týmu mohli za určitých specifických okolností stát i sociální pracovníci či pracovníci OSPOD, kteří do záležitostí týkajících se nezletilých dětí vstupují z úřední povinnosti. Právě spolupráce soukromé a veřejné sféry by se mohla stát účinným nástrojem pro řešení konfliktů bez nutnosti úředních zásahů ze strany moci soudní či výkonné.

Kontakt

JUDr. Eva Vaňková

Evropský institut pro smír, mediaci a rozhodčí řízení, o.p.s.

Zámek Křtiny 1, 679 05 Křtiny

Komenského 93/II, 566 01 Vysoké Mýto

eva.vankova@esi-cz.eu

Odborný profil autora:

Vystudovala Právnickou fakultu University Karlovy v Praze, od roku 2003 je samostatnou advokátkou, od roku je 2014 zapsanou mediátorkou. V roce 2010 byla přijata ke studiu PhD. na PF UK u doc. Senty Radvanové, CSc., s tématem práce „Perspektivy mimosoudního řešení sporů v České republice“. Podílela se aktivně na přípravě zákona o mediaci. Je členkou International Academy of Collaborative Practicioners. Je ředitelkou Evropského institutu pro smír, mediaci a rozhodčí řízení, o.p.s. Principy práva spolupráce propaguje a přednáší v České republice i v zahraničí.

JUDr. Lenka Pavlová, Ph.D

Evropský institut pro smír, mediaci a rozhodčí řízení, o.p.s.

Zámek Křtiny 1, 679 05 Křtiny

lenka.pavlova@esi-cz.eu

Odborný profil autora:

Vystudovala právnickou fakultu University Karlovy v Praze. Má praktické zkušenosti s mediací a vyjednáváním při řešení sporů tuzemských i mezinárodních. Pracovala v oblasti mezinárodního obchodu a bankovníctví (EGAP). Je činným rozhodcem Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR a je zapsána do seznamu advokátů. V letech 2008 – 2009 zastávala funkci ředitelky Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně (ÚMPOD). V letech 2011- 2014 byla ředitelkou Evropského institutu pro smír, mediaci a rozhodčí řízení, o.p.s. (ESI) se sídlem ve Křtinách, nyní zastává funkci předsedkyně správní rady. Podílela se aktivně na přípravě zákona o mediaci. Pro Českou andragogickou společnost připravila v roce 2010 rekvalifikační kurz Mediátor/ka. V letech 2012-2013 lektorovala cyklus vzdělávacích seminářů pro soudce, pracovníky soudů a orgány státní a územní samosprávy. V rámci projektu vytvořila a lektorovala pilotní výukový kurz pro pomocné profese mediátora. Mediaci a mediační techniky vyučovala u nás i v zahraničí – Slovensko, Itálie, Litva, Maďarsko, Francie. V současné době se věnuje především lektorské a publikační činnosti a odbornému poradenství včetně pomoci při řešení náročných konfliktů a sporů. Je zapojena do Projektu Apolinář – odborné spolupráce Vojenského a špitálního řádu svatého Lazara Jeruzalémského a VFN v Praze. Pomáhala zřídit a vede Poradnu sv. Apolináře poskytující právní podporu a pomoc lůžkovým a ambulantním pacientům Klinice adiktologie v Praze a jejich rodinám.

Na každom dieťaťati záleží

For each child care

Zuzana Zimenová

Abstrakt

V školách si každé jedno dieťa zaslúži individuálnu pozornosť, pomoc pri učení a povzbudenie. Bez ohľadu na to, či je mimoriadne nadané, s hendikepom alebo ide o priemerného, tzv. „bezproblémového“ žiaka. Každé dieťa je iné, s jedinečnou osobnosťou a s individuálnym vzdelávacím potenciálom, ktorý si zaslúži byť objavený.

Náš súčasný vzdelávací systém však tejto požiadavke nevychádza veľmi v ústrety. Dokonca by sa dalo povedať, že je nastavený tak, že jej naplnenie vlastne ani neumožňuje. Školy totiž pri naplňaní práva detí na kvalitné vzdelanie narážajú na viaceré systémové prekážky, ktoré v konečnom dôsledku komplikujú život všetkým – žiakom, rodičom i učiteľom. V našom príspevku ukážeme na pozadí konkrétnych príbehov detí a ich rodín, ktoré sa stali v školskom prostredí, príčiny a dôsledky systémových deformácií, pre ktoré školský systém nedokáže vhodne reagovať na potreby rôznych aktérov vo vzdelávaní a ktoré sú zdrojom zbytočných nedorozumení a zlých rozhodnutí.

Kľúčové slová

atmosféra školy, deti, detský kolektív, diskusia, individuálny prístup, konflikt, nadanie, pedagogický tím, pomoc, podpora, rodičia, spolupráca, systémové prekážky, školský systém, špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby, žiaci, talent, učitelia.

Abstract

Every single child deserves individual attention, learning support and encouragement at school. Some deserve it for their exceptional talent, some for their disability and many others for simply being an average and “unproblematic” performer. Each child is different, has a unique personality and individual learning potential which the school should unfold. However, our education system does not really meet this requirement. We could even say it is set up in a way which does not allow meeting it. Schools attempting to fulfil the right of children to quality education face several systemic barriers complicating lives of all – pupils, parents and teachers. The contribution documents several stories of children and their families in a school environment to highlight the causes and consequences of systemic deformations. Due to them the school system is unable to adequately respond to the needs of various stakeholders and unnecessarily leads to many misunderstandings and bad decisions.

Keď sme v roku 2014 otvárali na pôde občianskeho združenia Nové školstvo iniciatívu Chceme vedieť viac o budúcnosti vzdelávania na Slovensku, chceli sme o vzdelávaní začať uvažovať v širších súvislostiach, než v akých o ňom obvykle uvažujeme. K čiastkovým témam, ktoré sriedavo otvárajú ministerstvo školstva, profesijné učiteľské organizácie a školskí odborári, sme chceli ponúknuť potrebný širší kontext.

Medzi témy, ktoré vtedy na Slovensku najviac rezonovali, patrili napríklad platy učiteľov, potreba racionalizácie siete základných a stredných škôl, kvalita vzdelávania a požiadavka objektívne ju merať, vyhodnocovať a zviditeľniť v rebríčkoch najúspešnejších škôl. Čo nám vo verejnej diskusii o vzdelávaní chýbalo – a žiaľ, dodnes chýba – je intenzívna debata o tej najdôležitejšej téme, ktorá zdôvodňuje samotnú existenciu škôl a dáva zmysel práci učiteľov – téma rozvoja potenciálu našich detí. Kľúčová otázka – ako treba pomôcť práve im, deťom, aby v školách čo najlepšie prosperovali a aby sa dobre pripravili na život – by mala byť prioritou, o ktorej by mali politici, učitelia, rodičia a zriaďovatelia škôl viesť vášnivé diskusie.

Individuálnu pozornosť si zaslúži každé dieťa

Sme presvedčení, že v školách si každé jedno dieťa zaslúži individuálnu pozornosť, pomoc pri učení a povzbudenie. Bez ohľadu na to, či je mimoriadne nadané, s hendikepom alebo ide o priemerného, tzv. „bezproblémového“ žiaka. Každé dieťa je iné, s jedinečnou osobnosťou a s individuálnym vzdelávacím potenciálom, ktorý si zaslúži byť objavený.

Zároveň si však uvedomujeme, že náš súčasný vzdelávací systém nevychádza tejto požiadavke veľmi v ústrety. Dalo by sa dokonca povedať, že je nastavený tak, že jej naplnenie ani neumožňuje. Možno aj preto je také náročné pritiahnúť pozornosť odbornej a širokej verejnosti na potreby detí v školách a na to, nakoľko a či vôbec dokážu školy tieto ich potreby naplniť.

V našom školskom systéme pretrvávajú zakorenené mýty o „bežnom žiakovi“ či „problémovom žiakovi“. Kvalita učiteľského pôsobenia sa potom často redukuje na to, či učitelia dokážu v takéhoto žiaka „znormalizovať“ alebo nie. Ak nedokážu, chyba sa zvyčajne nehľadá v škole, resp. v školskom systéme, ale v žiakovi a jeho rodičoch.

Individualizácia vzdelávania zvykne mať na Slovensku iba papierovú podobu. Objavuje sa v právnych predpisoch a akčných plánoch, je súčasťou mnohých výziev rezortných operačných programov. V školskej praxi však absentuje, pretože učitelia na ňu nie sú ani pripravení a ani nemajú veľa možností na jej reálne uplatňovanie.

Priority školského systému nie sú správne nastavené

Domnievame sa, že naše deti nepotrebnú nové nástroje na meranie ich školského výkonu, ako napríklad stále nové a ďalšie formy testovania. Oveľa viac potrebujú zlepšenie vzdelávacieho prostredia, ktoré ich bude k dobrému výkonu motivovať. Ak by také prostredie mali, učili by sa s oveľa väčším nadšením, ľahšie a s lepšími výsledkami. Žiaľ, školy im takéto prostredie neponúkajú automaticky, ale len tam, kde sú motivovaní, iniciatívni a obetaví pedagógovia. Tí tak konajú obvykle z vlastnej iniciatívy, nie v súlade so systémom, ale naopak, napriek nemu.

Sme presvedčení, že investovať energiu a financie najmä do detí, sa vyplatí. Z detí, ktoré dostanú v detstve potrebnú pomoc a podporu, vyrastú oveľa pravdepodobnejšie vzdelaní, sebavedomí a zodpovední ľudia ako z detí, ktorým sa nikto nevenuje.

Obzvlášť to platí v prípade detí, ktoré sú na špeciálnu podporu pedagógov a ďalších odborníkov vyslovene odkázané, lebo prekážky, ktoré musia pri učení prekonávať, sami jednoducho nezdolajú.

Narastá počet detí, odkázaných na odbornú pomoc pri učení

V našich základných školách pribúda čoraz viac detí, ktoré potrebujú z rôznych dôvodov individuálny prístup učiteľov, špecifickú úpravu vzdelávacieho prostredia, či špecializovanú odbornú pomoc. Ide o dlhodobu pozorovaný trend, na ktorý učitelia čoraz častejšie upozorňujú.

Nárast počtu detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a s rôznymi zdravotnými diagnózami nemusí automaticky znamenať, že sa v populácii zvyšuje počet detí s rôznymi problémami. Zvýšený počet týchto detí registrujeme aj vďaka čoraz kvalitnejšej diagnostike – zdravotnej, psychologickú, pedagogickej. Môže to znamenať, že detí, ktoré v školách vyžadujú špecifický prístup a odbornú formu pomoci, až tak dramaticky nepribúda, len ich vieme v školskom systéme čoraz lepšie identifikovať.

Pozorovaná skutočnosť, že do školských tried prichádza čoraz viac detí, odkázaných na individuálnu pomoc pri učení, vyvoláva zákonite množstvo otázok. Vie náš školský systém vhodne reagovať aspoň na tieto deti? Čo im okrem diagnostiky, teda identifikácie ich problémov ďalej ponúka? Dokáže ich bez problémov začleniť do vzdelávania, akceptujúc pri tom ich špecifiká? Vychádza v ústrety všetkým ich potrebám? A napokon – ako ich motivuje k úspechu a k čo najlepším vzdelávacím výsledkom?

Školský systém dostatočne nepomáha ani týmto deťom

Skúsenosti zo školskej praxe ukazujú, že školský systém na Slovensku zatiaľ nevie dostatočne individuálne pracovať ani s týmito deťmi, rozhodne nie na takej úrovni, ako možno vidieť v niektorých iných krajinách, napr. v Anglicku, Nemecku, Nórsku či Kanade.

Deti, ktoré z akýchkoľvek dôvodov – fyzických, psychických, sociálnych – nevládajú bez pomoci to, čo spomínaný „bežný“ žiak, nie sú v našich školách vnímané ako realita, s ktorou sa jednoducho počíta, ale ako problém, ktorý pedagógov neraz zaskočí a s ktorým si nevedia poradiť. Keďže naše bežné základné školy nie sú dostatočne pripravené na rôznorodosť detských kolektívov ako takú, integrácia detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je pre učiteľov ešte ťažší oriešok.

V snahe priblížiť širokej verejnosti tému nedostatočne naplnených potrieb detí v školách, pokúsilo sa občianske združenie Nové školstvo zmapovať rôzne problémové situácie na skutočných príbehoch zo školského terénu. Pod názvom *Iné príbehy*²⁸ sme ich zverejnili v roku 2014 v podobe advokačného manuálu, spolu s komentármi právnikov, pedagógov a psychológov. Sú v nich opísané rôzne zážitky detí, rodičov a učiteľov, ktoré odhaľujú, že v mnohých prípadoch býva práve spomínaná nepripravenosť škôl na prirodzenú rôznorodosť detských kolektívov hlavným zdrojom zbytočného napätia a konfliktov.

Ukázalo sa, že hoci má väčšina príbehov spoločného menovateľa – nepružnosť školského prostredia – mnohým z konfliktov by sa dalo predísť už len tým, ak by zúčastnení aktéri vedeli tento zdroj napätia správne identifikovať. Racionálna identifikácia skutočných príčin napätia by im totiž mohla pomôcť otvorenejšie komunikovať o situáciách, ktoré ich frustrujú a najmä spoločne hľadať praktické riešenia.

Skutočné príbehy zo školskej praxe odkrývajú systémové chyby

V našej krajine máme ešte aj po 25 rokoch rôznych reformných snáh sklón veriť, že zdrojom problémových situácií v školskom prostredí bývajú najčastejšie deti, nie nepružný školský systém. Pozorovaná neschopnosť bežnej základnej školy prispôbiť vzdelávanie individuálnym potrebám detí nie je na Slovensku obvykle považovaná za chybu školského systému. Učítelia, špecialisti, ministerstvo školstva, médiá i široká verejnosť podliehajú až príliš často ilúzii, že školský systém je v podstate nastavený dobre a ak sa aj niekde vyskytnú nedorozumenia, ide skôr o ojedinelý prípad.

Príbehy, ktoré sa nám podarilo zozbierať, však dokladujú opak. Popisujú typické situácie, v ktorých sa v školách ocitá až príliš veľa detí a odhaľujú, že problémy, na

²⁸ webová stránka Nové školstvo: Iné príbehy [online]. Dostupné na internete <<http://inepribehy.noveskolstvo.sk>>

ktoré deti ich rodičia a učitelia narážajú, nemajú charakter zriedkavého pochybenia ale systémovej chyby.

Naši učitelia jednoducho nie sú pripravení na to, aby dokázali prispôsobiť proces vzdelávania individuálnemu tempu jednotlivých žiakov. Už len tým, ako v triedach obvykle prebieha výklad učiva, jeho upevňovanie a preskúšavanie – rovnakým spôsobom, v rovnakom rozsahu a v rovnakom čase pre všetkých – dáva náš školský systém odpoveď na otázku, do akej miery je (ne)schopný na individuálne potreby detí reagovať. Pritom často by nemuselo ísť o nič mimoriadne, stačilo by „len“ pochopiť situáciu dieťaťa, sústrediť na podstatné maličkosti a takpovediac „tahať za jeden povraz“.

Biba, Ondrej, Marek, Ema a ďalší

Ako prvý spomeňme príbeh nedoslýchavej Biby. Dievčatko nebolo hluché, iba horšie počulo. Nepotrebovalo komunikovať s okolím v znakovkej reči, stačil mu načúvací prístroj. Biba teda nepotrebovala špeciálnu školu, ani špeciálnu úpravu vzdelávacieho prostredia, iba to, aby bežná základná škola brala ohľad na jej hendikep. V podstate postačovalo, aby učitelia na hodine nehovorili príliš potichu, aby dostatočne artikulovali, aby s ňou častejšie nadväzovali očný kontakt a aby sa pravidelne uisťovali, či Biba všetkému porozumela. Ako to vyzeralo v skutočnosti, spomína Bibina mama:

„Bolo štastím, že po narodení Bibka istý čas počula, lebo tak sa jej s rovesníkmi komunikovalo ľahšie, dokonca sa jej uchoval aj melodický hlas, ktorý sa jej zmení iba vtedy, keď nemá načúvací aparát. Problémy sme však mali s učiteľmi. Pri počúvaní ich výkladu musela Biba vynakladať čoraz viac energie, pretože nie každý správne artikuloval a často jej tak unikal súvis. Keďže nepočuje sykavky, niekedy započula iné slová ako boli realne vyslovené. Musela si preto od spolužiakov požičičiavať poznámky, aby si ich doma prepísala. Na niektorých hodinách doslova spala, pretože pani učiteľka mala priveľmi monotónny hlas. Na iných si zase slúchadlá načúvacieho prístroja radšej vypla, lebo keď sa učiteľ s príliš hlasným prejavom zdržiaval v jej blízkosti, v slúchadlách jej to veľmi silno rezonovalo“.

Príbeh dyslektika Ondreja zas ukazuje, aké ťažké to majú niekedy v škole deti s poruchami učenia. Keď sa pre Ondrejovu rodinu stali problémy so školou už neúnosné, zvolili radšej domáce vzdelávanie:

„Keď sme začínali s domácim vzdelávaním, boli sme s manželkou na pochybách, či je to naozaj správne rozhodnutie. Argumenty proti domácejmu vzdelávaniu sme mali rovnaké ako má v súčasnosti väčšina ľudí. Zúfalstvo z problémov so vzdelávaním dyslektika v škole však bolo väčšie ako naše obavy. Ak sme chceli, aby Ondrej dostal v škole aspoň dvojku, museli sme s ním po návrate zo školy správne prepísať všetko, čo načmáral cez vyučovanie. Plus robiť si s ním všetky úlohy. Vždy

pri tom plakal, lebo jeho súrodenci sa mohli hrať a on musel pracovať viac ako oni a aj tak to nestačilo“.

Na problémy v bežných školách narážajú aj rodiny detí s rôznymi zdravotnými diagnózami, ktoré obvykle ani nie sú dôvodom na špeciálnu úpravu podmienok vzdelávania, no školy si ich spájajú s obavou, že v prípade krízovej situácie môžu mať pre dieťa fatálne následky. Týka sa to napríklad detí s diabetom, so svalovou dystrofiou, s cystickou fibrózou, s epilepsiou a s mnohými ďalšími chorobami. Školy, ktoré by im mali v učení pomáhať, potiahnuť ich a motivovať k čo najlepším výkonom, sa ich väčšinou boja čo i len prijať.

Smutný je napríklad príbeh malého Mareka, ktorého škôlka, do ktorej chodil dva roky veľmi rád, vylúčila z dôvodu diagnostikovania cukrovky. Po dlhom naťahovaní sa s rodinou ho napokon vzala späť, ale iba na dopoludnie a odmietla mu vydávať stravu. Pre rodiny s malými a navyše chorými deťmi sú tieto situácie obzvlášť ťažké. Nielenže sa musia vyrovnávať so skutočnosťou, že ich dieťa nie je zdravé, v prípade školákov s tým, že má zameškaného veľa učiva a že mu musia nahrádzať pedagógov, ale ešte aj s pocitom, že ich dieťa nie je v škole, kam chodia všetci jeho rovesníci, vítané.

Osobitne deti s mentálnym postihnutím a ich rodiny sa v školách dostávajú neraz do situácií, v ktorých zažívajú bezmocnosť. Bežné školy tieto deti obvykle odmietajú, a to aj v prípade, ak sú v tzv. hraničnom pásme mentálnej retardácie, čo znamená, že nie je dôvod na ich automatické zaradenie do špeciálnej školy. Ak ich aj nejaká škola prijme, spravidla na druhom stupni sa konflikty, prameniace z nedostatku skúseností pedagógov s takýmito deťmi, kumulujú a školy hľadajú cesty, ako tieto deti preradiť inam. To sa stalo aj Eme, dievčatku s downovým syndrómom:

„Prvý stupeň ZŠ ukončila Ema bez výraznejších problémov. Vzdelávaná bola v bežnej triede spoločne so svojimi spolužiakmi, za pomoci asistentky učiteľa. V učení sa jej darilo, medzi deti zapadla, všetko bolo v poriadku. V siedmej triede sa však situácia začala komplikovať. Učivo je na druhom stupni ZŠ náročnejšie a nie všetci učitelia mali s Emou potrebnú trpezlivosť. Riaditeľka školy preto rozhodla, že bude Ema oslobodená od niektorých predmetov. Vzhľadom na Emino postihnutie išlo o bežný krok v súlade so školským zákonom, ktorým sa zvyknú podobné situácie riešiť. Žiakovi sa vypracuje individuálny študijný plán, v ktorom sa môžu niektoré predmety vynechať. Takémuto rozhodnutiu však musí predchádzať vyšetrenie dieťaťa v odbornej poradni a odporúčanie špeciálneho pedagóga. V prípade Emy škola tento postup nedodržala, ale konala svojvoľne.

Riaditeľka školy zároveň rozhodla, že Ema bude vzdelávaná prevažnú časť dňa mimo svoju triedu, v tzv. špeciálnej učebni. So spolužiakmi, s ktorými sa kamarátila sedem rokov, mohla byť zrazu iba 3 vyučovacie hodiny týždenne a počas veľkých prestávok. Ďalšie 3 hodiny do týždňa trávila v inej triede, v ktorej v tom čase učila učiteľka, ktorá bola ochotná sa Eme venovať. Zvyšok času, stráveného v škole, Emu

vzdelávali izolovane od ostatných detí, v samostatnej miestnosti o rozmeroch približne 3x3m, v bočnom krídle školy, vedľa šatní na telesnú výchovu, bez tabule a ďalších pomôcok, iba s asistentkou učiteľa. Keď sa rodičia sťažovali, škola im odporúčala preradiť siedmačku do špeciálnej školy“.

Mimoriadnu pozornosť si zasluhujú aj osudy rodín s deťmi s viacnásobným postihnutím. Všeobecne sa predpokladá, že tieto deti navštevujú špeciálne školy, ktoré sú zriadené práve za tým účelom, aby im pomohli v individuálnom rozvoji. Čo však bežná verejnosť a často ani učitelia v bežných školách netušia, je skutočnosť, že šancu na vzdelávanie v špeciálnej škole má v našom systéme len dieťa s čo najmenej komplikovaným postihnutím. V prípade viacnásobného postihnutia dieťaťa, teda ak je jeho zdravotný stav komplikovanejší ako u detí, ktoré sú „iba“ nevidiace, nepočujúce, či na vozíku, je pre rodičov veľkým problémom umiestniť ho v špeciálnej materskej alebo základnej škole.

Náš školský systém ako celok trpí nielen nedostatkom financií, ale aj odbornou vyškoleného personálu, nielen nedostatkom učebníc, ale aj nedostatkom špeciálnych učebných pomôcok a kompenzačných pomôcok, a to všetko má negatívne dôsledky nielen pre bežné, ale aj pre špeciálne školy. Tí, ktorí na tieto negatívne dôsledky najviac doplácajú, sú deti a ich rodičia.

V našich školách funguje veľa vecí iba formálne. V skutočnosti sa nie všetky pravidlá dodržiavajú a pomoc, ktorú deti a ich rodičia očakávajú, často neprichádza. Niekedy je to dokonca práve škola, ktorá deťom s rôznymi ťažkosťami v učení namiesto podania pomocnej ruky život ešte viac skomplikuje. To všetko sú situácie, ktoré treba riešiť, nie zametať pod koberec. Na to však treba mať odvahu pravdivo pomenovať príčiny problémov a ochotu riešiť ich spoločne – učitelia, zriaďovatelia škôl, deti a ich rodičia ruka v ruke, spoločnými silami, v otvorenej komunikácii a v úprimnej snahe meniť atmosféru v školách a spôsob výučby v prospech tých, ktorí na takýto prístup majú oprávnené nároky.

Kontakt

Zuzana Zimenová, Mrg.
OZ Nové školstvo Názov pracoviska
Gazdovský rad 39, 931 01 Šamorín
Bučuháza 48, 931 01 Šamorín
zuzanazimenova@noveskolstvo.sk

Odborný profil autora:

Zuzana Zimenová pôsobí v občianskom združení Nové školstvo ako analytička pre oblasť vzdelávania a editorka portálu noveskolstvo.sk. Je absolventkou Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v odbore učiteľstvo predmetov slovenský jazyk a literatúra a nemecký jazyk a literatúra. Je zapísaná v zozname

mediátorov Ministerstva spravodlivosti SR na základe osvedčenia o získanom vzdelaní s celoštátnou platnosťou.

Vo svojej práci sa dlhodobo venuje reforme vzdelávacieho systému. Je spoluautorkou viacerých reformných koncepcií a návrhov zákonov. Pracovala aj ako poradkyňa na ministerstve školstva a ako odborná konzultantka pre oblasť vzdelávania pre viacerých poslancov Národnej rady SR a Európskeho parlamentu. V súčasnosti sa venuje v spolupráci s viacerými neziskovými organizáciami, záujmovými skupinami rodičov detí a profesijnými organizáciami problematike inkuzívneho vzdelávania. V rámci kampane Chceme vedieť viac o budúcnosti vzdelávania na Slovensku sa usiluje o rozprúdenie širokej verejnej diskusie o vzdelávaní.

Za účasť ďakujú
Organizátor
Asociácia mediátorov Slovenska

Spolupráca:

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA,
VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Záštita:

Bratislavský samosprávny kraj

Bratislavský
samosprávny
kraj

Partneri:

Právnická
fakulta

Univerzita Palackého
v Olomouci

Vydavateľ:

Asociácia mediátorov Slovenska

Vydanie: prvé

Miesto vydania: Bratislava

Rok: 2015

Počet strán: 292

Náklad: 200

© **ASOCIÁCIA MEDIÁTOROV SLOVENSKA**

Všetky práva vyhradené.

Je zakázané kopírovať, rozmnožovať akékoľvek časti zborníka bez písomného súhlasu vydavateľa. Príspevky autorov neprešli jazykovou úpravou vydavateľ nezodpovedá za obsah príspevkov.

Email: info@amssk.sk

Web: www.amssk.sk

ISBN: 978-80-971616-3-7

EAN: 9788097161637

9788097161637

Vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou "OBEC - ŠKOLA - MEDIÁCIA" úspešne nadväzuje na minulý ročník, stáva sa dobrou tradíciou a najmä prínosom k pragmatickej, vysoko efektívnej diskusii o problematike mediácie na Slovensku. Pozvanie prijali opäť osvedčení autori ako napr. Lenka Holá, Vladimír Hambálek, Vladimír Labáth, Katarína Šangalová, Ernest Kováč, Anton Fabián a mnoho iných autorov, dlhodobo konzistentne pracujúcich v tejto oblasti.

Zborník ponúka príspevky akademikov i praktikov: právnikov, sociálnych pracovníkov, lekárov, psychológov, teológov, pedagógov, bezpečnostných zložiek - rozdeliť ich možno do troch kategórií. Prvá časť obsahuje texty popisujúce proces a obsah mediácie, jej metódy, potenciál, techniky a formy. Druhá časť sa zameriava na normatívnu rovinu, podmienky výkonu a vzdelávanie v tejto oblasti. Tretia, z hľadiska praxe najprínosnejšia časť, ponúka „good practice“ v podobe skúseností obce, školského systému, väzenia, ekonomickej analýzy a pod.

Veľkou prednosťou, pre ktorú by si mal každý záujemca zborník prečítať, je mnoho rozdielných pohľadov a mediačných skúseností z nášho prostredia až po Taiwan.

doc. PhDr. Michal Oláh, PhD.
vedúci Ústavu odbornej praxe a supervízie
VŠZaSP sv. Alžbety v Bratislave

9788097161637